MUSTAFA KUTLU'NUN "BEYHUDE ÖMRÜM" ADLI HİKÂYESİNİN METİNDİLBİLİMSEL AÇIDAN ÇÖZÜMLENMESİ

2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Dilek ALAÇAM

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ

MUSTAFA KUTLU'NUN "BEYHUDE ÖMRÜM" ADLI HİKÂYESİNİN METİNDİLBİLİMSEL AÇIDAN ÇÖZÜMLENMESİ

Dilek ALAÇAM

Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 1
TEZ ONAY SAYFASI 7
DOĞRULUK BEYANI 8
ÖNSÖZ 9
ÖZ 10
ABSTRACT 11
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ 12
ARCHIVE RECORD INFORMATION 13
KISALTMA ve İŞARETLER 14
ARAŞTIRMANIN KONUSU 15
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 15
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR 15

GİRİŞ 16
DİL 16
DİLBİLİM 18
METİN 22
METİN NASIL OLUŞUR? 26
METİNDİLBİLİM 29
METİNDİLBİLİMİN TARİHÇESİ 31
METİNDİLBİLİMİN AMACI 36
MUSTAFA KUTLU'NUN HAYATI VE ESERLERİ 39
BEYHUDE ÖMRÜM 41

BİRİNCİ BÖLÜM 42
KÜÇÜK YAPI VE METNİN BETİMLENMESİ 42
1.1. BAĞDAŞIKLIK 42
1.1.1. OLUŞTURUCU ÖGENİN YİNELENMESİ 46
1.1.1.1. Sözcük Tekrarı ile Yapılan Yineleme 49
1.1.1.2. Sözcük Öbeği Tekrarı ile Yapılan Yineleme 51

1.1.1.3. Cümlelerin Tekrarı ile Yapılan Yineleme 53
1.1.2. GÖNDERİM..... 54
1.1.2.1. İçgönderim ve Dışgönderim..... 56
1.1.2.2. Artgönderim..... 57
1.1.2.2.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Artgönderim 59
1.1.2.2.1.1. Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim..... 59
1.1.2.2.1.1.1. Teklik Birinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim..... 59
1.1.2.2.1.1.2. Teklik İkinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim 61
1.1.2.2.1.1.3. Teklik Üçüncü Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim 63
1.1.2.2.1.1.4. Çokluk Birinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim 65
1.1.2.2.1.1.5. Çokluk İkinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim..... 66
1.1.2.2.1.1.6. Çokluk Üçüncü Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim..... 67
1.1.2.2.1.1.7. Dönüşlülük Zamiri ile Yapılan Artgönderim 68
1.1.2.2.1.2. İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim 70
1.1.2.2.1.2.1. "Bu/Bunlar" İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim 70
1.1.2.2.1.2.2. "Şu/Şunlar" İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim 72
1.1.2.2.1.2.3. "O/Onlar" İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim..... 73
1.1.2.2.2. Sıfat Kullanımı ile Yapılan Artgönderim 74
1.1.2.2.2.1. İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim 74
1.1.2.2.2.1.1. "Bu" İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim 74
1.1.2.2.2.1.2. "Şu" İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim 76
1.1.2.2.2.1.3. "O" İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim..... 77
1.1.2.2.3. Sözcüksel Artgönderim 78
1.1.2.2.4. Gösterilenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim..... 80
1.1.2.2.5. Gösterenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim 82
1.1.2.2.5.1. Sözcüğü Karşılayan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim..... 82
1.1.2.2.5.1.1. "Bu" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 82
1.1.2.2.5.1.2. "O" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 84
1.1.2.2.5.1.3. "Bunlar" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 85
1.1.2.2.5.1.4. "Onlar" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 85

1.1.2.2.5.1.5. "Şu/Şunlar" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 86

1.1.2.2.5.2. Sözcük Öbeğini Karşılayan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 87

1.1.2.2.5.2.1. "Bu" İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 87

1.1.2.2.5.2.2. "O" İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 88

1.1.2.2.5.2.3. "Bunlar" İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim..... 89

1.1.2.2.5.2.4. "Onlar" İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim..... 91

1.1.2.2.5.3. Tümceyi Karşılayan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 92

1.1.2.2.5.3.1. "Bu" İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 93

1.1.2.2.5.3.2. "Bunlar" İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 94

1.1.2.2.5.3.3. "O" İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 95

1.1.2.2.5.3.4. "Şunlar" İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 96

1.1.2.2.6. Belirteç ile Yapılan Artgönderim 97

1.1.2.2.6.1. Bölge veya Yer Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim.....97

1.1.2.2.6.2. Çeşitli Mekân Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim.....99

1.1.2.2.6.3. Ev veya Bir Yapıya Ait Bölümlerin Kullanımına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim 100

1.1.2.2.7. Çok Bağımlı Artgönderim..... 101

1.1.2.2.7.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim 101

1.1.2.2.7.2. Soyut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim.....102

1.1.2.2.7.3. Somut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim.....103

1.1.2.2.7.3.1. İnsanlar İçin Kullanılan Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim..... 103

1.1.2.2.7.3.2. Farklı Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim 106

1.1.2.2.7.3.3. Fiil Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim..... 108

1.1.2.2.8. Göndergenin Yinelemesi ile Yapılan Artgönderim 110

1.1.2.2.8.1. Hikâye Kahramanlarına Yönelik Göndergenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim 110

1.1.2.2.8.1.1. Deli Derviş 111

1.1.2.2.8.1.2. Emrullah Hoca 112

1.1.2.2.8.1.3. Muhtar Halil 114

1.1.2.2.8.1.4. Enis Bey 116

1.1.2.2.8.1.5. Çerçi Cemil ve Tahsildar Atıf..... 117

1.1.2.2.8.1.6. Hacali 118

1.1.2.2.8.1.7. Muhterem Bey 120

1.1.2.2.8.1.8. Selvihan 121

1.1.2.2.8.1.9. Hediye 122

1.1.2.2.8.1.10. Rahime..... 123

1.1.2.3. Öngönderim..... 124

1.1.2.3.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Öngönderim 125

1.1.2.3.1.1. Orada İşaret Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim..... 125

1.1.2.3.1.2. Burada Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim 126

1.1.2.3.1.3. Kim Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim 127

1.1.2.3.1.4. Neler Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim..... 128

1.1.2.3.1.5. Şu, Şurada Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim 129

1.1.3. EKSİLTİLİ YAPILAR..... 130

1.1.3.1. Özne Eksiltisi 133

1.1.3.1.1. Hikâye Kahramanları Açısından Yapılan Özne Eksiltisi 133

1.1.3.1.2. Sözcük Açısından Yapılan Özne Eksiltisi..... 135

1.1.3.1.3. Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Özne Eksiltisi..... 137

1.1.3.2. Nesne Eksiltisi..... 139

1.1.3.2.1. Sözcük Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi 139

1.1.3.2.2. Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi 140

1.1.3.3. Tamlayan Eksiltisi..... 142

1.1.3.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi..... 143

1.1.3.4.1. Yönelme Yer Tamlayıcısı Eksiltisi 144

1.1.3.4.2. Bulunma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi 145

1.1.3.4.3. Ayrılma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi..... 146

1.1.3.5. Yüklem Eksiltisi 147

1.1.3.5.1. Sözcük Gruplarını Ortak Yükleme Bağlayarak Yapılan Yüklem Eksiltisi.....147

1.1.3.5.2. Diyalog Anlatımlarında Yapılan Yüklem Eksiltisi..... 148

1.1.3.5.3. Noktalama İşareti ile Yapılan Yüklem Eksiltisi 149

1.1.4. ÖRTÜK ANLATIM 150

1.1.4.1. Sezdirim 151

1.1.4.1.1. Sezdirim Tespitleri 152

1.1.4.2. Çıkarsama (Önvarsayım) 156

1.1.4.2.1. Çıkarsama Tespitleri..... 157

1.1.5. TÜMCELER ARASI BAĞINTI ÖGELERİ 162

1.1.5.1. Kökenleri Bakımından Bağıntı Ögeleri..... 164

1.1.5.1.1. Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri 164

1.1.5.1.2. Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri..... 164

1.1.5.1.3. Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri 165

1.1.5.2. Bağıntı Ögelerinin Tespiti 165

1.1.5.2.1. Karşıtlık Bildiren Bağıntı Ögeleri..... 165

1.1.5.2.1.1. Karşıtlık Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri 166

1.1.5.2.1.2. Karşıtlık Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri 167

1.1.5.2.1.3. Karşıtlık Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri..... 168

1.1.5.2.2. Amaç Bildiren Bağıntı Ögeleri 170

1.1.5.2.2.1. Amaç Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri 170

1.1.5.2.3. Sebep Bildiren Bağıntı Ögeleri..... 171

1.1.5.2.3.1. Sebep Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri 171

1.1.5.2.3.2. Sebep Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri..... 173

1.1.5.2.4. Sonuç Bildiren Bağıntı Ögeleri..... 174

1.1.5.2.4.1. Sonuç Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri..... 174

1.1.5.2.4.2. Sonuç Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri..... 176

1.1.5.2.5. Katkı/Sürerlilik Bildiren Bağıntı Ögeleri..... 177

1.1.5.2.5.1. Katkı/Sürerlilik Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri . 177

1.1.5.2.5.2. Katkı/Sürerlilik Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri... 178

1.1.5.2.5.3. Katkı/Sürerlilik Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri... 179

1.1.5.2.6. Zaman Bildiren Bağıntı Ögeleri..... 180

1.1.5.2.6.1. Zaman Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri 180

1.1.5.2.6.2. Zaman Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri..... 181
1.1.5.2.6.3. Zaman Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri..... 182
1.1.5.2.7. Karşılaştırma Bildiren Bağıntı Ögeleri 183
1.1.5.2.7.1. Karşılaştırma Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri..... 184
1.1.5.2.7.2. Karşılaştırma Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri 184
1.1.5.2.8. Birlik Bildiren Bağıntı Ögeleri 185
1.1.5.2.8.1. Birlik Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri 185
1.1.5.2.8.2. Birlik Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri 187
1.1.5.2.9. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Bağıntı Ögeleri 187
1.1.5.2.9.1.Almaşım (art arda gelme) Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri 188
1.1.5.2.9.2. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri 189
1.1.5.2.9.3. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri 190
1.1.6. DEĞİŞTİRİM..... 190
1.1.6.1. Öyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim 192
1.1.6.2. Böyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim..... 195
1.1.7. METNİ BÖLÜMLERE AYIRAN BELİRTİCİLER..... 198
1.1.7.1. Sonra Belirticisi 199
1.1.7.2. Artık Belirticisi 202
1.1.7.3. Şimdi Belirticisi 204

İKİNCİ BÖLÜM..... 208
METNİN TONU..... 208
2.1. Metin Tonları..... 208
2.1.1. Esenlikli 208
2.1.2. İçsel 209
2.1.3. Dokunaklı 212
2.1.4. Dramatik 216
2.1.5. Ağlatısal..... 217
2.1.6. Destansı..... 218
2.1.7. Düşlemsel..... 220
2.1.8. Nasihat-Öğüt Verme 226
SONUÇ 227
KAYNAKÇA..... 237
ÖZGEÇMİŞ 247

TEZ ONAY SAYFASI

Dilek ALAÇAM tarafından hazırlanan MUSTAFA KUTLU'NUN "BEYHUDE ÖMRÜM" ADLI HİKÂYESİNİN METİNDİLBİLİMSEL AÇIDAN ÇÖZÜMLENMESİ başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ .....

Tez Danışmanı, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 22/01/2021

Unvanı, Adı SOYADI (Kurumu) **İmzası**

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ (KBÜ) .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İsmail TAŞ (KBÜ) .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sebahat ARMAĞAN (GOP) .....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ .....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Dilek ALAÇAM

İmza :

ÖNSÖZ

Dil, insanların hayatlarının her noktasında yer alan ve insanların diğer insanlarla ilişkilerini düzenleyen bir araçtır. Dil, insanların ihtiyaçlarının giderilmesinde bir araç olmuş ve zaman içerisinde insan geliştikçe dil de gelişmiştir. Bu durum da birçok çalışma alanını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma alanlarından biri dilbilim, diğeri ise metindilbilim olmuştur. Dilbilim, dilin edinimini ve öğretimini ele alan, dilin yapısını, işlevlerini, diğer dillerle olan ilişkilerini inceleyen, dilin söz varlığını, dilbilgisel kurallarını ve aralarındaki ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır. Metindilbilim ise dilbilim bağlamında ortaya çıkan metnin yapısı, işlevleri, ögeleri arasındaki ilişkileri inceleyen, metni belli ölçütlere göre ele alan ve sınıflandıran bilimsel bir alandır.

Bu çalışmada 2001 yılında Mustafa Kutlu tarafından kaleme alınan Beyhude Ömrüm adlı hikâye, metindilbilim açısından ele alınmıştır. Eser, 209 sayfadan oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Beyhude Ömrüm üzerinde bağdaşıklık konusunda inceleme yapılmıştır. Bağdaşıklık başlığı ise oluşturucu ögenin yinelenmesi, gönderim, eksiltili yapılar, örtük anlatım, tümceler arası bağıntı ögeleri, değiştirim ve metni bölümlere ayıran belirticiler biçiminde alt başlıklar olarak eserden örneklerle açıklanmıştır. İkinci bölümde ise metnin tonları hakkında bilgiler verilmiş ve hikâyede hâkim olan tonların örnekleri verilerek açıklanmıştır.

Tez çalışmam boyunca görüş ve önerileriyle beni yönlendiren, bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, bana vaktini ayıran ve bana yol gösteren saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ'ye en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı zamanda tez jüri hocalarıma Dr. Öğr. Üyesi İsmail TAŞ'a ve Dr. Öğr. Üyesi Sebahat ARMAĞAN'a katılımlarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca beni yetiştiren, okutan ve hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve her daim yanımda olan babam Hüseyin ALAÇAM'a ve annem Gülşen ALAÇAM'a sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZ

ALAÇAM, Dilek, Mustafa Kutlu'nun "Beyhude Ömrüm" adlı Hikâyesinin Metindilbilimsel Açıdan Çözümlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karabük, Ocak-2021.

Dil, statik bir kavram değildir. Dil, canlı ve sosyal bir varlık olduğu için her milletin sosyal ve kültürel yapısına bağlı olarak değişme ve gelişme gösterebilir. Toplumun düşünce yapısında ortaya çıkan her türlü değişiklikler dilde de kendini gösterir. Bu değişiklikler ile bazı ekler ve ögeler dile girebilir ve bazı sözcükler de dilden çıkabilir. Dolayısıyla birçok sebeplerden dolayı dil üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar ilk olarak sadece dilbilim başlığı altında yapılırken, daha sonra dilbilim farklı bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerden biri de metindilbilimdir. Metindilbilim, dilbilim bağlamında geliştirilen yeni bir alan olarak ortaya çıkmıştır.

İncelenen metin Mustafa Kutlu'nun Beyhude Ömrüm adlı hikayesidir. Birinci bölümde metindilbilimin alt başlığı olan bağdaşıklık hakkında bilgiler verilmiş ve metin, bağdaşıklık açısından ele alınarak çözümlenmiştir. Bağdaşıklığı kapsayan oluşturucu ögenin yinelenmesi, gönderim, eksiltili yapılar, örtük anlatım, tümceler arası bağıntı ögeleri, değiştirim ve metni bölümlere ayıran belirticiler çözümlemenin içeriğini oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak bağdaşıklık, hikâyede bu yedi alt başlıkta incelenerek çözümlenmiş ve hikâyede de bu başlıklar hakkında bilgiler verilmiştir.

İncelenen bu alt başlıkların hepsi metinle ilgili dilsel yapılar hakkında bilgi vermektedir ve bu dilsel yapıların genelinde artgönderim ve öngönderim başlıklarında da görüleceği üzere zamirlerin olduğu görülmektedir.

İkinci bölümde metnin tonları hakkında bilgiler verilmiş ve hikâyede geçen tonların örnekleri açıklanarak ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beyhude Ömrüm, Mustafa Kutlu, Metin, Metindilbilim, Textlinguistics, Textus, Bağdaşıklık, Artgönderim, Öngönderim

ABSTRACT

ALAÇAM, Dilek, Analysis of the Story of Mustafa Kutlu called “Vain Life” in Textual Linguistics, Master Thesis, Karabük, January-2021.

Language is not a static concept. Since language is a living and social entity, it can change and develop depending on the social and cultural structure of each nation. All kinds of changes in the mentality of the society manifest itself in the language. With these changes, some attachments and items may enter the language and some words may leave the language. Therefore, various studies have been conducted on the language for many reasons. While these studies were first made under the title of linguistics, then linguistics was divided into different sections. One of these sections is text linguistics. Textlinguistics has emerged as a new field developed in the context of linguistics.

The text examined is the story of Mustafa Kutlu called Vain Life. In the first chapter, information about coherence, which is the subtitle of text linguistics, is given and the text has been analyzed in terms of coherence. The repetition of the constituent element that includes cohesion, reference, elliptical structures, implicit expression, inter-sentence correlation elements, substitution, and dividing the text into sections constitute the content of the analysis. Accordingly, the cohesion has been analyzed under these seven subtitles in the story, and information is given about these titles in the story.

All of these subtitles examined provide information about the linguistic structures related to the text, and it is seen that there are pronouns in these linguistic structures as can be seen in the apostrophes and anticipation titles.

In the second part, information was given about the tones of the text and examples of the tones in the story were explained.

Keywords: Vain Life, Mustafa Kutlu, Text, Textlinguistics, Textlinguistics, Textus, Coherence, Post Send, Foreword

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Mustafa Kutlu'nun "Beyhude Ömrüm" Adlı Hikâyesinin Metindilbilimsel Açıdan Çözümlenmesi
Tezin Yazarı	Dilek ALAÇAM
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	Ocak 2021
Tezin Alanı	Yeni Türk Dili
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	247
Anahtar Kelimeler	Beyhude Ömrüm, Mustafa Kutlu, Metin, Metindilbilim, Textlinguistics, Textus, Bağdaşıklık, Artgönderim, Öngönderim

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Analysis of Mustafa Kutlu's Story "Vain Life" from a Textual Linguistic Perspective
Author of the Thesis	Dilek ALAÇAM
Advisorof the Thesis	Dr. Lect. Member Nimet KARA KÜTÜKÇÜ
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	January 2021
Field of the Thesis	New Turkish Language
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	247
Keywords	Vain Life, Mustafa Kutlu, Text, Textlinguistics, Textlinguistics, Textus, Cohesion, Submitting, Prediction

KISALTMA ve İŞARETLER

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

T. : Türkçe

Ar. – Far.– T. : Arapça – Farsça – Türkçe

Ar. – T.– Far. : Arapça – Türkçe – Farsça

Ar. – T. : Arapça – Türkçe

Ar. – Far. : Arapça – Farsça

T. – Ar. : Türkçe – Arapça

T. – Far. : Türkçe – Farsça

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu Türk hikayeciliğinin önemli isimlerinden olan Mustafa Kutlu'nun Beyhude Ömrüm adlı hikayesinin metindilbilim açısından çözümlenmesidir. Hikâyede metin çözümleme ölçütlerinden biri olan bağdaşıklık konusu ele alınmıştır. Bunun yanında hikâye gönderim, değiştirim, metnin tonu gibi farklı başlıklarda da incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı Mustafa Kutlu'nun Beyhude Ömrüm adlı hikayesinde metindilbilimsel unsurların tespit edilmesi ve hikâyenin metindilbilimsel açıdan incelenmesi ve çözümlenmesidir. Araştırmanın önemi ise hikâyede tespit edilip incelenen metindilbilimsel unsurları açıklamak, yorumlamak ve hikâyeyi metindilbilim açısından çözümleyip metindilbilim alanına fayda sağlamaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada Mustafa Kutlu'nun Beyhude Ömrüm adlı hikayesi bağdaşıklık, gönderim, örtük anlatım, değiştirim, metnin tonu vs. konularda betimlemeli olarak incelenmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Araştırmada Mustafa Kutlu'nun kaleme almış olduğu Beyhude Ömrüm adlı hikâye, Dergâh Yayınları'nın Mart 2015'te 24.baskı olarak yayınlanmış olduğu baskısından temin edilmiştir.

GİRİŞ

DİL

İnsanoğlunun yaşamı boyunca dil farklı şekillerde tanımlanmıştır. Dil, kimi tanımda bir iletişim aracı olmuş kimi tanım da ise insanların duygu, düşünce ve meramlarını anlatmaya yarayan bir araç olarak görülmüştür. Fakat dilin tanımları bu tanımlarla sınırlı kalmamış zamanla dil ile ilgili farklı yazarlar ve araştırmacılar tarafından farklı tanımlar ve açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır. Aşağıda yazarların ve araştırmacıların dil ile ilgili yaptıkları farklı tanımları ve açıklamaları verilmiştir:

Doğan Aksan *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* adlı kitabında dili şöyle tanımlamaktadır:

> *Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyülü bir varlıktır. O gerek insan gerek toplum gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur*

(Aksan, 2015, s. 11).

Doğan Aksan yine bu kitabında dilin tanımı başlığı altında dil ile ilgili şu bilgilere de yer vermektedir:

> *Konuşmanın ve dilin şimdiye kadar pek çok tanımı yapılmıştır. Ünlü Yunan düşünürü PLATON, Kratylos adlı yapıtında, dili "kendi özel düşüncelerini sesin yardımıyla, özne ve yüklem'ler aracılığıyla anlaşılabilir duruma getirmek" biçiminde tanımlıyordu. Günümüze kadar düşünürler, dilciler, toplumbilimciler dili kendi açılarından tanımlamışlardır. Bunlardan bazıları dili bir "açığa vurma ", bir "açıklama" olarak görürler. Günümüzün ünlü dil bilginlerinden Andre MARTINET dili "insanın kendi bilgi ve deneylerini, bir anlamsal kapsamı ve bir ses karşılığı olan birlikler, moneme'lerle, her toplumda bir başka biçimde açıkladığı bir bildirişme aracı "olarak tanımlamaktadır. Doğan Aksan da bu özellikler altında dili şöyle tanımlamaktadır: "Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan ögeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir"* (Aksan, 2015, s. 55).

Caner Kerimoğlu ise *Genel Dilbilime Giriş* adlı kitabında dil ile ilgili şu görüşleri dile getirmektedir:

> *Dil çok farklı biçimlerde tanımlanabilir. En basit tanımlarında bir iletişim aracı olduğuna vurgu yapmakla yetinilir. Elbette dil yalnızca bir iletişim aracı değildir. Çok daha fazlasıdır. İnsanlığın milyonlarca yıllık gelişimine bakıldığında "dilden daha büyük bir buluş var mıdır?" sorusuna evet cevabı vermek kolay değildir. İnsanlığın bugünkü ilerlemelerinin temelinde dil vardır. İlerleme bilgiyle mümkündür. Bilgiyi üretmek ve paylaşmak dil olmadan olanaksızdır* (Kerimoğlu, 2019, s. 1).

Gülşen Torusdağ ve İlker Aydın'ın da *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri* adlı eserinde dil şu şekilde tanımlanmakta ve açıklanmaktadır:

> *İnsanın düşüncesini ifade edebilmesi için kullandığı en gelişmiş ve en yetkin anlatım aracıdır. Aynı zamanda dil, insanlar arasında bildirişimi sağlayan, kullanıldığı toplum tarafından kabul edilmiş, kendine özgü kurallara göre işleyen bir anlaşma dizgesidir. Aynı zamanda sözcüklerden oluşan bir dizge olarak görülse de dili oluşturan yalnızca sözcükler değildir. Dil, sözcüklerin uyumlu birliktelikleriyle işleyen bir dizgedir. Dizge, "bir bütün oluşturacak biçimde birbirine bağlı ögelerin bütünü, manzume, sistem" veya "ögeleri ya da bölümleri çeşitli ilkeler uyarınca birbirine bağlı düzenli bütün yapıdır"*

(Torusdağ – Aydın, 2018, s. 1-2).

Aynı zamanda onlara göre dil şu bilgileri de içermektedir: "Konuşan kişinin sosyo-ekonomik durumu, siyasi kimliği, mesleği, dini inancı, dünya görüşü hakkında da bilgi verir. Hatta söylemek isteyip söyleyemedikleri de insanın sözlü ya da yazılı dilinden çıkarılabilmektedir" (Torusdağ – Aydın, 2018, s. 2).

Muharrem Ergin ise dili "İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessese" (Ergin, 2009, s. 3) olarak tanımlamıştır.

Türkçe Sözlükte ise dil "İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban" (Türkçe Sözlük, 1998, s. 586) şeklinde açıklanmıştır.

Ramazan Demir ise dil ile ilgili şu görüşleri dile getirmektedir:

> *İnsanın düşüncelerini, duygularını ve meramını ifade etmek üzere sesleri, heceleri, kelimeleri ve cümle gruplarını anlamlı ve ahenkli bir şekilde bir araya getirerek oluşturduğu semboller bütünü diye tanımlayabileceğimiz dil, onun kendi var oluşunu ifade etmesi açısından olmazsa olmaz unsurlardan birisidir* (Demir, 2009, s. 1).

Ramazan Demir diğer taraftan da dil ile ilgili şu açıklamalara da yer vermektedir:

> *Dil, düşünceyi ifade etmenin yegâne aracı konumundadır. Bununla birlikte dili kullanma üslubu da çok önemlidir. Çünkü bir düşünce ifade edildiği oranda anlaşılmaktadır. Nitekim Peygamber Efendimiz, bunu "ifadenin öylesi vardır ki büyüleyici bir etkiye sahiptir" hadisi şerifinde çok güzel bir şekilde açıklamıştır* (Demir, 2009, s. 1).

Kamile İmer – Ahmet Kocaman – A.Sumru Özsoy'un hazırladığı *Dilbilim Sözlüğünde* ise dil şöyle açıklanmaktadır:

> *Nedensiz simgelerden oluşan, bildirişimin gerçekleşmesini sağlayan dizge; çok boyutlu kavramlar bütünü. Chomsky'ye göre insana özgü bir yeti ve bir dizi kurallardan oluşan bir dizgedir. Toplumsal bir uzlaşmaya dayanan dil, bireysel özelliklere değin uzanan değişkelerden oluşur. Bu anlamda ortak özellikler içeren birey dil, ağız, lehçe ve öteki değişkelerin toplamı olarak da tanımlanabilir. Türkçe, Japonca, Yunanca gibi kimi nitelemeler belli bir dil topluluğunun konuşma yazma davranışının temelinde bulunan soyut düzeni anlatır; günümüz Türkçesi, Ataç'ın Türkçesi vb. belirlemeler ise dilin en başta doğal dil anlamına geldiğini gösterir. Buna karşılık yapay biçimde oluşturulan kavramsal dizgelere de (örn. mantık dili, bilgisayar dilleri vb.) dil denir. Öte yandan konuşma ve yazmanın belli bir kesiti de dil olarak adlandırılır (örn. bilim dili, yazın dili, sinema dili vb.). Saussure dil kavramında üçlü bir ayrım yapar: insana özgü dil yetisini belirten langage, toplumsal uzlaşma sonucu göstergelerden oluşan ideal soyut dizge langue, dilin gerçekteki somut kullanımını anlatan parole. Saussure 'nin kullandığı anlamda dili insana özgü biyolojik bir yeti, soyut bir dizge olarak da tanımlamak olanaklıdır. Daha soyut bir düzlemde insan davranışının belirleyici bir özelliği olarak nitelenebilir. Bu çerçevede, öteki iletişim düzenleriyle karşılaştırıldığında, insan dilinin temel belirleyicileri üretkenlik, çifteklemlilik, nedensizlik, kültürel aktarım, yer-zaman dışılık, öğrenebilirliktir* (İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 88).

Kerim Demirci de *Türkoloji İçin Dilbilim* adlı kitabında dil ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

> *İnsanoğlu yeryüzüne geldikten sonra uzun bir zaman sadece konuşmuştur. Dil, yazıları ve incelenen bir varlık değil konuşulan bir araç durumunda olmuştur. Dilin nasıl bir sistem olduğunu tahlil etme düşüncesi çok sonradan gelişmiş bir olaydır. Başta filozoflar ve din bilginleri olmak üzere, misyonerler, tüccarlar, bazen askerler ve sair düşünce erbabı hem kendi dillerini hem de bir sebeple muhatap oldukları farklı dilleri inceleme gereği duymuşlardır. Bu tür şahısların dil inceleme metotları bazen benzerlik bazen de farklılık göstermiştir. Aslında bu alanların üçü de dil incelemeleriyle ilgili olsa da her alanın dili inceleme yaklaşımı, maksadı ve metodu ötekinden belirli ölçülerle ayrılmaktadır. Zaman ilerledikçe farklar iyice belirginleşmiştir. Öteki alanlar ve yöntemler kaybolmasa da bugün itibarıyla modern dilbilim metodu diğerlerinin önüne geçmiştir* (Demirci, 2017, s. 17).

DİLBİLİM

Dil ile ilgili yapılan çalışmalar ve araştırmalar zaman geçtikçe dili birçok farklı başlıklara ayırmıştır ve bu başlıklardan ilki de dilbilim olmuştur. Dilbilim, dilin doğuşunu ve ortaya çıkmış bütün dilleri inceleyen bir bilim dalıdır. Dilbilim, dili inceleyerek dile ait içerikleri, bilgileri ortaya çıkarır. Dilbilim, dilin yapısını, işlevlerini, diğer dillerle olan ilişkilerini, dilin nasıl öğretilmesi gerektiğini ele alan ve dilin dilbilgisi kurallarını, söz varlığını ve aralarındaki ilişkileri inceleyen bilimsel bir alandır. Dil ile ilgili birçok tanım ve açıklama olduğu gibi dilbilim ile ilgili de birçok yazar tarafından farklı tanımlar ve açıklamalar yapılmıştır. Bu tanımlar ve açıklamalar aşağıda verilmiştir:

Doğan Aksan *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* adlı kitabında dilbilimi şöyle tanımlamaktadır: *"Dilbilimin en kısa tanımı, "dili inceleyen bilim, dilin bilimi" biçiminde yapılabilir. Dil nasıl, insanın fizik, düşünce ve ruh yapısıyla ve çeşitli eylemleriyle ilişkili ise, dilbilim de bütün bu eylemleri kendisine konu olarak alan öteki bilim dallarıyla sıkı sıkıya ilişkilidir"* (Aksan, 2015, s. 14).

Berke Vardar da *Dilbilim Yazıları* adlı kitabında dilbilim ile ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

Dil, birbirinden çok ayrı bilimlerin alanına girer. Ama dilbilim ne psikolojidir ne sosyoloji ne fizyolojidir ne etnoloji. Bu bilimlerin hepsinden ayrı, hepsinden bağımsızdır. Elbette gerektikçe onların verilerinden yararlanır; ne var ki olay ve olgulara bakış açısı kendine özgüdür; dilbilim üstüne eğildiği dil gerçeğini "kendi içinde ve kendisi bakımından" inceler. Her şeyden önce dildeki iç olaylar ilgilendirir onu (Vardar, 2001, s. 32). *Bireyden bireye değişen gerçekler ilgilendirmez dilbilimi. Onun hareket ve varış noktası dilin toplumsal yanıdır. Toplumun bütününe özgü göstergeler dizgesini (dar anlamıyla DİL) bireysel SÖZ'den soyutlanmış olarak ancak bu düzlemde bulabiliriz. Dilbilimin konusunu sınırlamak ve belirlemek bakımından bu ayırım çok önemlidir. Dilbilim, çift eklemli göstergeler dizgesi olan dili, kendi yapısı içinde ve kendisi bakımından inceleyen bağımsız bir insan bilimidir*

(Vardar, 2001, s. 33).

Kerim Demirci de *Türkoloji İçin Dilbilim* adlı eserinde dilbilim ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

Dilbilim 'linguistics', bütün dil çalışmalarının en son ve en kapsamlı halidir. Türkçede bir dönem lengüistik olarak da adlandırılmıştır. En önemli özelliği dil çalışmalarını dili merkeze alarak yapmasıdır. Dilbilim, dile ait bilgi yığınlarının tespit ve tahlilini yaparak, dillerdeki genel-geçer eğilimler konusunda çıkarımlarda bulunmaktadır. Şöyle de denebilir; dilbilim, dilbilgisinin sunduğu bilgileri işleyip tasnif etmektedir. Dili inceleme işinin 'bilim' kelimesiyle birleşip bağımsız bir alan haline gelmesi tesadüfi değildir. Dili, bilimsel olarak inceleme teşebbüslerinin başlaması genel olarak bütün disiplinlerin kendi dinamikleri üzerinden müstakil alanlar olarak ortaya çıktıkları bir çağa rastlar. Bu da yoğunluklu olarak 19.yüzyılın sonlarına tekabül eder. Bugünkü anlamda dili bilim haline getiren kişinin Genel Dilbilim Dersleri kitabının sahibi Ferdinand de Saussure olduğu kabul edilir. Dilbilim, dilbilgisinin aksine, dildeki olayları tasvir eder, onlara müdahale etmez. İster dilin kendi iç dinamiklerinden kaynaklansın isterse dil-dışı etkenlerden kaynaklansın dilde cereyan eden her türlü değişikliği bir kameraman yaklaşımıyla olaylara karışmadan inceler. Belgeselcilerin doğada olan olaylara müdahale etmeden onları kaydetmeleri gibi dilbilim de dil olaylarını gözlemler ve kaydeder. Mesela ana dilini edinen çocukların konuşma sırasında yaptığı yanlışlar dilbilgisi tarafından 'yanlış' olarak algılanırken dilbilim bu sıradışı kullanımları inceleyip sebeplerini araştırır (Demirci, 2017, s. 20). *Dilbilim, bütün dünya dillerinde gerçekleşen olayları incelmeye gayret edip, hâkim bir bakış açısıyla mukayeseler yapıp, genel-geçer kurallar tespit etmeye çalışan bir alandır. Bu nedenle, dilbilimin tespit ettiği kurallar, eğilimler, sebepler, sonuçlar, değişimler, gelişmeler vs. mümkün olduğu durumlarda birer şablon gibi bütün dillere uygulanıp diller arasındaki farklar ve benzerlikler tayin ve tespit edilir. Ancak şu sıkıntıya da dikkat çekilirse dilbilim dünyadaki bütün dillere uygulanabilecek genel-geçer yaklaşımları tespit etmek istese de dünya yüzünde konuşulan her bir dili eksiksiz olarak ek tek inceleyip eldeki verileri analiz edip ona göre bir sonuca varmak oldukça zordur. Demek ki dilbilim ancak incelenebilmiş dil verileri üzerinden çıkarım yapabilmektedir. Sayıları*

az da olsa henüz incelenmemiş dillerin mevcudiyetini hesaba katarak dilbilimin istifademize sunduğu çıkarımlara da temkinli yaklaşmakta fayda vardır. Dilbilgisi ve filoloji karşısında tabiri caizse biraz yüceltilmiş olan dilbilimin bu yönünü göz önünde tutmak gerekir

(Demirci, 2017, s. 21).

Caner Kerimoğlu da *Genel Dilbilime Giriş* adlı eserinde dilbilim ve dilbilgisi başlığı altında dilbilimi şu şekilde açıklamaktadır:

Dil pek çok bilim dalının inceleme nesnesidir. Ancak tarihe baktığımızda dilbilgisinin (grammar) öncü olarak öne çıktığını görürüz. Felsefeyle ilişkili olarak ortaya çıkmıştır ancak daha sonra başlı başına, felsefeden farklı bir alana dönüştürmüştür. Eski Yunancadaki yazı, harf anlamındaki gramma sözcüğünden türeyen gramer, uzun süre yalnızca yazılı dilin incelenmesini merkeze almıştır. Dilbilgisinden beklenen de yazılı dilin kurallarının belirlenmesi ve kural dışı kullanımların önlenmesinde bir ölçü olmasıydı. Zamanla dilbilgisinin yalnızca yazılı dilin kurallarıyla ilgilenmemesi gerektiği, dili bir bütün olarak ele almasının zorunlu olduğu kabulü yaygınlaşmıştır. Ancak hala dilbilgisine bu eski bakışla yaklaşanların olduğunu görmek mümkündür. Dilbilgisinin pek çok kurama göre geliştirilmiş farklı biçimleri vardır. Ancak dilbilgisi tarihine bakıldığında iki büyük dilbilgisi anlayışı görülür

(Kerimoğlu, 2019, s. 2-3).

Caner Kerimoğlu aynı zamanda dilbilimin doğuşu başlığı altında dilbilim ile ilgili şu ifadelere de yer vermektedir:

Dilbilim, tarihsel ve karşılaştırmalı çalışmaların yoğunlaştığı bir dönem olan 19.yüzyılın sonu, 20.yüzyılın başında ilk çalışmaları tarihsel karşılaştırmalı dilbilgisine ilişkin olan Ferdinand de Saussure tarafından biçimlendirilen bir çalışma alanıdır. O güne kadar dil incelemelerinde kullanılan yöntemler dilbilimin doğuşuyla değişmeye başladır. Dil incelemelerine yeni boyutlar eklendi ve uzun yıllar sorgulanmadan kabul edilen bazı yaklaşım biçimleri tartışılır hale geldi. Dilbilim doğrudan insan dilinin özelliklerini merkeze aldı. Dilin her kullanımını önemsedi. Her toplumu, her dili araştırmaya çalıştı. Ancak bugün "bu sınırları" çizmenin 1916'ya kadar çok daha zor olduğunu, dilbilimin daha sonra kendi sınırlarını da aştığını ve bugün dilbilimden doğan ve başlı başına disiplinler haline gelen pek çok alandır (Kerimoğlu, 2019, s. 23).

Nesrin Bayraktar ise *Dil Bilimi* adlı eserinde dilbilim ile ilgili şu ifadeleri dile getirmektedir:

Dil diye bir şey vardır ve incelemek de dil biliminin görevidir. Dil bilgisi dendiğinde akla bir dilin incelenmesi gelir. Dil bilgisi bir dili; ses, biçim, dizim ve anlam açısından inceleyen bir dil bilim dalıdır. Ancak dil bilimi, herhangi bir dili değil de bütün dilleri inceleyen bir dil bilim dalıdır. Bu yüzden başlangıçta genel dil bilimi adı verilmiştir

(Bayraktar, 2020, s. 21).

Nesrin Bayraktar daha sonra eserinde dil bilimin amaçları altında şu ifadelere de yer vermektedir:

Dil bilimi araştırmaları dilin iletişim kurmakta nasıl kullanılabildiğini ve dille ne kadar iletişim sağlanabildiğini bulmaya çalışır. Dil bilimi araştırmacılarının bir amacı da olanı betimlemektir. Güzel konuşma ve yazmayı öğretmek değildir.

Dil bilimi "Dil nedir?", "Nasıl çalışır?" sorularına yanıt arar. Dil insan ilişkilerinin ve yaşamın temelidir. Dil bilimi de dilin bu işlevlerinin önemini ve nasıl meydana geldiğini tespit etmeye çalışır.

Dil bilimi; Dil kavramı içine giren iletişim biçimlerini ve bunların işlev ve özelliklerini, karşılıklı iletişimin koşullarını ve niteliklerini, dilin iletişim kurmakta nasıl kullanıldığını, dilin hangi durumlarda ne kadar iletişim sağladığını belirlemeye çalışır. Ayrıca insan ve hayvan iletişimlerini sınıflandırmak ve dil ile düşünce arasındaki ilgiyi belirlemek de dil biliminin çalışma alanlarıdır. Dil bilimi, dile dil bilgisi gibi nesnel açıdan değil, durumlar ve olgular içinde bakmaya, olanı betimlemeye, durumlara göre tanım belirlemeye çalışır

(Bayraktar, 2020, s. 24).

Kamile İmer – Ahmet Kocaman – A.Sumru Özsoy'un hazırladığı *Dilbilim Sözlüğü* adlı eserde ise dilbilim ile ilgili şu bilgiler verilmektedir:

Dilin bilimi, dilin bilimsel yöntemlerle incelenmesiyle uğraşan bilim dalı. Dil çalışmaları çok eski dönemlere değin uzanmakla birlikte, eski çağlarda bu çalışmalar daha çok felsefe ve yazın şemsiyesi altında yapılmaktaydı. Çağdaş anlamda bilimsel ve bağımsız dil incelemeleri 19.yüzyılda karşılaştırmalı dil çalışmaları olarak başlamış, 20.yüzyılın başlarında İsviçreli dilbilimci F. De Saussure' ün 'dili kendi içinde kendisi için inceleme' ilkesi çerçevesinde özerk bir bilim dalı kimliği kazanmıştır

(İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 94).

Ayrıca sözlükte J.Lyons'un 1968 yılındaki çalışmasından alıntı yapılarak çağdaş dilbilimin ayırıcı özellikleri de şöyle sıralanmaktadır:

a) Çağdaş dil incelemelerinde sözlü dil öncelik taşır (geleneksel çalışmalarda yazılı dilin temel olmasına karşılık, çağdaş dilbilim, sözlü dilin öncelikle incelenmesini önerir).

b) Çağdaş dilbilim kuralcı değil, betimleyicidir. Bilimsellik nesnellik gerektirir, nesnellik ise değer yargılarından, kişisel kural betimlemelerinden uzak durmakla sağlanabilir.

c) Çağdaş dilbilim eşzamanlı çalışmalara öncelik verir. Artzamanlı çalışmalar dilde evrimi, değişmeleri inceler; ancak bunların yapılabilmesi için öncelikle dilin belli dönemlerinin eşzamanlı olarak betimlenmesi gerekir.

d) Dilde edinç ve edim düzlemlerini birbirinden ayırmak gerekir.

e) Çağdaş dilbilim yapısal bir yönelimi yansıtır.

Çoğu Saussure' ün genel dilbilim derslerine dayanan bu ilkelerin kimileri günümüzde tartışılmakla birlikte çağdaş dilbilimin genel doğrultusunda bir değişiklik yoktur

(İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 94).

Sözlükte daha sonra dilbilim ile ilgili şu ifadelere de yer verilmektedir:

Dil kavramının karmaşıklığı ve kapsamının genişliği nedeniyle dili çeşitli açılardan inceleyen dilbilim dalları oluşmuştur. Tek tek doğal diller yerine (Türkçe, Arapça, Japonca, İngilizce vb.) genel olarak insan dilini inceleyen, dilin özelliklerine ilişkin ilkeleri belirleyen dilbilim dalı kuramsal dilbilim ya da genel dilbilim olarak adlandırılmaktadır. Betimlemeli dilbilim ise belli bir dile özgü özelliklerin betimlenmesiyle ilgilenir. İncelemenin amacı değişik dillerin, dil ailelerinin ortak özelliklerini saptamak ise buna karşılaştırmalı dilbilim, amaç özellikle dil öğretimine yönelik olarak diller arasındaki ayrımları belirlemekse buna karşıtsal

dilbilim adı verilir. Çağdaş dilbilim ilkeleri çerçevesinde dilin evriminin, gelişiminin dildeki değişmelerin incelenmesi tarihsel dilbilim' in konusudur; eşzamanlı dilbilim ise yalnızca dilin belli bir dönemdeki durumunu betimlemekle yetinir. Günümüzde dilbilim Saussure' ün çizdiği sınırların dışına taşmış ve disiplinlerarası bir nitelik kazanmıştır. Bu bağlamda oluşan yeni dilbilim alanları arasında ruhdilbilim, toplumdilbilim, bilişsel dilbilim, uygulamalı dilbilim, beyindilbilim ve bilgisayar dilbilimi sayılabilir

(İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 95).

Bu çalışmada da Mustafa Kutlu'nun kaleme almış olduğu Beyhude Ömrüm adlı hikayesi, dilbilimin alt dallarından birisi olan metindilbilim açısından incelenip çözümlenmiştir.

METİN

Metin, bir olay, durum veya düşüncenin anlatımında kullanılan bir araçtır. Metin, bir yazıyı meydana getiren kelime, kelime grupları, sözcükler, cümleler ve paragraflardan oluşan, okuyucuyu belli bir konu ve düşünce etrafında toplayan ve okuyucuya doğrudan ya da dolaylı bir şekilde bir mesaj veren bir yazınsal türdür. Metindeki cümleler ve paragraflar bir araya gelerek metni oluşturur. Metni oluşturan cümle ve paragraflar aynı zamanda bir tema etrafında toplanır ve okuyucuya iletilmek istenilen ana düşünce etrafında da şekillenir. Metin, dil ile bağlantılıdır. Çünkü bir konu, düşünce veya olay metin aracılığıyla dile getirilerek okuyucuya anlatılmaya çalışılır. Metin kavramı da yazarlar ve araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmış ve metin konusunda da farklı görüşler dile getirilmiştir. Metin ile ilgili farklı yazarlara, araştırmacılara ait tanımlar ve görüşler aşağıda verilmiştir:

Arapça kökenli bir kelime olan metin, Ferit Develioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgatinde* şöyle tanımlanmıştır: "Metin, bir yazıyı şekil ve noktalama hususiyetleriyle birlikte meydana getiren kelimelerin topudur" (Devellioğlu, 2008, s. 633).

Sıddık Akbayır'a göre ise metin şu şekilde ifade edilmiştir:

Metin sözcüğü, Fransızca'daki (texte) ya da İngilizce'deki (text) karşılıklarının kökenine baktığımızda, bunların Latince'de 'kumaş' anlamına gelen textus sözcüğünden geldiğini görmekteyiz. Kumaş nasıl ipliklerden dokunarak bir bütün oluşturuyorsa, metin de kendisini oluşturan ögelerin birbirlerine aşama aşama eklenmesiyle, bir dokuma süreci sonunda ortaya çıkar (Akbayır, 2005, s. 11).

Metin, TDK'nin hazırladığı *Türkçe Sözlük*'te ise şöyle tanımlanmıştır: "Metin is. Ar. metn 1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. 2. Basılı veya el yazması parça, tekst" (Türkçe Sözlük, 2005, s. 1382).

Berke Vardar tarafından hazırlanan *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğünde* ise metin, betik maddesi altında şöyle açıklanmıştır:

> *Betik (Alm. Text, Fr. texte, İng. text) 1. Dilbilimde, inceleme konusu olan düzlemdeki sözceler bütünü 2. Kimi kuramlarda F. De Saussure'ün sözü ya da söylem; konuşucunun edimli kıldığı dil. Bu bağlamda, dilsel üretim süreci olarak sözceleme olgusuyla karşılaşılır*

(Vardar, 2002, s. 38-39).

Doğan Günay'a göre ise metin şu şekilde tanımlanır:

> *Latince textus (dokuma) > texere: (dokumak), belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Bir başka deyişle, bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütündür. Bildirişim işlevi olmayan yazılı ya da sözlü bir belge, metin değildir. Kısaca metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapıdır*

(Günay, 2017, s. 47).

Beaugrande ve Dressler'e göre "Dil, içinde seçenekler bulunduran sanal bir sistem iken, metin, dil repertuarlarında bulunan seçeneklerin belli bir yapı içinde kullanıldıkları gerçek bir sistemdir" (Beaugrande ve Dressler, 1988, s. 35).

Nedret Tanyolaç Öztokat'a göre ise metin şu şekilde ifade edilmektedir:

> *Metin, her şeyden önce tutarlı bir bütün, dilsel ögelerle kurulmuş, "ilerleme", "süreklilik" ve "yineleme" gibi süreçlerden oluşmuş bir yapıdır. Metinde her öge birbiriyle ilişkilidir ve birbirine kenetlenmiştir. Bir başka deyişle, anlatısal ya da anlamsal bir ögenin değeri öteki ögelerle arasındaki ilişkilere göre tanımlanır. "Metin" sözcüğünün Hint-Avrupa dil ailesinden geldiği ve kökensel olarak "textere, textum", "dokumak" eylemini gösterdiği bilinmektedir. Dokunmuş bir metin olarak metin, onu oluşturan ögelerden ayrı ele alınamaz*

(Öztokat, 2005, s. 22).

Doğan Aksan tarafından hazırlanan *Dilbilim Seçkisi* adlı kitapta da metin şöyle tanımlanmıştır: "Metin; yazı dilinin gerçekleşmiş her sözcesine, dilin bir bütün oluşturan tüm sözlü sözceleri; sonlu sayıda tümcenin bağdaşık dizisidir" (Aksan, 1982, s. 205).

Nesrin Bayraktar ise metni şu şekilde açıklamaktadır:

Metin, bir dil verisini ait olduğu bütünlük içinde ele alıp değerlendiren ve inceleyen metin dil bilimi için birimdir. Metin duruma göre dur, inşaata girmek tehlikelidir, sigara içilmez türünden bir uyarı levhası olabileceği gibi uzun bir metnin tamamı hatta ciltler tutan bir kitap dizisi olabilir. Metinler, bir birim olarak metin dil biliminin çalışma alanı kapsamına girer (Bayraktar, 2020, s. 44).

Canan Şenöz Ayata'ya göre ise metin kavramı şu şekilde açıklanmaktadır: "Dil kullanımı belirli bildirişim durumları ve metin türleri çerçevesinde gerçekleşir. Konuşurken ya da yazarken birbiriyle bağlantılı tümcelerden oluşan metinler üretiriz. Ürettiğimiz her metin de belirli bir metin türünün örneği olma özelliğini taşır" (Ayata, 2005, s. 61).

Gülşen Torusdağ ve İlker Aydın da metin ile ilgili şu ifadelere yer vermektedir:

İnsanlar birbirleriyle konuşurken ya da yazarlar okuyucuları ile iletişim kurarken tek tek sözcükler ya da birbirinden kopuk, bağımsız tümceler değil, birbirleriyle bağlantılı tümceler yani sözlü ya da yazılı metinler üretirler. İletişimin gerçekleşme koşulu metin oluşturmaktır. İnsanlar duygularını, ihtiyaçlarını metinler aracılığı ile ifade ederler. Kültürler insanlara metinler aracılığı ile aktarılır. Bilginin büyük bir kısmı metinler aracılığı ile oluşturulur, biriktirilir ve sunulur. Metin her şeyden önce bir iletişim özelliği taşır. İster yazılı ister sözlü olsun, metinlerin öncelikli işlevi bilgi aktarımını sağlamalarıdır

(Torusdağ – Aydın, 2018, s. 11).

Hülya Aşkın Balcı ise *Metindilbilimin ABC'si* adlı kitabında Metin Nedir? adlı başlıkta metin ile ilgili şu görüşleri dile getirmektedir:

Bilimsel çalışmalara bakıldığında "metin" kavramıyla ilgili birçok tanım karşımıza çıkmaktadır. Ancak genel geçer bir tanım yapılması gerekirse;

"Dilsel açıdan bakıldığında birbirini izleyen, sıralı ve anlamlı bütünler oluşturan tümceler dizisi ve bağdaşık, belli yapılı dil birimlerinden oluşan sözlü ya da yazılı üretilen iletişim aracı"

tanımı "metin" kavramının özelliklerini tam olarak açıklayabilmekte ve genel itibariyle metinle ilgili farklı tanımların da bulunduğunu söylemektedir

(Balcı, 2018, s. 18).

Balcı, sonrasında "Metin kavramı üzerine düşünürlerin yaptığı birçok farklı tanımın birleştiği noktanın, belli bir bildirişim bağlamında üretilen bir dil dizgesi bütünü olduğunu" söylemiştir. Ayrıca Hülya Aşkın Balcı eserinde Adamzik'in 2004 yılında yazdığı eserindeki "Metin yazıyla

sınırlandırılmamalıdır, bilakis metin sözlü de olabilir" görüşlerine yer vermiş ve bu tanımla birlikte de metnin tanımı yaparken dikkatli olmak gerektiğini de ifade etmiştir (Balcı, 2018, s. 20).

Bütün bu tanım ve açıklamalarla birlikte metin kavramı, ilk başlarda söylem kavramı ile aynı anlamda kullanılmış ama daha sonra bazı yazar ve araştırmacılar tarafından metin kavramı ile söylem kavramının farklı anlamlarda olduğu ifade edilerek bu kavramlar arasındaki farklılıklar açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan bu açıklamalara bakacak olursak;

Hülya Aşkın Balcı metin ve söylem üzerine şunları söylemektedir:

Aslında genel olarak "söylem" sözlü ortamın, "metin" ise yazılı ortamın dikkate alındığına ilişkindir. Söylem daha ziyade özne tarafından somut olarak oluşan öznenin ilk konuşma yüzeyinde ortaya koyduğu bir konudur. Daha sonra yazıya dönüşmektedir. Metin ise daha dar anlamıyla anlamsal olarak yazılı dil bağlamı içinde kalan bir yapıdır. Bireysel dil olarak "söylem" iletişimin ilk aşamasını oluşturmaktadır; ancak her söylem metinsel parçalardan oluşur. Bu yüzden "bir söylemin tamamı, kendi iç tutarlılığını taşıyan metinler toplamından meydana gelmektedir" ifadesini burada kullanmak yerinde olacaktır. Daha doğrusu "söylemleri taşıyan metinlerdir" tümcesi konuyu tam olarak açıklayacaktır. "Söylem" ve "metin" kavramları arasındaki farklılık ve benzerlikler ne olursa olsun, bizce "metin" bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan sözcükler bütünü ya da çok farklı düzeylerde dille iletişimde bulunmak amacıyla tümcelerle oluşturulan anlatma ve anlaşma aracıdır (Balcı, 2018, s. 21).

Canan Şenöz Ayata da metin ve söylem kavramları ile ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

Dilbilimciler tarafından metin kavramının yerine zaman zaman 'söylem' kavramı da kullanılmaktadır. Harris, 1952'de yayınlanan Discourse Analysis (söylem çözümlemesi) adlı çalışmasında söylem terimini kullanan ilk dilbilimcidir. Dilin bağımsız sözcük ya da tümcelerden değil metinlerden oluştuğunu söyleyerek dilbilimsel çalışmalarda tümce ötesi çalışmalara yönelmek gerektiğini belirtmiş, söylem kavramını metin kavramı ile aynı anlamda kullanmıştır (Ayata, 2005, s. 44).

Nedret Tanyolaç Öztokat da metin ve söylem kavramlarını şu şekilde ifade etmektedir:

Metin söylemden iki temel özelliği ile ayrılır: Metnin sağlam bir yapısı vardır ve bağlamdan göreceli olarak bağımsızdır. Bu nedenle yazınsal metin, hukuk metni, reklam metni gibi ifadeler kullanılmaktadır. Özellikle anlam açısından zengin ve karmaşık yazınsal metinlerin yapısı göz önüne alındığında, edebiyat bağlamında metin ve söylem birbirinden kesinlikle ayrılmaktadır. Zira söylem, belirli bir durumda kişiler arasında gerçekleşen bir dil etkinliğidir. Söylem, "toplumsal ya da ideolojik, dil dışı etkilerle belirlenmiş belli bir durumda üretilmiş somut bir nesnedir" (Öztokat, 2005, s. 41).

Berke Vardar'a göre ise söylem "1. Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı. 2. Sözce, bir ya da birçok tümceden

oluşan, başı ve sonu olan bildiri. 3. Tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce." (Vardar, 2002, s. 179) olarak tanımlanmaktadır.

Doğan Günay, dilbilimsel ve metin kuramları açısından metni çözümlemede üç yapıdan bahsetmektedir. Aşağıda bu üç yapı hakkında bilgiler verilmiştir:

a) Küçük yapı (fr. microstructure): *Cümleler arası düzenlemeyi ilgilendirir. Bağıntı, yineleme, artgönderim ve öngönderimler, eksiltili yapı, eylem zamanı, cümleler arası bağıntı ögeleri, metnin belirticileri, çıkarsamalar gibi başlıklar, metnin küçük yapısına yönelik incelemelerde ele alınır.*

b) Büyük yapı (fr. macrostructure): *Değişik boyuttaki metin birimlerinin düzenlenmesi ile ilgilidir. Paragraf, bölüm, fasikül, cilt gibi metnin temel bölümleri ya da tutarlılık gibi metin içi genel anlamsal yapının incelenmesi büyük yapı ile ilgili bir betimlemedir. Olay örgüsü, anlatı izlencesi, anlatıcı (bakış açısı anlatıcı tipleri vb.), uzam ve zaman gibi metnin bütünü ele alınarak yapılacak her türlü inceleme de büyük yapı bağlamında düşünülmelidir. Yine metnin genelini göz önünde bulundurarak yapılabilecek çözümleme isi ve metnin özetlenmesi de büyük yapıyı ilgilendirir. Burada şu da belirtilmelidir: Büyük yapı, özetlenebilir metinler üzerinde yapılabilen bir inceleme biçimidir.*

c) Üstyapı (fr. superstructure): *Her türlü metnin sahip olduğu temel özelliklerle ilgili durumları belirtir. Yani, metin türleri (özyasamöyküsel, komik, öğretici, dramatik, destansı, mektup, içsel, olağanüstü, hitabetle ilgili, polemik, romanesk, trajik türler), tonları (öğretici, esenlikli, içsel dokunaklı, dramatik, trajik, destansı, düşlemsel, kalem kavgasına yakın ve değişik biçimleri ile komik metinler: absürd, gülmeceye dayalı, alaycı vb.) ve tipleri (anlatısal, betimleyici, kanıtlayıcı, söylesimsel, açıklayıcı, buyurucu, önceden haber verici tipler) bir anlatı için belirtilerin genel özellikler, mektup deneme ya da bir başka anlatımın genel özellikler üstyapı incelemelerinde ortaya konulur. Yalnızca metin bağlamı ile yetinilmeyen yorumlama işi de üstyapı ile ilgilidir* (Günay, 2017, s. 71-72).

Beyhude Ömrüm adlı hikâyenin metindilbilim açısından çözümlenmesi, Doğan Günay'ın da yukarıda bahsettiği küçük yapıya göre yapılmıştır.

METİN NASIL OLUŞUR?

Metin, sözcüklerin, cümlelerin, paragrafların bir araya getirilmesiyle oluşur. Bu sebeple metin ile cümleler, paragraflar arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü sözcükler cümleleri, cümleler paragrafları oluşturarak metin meydana gelir. Ama yine de "bir metin nasıl oluşur, bir metin oluşurken hangi aşamalar vardır?" gibi sorular okuyucuda var olabilecek sorulardır. Bu sorulara iki farklı yazar tarafından aşağıda cevaplar verilmiştir:

Şükran Dilidüzgün eserinde bir metnin nasıl oluştuğunu metin oluşturma ölçütleri başlığı altında şu şekilde açıklamaktadır:

Metin kavramının tam bir tanımını yapmak, yazılı ya da sözlü bir ifadenin metin olup olmadığını değerlendirmek, metin olanla olmayanı kesin çizgilerle birbirinden ayırmak birtakım ölçütler geliştirmeyi gerektirir. İletişimin gerçekleşemediği durumlarda kesinlikle metin olmayan bir sözce kullanılmıştır. Bu durumda 'iletişimi gerçekleştirebilme' metin olmanın başta koşuludur. Aynı zamanda iletişimin eksiksiz olması da iyi düzenlenmiş metinlere bağlıdır (Dilidüzgün, 2017, s. 27).

Şükran Dilidüzgün yine eserinde Pakkan'ın 1992 ve Beaugrande ve Dressler'in 1981 yılında yaptıkları çalışmalarındaki görüşlerine de şu şekilde yer vermiştir:

Tümcelerden oluşan her dize metin oluşturmaz, oysa metindilbilimde oluşturulan inceleme yöntemleri ve kuramları arasında, metni bir dizi tümceler toplamı olarak değerlendiren görüşler de vardır. Beaugrande ve Dressler gibi metnin bir bütün olarak yapısının ve işlevinin incelenmesi gerektiği görüşünü benimseyen dilbilimcilerin yaklaşımları 'işlemci yaklaşım' olarak adlandırılmıştır. Beaugrande metnin birbirine dilbilgisel olarak bağlı birlikler ve birbirleriyle tutarlı kavramlardan oluştuğunu belirtir. Bununla beraber; bir metnin 'metinselliği' yalnızca ***bağlaşık*** *ve* ***bağdaşık****lığı ile değil, aynı zamanda,* ***amaca uygunluk*** *(niyetlilik),* ***kabul edilebilirlik, duruma uygunluk, metinlerarasılık*** *ve* ***bilgiselliği*** *ile de tanınır. Çünkü bağlaşıklık ve bağdaşıklık bildirişime katılan kişilerin amaçları ve kabul edebildikleri olgular doğrultusunda gerçekleştirilebilir. Beaugrande ve Dressler'e göre metin, metinselliğin bu yedi standart ölçütünü içeren iletişimsel bir oluşumdur. Bu standartlardan birinin yeterince karşılanmaması durumunda amaçlanan iletişimsel işlev gerçekleştirilemeyecektir. Bu ölçütler, metin tanımlayıcı özellikleri vurgulamak için kullanımlarının yanı sıra metin türlerinin ayırt edici özelliklerini ortaya koymada bir araç olarak da kullanılabilmektedirler. Bahsedilen metinsellik ölçütlerinden 'bağlaşıklık' ve 'bağdaşıklık' metin-içi dilbilgisel ve sözcüksel ilişkileri ve tutarlılığı kapsadıklarından* ***'metin odaklı ölçütler'*** *olarak kabul edilmektedir. Metnin iletişimsel işlevini sağlayan diğer ölçütler ise bağlamla ilgili metin-dışı ögelerle ilgilidirler* (Dilidüzgün, 2017, s. 27-28).

Hülya Aşkın Balcı ise kitabının ikinci bölümünde Metin Nasıl Oluşur? başlığı altında metin nasıl oluşur? sorusuna yanıt aramakta ve metnin oluşumuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

Metin üretimi, bilişsel ve sosyal ihtiyaçları olan karmaşık bir davranış sürecini temsil etmekte ve düzenleme-tasarlama, seçme ve sözlüksel, sözdizimsel ve bürünsel kodlama basamaklarından oluşmaktadır. Bu aşamalar, metin üreticisinin aktarmak istediklerini yazıya döküp bunları anlamlı hâle getirmesini sağlar. Aynı zamanda bu süreç içerisindeki üretici; bir yandan metin üretimi yaparken bir yandan da meydana getirdiği metni düzenleme aşamasını eş güdümlü bir şekilde yürütür (Balcı, 2018, s. 38). *İnsanların duygu, düşünce ve isteklerini anlatabilmek için kullandıkları belli semboller ve işaretlerin varlığından dolayı yazılı veya sözlü olarak dile getirilen düşüncelerin bir konuyu, bir olayı yahut bir amacı ortaya koyması gerekmektedir. Metinlerin temelinde de insanın kendini ifade etme ihtiyacı yatmaktadır. Bu ihtiyaç, bilginin toplanması, bilginin edinilmesi ve bilginin ifade edilmesi ile ilgili süreçlerin bütününden oluşarak gerçekleşir. Bu süreçler sayesinde metin kurma evreleri incelenmektedir. Ancak farklı şekillerde sınıflandırmalar yapılmaktadır. Balcı da eserinde Sıddık Akbayır'ın çalışmasından alıntı yaparak birçok yazarın da bu farklı şekilleri yorumladığını, metin oluşturma aşamalarında Sıddık Akbayır'ın sınıflandırmasını temel aldığını ve bir metin oluşturulurken belli aşamalarla oluştuğunu düşünmektedir. Bu aşamalar şu şekildedir:*

1. Amacın belirlenmesi,

2. Konuyu belirleme ve sınıflandırma,

3. Mesaj,

4. Kurgu aşaması,

5. Söylem biçimi,

6. Kavram alanı oluşturma,

7. Dilsel gösterenleri seçme,

8. Metin düzeyinde dilsel kodlama süreci,

9. Seslenme/yazma,

10. Metni denetleme (Balcı, 2018, s. 40).

Hülya Aşkın Balcı daha sonra eserinde metin ile ilgili şu açıklamalara da yer vermektedir:

> *Bir metnin anlamsal dünyasının ve tümcelerin arasındaki anlam bağlarının yanı sıra yukarıdaki değinilen kavramların ayrıca metin çözümleme sırasında metnin anlam dünyasının en derinine inilebilmesi, birçok özelliğin de gün yüzüne çıkarılmasında da büyük katkı sağladığı bir gerçektir* (Balcı, 2018, s. 40-41).

Balcı, bu süreç sonucunda oluşturulan bir metnin, alıcısı tarafından kabul edilebilmesi için taşıması gereken özelliklerin ise şunlar olduğunu söylemektedir:

a. Alıcıyı iyi tanıma ve onun ihtiyaçlarına cevap verme,

b. Metinde olabildiğince ayrıntılara yer verme,

c. Tutarlı ve bağdaşık bir metin oluşturma,

d. Amaca uygun bir metin biçimi seçme,

e. Metnin üretiminde dil bilgisi kurallarına uygun hareket etme (Balcı, 2018, s. 50).

Balcı, kitabının üçüncü bölümünde de metin olmanın ölçütlerini işlemiştir. Balcı, bu bölümde Beaugrande ve Dressler'in metin olmanın yedi ölçütünü alıntı yaparak metindilbilimsel incelemelerin ana yapısını bu ölçütlerin ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Bir metnin oluşturulması için 7 adet ölçüt şunlardır: "Bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, durumsallık, bilgisellik, kabul edilebilirlik ve metinlerarasılıktır" (Balcı, 2018, s. 51).

METİNDİLBİLİM

Metindilbilim, metni inceleyen bilimdir. Dilbilime bağlı olarak gelişen ve dilbilimin bir alanı olarak ortaya çıkan bir alandır. Metindilbilim, metnin yapısı, işlevi ve ögeleri arasındaki ilişkileri inceler. Metindilbilim, bir metni, metin oluşturma ölçütlerine göre çözümler ve sınıflandırır. Birçok yazar ve araştırmacı tarafından metindilbilim; metindilbilim, metin dilbilim, metin dil bilimi, metin dilbilgisi, betikbilimi, betiksel dilbilim ve söylem çözümlemesi diye adlandırılmış ve metindilbilim, bu isimlerle terim sözlüklerimizde yer almıştır. Doğan Aksan gibi diğer başka yazar ve araştırmacılar, metindilbilim terimini ilk kez 1955 yılında Coseriu'nun kullandığını ifade etmişlerdir. Fakat bunun aksini söyleyen, metindilbilimin Aristo'yla başladığını ifade eden yazar ve araştırmacılar da vardır. Birçok araştırmacıya göre Türkiye'de metindilbilim terimi, son 15-20 yıldır gelişme göstermiş ve ayrıca metin çözümlemenin genel, bilinen yöntemlerin dışında da yapılabileceği ifade edilmiştir. Metindilbilimin tanımı, metindilbilimin ne zaman başladığı ve işlevinin ne olduğu gibi birçok sorular, farklı yazarlar ve araştırmacılar tarafından açıklanmıştır. Bu tanım ve açıklamalar aşağıda verilmiştir:

Nesrin Bayraktar, metindilbilim hakkında bilgi ve açıklamalarını *Dil Bilimi* adlı eserinde hem Ahmet Kocaman ve Necdet Osam'ın 2000 yılında yazmış olduğu eserinden verdiği alıntılarla hem de kendi görüşleri doğrultusunda şu şekilde ifade etmiştir:

> *Metin dil bilimi, Aristo'yla başlar. Aristo Poetika'sında dili incelerken sözcüklerden ya da cümlelerden değil metinlerden hareket edilmesi gerektiğini tartışır. Bağdaşıklık, bağlaşıklık terimleri de ilk kez Aristo tarafından kullanılmıştır. Kısaca "yazılı ve sözlü metinleri, metinsellik koşullarını ve metin türlerini inceleyen dil bilimi dalı" olarak tanımlanabilecek olan metindilbilim: dil biliminin, daha çok sözlü dile ve cümle düzeyine uyguladığı çözümleme yöntemlerinin yazılı dile, cümle ötesi birimlere (daha çok edebiyat metinlerine uygulanması sonucu gelişen dalıdır. Metindilbilim; bir metnin bütünlüğünü, birliğini yaratan bağlantıları ve tutarlılıkları inceler. Bağlantılar bir metindeki sözcelerin (ya da cümlelerin) çizgisel olarak eklemleniş biçimlerinin araştırılmasıyla ortaya konur. Metindilbilimin yapısal dil bilimiyle ve üretken dil bilgisiyle ilgisi olduğu gibi gösterge bilim, yazın bilim, anlatı bilim, anlam bilimi, edim bilimi araştırmalarıyla da yakın bağlantısı vardır*
>
> (Bayraktar, 2020, s. 138-139).

Canan Şenöz Ayata ise metindilbilim ile ilgili şunları söylemiştir:

> *Metindilbilimin amacı, bir metnin yapısını, içeriğini, kurgulanışını, iletişim işlevini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Metindilbilimin görevi, metin olanı metin olmayandan ayırmaktır. Bu nedenle metindilbilim, metinlerin yerine getirmesi gereken*

ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri açıklamaya çalışır. Metnin kurgulanması ve anlaşılmasına açıklık kazandırmak için disiplinlerarası çalışmalar yapmak da metindilbiliminin görevleri arasındadır (Ayata, 2005, s. 22-23).

Sıddık Akbayır da metindilbilim ile ilgili şu şekilde bir açıklamada bulunmuştur:

Bugün batı dillerinin hemen hemen hepsinde metindilbilim terimini karşılamak üzere aralarında bazı küçük farklılıklar bulunan pek çok kelime üretilmiştir. Bu anlamda Türkiye'de; metindilbilim, betikbilimi, betiksel dilbilim terimleri aynı kavramı karşılamak amacıyla terim sözlüklerimizde yer alan adlandırmalardır (Akbayır, 2005, s. 13).

Berke Vardar ise eserinde metindilbilim terimi yerine betiksel dilbilim terimini kullanmış ve bu kavramı şu şekilde açıklamıştır:

Tanımlanabilir bir bildirişim işlevi yerine getiren dil birimleri ele aldığı betikleri, yüzeysel yapıda yakınlık ve uyumluluk, derin yapıda dış dünya ya da gönderge düzlemiyle ilişkileri bakımından tutarlılık vb. ilkeler uyarınca belirlemeye, bu alanda biçimsel bir tanımlamaya ulaşmaya çalışan inceleme türüdür (Vardar, 2002, s. 39).

Caner Kerimoğlu da metindilbilim hakkında şu açıklamaları yapmıştır:

Metin dilbilim, iletişim ortamında metnin yeri, metni oluşturan ögeler, metnin yapısı ve türleri, metnin çözümlenmesi gibi işlemler yürüten ve 1960 sonrası büyük bir gelişme gösteren bir dilbilim dalıdır. Metin dilbilimin kökeninde metinlerdeki dilbilgisel ögelerin incelenmesi varsa da daha sonra alan genişlemiştir. Bir metnin üreticisi ve alıcısı bakımından ele alınması yeni alanlar açmıştır. Sözce, metin, söylem gibi birbiri yerine kullanılan kavramlar metindilbilimde de karşımıza çıkar. Ancak bu kavramlar arasında çok büyük farklılıklar olmadığı görülür. Metin dilbilimin başlangıçta yazılı metinleri merkeze alması ve metni, üretene göre ele almaması daha sonra terk edilmiştir. Yazılı ve sözlü her türlü metin tek yönlü değil, çok yönlü incelenmeye başlamıştır. Metnin iletişim ortamındaki işlevinin sağlıklı ortaya konabilmesi için hem kendi içinde hem de üreticisi bakımından inceleme çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bunu sonucu olarak da söylem çözümlemelerinin çalışma yöntemlerine yaklaşılmıştır. Çıkış noktaları farklıdır fakat bugün metindilbilim ve söylem çözümlemesinin benzerliklerinin çok fazla olduğu ve bu iki alanı da kapsayan üst bir terime ihtiyaç duyulduğu kanısı yaygındır (Kerimoğlu, 2019, s. 237).

Gülşen Torusdağ ve İlker Aydın ise eserlerinde metindilbilim hakkında şu ifadelere yer vermişlerdir:

Metindilbilim, anlamın ortaya çıkarılmasında tümce ötesi dil çalışmalarından yola çıkarak metinsel ilişkileri bütüncül bir bakış açısıyla ele alır. Bu anlayışla metne yaklaşan metindilbilim, türü ne olursa olsun her türlü dil olgusunu metin yapan ölçüt ve kuralları belirler. Çeşitli metin türleri arasındaki farklı yapısal ve işlevsel özellikleri tespit eder. Metinlerle gönderme yaptıkları gerçek olgular arasındaki ilişkileri araştırır, metinlerin çok katmanlı anlamsal yapılarını saptar. Metinlerin kullanıldıkları bağlama göre üstlendikleri işlevleri belirlemeye çalışır (Torusdağ – Aydın, 2018, s. 4).

Kamile İmer – Ahmet Kocaman – A.Sumru Özsoy'un hazırladığı sözlükte ise bu kavram, metindilbilim başlığı altında şu şekilde ifade edilmiştir:

Metindilbilim, metni oluşturan ögelerin ve metindeki dilsel düzenlerin çözümlenmesi ile ilgili dilbilim dalı. Metindilbilim 1960'larda tümceden büyük metinlerin yapılarını açıklama

amacıyla yapısal bir çalışma olarak başlamış, daha sonra hem sözlü hem yazılı metinleri işlev ve iletişim değeri açısından ele alan bir yönelime dönüşmüştür

(İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 197).

Kerim Demirci'ye göre ise metindilbilim şu şekilde açıklanmıştır:

Metin dilbilim 'textlinguistics'; semantik, söylem analizi, stilistik 'üslupbilim' gibi birçok dilbilimsel alanla iç içe bir alandır. İşin içinde metin 'text' olduğu için alanın edebiyat ile de doğrudan ilişkisi vardır. Metin dilbilim, bir metni meydana getiren tüm unsurların belirli metotlarla dilbilimsel olarak analizini yapan dilbilim sahasıdır

(Demirci, 2017, s. 241).

Aynı zamanda Kerim Demirci, metindilbilimde dilcilerin üzerinde durduğu hususun da şunlar olduğunu ifade etmiştir: "Bir metni, metin olmayan söz ve yazı yığınlarından ayırıp metin yapan elementlerin, doku, algılanabilirlik, uyum, tutarlılık, bağlam, bağ, bağdaşıklık, tahmin gibi özellikler olduğu hususudur" (Demirci, 2017, s. 242).

Doğan Günay ise metindilbilim kavramını şu şekilde açıklamıştır: "Metindilbilim, metnin dilsel yapısını incelemek, genel bir metin içinde tutarlılık ve anlam olgusunu ele almak, son olarak da değişik metinler arasında farklı ve ortak yönleri dilsel boyutta ve anlam yaratma açısından irdelemektir" (Günay, 2017, s. 55).

Hengirmen de metindilbilimi şu şekilde tanımlamıştır: "Tümce sınırlarını aşarak daha üst düzeyde yer alan söz ürünlerine yönelen çözümlemedir" (Hengirmen, 1999, s. 276).

Oraliş ve Ozil tarafından ise metindilbilim şu şekilde ifade edilmiştir: "1960'lı yılların sonunda gelişmeye başlayan metindilbilim, sözlü ve yazılı metinlerin dilbilgisel ve anlamsal yapılarıyla iletişimsel boyutunu ele alır. Başka deyişle metinlerin üretilme ve alımlanmasındaki düzenlilikleri saptamaya çalışır" (Oraliş ve Ozil, 1992, s. 37).

METİNDİLBİLİMİN TARİHÇESİ

Metindilbilim,1960'lı yıllarda Almanya'da ortaya çıkmış bir alandır. Metindilbilimin Almanya'da ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye'de de çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bazı araştırmacılara göre metindilbilim terimi Türkiye'de son 15-20 yıldır gelişme göstermiştir. Bazı araştırmacılara

göre ise metindilbilimin Türkiye'ye gelişine tıpkı Almanya'daki gibi Fransızca'daki göstergebilim çalışmalarının önayak olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca metindilbilimin Türkiye'ye getirilip yayılmasında İngilizce, Almanca, Fransızca gibi yayınların da katkısı olduğu söylenilmektedir. Bazı araştırmacılara göre ise de metindilbilimle ilgili yapılan ilk çalışmaların çok eskilere dayandığı ve metindilbilimin sözlü anlatımla ilgili çalışmaların yapıldığı "sözbilim" alanında gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bundan dolayı metindilbilimle ilgili yapılan çalışmaların Antik Çağ'a kadar uzandığı ve Antik Çağ'da Sözbilim, Filoloji, Biçembilim, Antropoloji, Sosyoloji, Dilbilim, Göstergebilim, İşlevsel dilbilim, Felsefe, Budunbilim gibi farklı adlarla yürütüldüğü, bu bilim dallarının metindilbilime kaynak oluşturduğu ve metindilbilimin ortaya çıkmasına önayak olduğu ifade edilmektedir. Aşağıda metindilbilimin tarihçesi ile ilgili görüş ve bilgilere yer verilmiştir.

Şükran Dilidüzgün'ün metindilbilimin tarihçesi ile ilgili açıklamaları şu şekildedir:

> *Metinlerle ilgili ilk çalışmalar, geçmişi M.Ö. 5. yüzyıla dayandırabilecek, batıda retorik, doğu dünyasında ise belâgat adı verilen sözlü anlatıma yönelik çalışmaların yapıldığı* ***'sözbilim'*** *alanında gerçekleştirilmiş ve 18. yüzyıla kadar metinlerin düzenlenişi ile ilgili kurallar ve özellikler yalnızca sözbilim kapsamında sözlü uygulama düzleminde ele alınmıştır. Antik Çağ'da Yunanlılar ve Romalılar tarafından gerçekleştirilen sözbilimsel çalışmalarda, özellikle siyasi amaçlı olarak topluluk önünde anlaşılır, duruma uygun, etkileyici ve ikna edici konuşmaları gerçekleştirmek için kavramlar, kurallar ve düzenlemeler oluşturulmaya çalışılmıştır* (Dilidüzgün, 2017, s. 5).

Şükran Dilidüzgün, daha sonra eserinde Doğan Aksan'ın şu görüşlerine de yer vermiştir: "Sözbilimin, metindilbilim konularının hiç değilse bir bölümünün ele alındığı, 'metin' kavramının dikkati çektiği ilk çalışmalar olarak düşünülebilir ve ayrıca sözbilim metindilbilimle ilgili birtakım ortak konular içermektedir" (Dilidüzgün, 2017, s. 6).

Diğer yandan Şükran Dilidüzgün eserinde metindilbilimin tarihçesinden bahsederken Canan Şenöz Ayata'nın 2005 yılında yayımladığı eserinden şu alıntıları yapmıştır:

> ***'Filoloji'*** *alanında da M.Ö. 2. ve 3. yüzyıllarda İskenderiye döneminde geçmiş kültürlerin yeni nesiller tarafından tanınması, kültürün gelişip zenginleşmesine katkı sağlanması amacıyla Homeros gibi Antik Çağ'a ait şair ve yazarların yapıtlarının yazılı dile aktarıldığı metin çalışmaları yapılmıştır. Bu yapıtların özgün biçimlerinin korunması, yanlış ve eksik aktarımlara neden olunmaması için bir metin eleştirisi de geliştirilmiştir. Bu yöntem daha*

sonra 15. ve 16. yüzyıllarda Rönesans döneminde Antik Çağ'a ait metinlerin biçim ve anlam olarak özgünlüklerini olabildiğince kaybetmeden bir dilden diğer bir dile çevrilmelerini sağlamak için çeviri alanında da kullanılmıştır (Dilidüzgün, 2017, s. 6).

Şükran Dilidüzgün eserinde metindilbilimin tarihçesinden bahsederken Enkvist'in 1978 yılında yayımladığı çalışmasından da şu alıntıları yapmıştır:

*18.yüzyıldan sonra sözbilimden esinlenen **'biçembilim'** alanında gerçekleştirilen metin çalışmalarında metinlerin dilsel olarak düzenleniş biçimleri ve tümce üstü özelliklerini belirleyen anlamsal ve işlevsel kurallar ele alınmaya başlanmıştır. Böylece, metin oluşturmada iletişimsel amaca uygun dilsel ögelerin doğru kullanımını inceleyen biçembilim, etkili ve başarılı bir konuşma yapmanın kurallarını saptamaya çalışan sözbilim ile yazılı veya sözlü bir metni yapısal, işlevsel ve anlamsal bir bütün olarak çözümleyen metindilbilim arasında bir köprü görevini gerçekleştirmiştir. Biçembilim, var olan ya da o yeterliğe sahip biçem belirticilerin tanımlanmasında metinleri kullanırken, metindilbilim de metin çalışmalarında biçembilime gereksinim duymaktadır* (Dilidüzgün, 2017, s. 6-7).

Şükran Dilidüzgün eserinde metindilbilimin tarihçesinden bahsederken Beaugrande ve Dressler'in 1988 yılındaki çalışmasından şu alıntıları yapmıştır:

*Metinler, aynı zamanda insanlar tarafından oluşturulmuş kültürel ürünler olduklarından **'antropoloji'** incelemelerine de kaynak oluşturmuşlardır. Bu nedenle antropoloji alanında yapılan metin incelemeleri de bir anlamda metindilbilimin gelişmesine katkı sağlamıştır* (Dilidüzgün, 2017, s. 7).

Şükran Dilidüzgün eserinde metindilbilimin tarihçesinden bahsederken Ahmet Kocaman'ın 1996 yılındaki çalışmasından da şu alıntıları yapmıştır:

***'Sosyoloji'** alanında da metin çalışmaları sosyal düzenleme ve etkileşimlerde iletişim biçimi olarak 'konuşma' metinleri kapsamında ele alınmış, örneğin konuşmada insanların konuşmaya katılım süreçleri içinde gerçeklesen dilsel eylemler üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bütün bilgiler metin biçiminde somutlaştırılarak sunulabildiği ve biriktirilebildiği için -fen bilimleri olsun ya da sosyal bilimler olsun- bütün bilim dallarında bilgiyi aktarmak için metin oluşturmak, bilgiyi almak için de metin çözümlemek gerekmektedir. Dolayısıyla bu bilim alanlarında yapılan metin çalışmaları metindilbilimin gelişmesine katkı sağlarken, dilbilim alanında da tüm alanlarla ilgili metinlerin incelenmesine yönelik çalışmalar gerçekleşmektedir* (Dilidüzgün, 2017, s. 7-8).

Şükran Dilidüzgün metindilbilimin tarihçesinden bahsederken şu ifadelere de yer vermiştir:

*Metindilbilim, **'Dilbilim'** alanında da 1950'lerden sonra Amerika'da Harris'le birlikte başlayan yeni bir akım tümceden daha büyük birimler üstünde çalışarak metin incelemelerine daha ileri bir biçimsel kesinlik kazandırmış ve metindilbilimin temelini oluşturmuştur*

(Dilidüzgün, 2017, s. 8).

Şükran Dilidüzgün eserinde metindilbilimin tarihçesinden bahsederken Yeşim Aksan ve Mustafa Aksan'ın 1991, Doğan Aksan'ın 1980 ve Ahmet Kocaman'ın 1996 yılındaki çalışmalarından da şu alıntıları yapmıştır:

Dil kullanımının tümcelerle değil metinle gerçekleştiği ilk kez Harris tarafından dile getirilmiştir. Daha sonra "Harris'in öğrencisi Chomsky ile özdeşleşen ve sözdizime yönelmiş tümce merkezli üretimsel dilbilimin kaynağını oluşturduğu ifade edilmektedir. Metin çözümlemelerinde dilbilgisel ve içeriksel yapı önemsenmesine karsın tümceler arası dilbilgisel bağlantılar ve bu işlevi yerine getiren dilsel ögeler incelendiği için bu çalışmalar metindilbilimdeki ilk çalışmalar sayılır. Harris'in dilbilim çalışmalarını tümce ötesine tasıma önerisi, dönemin dilbilim çalışmalarında belirleyici olan üretici-dönüsümsel modelin tümce merkezli yaklaşımı dolayısıyla Amerikalılar tarafından benimsenmez. 1960'ların ortalarında Alman dilciler bu görüsü ilginç bulurlar; özellikle Hartmann ve öğrencileri metindilbilime yönelik ilk çalışmaları oluştururlar ve Hartmann' ın 1964'teki "Text, texte, Klassen von Texten" makalesi metindilbilimin mihengi tasını oluşturur. Hartmann ve öğrencileri tarafından Avrupa'da geliştirilen ve daha sonra metin dilbilgisi ve metindilbilim adıyla anılacak olan bu akım tarafından gerçekleştirilen çalışmaların tümce ötesi yapısal ilişkilerin, metnin ve söylemin niteliğinin anlaşılmasında önemli katkıları olmuştur. Metindilbilim alanındaki bu ilk çalışmaların üç özelliğinden söz edilmektedir: Bu dönemde metindilbilim çalışmaları 1.Betimlemeci, 2. Masal, öykü gibi yerli ve gözde söylem türleri ile ilgili ve 3. Üretimsel-dönüşümlü dilbilgisinden bağımsız olarak yapılmaktaydı (Dilidüzgün, 2017, s. 8-9).

Şükran Dilidüzgün eserinde Zeynel Kıran'ın 2001 ve 2004 yılındaki çalışmalarından şu alıntılara da yer vermiştir:

*Disiplinlerarası bir etkileşim sonucu gelişen metindilbilime katkısı olan diğer bir alan da **'göstergebilim'** dir. Göstergeyi oluşturan gösteren (ses ya da yazı imgesi) ve gösterilen (kavram) arasındaki ilişkinin yalnızca bir göstergeye bağlı değil tüm metin içinde ele alınması gerektiği düşüncesiyle metin, göstergelerin gruplaşması ya da gerçek sistemi olarak kabul edilmiştir. Bu düşünceye göre, bir gösterge yalnızca bağlam içinde, katılanların dünya bilgisi ve sosyal uzlaşmaların bütünleşmesi sonucu metin işlevi görebilir. 1960'ların baslarında Barthes, Greimas, Bremond gibi Fransız dilbilimci ve göstergebilimciler iletişimi dil içi ve dil dışı ögeler bütünlüğü içinde ele alarak söylem çalışmalarının özellikle yazın incelemelerine katkılarını göstermeye çalışmışlardır. Daha sonra, bu kuramları tamamlayıcı olarak, dilin içyapısıyla beraber dilin dış yapısıyla ilgilenen ve sözcükleri sözdizimsel çözümleme dışında, metinsel bağlamı ve dil-dışı çevreyi dikkate alarak inceleyen bir dilbilim olan sözcelem ve edimbilim ortaya çıkmıştır. Metin çözümlemesi, metnin ne anlama geldiği ile değil, metnin nasıl anlam kazandığı ile ilgili bir çalışmadır. Metnin ne anlama geldiği metinden anlamlar bulma ve çıkarmadır; yazar ya da konuşucu tarafından metne koyulan anlamları çıkarmanın okuyucu /dinleyici /çözümlemeci /eleştirmenin görevi olduğu teorisine dayanır; metnin nasıl anlam kazandığı ise, çok daha dinamik bir çalışma gerektirir. Anlamın yazar/konuşucu tarafından metne konmadığı okuyucu/dinleyici tarafından yapılandırıldığı teorisine dayanır. Bir metin, bir okuyucu tarafından her okunduğunda yeni bir metin oluşur. Bir metnin içindeki düşünce belirtilemez, bir metin için oluşturulan düşünce belirtilebilir. " 'Anlamı bulmak', niyetin (okurun öznel niyeti) ölçüsüne bağlı olarak, sorun olarak ele alınan metnin arkasında kaybolan metni bulmak değil, metnin önünde, metnin açtığı ve keşfettiği evreni bulmaktır". Şükran Dilidüzgün'e göre: Bu bağlamda, dilbilim çalışmalarında da iletişim olgusu önem kazanarak sözdizimsel düzlemde tümce incelemeleri yerini anlam, eylem ve metin çalışmalarına bırakmıştır ki bu döneme edimsel dönüm noktası denmiştir*

(Dilidüzgün, 2017, s. 9-10).

Şükran Dilidüzgün son olarak dili işlevsel, toplumsal ve anlamsal açılardan bir bütün olarak incelemenin yalnızca dilbilim ve dilbilgileri verileri altında gerçekleştirilemeyeceğini görerek şu açıklamaları yapmıştır:

İşlevsel dilbilim, sosyoloji, felsefe, budunbilim gibi alanlarda yapılan gelişmeler ışığında disiplinlerarası bir dil çalışması yapılabilmesi için yeni bir alan gerektirdiğini, metindilbilim, dil çalışmalarını, dil-içi ve dil-dışı olguların beraber yorumlanabileceği bir platforma yerleştirmeyi amaçlayan yeni bir alan olarak hızla gelişmeye başladığını ve bu

alanda elde edilen verilerden yazın alanında ve dil öğretiminde yararlanılmaya başlandığını söylemiştir. Dil öğretimi ders kitaplarının içeriğinin hazırlanması sürecinde yer alan çalışmalara da bu alanın kavramları ve terimleri yön vermeye başlamıştır

(Dilidüzgün, 2017, s. 14).

Ömer Akçataş da metindilbilimin tarihçesi ile ilgili şu açıklamalara yer vermiştir:

1950 yılından sonra metindilbilim ile ilgili modern çalışmalar başlamıştır. Bu anlamdaki ilk çalışmayı yapan kişi ise Discourse Analysis adlı eseriyle ***Zellig Harris****'tir. Harris söylem çözümlemesi (discourse analysis) terimini kullanmıştır. Bu yapıda birbiriyle bağlantılı cümle dizileri vardır, bu cümle dizileri eş değerlilik sınıfları ile düzenlenir. Eş değerli ögeler, benzer yapıdaki cümleler arasında ilişki kurarlar. Harris bu incelemesinde metni, cümlenin daha büyük ve daha karmaşık bir şekli olarak düşünmüş ve morfolojik yapıları ön planda tutarak bağlamı göz ardı etmiştir* (Akçataş, 2001, s. 14). *Metin kavramını ve metnin işlevini ön plana çıkaran araştırmacılardan biri de* ***Hartmann****'dır. Hartmann'a göre iletişim kelimelerle değil metinler aracılığıyla gerçekleştirilir. İletişim yoluyla kurulan etkileşim, bir cümle dizisinin başka bir diziyle kurduğu ilişkiden kaynaklanır* (Akçataş, 2001, s. 16). *H. Weinrich, metin çözümlemesinde bağımlılık dil bilgisi (dependency grammar) yöntemini kullanarak metni meydana getiren yüzey yapı ögelerini sınıflandırmış ve listelemiştir. Bu yönteme göre, cümlenin işlev taşıyan unsurları yükleme bağlıdır. Weinrich, çözümleme sırasında metin akışı içinde yüklemleri tespit edip bir liste şeklinde düzenlemiştir. Bu düzenleme ile her cümlenin yüklemi ve onun alt birimleri bir ağaç diyagramı oluşturmuştur. Weinrich'e göre bir metin iki aşamadan sonra oluşmaktadır. Birinci aşama textpartitur olarak adlandırılır, dikey yapılanma ve yatay yapılanma olarak ikiye ayrılır. İkinci aşama ise transition olarak adlandırılır, metindeki benzer ve benzer olmayan geçişlerin saptanmasını içerir* (Akçataş, 2001, s. 18).

Beaugrande ve Dressler de metindilbilimin tarihçesi ile ilgili şu bilgilere yer vermiştir:

Metindilbilim çalışmalarını sistemleştiren kişi ***Roland Harweg'****dir. Harweg'in Pronomina und Textkonstitution (Zamirler ve Metin Oluşturma) adlı eseri, bir sistem üzerine oluşturulmuştur. Harweg, metin içindeki söz dizimi bağlarını metin olmanın en önemli koşulu olarak kabul etmiş; metni, ses, kelime ve cümlelerin aşama aşama oluşturduğu bir üst düzey olarak değerlendirmiştir. Harweg, "değiştirim yöntemi" adını verdiği bir sistemle cümleler arasındaki ilişkilerin düzenini araştırmıştır. Değiştirim yöntemi, tekrar, eş anlamlılık, sınıf/örnek, alt sınıf/üst sınıf, neden/sonuç, parça/bütün gibi ilişkileri kapsayan oldukça geniş ve karmaşık bir yapıdır* (Beaugrande ve Dressler, 1981, s. 22).

Canan Şenöz Ayata da metindilbilimin tarihçesi ile ilgili eserinde şu açıklamaları yapmıştır:

Yapısalcı anlayışı benimseyen ***Steinitz****, metin içindeki dil bilgisi ve anlam bağları üzerinde durarak metin bağdaşıklığının nasıl sağlandığını incelemiştir. Steinitz ön biçim (pro form) adını verdiği zamirlerin metin içindeki gönderim işlevlerini tespit etmiştir. Ona göre metinde birbirini izleyen cümleler arasında aynı gönderime sahip ögelerin bulunması, metin içi bağdaşıklığı gerçekleştirmektedir. Zamirler, cümleler arasında gönderimi sağlayıp metnin anlamının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Aynı adın yinelenmesi (bir adam-adam-bu adam); işaret zamirleriyle yapılan yinelemeler (bu, şu, o); metin içinde aynı dil dışı gerçekliğe gönderim yaparak aynı gönderim değerine sahip adlar (son bahar-bu mevsim) gönderim sağlayan ön biçimlerin en belirgin olanlarıdır* (Ayata, 2005, s. 24).

Leyla Subaşı Uzun da metindilbilimin tarihçesi ile ilgili şu görüşlere yer vermiştir:

*Cümleden büyük birlikleri inceleyen dil çalışmalarında bağlamı dikkate alan araştırmacıların ilki **B. Malinowsky**'dir. Araştırmacının durum bağlamı (context of situation) adını verdiği bağlam hem cümlelerin birbiriyle ilişkisini hem de iletişim ortamındaki bütün unsurları kapsamaktadır. Ona göre, sözcelerin anlaşılabilirliliği ancak gerçekleştikleri hayat bağlamı içindeki değerlerinin dikkate alınmasıyla sağlanır* (Uzun, 1995, s. 27-28).

Metindilbilim çalışmalarında Van Dijk de *Some Aspects of Text Grammars* adlı eserinde, metnin açıklanmasında cümle gramerinin yeterli sonuçlar vermediğini ve metnin bir bütün olarak oluşturulmasını sağlayan unsurun büyük yapı olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak Sedat Balyemez'in doktora tezinde de bahsettiği gibi günümüzdeki metindilbilim çalışmalarında genel olarak başlıca iki eserden yararlanılmaktadır ve bu eserler Halliday ve Hasan'ın *Cohesion in English*, De Beugrande ve Dressler'in *Introduction to Text Linguistics* adlı eserleridir. Halliday ve Hasan'a göre metin değerlendirmelerinde kullanılması gereken tek ölçüt bağdaşıklık, De Beugrande ve Dressler'e göre ise metin değerlendirmelerinde kullanılması gereken ölçütler bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık ve metinlerarasılıktır (Balyemez, 2011, s. 12).

METİNDİLBİLİMİN AMACI

Metindilbilimin amacı, metinde ifade edilen düşünceyi, temayı, ana fikri okuyucuya iletmektir. Metindilbilimin amacı, aşamalardan oluşan bir metnin, içeriksel ve yapısal özelliklerini okuyucuya gösterebilmektir. Metindilbilimin amacı ile ilgili Şükran Dilidüzgün eserinde Beaugrande ve Dressler'in 1988 ve Canan Şenöz Ayata'nın 2005 yılındaki eserlerinden şu alıntılara yer vermektedir:

Metindilbilim çalışmalarının en önemli amaçlarından biri, metin olan ile olmayanın ayırt edilmesini sağlayan ölçütler geliştirmektir. Metindilbilim, bu ölçütleri geliştirebilmek için metinlerin yapılarını ve iletişimsel işlevlerini irdeler, böylece metni oluşturan genel kural ve koşulları belirler. Bir metin bilimi, metinler ve metin türlerine özgü ortak ve farklı özellikleri saptayarak bunları betimleyip açıklayabilmelidir. Bunun için Şenöz-Ayata'nın Sowinski'den aktardığı gibi Hartman'ın 1968'de Konstanz'da yapılan ilk metindilbilim toplantısında metindilbilimin bakış açıları ve görevleriyle ilgili ortaya koyduğu 12 savdan biri; "metindilbilimin ilk çözümleyici adımı, metin türlerini belirlemeye ve sınıflandırmaya yönelik olmalıdır" ifadesi olmuştur. Bunun yanı sıra, metin anlayışında işlevci yaklaşıma geçilmesiyle metin dışı özellikler de metin çalışmaları kapsamına alınmış, bu nedenle metindilbilim için

metnin üretimi ve alımlanması süreçlerini irdelerken dilbilim, biçembilim, yazınbilim, sosyoloji, psikoloji vb. bilim dallarıyla disiplinlerarası bir çalışma yapma zorunluluğu doğmuştur (Dilidüzgün, 2017, s. 15).

Şükran Dilidüzgün eserinde metindilbilimin amacını da şu şekilde ifade etmektedir:

Metindilbilimi disiplinlerarası bir çalışmaya iten diğer bir zorunluluk da her alandan metni çalışma kapsamına almak durumunda olmasıdır. Bu nedenle, metindilbilim diğer uzmanlık alanlarının tersine yalnızca belli bir alanın metinleriyle değil ders kitapları, kullanım kılavuzları, yönetmelikler, hukuk metinleri, romanlar, reklâm metinleri gibi çeşitli alanlara ilişkin metinlerdeki ortak bildirişimsel ve yapısal özellikleri saptamaya çalışır

(Dilidüzgün, 2017, s. 15).

Şükran Dilidüzgün yine eserinde Zeynel Kıran'ın 2001 yılında yazmış olduğu eserindeki alıntılara da yer vermektedir. Zeynel Kıran "Metinlerin yapılarını, işlevlerini, kurgulanış biçimlerini, konusal gelişimlerini inceleyen ve bu verilerle metin türlerini belirlemeyi amaçlayan metindilbilimin altı temel düzeyi olduğunu" düşünmektedir. Bu altı düzey şu şekildedir:

1.Edimbilimsel düzey: Özel bir bağlamda metin ile metni kullananlar arasındaki ilişki tanımlanır.

2.İzleksel düzey: Metnin izleksel gelişimini ve izleğini sınırlandırmak gerekir. Temel izlek, ikincil izlek, kanıtlar, örnekler, alıntılar vb. Birbirini izleyen tümce ya da sözcelerin sözdizim, anlam ve kullanım bakımından, metin içinde çelismezlik ilkesine uygun bir biçimde bir arada bulunuşu olan tutarlılık ilkesine dikkat etmek gerekir.

3.Anlamsal düzey: Metnin, tümcenin ve sözcüğün anlamının etraflı bir biçimde incelendiği düzeydir.

4.Sözdizimsel düzey: Metnin sözdizimsel düzenlenmesinin araştırıldığı bu bölümde, sözdizimi ve tutarlılık, sözdizimi ve sözedimi ilişkilerine dikkat etmek gerekir. Çünkü metinsel tutarlılık ve dil edimleri kavramları metin çözümlemelerinin özünü oluşturur.

5.Sözbilimsel düzey: Yineleme, karşıtlama, tersinleme (ironi), düzdegismece, eğretileme, uyak, ses yinelemesi (alliteration) vb. söz sanatlarının metindeki varlığı ve bunların incelendiği düzey.

6.Düşünyapısal düzey: Dili kullanan 'metin üreticisi' her birey, dile yerleşmiş düşünce ve değerleri başkasına aktarır. Dil ile düsünyapı arasındaki bu eytişimden (diyalektik) metin çözümlemesine düsünyapı boyutunun eklenmesi zorunluluğu doğar

(Dilidüzgün, 2017, s. 15-16).

Şükran Dilidüzgün eserinde metindilbilimin amacı hakkında şu ifadelere de yer vermektedir:

Metindilbilimin altı düzeyi irdelendiğinde izleksel, anlamsal, sözdizimsel, sözbilimsel ve düsünyapısal düzeylerin metinlerin dilsel, dilbilgisel ve metinsel özelliklerini kapsadığı gözlemlenirken edimbilimsel düzey ile de daha çok dil-dışı özelliklerin belirlendiği bağlam ele alınmaktadır (Dilidüzgün, 2017, s. 16).

Canan Şenöz Ayata da eserinde metindilbilimin amacını şu şekilde açıklamaktadır:

Metinlerin yapılarını, yani dilbilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirişimsel işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Böylece metindilbilim, metin oluşturmanın genel koşullarını ve kurallarını betimler ve bunların metnin anlaşılması için taşıdığı önemi açıklamaya çalışır. Ayrıca metindilbilim metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri betimlemeye ve açıklamaya çalışır (Ayata, 2005, s. 22-23).

Özkan ise metindilbilim ile ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

Metindilbilim incelemelerinde ağırlık, metin içindeki tek tek tümceler değil, metnin bütünüdür. Diğer bir deyişle incelenen metnin bir bütün olarak yapısı ve işlevi; metni oluşturan ögeler arasındaki bağlar ve ilişkilerdir. Bu anlayışla inceleme konusuna eğilen metindilbilim; bir şiir, bir öykü, bir dilekçe olsun, her türlü dilsel olguyu metin yapan ölçüt ve kuralları saptar (Özkan, 2004, s. 170).

Oraliş ve Ozil'in çalışmalarında da Canan Şenöz Ayata'nın 2005 yılındaki çalışmasından alıntı yapılarak metindilbilimin amacı şu şekilde açıklanmaktadır:

Bir metnin yapısını, içeriğini, kurgulanışını, iletişim işlevini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Böylece, metin oluşturmanın genel koşulları ve kuralları belirlenir ve bunların metnin anlaşılması için taşıdığı önem açıklanır. Metin dil biliminin ilk ve en önemli görevi, metin olanı metin olmayandan ayırmaktır. Bu nedenle metin dil bilimi, metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri açıklamaya çalışır. Metnin kurgulanması ve anlaşılmasına açıklık kazandırmak için disiplinlerarası çalışmalar yapmak da metin dil biliminin görevleri arasındadır. Metin dil bilimi aynı zamanda bir şiir, bir öykü, bir dilekçe olsun, her türlü dilsel olguyu metin yapan ölçüt ve kuralları saptar. Böylece çeşitli metin türleri arasındaki ilişkileri araştırır, metinlerin anlamsal yapılarını belirlemeye çalışır

(Oraliş – Ozil, 1992, s. 37).

MUSTAFA KUTLU'NUN HAYATI VE ESERLERİ

Mustafa Kutlu, 6 Mart 1945 yılında Erzincan'da doğmuştur. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi Erzincan'da okumuştur.1964 yılında Erzincan Lisesini ve 1968 yılında ise Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmiştir. Tunceli ve İstanbul'da edebiyat öğretmenliği yapmış, daha sonra mesleğini bırakmıştır. Daha sonra hem Hareket ve Dergâh dergileriyle Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinin yayın faaliyetlerini yürütmeye hem senaryolar yazmaya başlamış hem de özel bir kanalda sohbet programları yapmıştır. Aynı zamanda yazı çalışmalarını da sürdürmüştür. Ayrıca Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nin yayın müdürlüğünü 3. ciltten itibaren üstlenmiştir. İstanbul'da 1968 yılında çıkan Fikir ve Sanatta Hareket Dergisi'nde yayımladığı hikâyelerle yayın dünyasına girmiştir. Adımlar, Hisar, Türk Edebiyatı, Düşünce, Yönelişler gibi dergilerde de yazmıştır. Dergâh dergisinin genel yayın müdürü olmuştur. 1986 yılında Zaman gazetesinde "Bir Demet İstanbul" başlığı ile şehir yazıları ve 1995 yılında Yeni Şafak gazetesinde kültür ve spor yazıları yazmıştır. Kanal 7'de de kültür programları hazırlamıştır. Fikir ve Sanatta Hareket Dergisinin 1982'de kapanması ile birlikte 1980'lerin ortasından sonra sinemaya yönelmiş ve senaryolar yazmaya başlamıştır. Dergiciliğe uzun bir ara verdikten sonra 1990 yılında Dergâh dergisi ile bir dönüş yapmıştır. Hâlen Dergâh Yayınevi'nin yönetimini de sürdürmektedir. Aşağıda Mustafa Kutlu'ya ait eserler verilmiştir:

Hikâye: Ortadaki Adam (1970), Gönül İşi (1974), Yokuşa Akan Sular (1979), Yoksulluk İçimizde (1981),Ya Tahammül Ya Sefer (1983), Bu Böyledir (1987), Sır (1990), Arkakapak Yazıları (1995), Hüzün ve Tesadüf (1995), Uzun Hikaye (2000), Beyhude Ömrüm (2001), Mavi Kuş (2002), Tufandan Önce (2003), Rüzgarlı Pazar (2004), Chef (2005), Menekşeli Mektup (2006), Kapıları Açmak (2007), Huzursuz Bacak (2008), Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı (2009), Zafer yahut Hiç (2010), Hayat Güzeldir (2011), Anadolu Yakası (2012), Sıradışı Bir Ödül Töreni (2013), Nur (2014), Trende Bir Keman (2015),

Hesap Günü (2015), İyiler Ölmez (2016), Tarla Kuşunun Sesi (2017), Sevincini Bulmak (2018).

Deneme-İnceleme: Sait Faik'in Hikâye Dünyası (1968), Sabahattin Ali (1972), Siyasi Tarih Üzerine Konuşmalar 1- İsmail Usta (1976), Şehir Mektupları (1995), Akasya İle Mandolin (1999), Yoksulluk Kitabı (2004), Vatan Yahut İnternet (2014), Dem Bu Demdir (2014), Vitrinde Olmak (2015), Bir Demet İstanbul (2016), İlmihal Yahut Arzuhal (2017), Fırtınayı Kucaklamak (2019), Kalbin Sesi & Bir Hicret Risalesi (2019), Kalbin Sesi ile Toprağa Dönüş (2020)

Çocuk Kitabı: Yıldız Tozu (2004)

BEYHUDE ÖMRÜM

Beyhude Ömrüm adlı eser Mustafa Kutlu'nun kaleme almış olduğu hikayelerden biridir. Beyhude Ömrüm adlı hikâye, köy hayatı, köydeki insanları, onların duygu, düşünce ve davranışlarını ele aldığı bir hikâyedir. Hikâyede köydeki insanların yaşamı, onların istekleri ve içinde bulundukları dönem ve durum anlatılmaktadır. Hikâyede köy yaşamının geçim sıkıntısıyla var olması ve bununla yapılan mücadele ve bu mücadele sonucunda köyden kente göçün yaşanılmasından bahsedilmektedir.

Hikâyede köyde bir bahçe kurulmaya karar verilir ve "ıslak kaya" olarak adlandırılan kayanın dibinde bir su kaynağının bulunabileceği düşünülerek bir bahçe kurmak için harekete geçilir. Su bulunur ve burası bir meyve bahçesi yapılır. Fakat bu bahçe, bahçeyi kuran kişinin çocuklarını ve köydeki bütün gençleri köyde tutmak yeterli değildir ve her biri İstanbul'a gider. Daha sonra bu bahçeyi yapan kişinin eşi ve köyde kalan birkaç kişi de köyde var olan durumla mücadeleye devam ederler. Sonra yazarın eşinin ölmesi ve kendisinin de daha sonra ölerek bir bahçeye gömülmesi anlatılır. Yani hikâyede bir köylünün meyve bahçesi yapmak için verdiği uğraşlar ve bu uğraşlar sonucunda bütün emeklerinin kitabın adında da bahsedildiği gibi beyhude yani boş olması, boşa gitmesi anlatılmaktadır. Öte yandan ise içinde bulunulan dönemle birlikte değişimin başlaması ve bu değişimle birlikte köyde yaşayan insanların çocuklarının köyü terk etmesi ve bu terk edişle birlikte İstanbul'un onlar için gitmek istenilen yer olduğu ifade edilmektedir.

Eserde yazar, köye ait kavramlara ve köy şivelerine çoğunlukla yer vermektedir. Yazar, bir yandan köyden kente göçü, şehir yaşamını vurgularken bir yandan da köyün doğallığını, güzelliğini ve önemini vurgulamıştır. Eserde aile, evlilik, baba-oğul ilişkileri, köyden kente göç gibi birçok konu da ele alınmıştır. Eserde aslında hem köyden kaçış hem de köyde kalmanın direnişi anlatılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK YAPI VE METNİN BETİMLENMESİ

1.1. BAĞDAŞIKLIK

Bağdaşıklık, bir metindeki kelimelerin, cümlelerin, metni oluşturan dilsel yapıların dilbilgisi kurallarına göre bir arada kullanılması ve aralarında anlamsal ilişkiler bakımından bir birliktelik ve bütünlük olmasıdır. Bağdaşıklık, bir metnin ögelerinin sadece dilbilgisi kurallarına uygun olması demek değil aynı zamanda bir metnin, metni oluşturan ögelerin, yapıların anlamsal ve mantıksal açılardan da doğru olması demektir. Bağdaşıklık konusunda yazarlar ve araştırmacılar tarafından birçok farklı tanım ve açıklama yapılmıştır. Bu tanımlardan birisi de Doğan Günay'a aittir. Doğan Günay'a göre bağdaşıklık (fr. Coreference), *"Bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümü"* dür (Günay, 2017, s. 75). Halliday ve Hasan'a göre ise bağdaşıklık, *"Metin içinde bir ögenin yorumunu/anlamlandırılmasını diğer ögeye bağlama, metnin birimleri arasındaki anlam ilişkisini sağlama"* dır (Halliday ve Hasan, 1976, s. 4). Kamile İmer – Ahmet Kocaman – A.Sumru Özsoy da Dilbilim Sözlüğünde bağdaşıklığı *"Metnin/söylemin derin yapısında kavram ve bağlantılardan oluşan bütünlük; metni oluşturan yedi temel ögeden biri"* (İmer – Kocaman – Özsoy, 2017, s. 39) şeklinde tanımlarlar. Berke Vardar ise bağdaşıklık terimi yerine **"bağdaşırlık"** ve **"bağdaşma"** terimlerini kullanmış ve bu terimi *"Tümcede bir arada bulunabilen anlam-birimler arasındaki ilişki"* (Vardar, 2002, s. 29) olarak ifade etmiştir.

Kerim Demirci'ye göre ise bağdaşıklık şu şekilde ifade edilmektedir:

> *Metni meydana getiren kelimelerin, çekimlenmelerin, kelime gruplarının, cümlelerin veya tüm unsurların belli bir mantık ve mana bağlantısı içerisinde olmasına bağdaşıklık 'kohezyon' adı verilir. Metni oluşturan dilsel yapılar morfolojik, leksikal ve sentaktik yönlerden birbirleriyle uyum içerisinde olmak zorundadır. Bağdaşıklık bir anlamda metnin yüzey yapısını ilgilendiren seviyenin adıdır. Dolayısıyla dilbilgisel seviyeyi bağdaşıklık temsil eder. İsimlerin, sıfatların, zamirlerin, bağlaçların ve hasılı tüm kelime türlerinin yapısal olarak birbirleriyle tam bir dilbilgisel uyum içerisinde olmaları gerekir. Bilhassa zamirler önceye referans 'artgönderim-anaforik' veya sonraya referans 'öngönderim-kataforik' yoluyla isimler başta olmak üzere birçok dil ögesine gönderme yaparak cümleler arasında kurulan bağdaşıklığın önemli parçalarıdır* (Demirci, 2017, s. 243).

Gülşen Torusdağ ve İlker Aydın da bağdaşıklığı, bağlaşıklık olarak ifade ederek bu kavramı şu şekilde açıklamaktadırlar:

Bağlaşıklık, metnin yüzeyinde yer alan dilsel ögeler aracılığı ile görülürken, bağdaşıklık metnin derin yapısında ortaya çıkan anlamlar arasındaki mantıksal bağlantılarla belirir. Metnin soyut, anlamsal boyutunu temsil eden derin yapı, somut yapının aksine, görünmeyen ancak belli bir yorum süreci sonunda algılanabilen bir yapıdır
(Torusdağ – Aydın, 2018, s. 17).

Hülya Aşkın Balcı ise bağdaşıklık konusunda Beaugrande ve Dressler'in 1981 yılındaki çalışmasından alıntı yaparak şu ifadelere yer vermektedir:

Her tümce dizisi kendini metin olarak tanımlamaz. Metin olabilmesi için Beaugrande ve Dressler'in belirttiği gibi belli ölçütleri içermesi gerekmektedir. Bu ölçütlerden biri olan bağdaşıklık, bir metni oluşturan yapılar arasındaki anlam bağlantısıyla birlikte dilbilgisel ilişkilerin nasıl bulunduğunu göstermektedir. Bir metin yalnızca dilbilgisi kurallarına göre şekillenemeyeceği için, ögelerin açıkladığı özellik ve durumlar arasındaki anlam bağıntılarını da göstermek gerekir. Bu anlam bağıntılarına metindilbilimde "bağdaşıklık" adı verilmektedir
(Balcı, 2018, s. 53-54).

Ayrıca Balcı, eserinde Doğan Günay'ın bir metnin bağdaşıklık açısından düzenlenişinde göz önünde bulundurulması gereken maddelerini alıntı yaparak bu maddeleri eserinde vermiştir. Bu maddeler şu şekildedir:

- *Metindeki temel ögeler metin boyunca yinelenir.*
- *Her şey çok açık olarak anlatılmaz. Bazı kısımlar yapısal boşluklar bırakılarak geçilir, bazen de sezdirilir.*
- *Metinde okuyucunun da tamamlayacağı kısımlar vardır.*
- *Her metnin temel bir izleği vardır.*
- *Kullanılan anlatım biçimine uygun zamansal gönderimlerle olay anlatılır.*
- *Metindeki tümcelerarası ve bölümlerarası ilişkileri belirten yapılar söz konusudur*

(Balcı, 2018, s. 54-55).

Balcı'ya göre "Metni oluşturan tümceler arasındaki dilsel ilişkileri düzenleyen bu yapı, birden çok tümceciğin kendi içindeki bağlantısı ve ilişkisi ile oluşur. Diğer bir deyişle, bir metin dilbilgisel veya sözcüksel ilişkiler yoluyla bağdaşık kılınır" (Balcı, 2018, s. 55).

Hülya Aşkın Balcı bağdaşıklık konusunda Halliday ve Hasan'ın 1976 yılındaki çalışmasından alıntı yaparak şu açıklamalara da yer vermektedir:

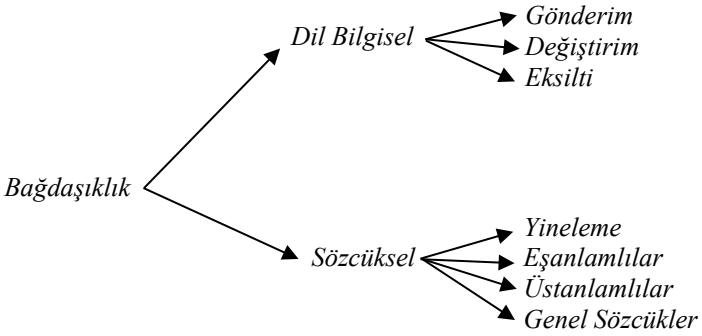
Metinlerde "bağdaşıklık" ile ilgili çalışmaların Halliday ve Hasan'la başladığını söylemektedir. İlk olarak bağdaşıklık ölçütlerini "bağlaç, gönderge, sözlüksel bağdaşıklık ve değiştirim" şeklinde ifade eden dilbilimciler "tümceler gelişigüzel arka arkaya sıralanmaz" düşüncesinden yola çıkarak metinlerin anlam bütünlüğü ve mantıksal bağlamda doğru olması gerektiğini ön plana çıkarmışlardır. Anlam bütünlüğü ve mantıksal bağlamda, bağlantılar ya aynen ya da yerini anlamsal veya dilbilgisel ortaklığa sahip başka bir birime bırakmasıyla

gerçekleşmektedir. Halliday ve Hasan'dan sonra bilimsel çalışmalarda bu birimleri açıklamaya çalışan birbirinden farklı anlayışlar ve çeşitli inceleme yöntemleri görüldüğünü söylemiş ancak genel kabul gören sınıflandırmanın aşağıdaki şekilde olduğunu ifade etmiştir:

- *Bağdaşıklık,*
  a) *Gönderim (artgönderim, öngönderim)*
  b) *Yineleme*
  c) *Eksiltili yapılar*
  d) *Değiştirim*
  e) *Örtük anlatım (çıkarım, sezdirim, önvarsayım)*
  f) *Dilbilgisel eylem zamanları*
  g) *Bağıntı ögeleri*
  h) *Metnin bölümlerini açıkça gösteren belirticiler*

(Balcı, 2018, s. 57-58).

Ayrıca Balcı, eserinde Cutting'in 2002 yılında yayımladığı eserinden alıntı yaparak da bu bağdaşıklık unsurlarını, dilbilgisel ve sözcüksel olarak iki grup altında toplayarak şu şekilde inceleme yapmaktadır:

Bunlarla birlikte Balcı, eserinde bağdaşıklık açısından Leyla Subaşı Uzun'un 1995 yılındaki yayımladığı eserindeki sınıflandırmayı da alıntı yaparak bu sınıflandırmayı gönderimsel bağdaşıklık ve biçimsel-sözcüksel bağdaşıklık olmak üzere iki ana başlık altında inceleyen dilbilimcilerin varlığının da göze çarptığını söylemiştir (Balcı, 2018, s. 58-59).

Bu sınıflandırma şu şekildedir:

A) Sözlüksel Açıdan Çözümleme (=Eşgönderimle)

a) *Göndergelerle*
- *Bağımsız Gönderim*
- *Artgönderim ve öngönderim (sözcük türlerine göre zamir, sıfat vs.)*
- *Bağımlı Gönderim (örneğin, belirtme hal eki)*

b) *Yineleme*
- *Aynı Sözcüğün veya Sözcük Grubunun Tekrarıyla*
- *Değiştirimle*
  - *Eş, yakın veya zıt anlamlı sözcük kullanma*
  - *Sözcüğün alt veya üst anlamlısını kullanma*
  - *Örtük yapıyla (çıkarım, sezdirim, önvarsayım)*
  - *Kinayeyle*

– *Açımlamayla*

B) Sözdizimsel Açıdan Çözümleme

a) *Eksiltili yapılarla*

b) *Bağlayıcılarla*

– *Bağlaçlarla*

– *Zarflarla*

– *Diğer bağıntı ögeleriyle*

C) Bağdaşıklığı Destekleyen Diğer Unsurlar Açısından Çözümleme

a) *Zaman-kip-görünüş*

b) *İzlek-haber ilerlemesi* (Balcı, 2018, s. 59-60).

Doğan Günay ise bağdaşıklığı sekiz bölüme ayırarak incelemiştir. Bu bölümler şu şekildedir:

1. *Oluşturucu Ögenin Yinelenmesi*
2. *Artgönderim ve Öngönderim*
3. *Eksiltili Yapılar*
4. *Örtük Anlatım: Sezdirimler ve Çıkarsamalar*
5. *Örgeler ve İzlek*
6. *Dil bilgisel Eylem Zamanları*
7. *Tümceler Arası Bağıntı Ögeleri*
8. *Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler* (Günay, 2017, s. 78).

Sonuç olarak bağdaşıklık konusunda farklı tanımlar ve sınıflandırmalar olduğu görülmüştür. İncelenen Beyhude Ömrüm adlı hikâyede ağırlıklı olarak Doğan Günay'ın yapmış olduğu sınıflandırmadan yararlanılmıştır. Çalışma aşağıdaki şablona göre yapılmıştır:

1. Oluşturucu Ögenin Yinelenmesi

2. Gönderim

   2.1. Artgönderim

   2.2. Öngönderim

3. Eksiltili Yapılar

4. Örtük Anlatım

4.1 Sezdirim

4.2. Çıkarsama

5. Tümceler Arası Bağıntı Ögeleri

6. Değiştirim

7. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

1.1.1. OLUŞTURUCU ÖGENİN YİNELENMESİ

Yineleme, cümle içerisinde kullanılan bir sözcüğün, kelimenin veya cümlenin metinde tekrar edilmesidir. Yineleme, cümlede anlamı kuvvetlendirmek, tekrar edilen ifadeye vurgu yapmak, anlam akışını sağlamak ya da ifade edilen kavrama dikkat çekmek gibi birçok görevlerle metin içinde kelimelerin, cümlelerin tekrir etmesi yani tekrarlanması durumudur.

Halliday ve Hasan yinelemeyi şu şekilde tanımlamıştır: *"Ortak göndergeye sahip sözlük birimlerin birbirlerine gönderimde bulunmasını 'yineleme' (reiteration) olgusudur"* (Halliday – Hasan, 1976, s. 278). Şükran Dilidüzgün ise yinelemeleri şu şekilde açıklamıştır: *"Önem belirtme, görüşte ısrar etme, isteği teyit etme gibi amaçlarla veya beklenmeyen bir durumla karşılaşma ya da konuşmanın kesilmesinin istenmemesi gibi durumlarda da işlevsel olarak kullanılmaktadırlar"* (Dilidüzgün, 2017, s. 75). Canan Şenöz Ayata ise yinelemeleri şu şekilde ifade etmiştir: *"Metindeki bağlaşıklığı sağlayan en önemli ögeler arasındadır. Dil bilgisel düzlemde tümceler arası bağları kurarak metnin anlaşılmasını sağlarlar"* (Ayata, 2005, s. 63). Berke Vardar da yinelemeyi "yinelem" başlığı altında *"Sözcede daha önce kullanılmış bir biçime (öncül) daha sonra gelen bir öge (özellikle bir adıl) aracılığıyla gönderme yapılması sonucu gerçekleşen sözdizimsel süreç"* (Vardar, 2002, s. 224) olarak açıklamıştır.

Doğan Günay da yinelemeyi şu şekilde ifade etmiştir:

Bir metnin anlamı, anlatıdaki bazı durumların, nesnelerin ya da kişilerin değişimi, dönüşümü ya da noktasal değişkenlikler içeren olayların anlatı boyunca yinelenmesiyle oluşur. Bu yinelemeler anlatı kişilerinin adlarıdır, benzer olayların değişik biçimde anlatıda

geçmesidir, aynı izleği oluşturan ögelerin birlikteliğidir, eylem içindeki kahramandır ya da anlatı içinde önemli bir yeri olan bir nesne, uzam ya da başka bir şeydir

(Günay, 2017, s. 79).

Kerime Üstünova ise yinelemeyi şu şekilde açıklamıştır:

Duygu ve düşüncelerin aktarımında güçlü ve etkileyici bir anlatım sağlayabilmek için insanoğlunun bulduğu araçlardan, yararlandığı anlatım yollarından biri de tekrarlardır. Her türlü dil ürününde karşımıza çıkan ses, ek, sözcük vb. tekrarların anlatım gücünü artırıcı bir nitelik taşıdığı bilinir. Sözleri hatırda tutabilme, kalıcılık sağlama, kısa yoldan amaca ulaşma, oluşturduğu melodi nedeniyle insana zevk verme gibi nedenlerle tarih boyu tekrarlarla ahenk sağlamış; mesajların ezberlenmesini amaçlamış, bilinçaltımıza yerleşen dille müzik arasındaki ilişkiyi canlı tutmuşuz (Üstünova, 2004, s. 1).

Hülya Aşkın Balcı ise eserinde Brinker'in 1991 yılındaki çalışmasından alıntı yaparak yinelemeleri şu şekilde ifade etmiştir:

Metindilbilimde bağdaşıklık ilkesinin en önemli safhasını oluşturan yineleme, metindeki tümce ve tümce grupları arasındaki ilişkileri inceleyen, aynı zamanda metinde daha önce değinilen bir sözcüğe tekrar değinilmeyi de içeren bir kavramdır. Metindilbilimde bağdaşıklık "yinelemeyle" metindeki tümce ve tümce grupları arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Bu kullanımı kendi içinde farklı farklı sınıflandıran dilciler vardır.

Daha sonra Hülya Aşkın Balcı, Brinker'in 1992 yılındaki çalışmasında yaptığı tabloyu alıntı yaparak aşağıdaki tabloyu eserinde vermiştir:

A) Açık Yineleme
- ***a)*** *Yineleme/türeme*
- ***b)*** *Ön biçimler*
  - *– Sözdizimi veya konuşma biçimlerine göre*
  - *– Gönderimsel ilişkilere göre*
- ***c)*** *Değiştirim yoluyla yapılan yineleme*
- ***d)*** *Eksiltili yapılarda yineleme*

B) Örtük Yineleme (anlama göre)

Balcı, eserinde Harweg'in 1979 yılındaki çalışmasından alıntısına yer vererek de Harweg'in tümceler arasındaki temasa, yani ilişkiye göre yinelemeleri sınıflandırdığını ifade etmiştir. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

- *Mantıksal oluşan (örneğin; mağlubiyet-zafer)*
- *Varlık bilime göre (örneğin; bir insan-bir yüz)*
- *Kültürel oluşan (örneğin; cami-minare)* (Balcı, 2018, s. 77-78-79).

Balcı sınıflandırmalardan sonra eserinde şu ifadelere de yer vermiştir:

Her ne kadar farklı sınıflandırmalar olsa da bağdaşıklık ilkesinden yola çıkarak yinelemeyle bir metni oluşturan birimler (tümceler) arasında çeşitli bağlar bulunduğu gerçeği yadsınmamalıdır. Çünkü bir metinde tümceler arasındaki bağlar, metin oluşumunda tümcede

kullanılan herhangi bir birimin daha sonraki tümcelerde ya aynen karşımıza çıkması ya da yerini kendisiyle anlamsal veya dilbilgisel ortaklığa sahip başka bir birime bırakmasıyla gerçekleşmektedir. Bu bağların, metindeki görünümleri, art arda gelen tümcelerde görülen sözcük birimlerin yinelenmesi, biçim ve içerik açısından da bu sözcük birimlerin tek ve aynı dil dışı gerçeğe gönderme yapmaları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca Balcı, eserinde Oraliş ve Ozil'in 1992 yılındaki çalışmasından alıntı yapmış ve "Tümceler arasındaki ilişkinin, sözlük birimlerin belli bir sözlüksel alanın üyeleri olmalarını sağladığını da" söylemiştir. Eserinde bu ifadelerine ek olarak Leyla Subaşı Uzun'un 1995 yılındaki çalışmasından alıntı yaparak şu ifadelere de yer vermiştir:

Türkçede bu konuda dikkati çeken durum gönderimsel bağdaşıklığı sağlamada ön ve bağımsız gönderim ögelerini kişi adılları, gösterme adılları, dönüşlülük adılları ve gösterme sıfatları oluştururken; art ve bağımlı gönderim ögelerini iyelik ekleri, belirtme ekleri, ilgi ekleri ve kişi eklerinin karşılamasıdır (Balcı, 2018, s. 79).

"… Batı müziğini neden seviyorum. Her bestenin altında bir metronom tiktağı sezdiğim için. Geçende balkan radyolarından birinde Beethoven'ın 8.senfoni'sini dinliyor**dum** (…) Yakalayıp radyoyu yere çalasım geldi." Haldun Taner

Örnekte tekil 1.kişi ekiyle artgönderim yapılarak eylem sonunda yer alan kişi ekleri, bağdaşıklığın ve tabii ki yineleme yapısının oluşturulmasında kullanılan, Türkçenin özelliği nedeniyle kendine özgü ilişkiler sergileyen bir yapıyla karşımıza çıkmaktadır. Böylece metin bağdaşıklığının dilbilgisel şartı olan yinelemeyle sözcüklerin aynı anlamda tekrarı ifade edilmiştir (Balcı, 2018, s. 79-80).

Verilen tanım ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yinelemelerin her yazarın eserinde başvurabileceği yöntemlerden biri olduğu çıkarılabilmektedir. Çünkü yazar, yinelemeler ile anlatmak istediği duygunun, düşüncenin, durumun veya olayın önemini belirtmek ya da bu tekrarlarla okuyucunun o kavram üzerine dikkatini çekmek isteyebilmektedir. Bu sebeple de yazar Mustafa Kutlu da eserinde yinelemelere yer vermiştir.

Oluşturucu ögenin yinelenmesi üç başlık altında incelenmiştir:

1.1.1.1. Sözcük Tekrarı ile Yapılan Yineleme

1.1.1.2. Sözcük Öbeği Tekrarı ile Yapılan Yineleme

1.1.1.3. Cümlelerin Tekrarı ile Yapılan Yineleme

1.1.1.1. Sözcük Tekrarı ile Yapılan Yineleme

Yazarın, söylediği ya da söylemek istediği duyguların, düşüncelerin, ifadelerin anlatımını vurgulamak ve anlatımı pekiştirmek veya güçlendirmek amacıyla hikâyenin diğer cümlelerinde de sözcüğün tekrarlanarak kullanımıyla yapılan yinelemedir. Sözcük tekrarı ile yapılan yineleme örnekleri aşağıda verilmiştir:

- **Yiyin** ulan **yiyin**... Ömrümüzde nar görmedik demeyin. **Yiyin** de bu garip onbaşıya dua edin, diyorum (s.13).

Verilen örnekte yazar, *"ye–mek"* fiilini *"yiyin"* şeklinde vurgulu bir biçimde kullanarak yineleme yapmıştır.

- Deli Derviş gün boyu dişlerini **sıktı** durdu.
  (…)
  Daraldıkça **sıktı** kendini; **sıktı, sıktı**. Sonunda taşıverdi (s.37).

Verilen örnekte yazarın, içinde yaşadığı psikolojik durumun dışarıya nasıl yansıdığından bahsedilmektedir. Bu sebeple yazar, içinde yaşadığı psikolojik durumu vurgulamak ve bu duruma dikkat çekmek için *"sıktı"* fiilini dört defa yinelemiştir.

- **Armutlar** efendi, **armutlar**. **Armut** deyip geçme. Bizim buraların dağ **armutları** değil ki yiyeni boğayazsın. Hele bir diş at. Foşşş... (s.15).

Yazar, hikâyede kendi köyünün sebze ve meyvelerini sıralayarak açıklamakta ve bu yiyeceklerden övgüyle bahsetmektedir. Sıra meyvelerden armuda gelir ve armuttan da övgüyle bahseder. Bundan dolayı da yazar, metinde *"armut"* sözcüğünü dört defa tekrarlayarak sözcüğü pekiştirmektedir.

- Bal gibi **maden** arıyor, maden. Mazallah bir de buluverirse. Gavur **maden** alıyormuş memleketimizden. Gavurun aldığı **madenin** haddi hesabı yokmuş. Bir araba **maden** bir sarı lira. Taş attın da kolun mu yoruldu (s.73).

Verilen örnekte *"maden"* ismi, aynı paragrafta dört defa yinelenmiştir.

- **Ne** bir ağaç **ne** bir kaya **ne** ev **ne** insan. Karayazı üzerinde hiçbir karaltı yoktu (s.88).

Verilen örnekte anlam akışını sağlamak amacıyla *"ne"* kelimesi, art arda dört kez tekrarlanmıştır.

- Hatta iki ebe, **bir** hemşire, **bir** bekçi, **bir** kâtip, **bir** sağlık memuru, **bir** de doktordan oluşan koca **bir** kadro da tayin ettiler (s.179).

Verilen bu örnekte de yukarıdaki örnek gibi yazar, hikâyede anlam akışını sağlamak amacıyla *"bir"* kelimesini vurgulu bir biçimde art arda altı defa tekrarlamıştır.

- **Sen** dur Çavuş'un dölü, **sen** dur. **Sen** bu bahçeyi yaptım-çattım say.
  Sen bu meyveyi-sebzeyi gönül hoşluğu ile yiyeceğim de (s.123).

Bu örnekte ikinci tekil şahıs zamiri *"sen"*, dört defa tekrarlanarak yineleme yapılmıştır.

- **Biz** görmesek de **biz** yemesek de meyvesi, ağacı çoluk-çocuğa kalır (s.77).

Hikâyede yazar, köyün doğasından yararlanmayı dilemektedir. Köy halkı, her ne kadar köyün doğasından yararlanamasa da yazar, gelecek neslin yani çocukların köyün doğasından faydalanmasını ummaktadır. Bundan dolayı da yazar, *"biz"* zamirini yineleyerek bu duruma vurgu yapmak istemiştir.

- Ferahlayıp kazmaya yapıştım yine. Bu defa zikrediyor gibi vuruyordum. **Vurdukça** açıldım, **vurdukça** coştum (s.37).

Verilen örnekte yazar hem içinde bulunduğu durumu anlatmakta hem de bu durumda kazmaya vurarak hissettiği o rahatlama duygusunu ifade etmektedir. Bundan dolayı da yazar, *"vurdukça"* zarfını iki defa yinelemiştir.

- **Cevizi** unuttuk. **Cevizi** ne yapacağız.
  Cevizleri bizim bahçeden sökeriz artık. **Cevizi**, dutu düşünme (s.101).

Verilen örnekte *"ceviz"* kelimesi, vurgulu bir biçimde art arda dört kez yinelenmiştir.

1.1.1.2. Sözcük Öbeği Tekrarı ile Yapılan Yineleme

Yazarın, söylediği ya da söylemek istediği duyguların, düşüncelerin, ifadelerin anlatımını vurgulamak ve anlatımı pekiştirmek veya güçlendirmek amacıyla hikâyenin diğer cümlelerinde de sözcük öbeğinin tekrarlanarak kullanımıyla yapılan yinelemedir. Sözcük öbeği tekrarı ile yapılan yineleme örnekleri aşağıda verilmiştir:

- Bak sen şuna, yedi köyün içinde parmakla gösterilen bir bahçe kurdum, ömrümü verdim bu işe, kalkmış dudağının ucuyla "**dört tane ağaç**" diyor. Tu sana hayırsız. Sesimi ayar edemedim, iyicene yükseldi.

  – Lafını bil, lafını... **Dört tane ağaç** ha!..(s.156).

Verilen örnekte yazar, köyde yukarıda da belirttiği gibi bir bahçe kurmaktadır. Fakat bu bahçeyi küçümseyenler olmuştur. Yazar da bu duruma tepki vermek için *"dört tane ağaç"* sözcük öbeğini vurgulu bir biçimde tekrarlamıştır.

- Islak Kaya'nın önünde uzanan, toprak parçasına bakarken daldığım bu kısacık zamana nasıl sığmıştı **bu kadar** ağaç, **bu kadar** meyve, **bu kadar** yeşillik (s.16).

Verilen örnekte ağacın, meyvenin ve yeşilliğin bolluğuna vurgu yapmak için *"bu kadar"* söz öbeği yinelenmiştir.

- Artık **boz sakallı çayır kuşu**nun sesi toprağın kokusuna karışmıyordu. Zaten **boz sakallı çayır kuşu** ile ardıç kuşunun seslerinin birbirinden ayırt edilmesiyle de kimse ilgilenmiyordu (s.133).

Verilen örnekte bir hayvan olan *"boz sakallı çayır kuşu"*, sözcük öbeği olarak iki defa yinelenmiştir.

- Dükkâna varmadan önce kara lastiklerin çamurunu bir su birikintisinde temizlemiştim. Titiz adamdır **Hacı abi**. Ama çoraplar gerçekten ıslaktı.

  Sobaya yanaştım.

  Ihlamurları yudumladık. **Hacı abi** "Eee, anlat bakalım" der gibi baktı.

  Kar eriyor **Hacı ağabey**, toprak uyanır yakında. Hani bahçe için bir danışayım dedim, fidanlar için. Güzün konuşmuştuk ya.

Bahçe lafını duyunca **Hacı abi**nin gözleri ışıladı (s.98).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından biri olan *"Hacı abi"*, yukarıdaki bölümde dört kez yinelenmiştir.

- Memura hakaret... Nerden başlar **bunun ceremesi** bilir misin? **Bunun ceremesi** en azından derisi yüzülmek (s.39).

Verilen örnekte belli bir davranışın suçunun olduğu belirtilmiş ve bu ifade de *"bunun ceremesi"* söz öbeğinin tekrarıyla verilmiştir.

- Sedire çökmüş **bir yandan** ikinci hanımı Selvihan'ın getirdiği kahveyi höpürdetiyor; **bir yandan** da "Ulan Çerçi, bir hayırlı haberle gelmeyesi, göresin" diye, Çerçi'ye sövüp sayıyordu (s.47).

Verilen örnekte içinde bulunulan birden fazla durum ifade edilmektedir. Bu durumlar da *"bir yandan"* söz öbeğinin yinelenmesiyle anlatılmıştır.

- Biz **bundan geri** ölsek daha iyi. Atıf Efendi kardeşim **bundan geri** bize yaşamak haram (s.52).

Verilen örnekte yaşanıldığı zamandan daha ileri bir zaman dilimi düşünülmüştür. Bu zaman da *"bundan geri"* sözcük öbeği yinelenerek ifade edilmiştir.

- Sonunda tanıdılar. Haa Kadir'in oğlu Yakup, **Sağır Ahmet**, bir de Yetim Ali. Dördüncü kişi istasyona hayvanları götüren **Sağır Ahmet**'in oğlu İbiş'ti. **Sağır Ahmet**'le Hacı Kadir amca çocuklarıydı. Hacı hem yaşça hem de varlık hesabı ile büyüktü. Eski İstanbulculardandı. Orada yer bile almış diyorlardı (s.114).

Verilen örnekte *"Sağır Ahmet"*, hikâyenin kahramanlarından biri olarak yinelenmiştir.

- Zabıt kâtibi **Keloğlu** Kemal yazı makinasını tıkırdattı. "**Keloğlu**" aslında ailenin lakabı idi. Rahmetli babası Soyadı Kanunu çıkınca bu lakabı soyadı olarak yazdırdı. Ancak kasabalı öteden beri alıştığı "Keloğulları"

lafını baştan alıp sona katamadığından babasına **Keloğlu** Salih dedikleri gibi kendine de Keloğlu Kemal veya sadece "**Keloğlu**" diyorlardı (s.124).

Bu örnekte de yukarıdaki örnek gibi hikâyenin kahramanlarından biri olan *"Keloğlu"*, aynı paragrafta dört kez yinelenmiştir.

- Adam "Aman bana **bir cevap**, hem de ballı şekerli **bir cevap**" diye kanlılar gibi yalvarıyordu (s.56).

Verilen örnekte *"bir cevap"* söz öbeği, pekiştirme amacı ile yinelenmiştir.

1.1.1.3. Cümlelerin Tekrarı ile Yapılan Yineleme

Metin içindeki cümlelerin tekrarlanmasıyla yapılan yinelemedir. Bu tür yineleme, metindeki cümlelere ahenk vermek, cümlelerin etkisini kuvvetlendirmek ve anlamın yoğunlaştığı cümleleri art arda tekrarlamaktır. Bu tür yinelemede cümleler yapı olarak bazen aynı olmayabilir ama yine de cümlelerin metin içerisinde bütünlük sağlaması ve aynı anlama karşılık gelmesi yeterli olacaktır. Cümlelerin tekrarı ile yapılan yineleme örnekleri aşağıda verilmiştir:

- Halimden, tavrımdan dilimin altında bir şeyler gizli olduğunu sezmişti. "**Hele, hele**... Anlat bakalım" diye sıkıştırdı (s.29).

Verilen örnekte ifade edilmesi istenen bir durumun dile getirilmesi için *"Hele, hele"* cümlesi yinelenmiştir.

- Kanat sesine Bey Pınarı yöresinden bir keklik sürüsü: **Kakubak, kakubak, kak, kak...** diye cevap verdi (s.32).

Verilen örnekte keklik sürüsünün çıkardığı bir ses ifadesi olan *"Kakubak, kakubak, kak, kak"* cümlesi hikâyede yinelenmiştir.

- Sen beni bildin mi beni. **Çeperi sök. Çeperi sök** yoksa sonu fena olur (s.85).

Bu örnekte bir konuşma anı anlatılmaktadır. Bu sebeple konuşma anında kullanılan "Çeperi sök" cümlesi de uyarı anlamı vermek için iki defa yinelenmiştir.

- **İstanbulcular... İstanbulcular...** (s.113).

Bu örnekte *"İstanbulcular"* cümlesi, vurgulu bir biçimde art arda iki defa tekrarlanmıştır.

- Neredeyse nefeslerimiz birbirine karışacak.
  O baktı, ben baktım. O baktı, ben baktım (s.123).

Verilen örnekte, içinde bulunulan anın önemini, heyecanını dile getirmek için "*O baktı, ben baktım"* cümlesi yinelenmiştir.

Sonuç olarak hikayedeki örneklere bakıldığında yazar Mustafa Kutlu, Beyhude Ömrüm adlı hikâyenin birçok yerinde sözcük, sözcük öbeği ve cümle biçiminde olan yinelemeleri kullanmıştır. Bu yinelemeler yapı olarak farklılıklar gösterseler de anlam bakımından öncül olarak kullanılan ifadenin yinelenmesiyle yapılmıştır. Yinelemeler genellikle bir düşünceyi, duyguyu, heyecanı veya içinde bulunulan durumu ifade etmek hem yazarın okuyucuya vermek istediği düşünceye, duyguya veya ifadeye vurgu yapmak hem de o duygunun, durumun önemini ifade etmek ve o duyguyu, durumu pekiştirmek amacıyla hikâyede kullanılmıştır. Verilen örneklerde yinelemelerin birçok sözcük türüyle yapılmış örnekleri de görülmüştür. Hikâyeden alınan örnekler on adet ile sınırlandırılmıştır. Fakat cümlelerin tekrarı ile yapılan yineleme türünde örneklerin az sayıda olduğu tespit edilmiştir.

1.1.2. GÖNDERİM

Gönderim, bir metinde metnin ögeleri arasında kurulan ilişkidir. Gönderim, kendisinden önce veya sonra gelen bir sözcüğün, ifadenin veya dilsel ögelerin, başka ögelerin yerini tutarak o ögeleri ifade etmesidir.

De Beaugrande gönderimi *"Bir metindeki sözcüklerin nesneler, olaylar ve durumlarla ilişkisi, bir unsurun aynı metin dünyasında başka bir unsura bağlı olarak anlaşılabilmesi"* (Karataş, 2008, s. 73) olarak tanımlar.

Leyla Subaşı Uzun ise gönderimi şu şekilde ifade etmektedir: *"Metin varlıkları arasında gönderim ağları kurma gerek konu sürekliliği sağlama gerekse varlıkları konusal rolleri açısından birbirleriyle ilişkilendirmede araç rolü yüklenen metinsel bir eylemdir"* (Uzun, 2006, s. 699).

Hülya Aşkın Balcı ise eserinin gönderge bölümünde Iser'in 1994 yılındaki çalışmasından alıntı yaparak şu bilgilere yer vermektedir:

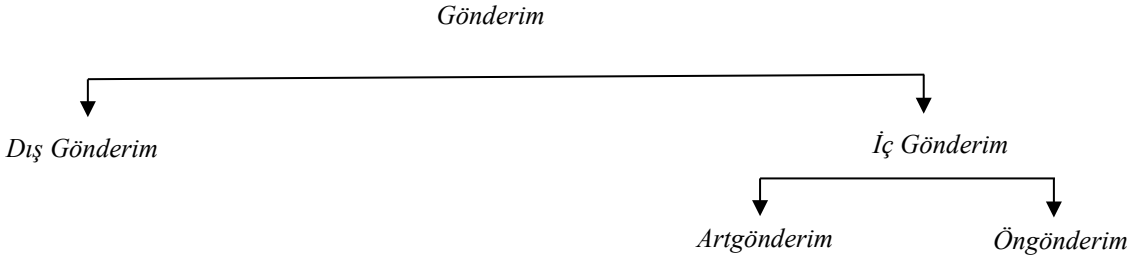
> *Her metnin, gerçek yaşam dünyasından birtakım uzlaşımları, kuralları, değer dizgelerini, topluluk dillerini, yazınsal kalıpları kendine özgü bir biçimde sürdürmesine, metnin gereçler donanımı veya malzemesi denir. Yazar bunları düzenler, düzenlemiş olduğu her malzemenin her ögesi ayrı ayrı olan göndergesi ile metnin edimsel boyutunu oluşturur. Okuma sırasında okur, söylenenden söylenmeyeni çıkarabilir. Yazarın malzemeyi seçmesindeki şifreyi çözebildiği an metnin derinindeki temel kavramlar örgüsüne varmış olur. Bu süreç içinde anlam belirginleşmeye, ayrıntı kazanmaya başlar* (Balcı, 2018, s. 63).

Balcı, bu alıntıdan yola çıkarak da "Metin içindeki tümcelerin ve bu tümceler arasındaki göndergesel ilişkilerin belirli toplumsal durumlara bağlı olarak metin ve durumsal bağlam düzlemlerinde incelendiğini" söylemiştir (Balcı, 2018, s. 64).

Şükran Dilidüzgün ise eserinde gönderim başlığı altında şu ifadeleri dile getirmektedir:

> *Dilin yeterli, etkili ve akıcı biçimde kullanılmasını sağlamak, metindeki konuları alıcının beyninde aktif tutmak ve metinde konu bütünlüğünü oluşturmak için metindeki bazı sözcük, kavram ya da düşünceler boyunca farklı dilsel ögelerle yinelenir ve bu dilsel ögeler 'gönderim ögeleri' olarak adlandırılır. Gönderim ögelerinin genel olarak tek başlarına, bağlamdan kopuk olarak sözlüksel bir anlamları yoktur, metinde gönderimde bulundukları ad ya da öbeklerine göre anlam kazanırlar. Bununla birlikte, gönderim ögelerinin metnin hangi ögelerine gönderimde bulundukları belirsizliğe yol açmayacak, kolayca anlaşılabilecek şekilde açık olmalı* (Dilidüzgün, 2017, s. 51-52).

Daha sonra Dilidüzgün, gönderim türleri alt başlığında Cutting'in 2002 yılındaki çalışmasından alıntı yaptığı gönderim sınıflandırmasını verir. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

(Dilidüzgün, 2017, s. 52).

Birçok tanım ve açıklamadan da anlaşılacağı üzere gönderim, bir metin içerisinde verilen öncül ifadenin öncesinde veya sonrasında bu ifadeyi veya ifadeleri karşılayan sözcüklere yer verilmesi ve bunların öncül olarak verilen ifadelere karşılık gelmesidir.

Gönderim türleri olarak aşağıda içgönderim ve dışgönderim başlıkları açıklanmıştır.

1.1.2.1. İçgönderim ve Dışgönderim

İçgönderim, metinde bahsedilen konuyla ilgili durumlar, yorumlar ve açıklamalardır. Dışgönderim ise metnin konusu dışında yapılan yorumlar, içerikler ve gönderimlerdir. Halliday ve Hasan bu başlıkları şu şekilde tanımlamaktadır: "Metin dışı gönderimi, durumsal gönderim, metin içi gönderimi ise metinsel gönderim" dir (Halliday – Hasan, 1976, s. 33-37).

Doğan Günay ise içgönderim ve dışgönderim başlıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

> *İçgönderim, iki kavram olan öngönderim ve artgönderimi kapsayan bir söylemdeki ya da metindeki artgönderim ve öngönderimle ilgili her şeyi belirtir. İçgönderim, onu oluşturan artgönderim ve öngönderim kavramlarına göre üstanlamlı bir tanımlamadır. İçgönderimin karşıtı dışgönderim ise metin dışındaki bir duruma gönderimde bulunur. Artgönderim, öngönderim ve ikisini kapsayan içgönderim metnin kendisi ile ilgiliyken, dışgönderim metinle ilgilidir* (Günay, 2017, s. 80).

Şükran Dilidüzgün ise içgönderim ve dışgönderimi şu şekilde açıklamaktadır:

> *Gönderim ögesinin anlamsal yorumunun yapılabileceği gönderimde bulunulan birim, metin içinde ise 'iç gönderim (endophora)', metin-dışı dünyada yer alıyorsa bu tür gönderimler 'dış gönderim (exophora)' olarak adlandırılır. Dış gönderim, metnin oluşturulması ve anlaşılması sürecinde etkin bir rol oynayabilmesine karşın metin içindeki dilsel yapılar arasında ilişki kurmaya yönelik bir işlevi olmadığı gerekçesiyle metinsel bağlaşıklık ölçütü bağlamında ele alınmamaktadır. Bir roman ya da öyküde; yazarın, "başıma gelenlere inanamazsınız (Siz)" diyerek okura seslenerek okurla iletişim kurmayı amaçlaması sürecinde okura yönelik olarak 'siz' adılını kullanması metin içinde bulunan herhangi bir ada gönderimde bulunmadığı için bir dış gönderimdir. İç gönderimi oluşturan gönderim ögeleri ile gönderimde bulunulan ad ya da ad öbeklerinin metin içinde birbirlerine göre konumları iki tür gönderim oluşturmasına yol açar: artgönderim ve öngönderim*

(Dilidüzgün, 2017, s. 53).

Yukarıda verilen tanım ve açıklamalarda da bahsedildiği gibi içgönderim, metinle ilgili gönderim türüdür. İçgönderim türünün de artgönderim ve öngönderim olarak iki unsuru vardır. Dışgönderim ise metnin konusu dışında yer alan bilgi ve içeriklerdir. Dışgönderim örneklerine metinde rastlanılmamıştır. Bu sebeple metinde dışgönderim üzerinde durulmamıştır.

İncelenen Beyhude Ömrüm adlı hikâyede daha çok artgönderim kullanımına rastlanılmıştır. Öngönderim kullanımı artgönderim kullanımına kıyasla hikâyede daha az sayıdadır. İlerleyen sayfalarda artgönderim ve öngönderim ile ilgili tanımlar, açıklamalar verilmiş ve hikâyeden örnekler ile artgönderim ve öngönderim konuları açıklanmıştır.

1.1.2.2. Artgönderim

Artgönderim, bir metin içerisinde ifade edilen zamirin, sıfatın, söylemin, olayın ya da kişinin daha sonra geçen cümlelerde tekrar edilmemesi ve bunları karşılayan ifadelere yer verilmesidir. Artgönderim, metin içerisinde bahsedilen söylemin daha sonra kullanılmaması ve verilen öncül ifadeye gönderimde bulunmasıdır. Artgönderimle ilgili yapılan tanımlar ve açıklamalar aşağıda verilmiştir:

Artgönderim terimi Yunancada "yeniden söz etmek, geriye taşımak" anlamlarına gelen anafora sözcüğünden gelmektedir (Çeltek, 2003, s. 1).

Doğan Günay eserinde artgönderim ve öngönderim kavramlarını ikisini birlikte alarak şu açıklamayı yapmaktadır:

> *Bir metinde bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka ögelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. anaphorique) ve öngönderimsel (fr. cataphorique) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır* (Günay, 2017, s. 79-80).

Şükran Dilidüzgün ise eserinde artgönderimi şu şekilde açıklamaktadır:

> *Artgönderim (anaphora): Metin içinde daha önce adlandırılan bir varlık ya da eylemin daha sonra gönderim ögeleriyle yinelenmesi ile oluşturulan gönderim türüdür. Artgönderim, metinsel bağlaşıklık ve izleksel gelişmeyi gerçekleştiren en önemli ve sık kullanımıdır. Metinde gönderim ilişkisi kuran ögeler boş adıllar, kişi adılları, gösterme adılları, gösterme sıfatları, dönüşlülük adılları, iyelik ekleri, belirtme durumu eki ve kişi ekleri olarak sayılabilir* (Dilidüzgün, 2017, s. 53).

Kamile İmer – Ahmet Kocaman – A.Sumru Özsoy'un hazırlamış olduğu sözlükte ise artgönderim şu şekilde ifade edilmektedir:

> *Bir dil biriminin daha önceki bir birime göndermede bulunması durumu; tümce ya da metin içinde bağlaşıklık sağlama yöntemlerinden birisi; tümcede daha önce kullanılan bir birimle bağıntısını gösteren dilbilgisi ilişkisi; örn. Konuşmacı kendini tanıttı tümcesinde kendini adılı ile konuşmacı arasında artgönderim ilişkisi vardır. Metin içinde iki ayrı tümcede bulunan adöbekleri arasında artgönderim örnekleri şöyledir; Ali cin gibi bir çocuk. Onun sizin de görmenizi isterdim tümcesinde onu, Ali'ye artgönderimde bulunmaktadır*

(İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 33).

Hülya Aşkın Balcı ise artgönderimi şu şekilde açıklamaktadır:

> *Bir metinde bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka ögelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır. Genel metin içinde bir şey önce söylenip sonra aynı hususa gönderimde bulunursa buna metindilbilimde* ***artgönderim*** *adı verilmektedir. Böylece ögeler, metnin konusunu oluşturan bilgilerin yeniden ele alınmasını sağlayarak onun çizgiselliğini ve sürekliliğini oluşturmaktadır* (Balcı, 2018, s. 65).

Ayrıca Balcı, eserinde Halliday ve Hasan'ın 1976 yılındaki çalışmasından da alıntı yaparak şu ifadelere de yer vermiştir:

> *Bu çalışmaların metin bağdaşıklığını sağlayan araçlara ilişkin olarak yaptıkları sınıflandırmayla dünyada ve Türkiye'de birçok bilimsel çalışmaya örnek olmuştur. Adı geçen kitapta artgönderim ve öngönderim kavramları içgönderim olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu kavramları Halliday ve Hasan'ın düşüncesinden yola çıkarak farklı şekilde göstermenin de mümkündür* (Balcı, 2018, s. 65).

Balcı, yine eserinde artgönderim konusunda şunları da söylemiştir: "Gönderimler sayesinde metin içindeki olayların zinciri önce veya sonra verilen bilgiler ışığında sağlanabilmektedir. Bilimsel çalışmalarda artgönderimler farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır" (Balcı, 2018, s. 66).

Daha sonra Balcı, eserinde Doğan Günay'ın 2007 yılında yayımladığı eserinden alıntı yapmış ve artgönderimleri 10 farklı gruba ayırarak incelemeyi uygun görmüştür. Bu sınıflandırma aşağıda verilmiştir:

a) *Adıl kullanımı ile artgönderim,*
b) *Sözcüksel artgönderim,*
c) *Gösterilenin yinelenmesi olarak artgönderim,*
d) *Gösterenin yinelenmesi olarak artgönderim,*
e) *Göndergenin yinelenmesi olarak artgönderim,*
f) *Çağrışımsal artgönderim,*
g) *Belirteç ile yapılan artgönderim,*
h) *Ortak göndergesi olan artgönderim,*
i) *Çok bağımlı artgönderim,*
j) *Önvarsayımsal artgönderim* (Balcı, 2018, s. 66).

Bu sınıflandırmanın yanı sıra Balcı, konu hakkındaki diğer sınıflandırmaların da göz önünde bulundurulması gerektiğini ve artgönderim incelemelerini daha anlaşılır hale getirmek için "bağımsız gönderim ve bağımlı gönderim" şeklinde ikiye ayırmanın yerinde olacağını da söylemiştir (Balcı, 2018, s. 66).

İncelenen metinde bu sınıflandırmadan Zamir Kullanımı ile Yapılan Artgönderim, Sıfat Kullanımı ile Yapılan Artgönderim, Sözcüksel Artgönderim, Gösterilenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim, Gösterenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim, Göndergenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim, Belirteçle Yapılan Artgönderim, Çok Bağımlı Artgönderim türleri incelenmiştir.

1.1.2.2.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Zamirler, isimlerin yerini tutan ve onları karşılayan sözcüklerdir. Zamir kullanımı ile yapılan artgönderimde öncelikle öncül bir ifade verilmekte ve sonra bu öncül ifadeyi karşılayan bir zamir kullanılmaktadır. Bu tür artgönderimler hem kişi zamirleriyle hem de işaret zamirleriyle yapılmaktadır. Aşağıda hem kişi zamirleri hem de işaret zamirleri ile yapılan artgönderimlere yer verilmiştir.

1.1.2.2.1.1. Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Kişi zamirleri, varlıkları kişi olarak temsil eden ve şahıs isimlerinin yerine kullanılan zamirlerdir. Kişi zamirleriyle yapılan artgönderimler teklik (ben, sen, o) ve çokluk (biz, siz, onlar) olarak ikiye ayrılmaktadır. Hem teklik hem de çokluk kişi zamirleri ile yapılan artgönderimler, hikâyede çoğunlukla kullanılmış ve bu artgönderimler hikâyede pekiştirme, vurgu gibi çeşitli amaçlarla kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca yazarın kişi zamirleriyle yapılan artgönderimler de dilde en az çaba yasasını da uygulayarak zamirlerin tekrarından da kaçınmıştır. Aşağıda hikâyede geçen hem teklik hem de çokluk kişi zamiri örnekleri ve açıklamaları verilmiştir.

1.1.2.2.1.1.1. Teklik Birinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Türkçe'de teklik birinci kişi zamiri "ben" dir. Konuşmayı yapan veya kendinden söz eden hikâye kahramanlarının da "ben" zamiriyle yaptıkları artgönderimdir. Bu zamir hikâyede hem yalın halde hem de hal eki ve iyelik eki almış halleriyle kullanıldığı görülmektedir. Yazarın dilde en az çaba yasası, vurgu, pekiştirme gibi çeşitli sebeplerden dolayı hikâyede bu artgönderime başvurduğu görülmüştür. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ **Muhterem Bey** geldi baktı, "Hanımın durumu ciddi, derhal hastaneye yatırılması gerek, **ben** sizi götüreyim" dedi (s.192).

Verilen örnekte teklik birinci kişi zamirinin yalın halde kullanılmasıyla artgönderim yapılmıştır.

➢ **Hacı abi** armuda vurgundu. Mutlaka birkaç çeşit armut dikmeliydik. Yazlık-kışlık, tatlı-ekşi, yumuşak-sert. "Sen merak etme fidanları bulup getirmek **benden**" diye ilave etmeyi de unutmadı (s.30).

Verilen örnekte teklik birinci kişi zamiri, +den ayrılma hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

➢ **Bir delikanlı** ki, İstanbul lafım ağzına alır, bu düpedüz "**beni** everin" demektir. Köyde adet bu.

– Abo, ya! Ağzıyla everin **beni** diyor (s.145).

➢ **Dayısı** diyesiymiş ki; bu işlerde güvenilir adam şart. Ardımı döndüğüm zaman **beni** boş böğrümden vurmayacak birini arıyorum demiş (s.166).

➢ **Muhtar** bir yandan kollarına girip sürükleyerek kendisini götürenlerden kurtulmaya çabalıyor; bir yandan da kafasını geri atıp boğulur gibi haykırıyordu:

– Bir karış toprağa kurban ederim seni, bir karış toprağa...

Sen **beni** bildin mi **beni** (s.85).

Yukarıdaki örneklerde teklik birinci kişi zamiri olan "ben", +i belirtme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

➢ ..... Kabakçı Mustafa reis ittihaz edilip, iki bin kadar laz yamakları, beraberindeki asilerle Büyükdere'den sahil yoluyla İstanbul'a yürüyüp geldiklerinde **Sultan Selim** 'Bu işlere sebep **benim** hilmimdir' diyerek Köse'yle-Topal'ı idam ettirmeyip hata etti (s.129).

➢ "**Şahin** dayım bir gelse. Ulan, bir Alaman çakısı getirse" diye umutlanmaya başladı. Daha ileri geçip "Köyün ortasında bas bas bağırırım...

Var mı ulan çakısına güvenen... **Benim** çakıyı yiyene bir avuç şeker... Olmadı bir oğlak...” Etrafına bir süre baktıktan sonra “Bir çift öküz anasını satayım, var mı ötesi” ... İyicene efelenmeye başlamıştı (s.113).

- **Muhtar** benim bu sükunetim karşısında fazla dayanamayıp köpürdü:

– Ne dağı bre besmelesiz ne dağı. Orası **benim** tapulu mülküm, tapulu (s.84).

Yukarıdaki örneklerde teklik birinci kişi zamiri olan “ben”, +(i)m teklik birinci iyelik ekini alarak öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

- **Tahsildarda** para küpler dolusuydu. Hediye’yi altına, beşibirliğe boğacaktı. Belki de tayinini isteyip onu şehir yerlerine, bilinmedik güzel memleketlere götürecekti. Adam “Aman **bana** bir cevap, hem de ballı şekerli bir cevap” diye kanlılar gibi yalvarıyordu (s.56).

- Kız bir ara boşalan testiyi doldurmak için pınara yönelince **Musa** dikkat kesildi. Nefesini tutmuş, yapıştığı kayaya iyicene sarılmıştı. İçinden “Pınarın ardında Şahin olacak gavat saklı değil ise **bana** da Musa demesinler” diye geçirdi (s.82).

Yukarıdaki örneklerde teklik birinci kişi zamiri olan “ben”, +a yönelme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderim oluşturmuştur.

1.1.2.2.1.1.2. Teklik İkinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Türkçe’de teklik ikinci kişi zamiri “sen” dir. Bu artgönderimde, daha önce belirtilen öncül ifadede verilmiş olan kişinin isminin daha sonra geçen ifadelerde kullanılmaması ve bu ismin yerine “sen” kişi zamirinin getirilmesidir. Bu zamir hikâyede hem yalın halde hem de hal eki almış halleriyle kullanıldığı görülmüştür. Aynı şekilde yine bu kullanım da yukarıda da bahsedildiği gibi dilde en az çaba yasası, vurgu, pekiştirme gibi çeşitli sebepler için hikâyede kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Yahu **baba** kış kıyamet **sen** nere gidiyorsun böyle. Bakma buraların yeşerdiğine, buralar deniz kenarı, hava ılık, köyde daha buzlar çözülmedi (s.21).

- Yine desteksiz atmaya başladın **Çerçi Cemil**. Ulan o yıllarda şekeri bulmak nerde, **sen** nerde (s.38-39).

- – Yahu **Muhtar**, **sen** de bu herifle bozdun aklını. Bırak canım ne yaparsa yapsın (s.72).

- Muhtar kabasına çuvaldız batırılmış gibi sıçradı:
  – Yooo, **Tahsildar** işte burada yanıldın. **Sen** Gülpaşa Çavuş adını duymadın galiba (s.72).

- – **Sen** daha iyisini bilirsin **Hacı abi**, bana müsaade.
  – **Sen** şimdi kasabayı bir dolaş, Çerçi'yi bul, bana yolla (s.103).

Yukarıdaki örneklerde teklik ikinci kişi zamiri olan "sen", yalın halde kullanılmış ve öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

- Lakin **habis** dudağının ucuyla gülümsedi.
  Gülümsemesi şu manaya gelmiştir:
  Sen dur Çavuş'un dölü, sen dur. **Sen** bu bahçeyi yaptım-çattım say.
  Sen bu meyveyi-sebzeyi gönül hoşluğu ile yiyeceğim de (s.123).

Verilen bu örnekte de teklik ikinci kişi zamiri yukarıdaki örnekler gibi yalın halde kullanılmış ve öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır. Aynı zamanda burada teklik ikinci kişi zamiri, ünlem anlamı vermek için de kullanılmıştır.

- O hırsla celallenip **Çerçi**'nin boğazına sarıldı.
  – Ulan ben **seni** şuracıkta gebertiversem şimdi (s.59).

Verilen örneklerde teklik ikinci kişi zamiri, +i belirtme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

- Emrullah Hoca sevinmiş, gözleri ile **Derviş**'in gözlerini yakalamış "İyidir, **senden** başkası bu işi yapamaz, aferin" dedikten sonra yürek ferahlatan bir konuşma yapmıştı (s.117).

Verilen örnekte de teklik ikinci kişi zamiri, +den ayrılma hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderim oluşturmuştur.

- – Ulan aferin **bodik Çerçi**. Bize şehadetname veren müdürü keşfettin. Şimdi bir keşif daha yap ki **sana** aşkolsun diyeyim (s.41).

- Yataktan yarı doğrulup, başucundaki **Derviş**'in yakasına yapışıp, evlilik sözü almıştı. "Yeter bu keşişlik **sana** Müslümana evlilik şart" diyerek; köyde kimsesiz ve dul kalmış bir kadını münasip görmüştü. (s.159).

Yukarıdaki örneklerde teklik ikinci kişi zamiri, +a yönelme hali ekini alarak artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.1.1.3. Teklik Üçüncü Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Türkçe'de teklik üçüncü kişi zamiri "o" dur. Hikâyede en sık karşılaşılan zamirlerden birisidir. Metinde öncül ifade olarak kullanılan hikâye kahramanlarının isimleri tekrarlanmamış yerine "o" teklik üçüncü kişi zamiri ile artgönderim yapılmıştır. Bu zamir, hikâyede hem yalın haliyle hem de hal eki almış halleriyle kullanıldığı görülmüştür. Diğer artgönderim türlerinde olduğu gibi burada da anlam, akıcı hale getirilmek istenmiştir. Ayrıca yazar tarafından dilde en az çaba yasasına yer verilerek bahsedilen ifadenin yinelenmemesi amacıyla da hikâyede bu zamir kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Oğlan elindeki söğüt dalını hırsla yontuyor, bir yandan da Şahin **dayısına** verip-veriştiriyordu. "Bak ki geldi mi? Bu benim dayım olacak yalancının büyümüşü. Herkesler geldi de **o** gelmedi..." (s.112).

- **Bizim hatunun** iyi tarafı şudur: Bende bir köpürme başlar ise, bu defa **o** alttan alır (s.50).

- – Neyse, deşme artık. Ne diyor **Tahir Efendi**, bu Demirkırat işi için, ne diyor?

  – O ne diyeceğini şaşırmış. Şaşırmış çünkü kasabada şu günlerde Berber Hacali'nin şamatasından geçilmiyor (s.53).

- Vefatından sonra köye kimse uğramamış. **Bir sadık adamları** varmış, konağı uzun zaman koruyup kollamış. **O** da göçüverince, koca konak ucun ucun yıkılmaya durmuş (s.183).

Yukarıdaki örneklerde teklik üçüncü kişi zamiri, yalın halde kullanılmış ve öncül ifadeye artgönderim yapılmıştır.

- Orada **Kulaksızın Şaban**'ı bul, selamımı söyle. **Onun** bağı bahçesi geniştir sana kayısı fidanı verir (s.99).

- Yine de sen bu **Muhtar**'ı boşlama; ne hınzır olduğunu ben bilirim. **Onun** başına bir püsküllü bela sarmadan rahat edemeyiz (s.101).

Verilen örneklerde teklik üçüncü kişi zamiri, +nun ilgi hali ekini alarak artgönderim yapılmıştır.

- Tahsildarda para küpler dolusuydu. **Hediye**'yi altına, beşibirliğe boğacaktı. Belki de tayinini isteyip **onu** şehir yerlerine, bilinmedik güzel memleketlere götürecekti (s.56).

- Ama **Derviş** öyle mi ya? Kimi kimsesi, gökkubbenin altında bir dikili ağacı yoktu. Nereden gelip nereye gittiği bile belli değildi. Çifteyi kapıp çıkmıştı işte. **Onu** bu hamleden geri döndürecek; ayağından, paçasından çekip alıkoyacak bir dünya bağı var mıydı ki (s.117).

- **Muhtar** da zaten git-gel bu davadan bıkmıştı. Sağlığı pek yerinde değildi. Eh yaşlı adam, rahmetli babamın emsali. Ama **onu** asıl yıkan bahçe için açtığı davayı kaybetmek olmadı (s.131).

Verilen örneklerde de teklik üçüncü kişi zamiri, +u belirtme hali ekini alarak artgönderim oluşturmuştur.

- Sonra kaynatam. **Kaynatam** ne der? Aksi ihtiyar vara yoğa söylenip duracak. **Ona** kalsa köyde bir gün bile oturmak gerekmez (s.20).

Verilen bu örnekte de teklik üçüncü kişi zamiri, +a yönelme hali ekini alarak artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.1.1.4. Çokluk Birinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Türkçe'de çokluk birinci kişi zamiri "biz" dir. Bu zamir, metinde anlatıcıyla birlikte öncül ifadede olan bir topluluğa, gruba veya kişilere karşılık gelmesi durumunda kullanılmaktadır. Bu tür artgönderim örnekleri hikâyede çok fazla görülmemektedir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- – Peşimizden gelirler, aman gidelim ne olur, diye karşılık verdi **Hediye.** Karayazı'nın beyaz zemininde iki kara nokta gibi kalmışlardı. **Şahin** içinden "Kızın aklı iyi" dedi. "**Bizi** bu yazıda tutmaya görsünler, keklik gibi avlarlar. Bir ayak önce Üzeyir'in damını tutmalı" (s.89).

- Eskiden olsaydı davul-zurna ile karşılardık; kurbanlar kesilir, azim ziyafet olurdu. Şimdi ne! Bir **ben**, bir de **Deli Derviş**. Belki yazıda yabanda birkaç kişi daha vardır. Birkaç evinden çıkmaya dermanı kalmamış ihtiyar. Araba geldi geldi, Camialtı'nda **bizi** görünce durdu (s.181).

- **Çocuklar** geldiler gittiler; her geldiklerinde "Yahu baba inadı bırak, artık yaşlandın kendine bakamaz oldun. Köyde kimse kalmadı, seni götürelim hastalık var, darlık var, bu dağ başında yapayalnız ne edeceksin. Bak millet **bizi** kınıyor. Bir babalarını yanlarına alıp da bakmıyorlar, köye terk etmiş gitmişler diyorlar, el âlemin ağzı torba değil, herkes bir şey söylüyor, **bizi** yere baktırma; gel etme eyleme, hadi gidelim" diye diller döktüler. (s.201).

Verilen örneklerde çokluk birinci kişi zamirleri, +i belirtme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur.

- Derviş yüklü katırı süzüyor. Bir sandık, bir kat yatak. Sonra boynunu büküp yukarıya bizden yana dönüyor. **Hatun** ile **ben** de ayaklanıyoruz. **Bizi** beklemiyor. Oğlanı kucaklayıp öpüyor. Git artık Derviş. Git de **bizi bize** bırak (s.165).

Verilen örnekte çokluk birinci kişi zamiri, hikâyede yalın halde ve hal eki almış şekliyle görülmektedir. Ayrıca aynı cümle içerisinde hem +i belirtme hali eki hem de +e yönelme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunduğu da görülmüştür.

1.1.2.2.1.1.5. Çokluk İkinci Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Türkçe'de çokluk ikinci kişi zamiri "siz" dir. Hikâyede çokluk ikinci kişi zamiri örneği az sayıdadır. Bu tür zamirler hem bir topluluğu karşılamak hem karşısındaki kişiye saygınlık göstermek için hem de bir hitap şekli olarak da kullanıldığı söylenilebilir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Yine eker-biçerim elimin erdiği, gücümün yettiğince. **Çocuklara** "**Size** meyve kurusu, pekmez, turşu gönderirim. Tarhana bile yaparım" diye takılıyorum (s.197).

- **Şefe**:

  – Merak etmeyin, biz **size** bakarız, dedim. Bir eksiğiniz olursa çekinmeyin. Evet köyümüzün nüfusu azaldı, lakin tükenmedik daha (s.175).

Verilen örneklerde yönelme hali eki olan +e, çokluk ikinci kişi zamirine eklenerek öncül ifadeye artgönderim oluşturmuştur. Ayrıca yukarıdaki örnekte çokluk ikinci kişi zamiri, öncül ifadede verilen kişiye saygınlık göstermek amacıyla da kullanıldığı tespit edilmiştir.

- Şimdi de kara kargalar, saksağanlar. Vay **gidinin kuşları**, görürsünüz **siz** (s.8).

- İşte böyle **bu kadınlar**. Su içseler yarıyor mübareklere. Şimdi de mâni demeye başladılar karşılıklı. Sesleri yamaçlarda yankılanıyor. Yaşayın **siz** e mi... (s.9).

Verilen bu örneklerde de çokluk ikinci kişi zamiri, yalın halde kullanılarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Bu zamir, hikâyede nadir olarak hem yalın haliyle hem de hal eki almış şekliyle kullanılmıştır.

1.1.2.2.1.1.6. Çokluk Üçüncü Kişi Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Türkçe'de çokluk üçüncü kişi zamiri olan "onlar", metinde öncül bir ifade verilmekte ve bu öncül ifadeyi çokluk üçüncü kişi zamiri karşılamaktadır. Ayrıca bu zamirler, kendisinden önce söz edilen bir topluluğu, grubu karşılamak için de kullanılmaktadır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Muhtarın oğulları**nın canına minnet. Babaları oralı olmayınca, **onlar** da kulaklarının üzerine yattılar; köyde hiç durmayıp çifteleri kuşanıp kekliğe, tavşana gittiler (s.94).

- Ekin dört parmağa çıkınca **o senenin kuzuları, oğlakları** peşlerine en az **onlar** kadar sevimli ve oynak kopul oğlanları, saçları birbirine karışmış haşarı kızları takarak düşe-kalka yumuşayıp süngere dönmüş tarlalara yürüdüler (s.109).

- – Ben **bazı kişiler** gördüm, pazarda, topluyorlar bunları.
  – Onlar şehirli. Su fiyatına kapatıyorlar fukaranın malını (s.140).

- – **Asker adam** yatar mı be. **Onlar** talime çıkmıştır şimdi. Ter topuktadır (s.154).

- Bazıları artık dönmüyor. **İstanbul gurbetinde yerleşip kalanlar** var. Köyün nüfusu gide gide azalıyor. **Onlar** da oraya bir bahçe kurmaya gidiyorlar (s.70).

- Yeryüzünde erkek kisvesinde ama **insandan çok hayvana yakın olan bazı ademler** de bulunur; **onlar** değil karı lafı, hiçbir lafı dinlemez; burnunun dikine gider, onlara sözümüz yok (s.142).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere çokluk üçüncü kişi zamiri olan "onlar", yalın halde kullanılarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur.

- Sağa sola çalınıp bir kucak taş topluyor küçük oğlan. Bir nara patlatıp Çamlıbel' den inen Köroğlu'nun keleşleri gibi **kargalara** saldırıyor. **Onları** bire kadar kırmadıkça bu oğlana rahat yok (s.8).

- Kuru dereyi dolaşıp Bey Pınarı gözükünce **Çerçi'nin eşekleri** hızlanmaya başladılar. Çerçi de **onları** serbest bıraktı (s.40).

Verilen örneklerde çokluk üçüncü kişi zamiri, +ı belirtme hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur.

- Dönüp **yer yatağında darmadağın yatan çocuklara, yorgunluktan baygın düşüp, ağzı açıkta kalan hatuna** baktım. İçimde kopan fırtınadan hiçbirinin haberi yok. **Onlara** ne diyeceğim? (s.19).

Verilen örnekte yönelme hali eki olan +a eki, çokluk üçüncü kişi zamirine eklenerek öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur.

- Efendi bizim bu **kayınpeder,** işte **oğlu-uşağı** köyü terk etti, İstanbul'da elleri para tuttu. Evleri de var, arabaları da var, pazarcılık yapıyorlar, iyi... Be adam sen de orada, **onların** yanında kalsana (s.21).

Bu örnekte de çokluk üçüncü kişi zamiri, ilgi hali ekini alarak öncül ifadeye artgönderim yapmıştır.

Verilen örneklerde görüldüğü üzere bu artgönderim türünde, öncül ifadeyi "onlar" kişi zamiri karşılamış ve hikâyede bu zamir hem yalın halde hem de hal eki almış şekliyle kullanılmıştır.

1.1.2.2.1.1.7. Dönüşlülük Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Türkçe'de dönüşlülük zamiri olan "kendi", hem işi gerçekleştiren hem de bu işten etkilenen bir zamirdir. Metin içerisinde dönüşlülük zamiri, hem şahıs zamirlerinden güçlü bir anlam ifade etmek hem de pekiştirme gibi farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Kaynatam** olacak aksi ihtiyar, **kendini** her bahar çiğdem çıkmadan köye atar; bize de "Ne duruyonuz bu dağ başında, varın bir ayak önce şehre de bir iş sahabı olun (s.22).

- Babam ecel döşeğinde iken **Berber Hacı** yanında imiş. Ölürken bizleri **kendisine** ısmarlamış. Zaten benim orta mektebe yazılmama da o sebep olmuştu (s.28).

- **Tahsildar** yine gök gürültüsünü andıran bir kahkaha koyverdi. Boğula boğula gülüyordu. Neden sonra **kendini** topladı (s.54).

- **Hediye** tehlikeyi sezince **kendini** geriye atmış, tahsildarı hayvanların arasında epeyce koşturmuş, nefesini kesip dilini dışarı düşürdükten sonra bir ceylan çevikliğiyle pencereden atlayıp harmana kaçmıştı (s.66).

- Camialtında oturup ezanı bekleyen cemaatin arasına bu şişinmeyle giriyor; "Ee **Muhtar**, hele anlat, havadislerden ne var" diye **kendisine** sorulmadan lafa karışmıyor, sesler kesilip bütün kulaklar "Acaba ne diyecek?" (s.75).

- İnanın bu saydıklarımın hepsi birden gelip geçti. **Ben** de herhalde bir süre **kendimden** geçtim (s.78).

- Zaten Cöngün Ali Efe derdi: İyidir **Enis Bey**. İyinin sarhoşu. Onun içmesi keyif için değil, **kendini** yiyip bitirmek için ben böyle **kendine** düşman adam görmedim (s.130).

- – Herkesler İstanbul'a gidiyor. Bak **eniştem** çekti gitti **kendini** kurtardı. Biz de gitsek ne olur sanki, dedi (s.145).

- Ziyarete gelenlerin neredeyse tamamı **bir ayağı çukurda olanlar**. Hastanın yatağına her baktıklarında **kendilerini** görüyor, "Yarabbi sonumuzu hayreyle" diye dua ediyorlar (s.150).

- **Altmış-altmış beş yaşlarında uzun boylu, hasır fotörlü, karagözlüklü, kıravatlı bir bey** indi. Kılığından-kıyafetinden, hali vakti yerinde biri olduğu anlaşılıyor. Kaymakam mıdır, YSE Müdürü müdür,

devletten biri midir? Demeyip karşıladık, arabasını da **kendini** de gölgeye aldık, altına bir iskemle verdik (s.181).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede karşılaşılan dönüşlülük zamirinin hem yalın halde hem de hal eki almış halleriyle kullanımları görülmüştür. Bu artgönderim türünde, daha önce öncül olarak verilen özne yinelenmemiş ve yerine özneyi ifade etmek ya da anlatımı pekiştirmek amacıyla "kendi" dönüşlülük zamiri kullanılmıştır.

1.1.2.2.1.2. İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

İşaret zamirleri varlıkların, nesnelerin, kavramların yerini işaret yoluyla gösteren zamirlerdir. Türkçede işaret zamirleri üçü tekil (bu, şu, o) üçü de çoğul (bunlar, şunlar, onlar) olmak üzere altı tanedir. Aşağıda hikâyede geçen hem teklik hem de çokluk işaret zamiri örnekleri ve açıklamaları verilmiştir.

1.1.2.2.1.2.1. "Bu/Bunlar" İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede "bu" ve "bunlar" işaret zamirleri hem bahsedilen varlığa işaret etmek hem de bahsettiği varlığı göstermek gibi çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Bu artgönderimde, öncül durumda olan bir isim, nesne, varlık, olay veya ifade tekrar kullanılmamış ve bunların yerini "bu" veya "bunlar" işaret zamirleri artgönderim olarak karşılamıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Karısı** bir bahar kasabanın karakolunda görevli bir jandarma gediklisiyle kaçmış. Hacı Ali de peşlerinden. Uzun bir zaman uğramamış kasabaya. Dönüp geldiğinde bir deri, bir kemik imiş. Yaşamaz **bu** demişler ince hastalığa yakalanmış (s.24).

- Varyoz, iri çekiç, küskü, belki lazım olur diye bir iki lokum **dinamit**. Demirci, hanım tarafından uzak da olsa akrabamızdı. Dinamite nazlanır, "Ağa ötekiler neyse de **bu** olmaz. Katiyyen olmaz" derdi (s.31).

- Öğleye doğru tezgahını topladı **Çerçi**. Toplayıp Camialtı'na indi. Kıştan yeni çıkmıştı köylü. Parası pulu yoktu. Sırtını güneşe verip gevşemişti. **Çerçi**'ye laf yetiştirmeye başladılar. (…) Şöhreti tâ Milli Şef'in kulağına kadar gitmiş.

– Eee, gidince?

– Gidince Milli Şef çağırmış **bunu.** "Senin adın ne evladım" demiş (s.105).

- **Derviş**'e bak sen. Yukarı mahallede düğünü oluyor, **bu** burada bizim oğlanın göçünü yüklüyor (s.163).

- **Keloğlu** içinden "Namı batsın" diye geçirdi. Anlattığı hikayeleri yazıya geçirmek zaman alıyor, **zabıt katibini** bıktırıyordu. **Bunlar** Enis Bey'le aralarında vaki olan anlaşmaya göre **iki nüsha** olarak zabıttan çıkarılıyordu. Hâkim **bunları** güya hususi kütüphanesinde biriktiriyormuş (s.127).

- Yahu bu **oğlan**a n'olmuş böyle. Zokayı yutmuş besbelli. **Dayısı**nın tezgahına dahil olmak için neredeyse aslını inkâr edecek. Para hırsı gözünü perdelemiş anlaşılan. Şehir yerlerinin **bunlardan** çekeceği var (s.166).

- **Kar** hızlandı. Mübarek ne de güzel dökülüyor. Yüzüme gözüme konuyor. **Bunlar** kar tanesi mi, yoksa gökten beyaz meyve çiçekleri mi dökülüyor (s.208).

- Sonra **İstanbul'da ne yapacaklarına ne yiyip içeceklerine, nerede çalışacaklarına** geçtiler. Gerçi **bunları** çok kez konuşmuş neredeyse ezberlemişlerdi (s.91).

- Memlekette çok çeşitli elma var. **Amasya'nın, Niğde'nin, Eğirdir'in (elması)**. Ama bana sorarsan **bunları** bırak (s.99).

- **Yazmalar, peşkirler, kutnular, cepkenler, Gürün şalları, kuşaklar, üç peşli eski entariler.** O adamlar leşe saldıran akbabalar gibi **bunları** da didikliyor (s.139).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "bu" ve "bunlar" işaret zamirleri yukarıda da belirtildiği gibi hem herhangi bir nesneyi, olayı, kavramı veya ifadeyi karşılamada hem hikâyedeki kahramanlarını ifade etmede hem de bir

cümleyi karşılamada artgönderim olarak kullanılmıştır. “Bu” ve “bunlar” işaret zamirleri hikâyede hem yalın halde hem de hal eki almış halleriyle de görülmektedir. Bu şekilde hikâyede artgönderim kullanılarak hem yazımdan tasarruf sağlanmış hem de anlatımın kolay ve akıcı olması istenmiştir.

1.1.2.2.1.2.2. “Şu/Şunlar” İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede “şu” işaret zamiri örneği kullanılmamıştır. Sadece “şunlara” ve “şunları” işaret zamiri örnekleri kullanılmıştır. Bu örnekler de hikâyede çok fazla değildir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Efendi **bu kadın milleti** erkekten yavuz, dayanıklı. **Şunlara** hele! Nasıl da çalışıyorlar. İki büklüm, eğilip kalkarak olgunlaşıp başlarını bükmüş başaklara nasıl da saldırıyorlar (s.7).

- **O ağacın çiçekleri**. İnsanın içini, genç ömrünü alevlendiren çiçekler. **Şunları** kurutup memlekete götüreyim, görsün… (s.12).

- **Kara lastikleri, çorapları** çıkardım.

  – Gelin!.. **Şunları** ocağa yakın ko da kurusun. Rahime oğlanın ayakkabılarıyla birlikte çamurlara batmış lastiklerimi, çorapları alıyor; kapı önüne çıkıyor (s.153).

- Neyse, neyse... Hadi bırak artık. Bak **çaylar** soğudu. Rahime **şunları** tazele bari (s.157).

- Dervişe demeli, bu yıl bu **kavakları** da bir güzel budamalı. Hele **şunlara** hele, mübarekler, nasıl… (s.206).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere “şu” işaret zamiri ek alarak artgönderim olarak kullanılmıştır. Bu artgönderim türünde, öncül ifadede olan kavram veya nesneler tekrar kullanılmamış ve bunların yerini “şunlara” veya “şunları” işaret zamirleri artgönderim olarak karşılamıştır.

1.1.2.2.1.2.3. “O/Onlar” İşaret Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede “o” ve “onlar” işaret zamirleri, öncül durumda olan ifadeyi karşılamış ve bu işaret zamirleri hem tekil hem de çoğul biçimde artgönderim olarak kullanılmıştır. Bu zamirler hikâyede hem yalın halde hem de hal eki almış halleriyle kullanıldığı görülmüştür. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- İşte **kaynak** burada, elimin altındaydı. Az zamanda **onu** bulurum (s.60).

- **Muhtar** da zaten git-gel bu davadan bıkmıştı. Sağlığı pek yerinde değildi. Eh yaşlı adam, rahmetli babamın emsali. Ama **onu** asıl yıkan bahçe için açtığı davayı kaybetmek olmadı. Birkaç celse sonra ve hele ki keşfe gelinip bilirkişiler dinlendikten sonra bu davayı kaybedeceğini anlamıştı. **Onu** asıl yıkan iki oğlunun birden kafa kafaya verip gizlice İstanbul’a kaçmaları oldu (s.131).

- **Bunun gibi kervanların ardı arkası ne zaman kesildi**; artık **onu** tarihçilere sormak icap eder. **İlk yapılan han ne zaman yıkıldı, başındaki ceviz ağacı ne vakit kurudu**; **onu** da kimse bilmiyor (s.137).

- Eh **erkek** dediğin de tabiatında var, bir miktar şişinip kabaracak. Kadın bırakır **onu** kendi haline (s.141).

- Amaan... Sen de... Vereceğin **bir avuç elma, bir tas kayısı onu** da sıraya, töreye koşma (s.143).

- Muhtar’ın oğulları İstanbul’dan hiç dönmedi. Orada evlenip çoluk-çocuğa karışmışlar. İkinci karısı Selvihan hastalanınca kızı **Hediye**, Şahin’le beraber gelip **onu** da götürmüştü (s.148).

- **Taş** dediğin nedir ki; ben **onu** içimde gezdiriyorum ve elbette köye de benimle beraber gelecek (s.198).

➢ Şimdi yadigâr; bu bahçeye evvela kayısı dikeceğiz. Kayısı ama **Malatya'nın şekerparesinden** değil. **Onların** canı yufkadır, soğuğa gelmez (s.99).

➢ Kalmışsa kenarda köşede böyle **birkaç kişi**, **onların** da yüzü asıktı (s.133).

➢ Madem **şehir yerleri** köye benzemiyor, her bir rahatlık **orada**. Niye rahatını tepiyorsun? (s.21).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "o" ve "onlar" işaret zamirleri, öncül olarak verilen kavram, nesne, ifade veya kişileri işaret yoluyla karşılamış ve hikâyede artgönderim olarak kullanılmıştır.

1.1.2.2.2. Sıfat Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Sıfat kullanımı ile yapılan artgönderim türünde, sıfat ile birlikte bir isim de yer alır. Sıfat kullanımı ile yapılan artgönderimde örnekler hem tekil hem de çoğul biçimde öncül durumda olan ifadeyi artgönderim olarak karşılamaktadır. Metinde sadece işaret sıfatı kullanımı ile öncül ifadeye artgönderimde bulunan örneklerin olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda metinde, sıfat kullanımı ile yapılan artgönderim örnekleri, zamir kullanımı ile yapılan artgönderim örnekleri kadar fazla değildir. Aşağıda işaret sıfatı kullanımı ile yapılan artgönderim örneklerine yer verilmiştir.

1.1.2.2.2.1. İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

İşaret sıfatları, nesneleri, kavramları, varlıkları işaret etmek amacıyla karşılayan sıfatlardır. İşaret sıfatları, yanına bir isim almakta ve yanına aldığı ismi işaret ederek daha önce kullanılan öncül ifadeyi veya ifadeleri artgönderim olarak karşılamaktadır. Hikâyede "bu", "şu" ve "o" işaret sıfatları örneklerine rastlanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

1.1.2.2.2.1.1. "Bu" İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede "bu" işaret sıfatı ile yapılan artgönderimlere genellikle yer verilmiş ve hikâyede bu örnekler "bu" işaret sıfatıyla birlikte yanına bir isim

alarak öncül durumda olan ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Sağa sola çalınıp bir kucak taş topluyor **küçük oğlan**. Bir nara patlatıp Çamlıbel'den inen Köroğlu'nun keleşleri gibi kargalara saldırıyor. Onları bire kadar kırmadıkça **bu oğlana** rahat yok (s.8).

- Sonra kaynatam. Kaynatam ne der? Aksi ihtiyar vara yoğa söylenip duracak. Ona kalsa **köyde** bir gün bile oturmak gerekmez. Hani kendi oğulları İstanbul'da iş-güç sahibi oldu ya; ikide bir onu hatırlatıyor. Ulan peki, anladık. **Bu köyde** kalmak akıl karı değil, bir an önce şehre varıp bir işin ucundan tutmak lazım (s.20).

- Atadan dededen duyduğunuz şudur: **Miri araziyi kim ki işleyip ihya eder, o kişi o araziyi ekip biçmeye herkesten daha ehildir.** İyi de. **Bu laf** bizi kurtarır mı? (s.23).

- **Gel çoraplarımı çek, meslerimi giydir, tütün tabakamı bul, sırtıma bez koy, ulan karı nerde benim kehribar tesbihim, öğleye şöyle bir mercimekli pilav kotar, yanında turşuyu ihmal etme ha...** Söylenir de söylenir. O zavallı ihtiyarcık, kaynanam, yeryüzüne nasılsa düşüvermiş sessiz sakin bir melek, romatizmalı bacaklarını sürüye sürüye çıtını çıkarmadan bütün **bu emirleri** eksiksiz yerine getirir (s.22).

- Benim de **bir bahçem** olacak. İçinde nar ağaçları olacak. Her bir meyveden olacak içinde. Yedi köy, **bu bahçeyi** parmakla gösterecek (s.27).

- "Abooo" diye diye birbirlerine anlatıp durdu. Radyo sahibi olduktan sonra Muhtar'a apayrı bir **şişinme** gelmişti. Camialtında oturup ezanı bekleyen cemaatin arasına **bu şişinmeyle** giriyor (s.75).

- Geçende Çerçi Cemil'den duymuştu. **"Harp biteli İstanbul'da işler açılmış" diyordu; "Erken giden kazanır" ...** Bütün **bu güzel sözlere**

rağmen Hediye o gecenin bölük pörçük uyunan bir iki saatlik uykusunda Muhtar Halil'in kapı itleri Alaş ile Karabaş'ı gördü (s.92).

- "**Ulan Çerçi**" demiş Paşa, "Tüccarlığın iyicene ağırlaşmış, sermayen yere göğe sığmaz olmuş, duyduğumuz bu, doğru mudur?" demiş. Bu sefil yanılıp "Doğrudur şefim, sayende..." demez mi! İsmet Paşa sevinip ellerini oğuşturmuş. "Ulan aferin, işte yüzümüzü ele-güne karşı ağartacak bir adam. Tüccar dediğin **bu Zembil Cemil** evladım gibi olur" demiş. O saat **bu gavatı tüccarbaşı** olarak Amerika'ya göndermiş (s.106).

- Ama onu asıl yıkan bahçe için açtığı **davayı** kaybetmek olmadı. Birkaç celse sonra ve hele ki keşfe gelinip bilirkişiler dinlendikten sonra **bu davayı** kaybedeceğini anlamıştı (s.131).

- **Bu Allah'ın dağına ne diye geldin?** Diyemedim ben **bu sözleri.** Ben demeyince kendisi söyledi (s.184).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "bu" işaret sıfatları ile hikâyede karşılaşılmıştır. Bu sıfatlar, hikâyede tek başlarına kullanılmamış ve yanına bir isim alarak işaret sıfatı yoluyla bir kelimeyi, kelime grubunu, cümleyi veya cümleleri karşılayarak öncül ifadeye artgönderim oluşturmuştur.

1.1.2.2.2.1.2. "Şu" İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede "şu" işaret sıfatı çok fazla kullanılmamıştır. Ama "şu" işaret sıfatı ile yapılan artgönderimler, "bu" işaret sıfatı ile yapılan artgönderimler gibi yanında bir isimle birlikte kullanılarak öncül durumda olan ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Akpınar** ileride, köyün üst başında. Onunda suyu az, kadınlar sırtlarında toprak testilerle taşıyor. **Şu suyu** köy içine indiremedik gitti (s.9).

- Öyle ya. **Alemin aptalı** mıydı bu herif. Burada define olsa bile, hiç gündüz gözü kazmaya girişir miydi? Kendileri gibi gece vakti, el-ayak çekildikten sonra gelirdi. Şuncacık şeyi düşünemeyip, **şu habis Çerçi**'nin sözüne uyup... (s.59).

- Hoca bu defa adamakıllı gülümseyerek **Derviş**'e döndü. Derviş bak sen **şu delikanlıya**. Bunda bayağı istidat var. Yahu şuna tarikat kemerini neden kuşandırmazsın (s.69).

- – Halil ağa, Halil ağa... Bak **Çavuş'un oğlu** geldi. Hani "Yahu **şu oğlanı** görsek de bir helallik alsak" diyordun. Hadi aç gözlerini, bak geldi işte... (s.146-147).

- Şu Akpınar'ın suyunu bile elbirliği edip de bir şu kadar zamandan beri tutup köye indirememişlerdi. Halbuki artık aralarında bayağı zengin olanlar vardı. İsteseler bir Akpınar değil on **Akpınar suyu** getirebilirlerdi. Hemen oracıkta ilk iş **şu suyun** getirilmesi meselesi konuşuldu (s.160).

- **Kavak** dediğin servi cinsi olmalı hem bakmaya kıyamazsın öyle endamı güzel olur hem kerestesi kıymetli. Şimdi **şu bizim kavakları** kesip satmış olsan sana yeni bir ev yapar (s.207).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "şu" işaret sıfatı, tek başına kullanılmamış, yanına bir isim alarak işaret sıfatı yoluyla bir sözcüğü veya söz öbeğini karşılayarak öncül ifadeye artgönderim yapmıştır.

1.1.2.2.2.1.3. "O" İşaret Sıfatı Kullanımı ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede "o" işaret sıfatı da "bu" işaret sıfatı gibi çok fazla artgönderim olarak kullanılmamıştır. Bu artgönderimde, öncül durumda olan sözcük, sözcük öbeği veya cümleler, "o" işaret sıfatının yanına gelerek öncül olarak verilen bu ifadeleri anlamca karşılamış ve artgönderim yapmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Sol dizimi dikmiş, **sağ ayağımı** uzatmışım. Uzattığım ayaktan kara lastiği çıkarıp atmışım; ferahlasın, teri kurusun diye. **O sağ ayak** kendi başına sallanıp duruyor (s.11).

- Be adam hadi sen erkek başınla bu kadar acele ediyor, bir an önce şehrin kalabalığından kaçayım, bağrımı dağ rüzgarlarına açayım diyorsun;

de, peki **karın** olacak **o zavallı ihtiyarı, o artık iyicene elden-ayaktan düşmüş kaynanamı** niye peşine takıp sürüklüyorsun (s.22).

- **Dönüş**, **o dönüş**. Orta ikiden terk. Evimizin yükü omuzumda kalmıştı (s.26).

- Tahsili tamamlayıp **şehadetnameyi** almadık mı?

  – Hıh... Duyan da gerçek sanacak. Senin **o diploma** olsa olsa umumhaneden alınmıştır garanti (s.40).

- Yine **Cöngün Ali** o bitmez-tükenmez hikayelerine başlayacak, yine **o sarhoş herif** kas kas gülecek, salonu dolduranlar kimin huzurunda olduklarını unutup altlarına işeyinceye kadar kıkırdayıp duracaklardı (s.126).

- Değil mi ki diktiğim fidanlar **meyveye** durdu. **O meyve**den insanoğlu, kurt-kuş yedi (s.168).

- **Al işte kaldık mı yokuşun ortasında, kaldık mı karın içinde.** Yine **o korku** gelip kapladı her yanımı (s.208).

Sonuç olarak hikâyede "bu" işaret sıfatı ile yapılan artgönderim örneklerinin genellikle görüldüğü ama "şu" ve "o" işaret sıfatı ile yapılan artgönderim örneklerinin ise az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere "bu", "şu" ve "o" işaret sıfatlarıyla artgönderim yapmak için önce, öncül bir ifade veya ifadeler kullanılmakta, bu öncül ifade veya ifadelerden sonra da bunları karşılayan "bu", "şu" ve "o" işaret sıfatlarına ve yanında bir veya birden çok isme de yer verilerek artgönderim yapılmaktadır.

1.1.2.2.3. Sözcüksel Artgönderim

Sözcüksel artgönderim, metinde verilen öncül ifadenin daha sonra aynı şekilde tekrar edilmemesi, farklı sözcük veya sözcük öbeği şeklinde verilmesidir. Doğan Günay'a göre sözcüksel artgönderim şu şekilde ifade edilmektedir: "Anlatım bir sözcük ya da sözcük grubu ile verilir, daha sonra bu

sözcük farklı biçimde yinelenir. Burada aynı kavram ya da sözcüğün eşanlamlısı ya da üstanlamlısı ile aynı dilsel yapı içinde bir yinelenme söz konusudur" (Günay, 2017, s. 82). Hikâyede sözcüksel artgönderim çoğunlukla kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Ahlatın gölgesinde bir yandan tütün sararken bir yandan da **köy**ün evlerine bakıyorum. Yahu bu **köyü** buraya kim kurmuş acaba? Dağın başına yani, **köy** kurulur bir yer değil. Sade havası, bir de Akpınar'ın suyu. Eskiler **Mahmut Bey'in mezrası** diyorlar. Kimmiş Mahmut Bey bilen yok (s.7).

- Armutlar efendi, armutlar. **Armut** deyip geçme. Bizim buraların dağ armutları değil ki yiyeni boğayazsın. Hele bir diş at. Foşşş... O kadar sulu. İrisi, ufağı, tatlısı, mayhoşu. Kokulusu, serti, yumuşağı; **kış ortasında yeneni, bahara dek kalanı, sade bir aylık ömrü olanı**; sayılması abes canım. **Hikmet-i Hüda** (s.15).

- Be adam hadi sen erkek başınla bu kadar acele ediyor, bir an önce şehrin kalabalığından kaçayım, bağrımı dağ rüzgarlarına açayım diyorsun; de, peki **karın** olacak **o zavallı ihtiyarı, o artık iyicene elden-ayaktan düşmüş kaynanam**ı niye peşine takıp sürüklüyorsun (s.22).

- **Hacı abi** tez vakitte dükkânı-tezgâhı; bağı bahçeyi yeşertivermiş. **Tatlı dilli, güler yüzlü, konuşkan, okur-yazar**... Yaa, **kasabada sürekli gazete okuyan birkaç kişiden biri**. Sade gazete mi? Bir sandık da kitap getirmiş gelirken. Yahu **bir berber adam** bu kadar okumaya meraklı olsun, aşkolsun yani (s.24).

- **Deli Derviş** ortadan uzunca boylu, zayıf kuru bir adamdı. Başını önüne eğer gezerdi. **Kara kavruk bir Anadolu çocuğu** olmasına karşılık kıvırcık siyah saçlarıyla Habeşi hissini verirdi (s.34).

- **Emrullah Hoca**'ya bakılırsa okur-yazar, mutasavvıf, hatta yarı ermiş bir zat idi. Tam tersini söyleyenler: "**Üfürme Hoca, delinin teki bu**" diyenler de vardı (s.35).

➢ Yine **Cöngün Ali** o bitmez-tükenmez hikayelerine başlayacak, yine **o sarhoş herif** kas kas gülecek, salonu dolduranlar kimin huzurunda olduklarını unutup altlarına işeyinceye kadar kıkırdayıp duracaklardı (s.126).

➢ **Muhtar** da zaten git-gel bu davadan bıkmıştı. Sağlığı pek yerinde değildi. Eh **yaşlı adam, rahmetli babamın emsali** (s.131).

➢ **Hoca köyün kendisi**ydi. **Ramazan'ı, Bayram'ı, ölümü, doğumu, nişanı, düğünü, kavgası, barışı, hastalığı, sünneti, harmanı, hasatı, yolu yolağı** idi. **Köyün camisine de suyuna da mektebine de gencine-ihtiyarına-çoluk-çocuğuna da kol-kanat gereni**ydi. **Köyün düşünen aklı, çalışan kolu, gülen yüzü**ydü (s.158).

➢ Hoş geldin **Muhterem Bey**. Hayrola!... Efsane gibi anlatırlar. Bu **Zalım Aslan Ağa** vaktiyle bu yörenin en zengin celeplerinden biriymiş. Tevatür hayvan toplar, adamlarıyla Giresun limanına nakleder, oradan İstanbul'a aktarırmış. Erzurum'a, Kars'a, Muş'a, Diyarbakır'a gidip geldiği olurmuş. **Ağır hayvan tüccarı**. **Osmanlı'dan arta kalmış bir adam**. Peki "zalım" lakabını nereden almış diyeceksiniz? Zulüm ehli olduğundan değil. Haşa, karıncayı incitmez cinsinden biriymiş. Lakin; ata binişi, ata binip misal karayazıda bir ceylanın bir tavşanın peşine düştü mü, elinden kurtulan olmayışından (s.182).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere sözcüksel artgönderimde, öncül ifadeler sözcük veya sözcük öbeği şeklinde verilen isimler, özel isimler veya cümleler ile karşılanarak artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.4. Gösterilenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim

Artgönderimin bu türünde belirleyici öge, aitlik eki olan +ki' dir. Bu artgönderimde öncül bir ifade verilmekte ve bu öncül ifadeyi karşılamak için kullanılan kelimelere +ki aitlik eki getirilerek öncül ifadeye gösterilenin yinelenmesi bakımından artgönderim yapılmaktadır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ **Çifte değirmenlerden biri** yıkılmış, **öteki (çifte değirmenlerden diğeri)** ara sıra çalışıyordu (s.178).

➢ Ondaki bunca merak mecrasını bulamamış bir nehir gibi, **kâh bir vadiye**, kâh **ötekine (diğer vadiye)** dökülürdü (s.25).

➢ Hatun titreyen sesiyle araya girmeye çabalıyor. **Oğlan** çoktan kalkmış, dışarı çıkmış.

(…)

– Hep senin arka çıkmalarından; hep senin bu yüz vermelerinden**. Öteki (diğer oğlan)** de gelsin askerden; aha şuraya yazıyorum üç gün durmayacak burda (s.156-157).

➢ Şöyle "Bismillah" deyip bir yekindim; **bir ayağımı** karnıma doğru çektim, bu iyi, bu sağlam. Ancak **ötekini (diğer ayağımı)** çekemedim, demek kırıldı zahir (s.207).

➢ Demirciye uğrayacaktım. **Varyoz, iri çekiç, küskü,** belki lazım olur diye bir iki lokum dinamit. Demirci, hanım tarafından uzak da olsa akrabamızdı. Dinamite nazlanır, "Ağa **ötekiler (varyoz, iri çekiç, küskü)** neyse de bu olmaz. Katiyyen olmaz" derdi (s.31).

➢ Sade Muhtar'ın **uzak akrabasından biri genç irisi**, **öteki (uzak akrabasından diğeri)** daha çocuk iki oğlan arada bir mutfak tarafındaki bölmeye gidip gelerek misafirlere çay taşıyorlar (s.150).

➢ **Otomobil ile yol**, tavukla yumurta gibidir; biri olmadan **öteki (otomobil-yol/tavuk-yumurta)** olmaz (s.176).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere diğer artgönderim türlerinde de olduğu gibi burada da öncül bir ifade kullanılmış ve bu öncül ifadeden sonra onu karşılayacak olan ifade, nesne, kavram, kişi veya isim, +ki aitlik ekini alarak bu öncül ifadeye artgönderimde bulunmuştur. Bu artgönderim örnekleri hikâyede çok fazla değildir.

1.1.2.2.5. Gösterenin Yinelenmesi Olarak Artgönderim

Hikâyede yazar Mustafa Kutlu, gösterenin yenilenmesi şeklinde yapılan artgönderime çoğu kez başvurmuştur. Bu tür artgönderimler zamirlerle yapılmaktadır ve hikâyede geçen bu zamirler "bu, bunlar" ve "o, onlar" zamirleridir. Bu tür artgönderimlerde, öncül olarak verilen ifade, daha sonra kendisini anlam bakımından karşılayan bir zamirle karşılanmıştır.

Gösterenin yinelenmesi olarak artgönderim üç başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar şu şekildedir:

- Sözcüğü Karşılayan Gösterenin Yinelenmesiyle Yapılan Artgönderim
- Sözcük Öbeğini Karşılayan Gösterenin Yinelenmesiyle Yapılan Artgönderim
- Tümceyi Karşılayan Gösterenin Yinelenmesiyle Yapılan Artgönderim

1.1.2.2.5.1. Sözcüğü Karşılayan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderimde, öncelikle öncül ifade olan tek bir sözcük verilmekte, daha sonra bu öncül ifadeyi karşılayan işaret zamirlerinden uygun olarak karşılık geleni kullanılmaktadır. Bu artgönderimler hikâyede "bu, bunlar" ve "o, onlar" işaret zamirleriyle yapılmaktadır. Hikâyede sözcüğü karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim örneklerine çoğu kez rastlanılmıştır. Hikâyeden örnek olarak verilen zamirler, sadece yalın halde kullanılmamış, belirtme hali, yönelme hali, bulunma hali, ayrılma hali ve ilgi hali eki almış şekillerine de yer verilmiştir. Aşağıda hikâyede geçen bu zamirlerin öncül ifadeleri anlam bakımından karşılayan örnekleri verilmiştir.

1.1.2.2.5.1.1. "Bu" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede "bu" işaret zamirinin sözcüğü karşıladığı gösterenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim örneklerine az sayıda rastlanılmıştır. "Bu" işaret zamirinin sözcük olarak kullanıldığı gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderimde, "bu" işaret zamiri önceden sözcük olarak verilmiş ve öncül ifade yani gösteren yinelenmek istendiğinde "bu" işaret zamiriyle karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ **Su**... Evet bu kayanın dibinde **su** var, kesin var. Peki beni böyle heyecanlandırıp yüreğimi gümbürdeten **bu** mu yani? (s.10).

➢ Demirci, hanım tarafından uzak da olsa akrabamızdı. **Dinamite** nazlanır, "Ağa ötekiler neyse de **bu** olmaz. Katiyyen olmaz" derdi (s.31).

➢ **Derviş**'e bak sen. Yukarı mahallede düğünü oluyor, **bu** burada bizim oğlanın göçünü yüklüyor (s.163).

➢ **Halil** her fırsatta; harmanda, çeşmede kıza askıntı olmaya kalkışınca beklenen çatışma vuku buldu. Gülpaşa, köyün ortalık yerinde **bunu** evire çevire bir güzel dövdü, ağzını burnunu kırdı, insan içine çıkamaz bir hale getirdi (s.44).

➢ Bu nedir? Bu bal gibi Demirkırat!.. **Çerçi Cemil** çipil gözlerini kırpıştırarak gülümsedi.

– Haşa... Sümme haşa...

– Sus! Yemin etme, çarpılırsın. Yahu muhtar, İsmet Paşa **bunun** gibi yarı cin-yarı şeytan adamlara fırsat vermeyecekti ya; nasıl faka bastı (s.52-53).

➢ **Muhterem Bey** babaocağını görmeye gelmiş. Sadece görmekle kalsa iyi. Bir-iki gece kalır, fotoğraf falan çeker, gider. (…) **Bu** da benim kumaştan. Herkes Mersin'e giderken bu tersine gidiyor. Be kardeşim, madem böyle düşüncelerin var, kendine uygun bir turistik yer bulsana. Ege yöresinden, Akdeniz'den (s.183).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "bu" işaret zamiri, öncül olarak verilen ifadeyi karşılamış ve artgönderim olarak kullanılmıştır. Bu işaret zamiri hem yalın halde hem de ek almış halleriyle hikâyede görülmüştür.

1.1.2.2.5.1.2. "O" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

"O" işaret zamiri de "bu" işaret zamiri gibi hikâyede öncül ifadeyi karşılayarak artgönderim oluşturmuştur. Bu zamir hikâyede hem yalın halde hem de belirtme hali, yönelme hali, ayrılma hali ve ilgi hali eki almış halleriyle de kullanıldığı görülmüştür. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Ama **Derviş** öyle mi ya? Kimi kimsesi, gökkubbenin altında bir dikili ağacı yoktu. Nereden gelip nereye gittiği bile belli değildi. Çifteyi kapıp çıkmıştı işte. **Onu** bu hamleden geri döndürecek; ayağından, paçasından çekip alıkoyacak bir dünya bağı var mıydı ki (s.117).

- Taşını ısmarlamışlar, etrafına da beton döktürecekler. Olsun, yapsınlar. **Taş** dediğin nedir ki; ben **onu** içimde gezdiriyorum ve elbette köye de benimle beraber gelecek (s.198).

- **Hoca** köyün kendisiydi. Ramazan'ı, Bayram'ı, ölümü, doğumu, nişanı, düğünü, kavgası, barışı, hastalığı, sünneti, harmanı, hasatı, yolu yolağı idi. Köyün camisine de suyuna da mektebine de gencine-ihtiyarına-çoluk-çocuğuna da kol-kanat gereniydi. Köyün düşünen aklı, çalışan kolu, gülen yüzüydü. Eh, köy gitti, **o** da gitti (s.158).

- Bu benim **dayım** olacak yalancının büyümüşü. Herkesler geldi de **o** gelmedi... (s.112).

- Çeperlerden sarkan bir **balkabağı** da olacaktı **onu** alayım (s.171).

- Bir nevi **Ferhat**'a dönmüştüm. **O** Şirin'e ben bahçeye sevdalı (s.33).

- Sonra kaynatam. **Kaynatam** ne der? Aksi ihtiyar vara yoğa söylenip duracak. **Ona** kalsa köyde bir gün bile oturmak gerekmez (s.20).

- **Hatunu** kurtaramadık. Ben var ömrümde **ondan** incinmedim, Cenab-ı Hak da öte yanda incitmesin. Mekânı cennet olsun (s.194).

- Herifin kulağına kar suyu kaçsın yeter. **Çerci Cemil**'i bulalım bir. **O** bu işi kotarır (s.103).

- **Oğlan** yükü bağladı. Kasketini çıkarıp terini sildi. Gelinden su istedi, yüzünü yuyacak. Bizden yana bakamıyor besbelli. **Onun** da yüreği dayanmıyor. Kolay mı? (s.164).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "o" işaret zamirinin sözcük olarak gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderime hikâyede başvurulduğu görülmüştür.

1.1.2.2.5.1.3. "Bunlar" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

"Bunlar" işaret zamiri, hikâyede daha önceden kullanılan öncül ifadeye karşılık gelerek artgönderim oluşturmuştur. Hikâyede "bunlar" işaret zamiri hem yalın halde hem de ek almış haliyle kullanıldığı görülmüştür. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Gel sen bu **serserile**re anlat. Dikilmiş, tutmuş, yaprağa çiçeğe durmuş bir fidan sökülür mü, be hey **alçaklar**. **Bunların** anası babası bunlara hiç mi terbiye vermezler (s.206).

- Yahu şu martılara bakalım diye geliyorum deniz kıyısına; murdar **kuşlar** gözümün önünde çöpleri eşeleyip ne bulurlarsa mideye indiriyorlar. Hani **bunlar** balık yerdi? (s.197-198).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere sözcük veya sözcükler, öncül ifade olarak kullanılmış ve bu öncül ifade veya ifadeler, "bunlar" işaret zamiriyle karşılanarak artgönderim oluşturulmuştur. Bu örnekler hikâyede çok fazla sayıda değildir.

1.1.2.2.5.1.4. "Onlar" İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderimde türünde, "onlar" işaret zamiri öncül ifade olarak kullanılan sözcükleri karşılamış ve artgönderim oluşturmuştur. Hikâyede "onlar

“işaret zamiri ile ilgili sadece iki örneğe rastlanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Efendi bizim bu kayınpeder, işte **oğlu-uşağı** köyü terk etti, İstanbul’da elleri para tuttu. Evleri de var, arabaları da var, pazarcılık yapıyorlar, iyi... Be adam sen de orada, **onların** yanında kalsana (s.21).

- Sağa sola çalınıp bir kucak taş topluyor küçük oğlan. Bir nara patlatıp Çamlıbel’den inen Köroğlu’nun keleşleri gibi **kargalara** saldırıyor. **Onları** bire kadar kırmadıkça bu oğlana rahat yok (s.8).

Verilen örneklerde “onlar” işaret zamiri, artgönderim olarak bir örnekte kişileri karşılarken diğer örnekte ise insan dışındaki varlıkları yani bir hayvanı karşılamıştır. Ayrıca “onlar” işaret zamirleri hal eki almış halleriyle hikâyede kullanılmıştır.

1.1.2.2.5.1.5. “Şu/Şunlar” İşaret Zamirinin Sözcüğü Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede “şu/şunlar” işaret zamirinin sözcükleri karşıladığı artgönderim örnekleri kullanılmıştır. Fakat bu örnekler hikâyede çok fazla sayıda değildir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Neyse, neyse... Hadi bırak artık. Bak **çaylar** soğudu. Rahime **şunları** tazele bari (s.157).

- Dervişe demeli, bu yıl bu **kavakları** da bir güzel budamalı. Hele **şunlara** hele, mübarekler, nasıl da dümdüz uzamışlar gökyüzüne (s.206-207).

- – **Kardaşın** nerde kaldı?

  – Bilmem, mektebin orada arkadaşlarıyla oynuyordu.

  – Bul **şunu** çabuk. Akşam ezanından sonra oyun mu olurmuş (s.147).

- – Derviş bak sen şu **delikanlıya**. Bunda bayağı istidat var. Yahu **şuna** tarikat kemerini neden kuşandırmazsın (s.69).

- **Oğlan** bir tuhaf baktı bana. Bir yabancı gibi bakıp güldü:

  – Bırak baba, dört tane ağacın başını mı bekleyeceğiz burada. Öfke kabarıp çıktı içimden. Bak sen **şuna**, yedi köyün içinde parmakla gösterilen bir bahçe kurdum, ömrümü verdim bu işe, kalkmış dudağının ucuyla "dört tane ağaç" diyor (s.155-156).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede "şu/şunlar" işaret zamirinin sözcükleri karşıladığı artgönderim örnekleri az sayıda da olsa kullanılmış ve "şu/şunlar" zamirinin hal eki almış şekilleriyle de kullanıldığı görülmüştür.

1.1.2.2.5.2. Sözcük Öbeğini Karşılayan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderim türünde, öncelikle sözcük öbeği biçiminde olan öncül bir ifade verilmekte, sonra bu sözcük öbeği biçiminde olan öncül ifadeyi karşılayacak işaret zamirleri ("bu, bunlar" ve "o, onlar") kullanılmaktadır. Hikâyede sözcük öbeğini karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim örneklerine rastlanılmaktadır. Metinden örnek olarak verilen zamirler hem yalın halde hem de hal eki almış halleriyle görülmektedir. Aşağıda "bu, bunlar" ve "o, onlar" işaret zamirleriyle yapılan artgönderim örnekleri verilmiştir.

1.1.2.2.5.2.1."Bu" İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderimde, sözcük öbeği biçiminde olan ve öncül olarak verilen ifade, sonrasında "bu" işaret zamiriyle karşılanmıştır. Hikâyede "bu" işaret zamirinin sözcük öbeğini karşıladığı örnekler fazla sayıda değildir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Vay ki, vay. **Kocca bir kaya** efendi. Değil **bunu** yarmak, kıyısından bir parça koparmak bile her babayiğidin harcı değil (s.32).

➢ Efendi bizim **bu kayınpeder**, işte oğlu-uşağı köyü terk etti, İstanbul'da elleri para tuttu. Evleri de var, arabaları da var, pazarcılık yapıyorlar, iyi... (…) Daha karlar eriyip, yollar tam açılmadan, **bu** tutturur "Köye gönderin bizi, vakit geldi sayılır, biletlerimizi alın..." (s.21).

➢ Şöyle "Bismillah" deyip bir yekindim; **bir ayağım**ı karnıma doğru çektim, **bu** iyi, **bu** sağlam (s.207).

➢ – Aynen böyle tam işini bitirecekken, Medet ya **Sultan Cemil** diye...

(…)

– **Bu** da paraları desteleyip Fransız'ın barlarında yarısını kumara basıp, yarısını kızlarla yiyerek, İstanbul'a varıp, bir don bir gömlek kaldıktan sonra… (s.107).

➢ Deli Derviş hıçkırıklarını tutamayıp kendini odadan dışarı attı. Cenaze namazı kılınıncaya kadar yine tepelerde "**Ya Hu**" deyip dolaştı. Hocaefendi **bununla** da kalmamıştı. Yataktan yarı doğrulup, başucundaki Derviş'in yakasına yapışıp, evlilik sözü almıştı. "Yeter bu keşişlik sana. Müslümana evlilik şart" diyerek; köyde kimsesiz ve dul kalmış bir kadını münasip görmüştü (s.159).

➢ Tilki düzenine geçmiş gibi, gizliden **bir plan** kuruyormuş da **bunun** keyfini çıkarıyormuş gibi (s.11).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "bu" işaret zamiriyle yapılan artgönderimlere hikâyede yer verilmiş ve hikâyede "bu" işaret zamiri hem yalın halde hem de hal eki almış şekilleriyle kullanıldığı görülmüştür.

1.1.2.2.5.2.2. "O" İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderim türünde, sözcük öbeği olarak verilen öncül ifade daha sonra "o" işaret zamiriyle karşılanarak artgönderim yapılmıştır. Hikâyede "o"

işaret zamirinin sözcük öbeğini karşıladığı artgönderim örnekleri çok sık olmasa da görülmüştür. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Kalmışsa **kenarda köşede böyle birkaç kişi**, **onların** da yüzü asıktı (s.133).

- – Neyse, deşme artık. Ne diyor **Tahir Efendi**, bu Demirkırat işi için, ne diyor?

  – O ne diyeceğini şaşırmış (s.53).

- Vay **İblis'in Halil** vay. Senin bu çakır gözlerinden bir ziyan gelmez inşallah, nazar diye bir şey var ya hani. Demeye kalmadı, döndü. Göz göze geldik. Neredeyse nefeslerimiz birbirine karışacak. **O** baktı, ben baktım. **O** baktı, ben baktım (s.122-123).

- **Küçük oğlan** o sıra elde çifte bekler, bunlardan avlar, çöp kebabı yapıp yemeye bayılırdı. Dut kuşu etinden çöp kebabını unutmuştur artık. **O** da ağabeyinin peşi sıra gidecek (s.171).

- Vefatından sonra köye kimse uğramamış. **Bir sadık adamları** varmış, konağı uzun zaman koruyup kollamış. **O** da göçüverince, koca konak ucun ucun yıkılmaya durmuş (s.183).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "o" işaret zamirinin sözcük öbeğini karşıladığı artgönderim örnekleri hikâyede çok fazla sayıda değildir ve hikâyede "o" işaret zamirinin yalın haliyle ve ek almış şekliyle de karşılaşılmıştır.

1.1.2.2.5.2.3. "Bunlar" İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede sözcük öbeği şeklinde verilen öncül ifade, "bunlar" işaret zamiriyle karşılanarak artgönderim oluşturmuştur. "Bunlar" işaret zamirinin sözcük öbeği olarak kullanıldığı artgönderim örnekleri hikâyede fazla sayıda değildir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ Geçende ben de gördüm "**Saban demiri**" getirmiş adam. Satacak ama kime? Geçmiş olsun.

– Bizim nesille perde kapanıyor galiba.

– Öyle.

Ta Adem atamızdan bu yana sürüp gelen zaman bitti; mekân değişti.

– Ben bazı kişiler gördüm, pazarda, topluyorlar **bunları** (s.140).

➢ Yaz başında **dut kuşları** geliyor, sürüler halinde. Küçük oğlan o sıra elde çifte bekler, **bunlardan** avlar, çöp kebabı yapıp yemeye bayılırdı (s.171).

➢ **Gülpaşa Çavuş**, **Zeynep Hanım** ile beşik kertmesidir. İki genç ergenliğe erişince birbirlerini gerçekten sevmiş, bu durumu "Oh ne ala" diye karşılayan aileleri nişanı takmışlardır. Böyle filim gibi sevdaların çiçekli bahçesine bir kara çalı mutlaka girmek lazımdır. İblisin Halil bu rolü seve seve kabul edip, cadıkarı oyunları ve türlü desiselerle kızı ayartmaya çabaladı. Ulan haysiyeti kıt herif, **bunlar** birbirini sevmiş (s.44).

➢ Ihlamurları tazeledik. Vişneyi, kirazı nereden alacağımızı tespit ettik. Sıra geldi elmaya.

– Elmaya gelince... Elmanın yeri Erzincan. Diyeceksin niye?

Memlekette çok çeşitli elma var. **Amasya'nın, Niğde'nin, Eğirdir'in (elması)**. Ama bana sorarsan **bunları** bırak. Paraya kıy, tirene bin ta Erzincan'a kadar git (s.99).

➢ Keloğlu içinden "Namı batsın" diye geçirdi. Anlattığı hikayeleri yazıya geçirmek zaman alıyor, zabıt katibini bıktırıyordu. Bunlar Enis Bey'le aralarında vaki olan anlaşmaya göre **iki nüsha** olarak zabıttan çıkarılıyordu. Hâkim **bunları** güya hususi kütüphanesinde biriktiriyormuş (s.127).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede "bunlar" işaret zamiri hem yalın halde hem de hal eki almış şekilleriyle kullanılmış ve sözcük öbeği şeklinde verilen öncül ifadeler, "bunlar" işaret zamiriyle karşılanarak artgönderim oluşturulmuştur.

1.1.2.2.5.2.4. "Onlar" İşaret Zamirinin Sözcük Öbeğini Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede "onlar" işaret zamirinin sözcük öbeği olarak kullanıldığı artgönderim örnekleri sıklıkla kullanılmıştır. Bu örnekler hikâyede çoğunlukla yalın halde ve ek almış halleriyle de kullanıldığı görülmüştür. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- – Şimdi yadigâr; bu bahçeye evvela kayısı dikeceğiz. Kayısı ama **Malatya'nın şekerparesi**nden değil. **Onların** canı yufkadır, soğuğa gelmez (s.99).

- **Muhtarın oğulları**nın canına minnet. Babaları oralı olmayınca, **onlar** da kulaklarının üzerine yattılar; köyde hiç durmayıp çifteleri kuşanıp kekliğe, tavşana gittiler (s.94).

- Ekin dört parmağa çıkınca **o senenin kuzuları, oğlakları** peşlerine en az **onlar** kadar sevimli ve oynak kopul oğlanları, saçları birbirine karışmış haşarı kızları takarak düşe-kalka yumuşayıp süngere dönmüş tarlalara yürüdüler (s.109).

- – Ben **bazı kişiler** gördüm, pazarda, topluyorlar bunları.

  – **Onlar** şehirli. Su fiyatına kapatıyorlar fukaranın malını (s.140).

- – **Asker adam** yatar mı be. **Onlar** talime çıkmıştır şimdi. Ter topuktadır (s.154).

➢ Bazıları artık dönmüyor. **İstanbul gurbetinde yerleşip kalanlar** var. Köyün nüfusu gide gide azalıyor. **Onlar** da oraya bir bahçe kurmaya gidiyorlar (s.70).

➢ Yeryüzünde erkek kisvesinde ama **insandan çok hayvana yakın olan bazı ademler** de bulunur; **onlar** değil karı lafı, hiçbir lafı dinlemez; burnunun dikine gider, onlara sözümüz yok (s.142).

➢ Kuru dereyi dolaşıp Bey Pınarı gözükünce **Çerçi'nin eşekleri** hızlanmaya başladılar. Çerçi de **onları** serbest bıraktı (s.40).

➢ Dönüp **yer yatağında darmadağın yatan çocuklara, yorgunluktan baygın düşüp, ağzı açıkta kalan hatuna** baktım. İçimde kopan fırtınadan hiçbirinin haberi yok. **Onlara** ne diyeceğim? (s.19).

➢ Kalmışsa **kenarda köşede böyle birkaç kişi**, **onların** da yüzü asıktı.

Hikâyede "onlar" işaret zamirinin sözcük öbeği olarak kullanıldığı artgönderim örnekleri tespit edilmiş ve bu örneklerdeki öncül ifade olarak verilen sözcük öbeği, daha sonraki ifadede "onlar" işaret zamiri ile karşılanarak artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.5.3. Tümceyi Karşılayan Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderim türünde, önce öncül bir ifade verilmekte, sonra bu öncül ifadeyi karşılayan işaret zamirleri ("bu, bunlar, şu, şunlar, o, onlar") kullanılarak öncül ifadeye artgönderim yapılmaktadır. Hikâyede tümceyi karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim örnekleri kullanılmıştır. Hikâyede "bu", "bunlar", "o" ve "şunlar" işaret zamirleri örneklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir.

1.1.2.2.5.3.1. "Bu" İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

"Bu" işaret zamirinin artgönderim olarak kullanıldığı örnekler hikâyede hem yalın halde hem de ilgi hali eki almış haliyle görülmektedir. "Bu" işaret zamirinin artgönderim olarak tümceyi karşıladığı örnekler hikâyede çok fazla sayıda değildir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Çukur tarlanın başında, ahlatın altında, Islak Kaya'yı gördüğüm o ilk andaki gibi sevincimi yeniden yakalamıştım. **İnsanoğlunun bir yerde, bir işte yalnız olmadığını anlaması ne kadar güzel bir şey**. Kalpten kalbe giden yol **bu** olsa gerek (s.30).

- **"Benden sır çıkmaz, aman çıtlatıver, gümüş falan diyorlar doğru mu?" diyenlere:** "Yahu illallah... Nedir **bu** çektiğim. Namussuzum bir gün Camialtında Kur'an'a el basıp yemin edeceğim. Yok kardaşlar yok, maden derdinde değiliz" diye cevaplar vermekten kurtulmuştum. (s.76).

- **"Ölü müdür, sağ mıdır".** Pöh. Kafiye tuttu diye **bu** şimdi şiir mi oldu? Olmadı. Neyse, şiiri bizim gibi kıçı kırıklara bırakırsan olmaz tabii. Neyse, geçelim (s.99).

- **Kayınlarım kafalarını sağa-sola sallaya sallaya aksi ihtiyarı birkaç hafta daha kalmaya, havaların az-biraz ısınmasını beklemeye razı ederler.** Ederler ya, **bunun** için ne diller dökerler (s.21).

- **Bin dereden bin su getiriyor, beni canımdan bezdiriyor**, **bu** yetmezmiş gibi çocukları da fiştekliyordu (s.49).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere cümle şeklinde öncül bir ifade verilmiş ve bu öncül ifadeyi "bu" işaret zamiri karşılayarak artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.5.3.2. "Bunlar" İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede "bunlar" işaret zamiri, tümce olarak verilen öncüllere karşılık gelmiş ve öncül ifadelere artgönderimde bulunmuştur. Hikâyede "bunlar" işaret zamirinin artgönderim olarak tümceyi karşıladığı örnekler genellikle kullanılmıştır. Yazar, yazım zamanından tasarruf etmek ve dilde en az çaba ilkesi gibi durumlardan faydalanmak için hikâyede bu zamirlere başvurmuştur. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Az zamanda binalar bitecek, kesin kabul yapılacak, açılış törenine kim bilir kimler gelip kurdela kesecekti.** Ve nitekim **bunlar** da oldu (s.179).

- **Beri yanda yine böyle eski-püskü kilimler, cicimler, valalar, seccadeler. Rengi atmış halı yüzleri ile ot yastıklar ve bir miktar sandık eşyası. Yazmalar, peşkirler, kutnular, cepkenler, Gürün şalları, kuşaklar, üç peşli eski entariler.** O adamlar leşe saldıran akbabalar gibi **bunları** da didikliyor (s.139).

- **Ardıçların yanında yöresinde mutlaka bir çift ürkek kuyruksallayan vardı. Dere aşağılarda günün son ışıklarıyla pul pul yanıyordu. İki yanında söğütler, ılgınlar; içinde bıyıklı, kılçıklı kara balıklar vardı.** Bütün **bunlar** ne için vardı? (s.79).

- **Sonra İstanbul'da ne yapacaklarına ne yiyip içeceklerine, nerede çalışacaklarına geçtiler.** Gerçi **bunları** çok kez konuşmuş neredeyse ezberlemişlerdi (s.91).

- **Bizim köyün yeri yüksek, her yan rüzgâra açık, kış uzun, toprak kıraç.** Bütün **bunlar** ağaç için, hele meyve için uygun değil (s.30).

- Atadan dededen duyduğunuz şudur: **Miri araziyi kim ki işleyip ihya eder, o kişi o araziyi ekip biçmeye herkesten daha ehildir.** İyi de. Bu laf bizi kurtarır mı? Bütün **bunları** bir bilene danışmak lazım (s.23).

➢ **O gün Çerçi Cemil kasabadan haber getirecekti. İki katlı evinin eyvanından bütün aşağı köyler, dereler, karşı yatan dumanlı dağlar görünüyordu. Sedire çökmüş bir yandan ikinci hanımı Selvihan'ın getirdiği kahveyi höpürdetiyor; bir yandan da "Ulan Çerçi, bir hayırlı haberle gelmeyesi, göresin" diye, Çerçi'ye sövüp sayıyordu.** Gözü köyün dolamaçlı yokuşunda idi. Bütün **bunlar** olup biterken ben bayağı yorulmuşum. Kuşluk da geçip gitmiş (s.47-48).

➢ Dere aşağılarda günün son ışıklarıyla pul pul yanıyordu. **İki yanında söğütler, ılgınlar; içinde bıyıklı, kılçıklı kara balıklar vardı.** Bütün **bunlar** ne için vardı? (s.79)

➢ **Kasabaya Sağlık Ocağı kurulacaktı. Eh plana konulmuş, ihalesi yapılmış, inşa edilecek tabii. Büyüklerimiz böyle buyurmuş. Kötü mü? Memlekete hizmet götürülüyor. Az zamanda binalar bitecek, kesin kabul yapılacak, açılış törenine kim bilir kimler gelip kurdela kesecekti.** Ve nitekim **bunlar** da oldu (s.179).

➢ **Vişne reçeli gibi var mı, oh mis gibi, mayhoş... Şeftaliler de kurudu. Hem şeftali ömürsüz oluyor buralarda. Kurudu mu sökeceksin, yerine yenisini dikeceksin. Son bir kiraz fidanı dikmiştim, tam pınarın üstüne, ne oldu acaba? Bunları** düşüne düşüne, bastona basa basa inmişin ineceğim kadar (s.206).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere "bunlar" işaret zamirinin artgönderim olarak tümceyi karşıladığı örnekler hikâyede hem yalın halde hem de belirtme hali eki almış şekilleri ile kullanılmıştır.

1.1.2.2.5.3.3. "O" İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderimde türünde, öncül ifade olarak verilen tümce "o" işaret zamiri ile karşılanmıştır. Hikâyede "o" işaret zamirinin artgönderim olarak

tümceyi karşıladığı örnekler çok fazla sayıda değildir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Ahlatın gölgesinde bir yandan tütün sararken bir yandan da köyün evlerine bakıyorum. Yahu bu köyü buraya kim kurmuş acaba? **Dağın başına yani, köy kurulur bir yer değil. Sade havası, bir de Akpınar'ın suyu. Eskiler Mahmut Bey'in mezrası diyorlar. Kimmiş Mahmut Bey bilen yok. Aşağıda dere boyunda çiftlikleri varmış; yazın serin diye bizim köye çıkarmış**. Demek **ondan** kaldı bu işler (s.7).

- Doğru... **Bir de Halk Partisi'nin altı oku milletin sinesinde ne kadar yer etmiş** acaba, **onu** ölçmek istemiştir (s.53).

- **Bunun gibi kervanların ardı arkası ne zaman kesildi;** artık **onu** tarihçilere sormak icap eder. **İlk yapılan han ne zaman yıkıldı, başındaki ceviz ağacı ne vakit kurudu**; **onu** da kimse bilmiyor (s.137).

- Zaten köyün yeri yüksek olduğundan öyle her yeşillik yetişmiyor. **İşte fasulye, patates, lahana, turp falan. O** da cıl-cıl akan bir acı suyu çeşme yalağına biriktirip oradan taşıyarak (s.9).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede "o" işaret zamirinin artgönderim olarak tümceyi karşıladığı sadece dört örnek görülmüş ve bu örneklerin de hikâyede hem yalın halde hem de ek almış halleriyle kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.1.2.2.5.3.4. "Şunlar" İşaret Zamirinin Tümceyi Karşıladığı Gösterenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Hikâyede "şunlar" işaret zamirinin artgönderim olarak tümceyi karşıladığı sadece bir örnek vardır. Bu örnekte de öncül ifadeyi "şunlar" işaret zamiri karşılamış ve hikâyede bu zamir sadece belirtme hali eki alan şekliyle görülmüştür. Aşağıda örnek verilmiştir:

- **O ağacın çiçekleri. İnsanın içini, genç ömrünü alevlendiren çiçekler**. **Şunları** kurutup memlekete götüreyim... (s.12).

Verilen örnekte görüldüğü üzere "şunlar" işaret zamiri, öncül ifade olarak verilen tümceyi karşılamış ve öncül ifadelere artgönderimde bulunmuştur. Yazarın yine burada da yazım zamanından tasarruf etmek ve dilde en az çaba yasasından faydalanmak için artgönderime başvurduğu görülmüştür.

1.1.2.2.6. Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Belirteç ile yapılan artgönderimlerde, diğer artgönderim türlerinde olduğu gibi öncelikle öncül bir ifade verilmekte ve öncül olarak verilen ifade tekrar kullanılmamaktadır. Öncül olarak verilen ifadenin yerine "ora veya bura" gibi belirteçler kullanılarak öncül ifadeye artgönderim yapılmaktadır. Hikâyede belirteç kullanılarak yapılan artgönderim örnekleri kullanılmıştır. Hikâyede yapılan artgönderimler üç başlık altında incelenmiştir:

- Bölge veya Yer Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim
- Çeşitli Mekân Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim
- Ev veya Bir Yapıya Ait Bölümlerin Kullanımına Yönelik Artgönderim

1.1.2.2.6.1. Bölge veya Yer Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Bölge veya yer adlarına yönelik yapılan artgönderimlerde, öncelikle bölge veya yer adı verilmekte, sonrasında bu bölge veya yer adını karşılayacak "ora, bura veya şura" belirteci kullanılmaktadır. Bu bölge veya yer adları, özel bir yer veya bölge de olabilmektedir. Hikâyede bölge veya yer adlarına yönelik yapılan artgönderim örnekleri kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Efendi bizim bu kayınpeder, işte oğlu-uşağı köyü terk etti, **İstanbul**'da elleri para tuttu. Evleri de var, arabaları da var, pazarcılık yapıyorlar, iyi... Be adam sen de **orada**, onların yanında kalsana. Madem şehir yerleri köye benzemiyor, her bir rahatlık orada. Niye rahatını tepiyorsun? (s.21).

- Bu sebeple Hacı abi **şehrin** ilmini, usulünü bilir yani; **oralarda** usta olmuş, dükkân açmış (s.24).

- Geçende Tahir Efendi anlattı. **İskenderun**'dan bu tarafa yol vurmaya başlamışlar. Devletin kasasından tahsildarlığı kapmışsın ama marifet değil. Marifet Allah akıl dağıtırken **orada** bulunmak imiş (s.73).

- Ama bana sorarsan bunları bırak. Paraya kıy, tirene bin ta **Erzincan**'a kadar git. Sora sora "Hah" köyünü bulursun. **Orada** "sakı" denen bir elma yetişir, ağa elmanın şahı (s.99).

- Hacı hem yaşça hem de varlık hesabı ile büyüktü. Eski **İstanbul**culardandı. **Orada** yer bile almış diyorlardı (s.114).

- Sağa-sola selam vere vere indim **Ortayokuş**'a. **Oradan** gördüm göreceğimi (s.122).

- Muhtar'ın oğulları **İstanbul**'dan hiç dönmedi. **Orada** evlenip çoluk-çocuğa karışmışlar (s.148).

- Bu Zalım Aslan Ağa vaktiyle bu yörenin en zengin celeplerinden biriymiş. Tevatür hayvan toplar, adamlarıyla **Giresun limanı**na nakleder, **oradan** İstanbul'a aktarırmış (s.182).

- **Dereyurdu Köyü**'ne kadar gideceksin, biraz uzak ama ne yapalım. **Orada** Kulaksızın Şaban'ı bul, selamımı söyle. Onun bağı bahçesi geniştir sana kayısı fidanı verir. **Oradan** geçersin Abdülkadir'in bağına. Armut fidanlarını ondan alacaksın, ayrıca ben de sana armut getireceğim, sözümü unutmadım (s.99).

- Oduna gittiğimiz ta **Çimen Dağı'nın meşelikleri**nde görmüştüm. Ama; **ora** nere, bura nere... (s.171).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere öncül olarak verilen bölge veya yer adından sonra bu öncül ifadeyi karşılayacak olan belirteçler kullanılmıştır. Fakat hikâyede sadece "ora" örneğine rastlanılmıştır. "Bura" ve "şura"

örneğine rastlanılmamıştır. Hikâyede ayrıca bu belirteçlerin sadece bulunma hali ve ayrılma hali eki almış örnekleri görülmüştür.

1.1.2.2.6.2. Çeşitli Mekân Adlarına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderim türünde, "ora, bura veya şura" belirteçleri kullanılmakta ve öncül ifadenin yerini "ora, bura veya şura" belirteçleri karşılayarak artgönderim yapılmaktadır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Yüzümün suyunu elimle sıyırıp gözlerimi kısarak bir daha **Islak Kaya**'dan yana bakıyorum. Yok canım, hülya falan değil, toprak **orada** işte, karşıda beni bekliyor (s.17).

- Hediye'nin aşkına zırt-pırt köye damlıyordu. Az önce de kısrağı yoklama bahanesi ile **ahır**a varıp kızı **orada** sıkıştırmaya kalkmıştı (s.65-66).

- Biri tirenin birkaç saat sonra uzun süre durduğu **büyükçe bir istasyon**da yakalanıp geri gönderildi. **Burada** kasabadan yetişme makasçı Uzun Ali Efendi vardı. Eğer vaktinde haber uçurulabilirse, yani manyetolu telefonlar çalışabilirse kaçaklar **orada** tutulabiliyordu (s.96).

- Halbuki artık aralarında bayağı zengin olanlar vardı. İsteseler bir **Akpınar** değil on Akpınar suyu getirebilirlerdi. Hemen **ora**cıkta ilk iş şu suyun getirilmesi meselesi konuşuldu (s.160).

- Az sonra hatunu gözü yaşlı koyup aşağı ineceğim; kimimiz, kimsemiz kalmadı ki, çarnaçar birlikte **kasaba**ya gideceğiz. **Oradan** bindiririm kamyona, katırı çeker dönerim (s.165).

- **Dere yatağı**na indik, şoseye çıktık. Yine bir yığın devlet arabası, kamyonlar, vinçler, demir direkler, bir de şantiye binası kuruluyor. Bunlar **buraya** ne vakit gelmiş, haberimiz olmamış. Olmaz tabii, biz kaç gündür

kendi derdimize düşmüşüz. Muhterem Bey arabayı kenara çekip durdu. Camdan başını çıkarıp **orada**ki işçilerden birine seslendi (s.193).

- Biri tirenin birkaç saat sonra uzun süre durduğu büyükçe bir **istasyon**da yakalanıp geri gönderildi. **Burada** kasabadan yetişme makasçı Uzun Ali Efendi vardı (s.96).

- Böyle böyle kenara köşeye evler de yapılmaya başlanınca bayağı bir merkez oldu **Hanönü**. Artık kervanlar gelse de gelmese de haftanın bir gününde **burada** pazar kuruluyor, civar köylüler eksiğini-gediğini almaya; malını-davarını satmaya buraya geliyorlardı (s.135-136).

- Dönüp **pazara** vardım. Kabristanın sükûneti, cansızlığı **buraya** da yayılmıştı (s.138).

- Bu **tarla**yı kaç yıldır ekemiyoruz. İyice boza yattı. Her yanını yabani ot-çalı kaplamış. Sanırsın yüz yıldır sürülmemiş. Neyse, geçeyim **şura**cıktan**,** dere içinden çıkıp bahçeye varayım bir (s.169).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede çeşitli mekân adlarına yönelik belirteç ile yapılan artgönderim örnekleri çoğunlukla kullanılmıştır. Hikâyede "ora, bura veya şura" belirteci örnekleri görülmüş ve bu belirteçler hikâyede bulunma ve ayrılma hali eki almış şekilleriyle kullanılmıştır.

1.1.2.2.6.3. Ev veya Bir Yapıya Ait Bölümlerin Kullanımına Yönelik Belirteç ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderim türünde, eve veya bir yapıya ait verilen öncül ifadenin yerini "ora, bura veya şura" belirteçlerinden birinin almasıyla artgönderim oluşmaktadır. Bu artgönderimle ilgili metinde sadece bir örnek vardır. Bu örnek de aşağıda verilmiştir:

- Benim de kendime göre bir **hayalhane**m var, **orada** oturup konuşurum, dinleyen dinlesin (s.142).

Bu artgönderimde sadece bir örneğe rastlanılmıştır. Bu örnekteki belirteç de "ora" belirtecidir ve belirteç bulunma hali eki almış biçimde kullanılmıştır. Hikâyede "bura ve şura" belirteci örneklerine rastlanılmamıştır.

1.1.2.2.7. Çok Bağımlı Artgönderim

Çok bağımlı artgönderimlerde, metinde öncül olarak verilen ifadeler sürekli olarak yinelenmekte ve yinelenen ifadeler birbirinden farklı ekler alabilmektedir. Yinelenen ifadelerin farklı ekler almasıyla birlikte yapıda değişiklikler meydana gelmektedir. Metinde yinelenen bu kelimeler, okuyucunun bilgisine sunulmakta ve okuyucunun bu kelimelerden bazı durumları anlayıp kavraması istenmektedir.

Çok bağımlı artgönderim örnekleri üç başlık altında incelenmiştir:

- Zamir Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim
- Soyut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim
- Somut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

1.1.2.2.7.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

Zamir kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri hikâyede kullanılmıştır. Bu zamirler, metinde sürekli olarak yinelemekte ve metin içerisinde bu zamirler aracılığıyla kişiler, düşünceler veya kavramlar vurgulanmaktadır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Birden deyişim lafın gelişi, Islak Kaya orada **ben beni** bildim bileli var (s.10).

- – **Sen** daha iyisini bilirsin Hacı abi, bana müsaade.
  – Sen şimdi kasabayı bir dolaş, Çerçi'yi bul, bana yolla (s.103).

- **Sen** dur Çavuş'un dölü, **sen** dur. **Sen** bu bahçeyi yaptım-çattım say. **Sen** bu meyveyi-sebzeyi gönül hoşluğu ile yiyeceğim de (s.123).

- – **Sen** öyle bil.
  – Ne yani? Bilmeyecek nesi var, yaşı belli, işi belli.

– Belli ya, köyün gençlerine karışalı yıl oldu. Onun yaşıtları bir bir evleniyor.

– Bak **sen (**s.144).

➢ – Yapma Cemil Efendi, **sen** de tüh dersen bize ne düşecek?

– Sen hepten yanmışsın Çavuş Ağa. Temelde tutuşmuşsun; ömrünü bir kötü bahçe için harcayıverdin (s.167).

➢ Desin, **ben** onu yumuşatırım. Madencilerle ahbaplığı var, istese bir sandık bile bulur. **Ben** en iyisi şuradan hatunla kıza birer çift çorap alayım, birer de yazma (s.31).

➢ – Atıf Efendi kardeşim, sen söyle... Şimdi **ben** bu kumandanı ne yapayım? Yahu **ben** bunu vali paşaya, olmadı ta Ankaralara kadar... (s.51).

➢ Bu Allah'ın dağına ne diye geldin? Diyemedim **ben** bu sözleri. **Ben** demeyince kendisi söyledi (s.184).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere çok bağımlı artgönderim örneği olarak zamirler, hikâyede daha çok 1. ve 2. tekil şahıs zamirleri olarak karşımıza çıkmıştır. Bu zamirlerin de metinde bir örnek dışında yalın halde kullanıldığı görülmüştür.

1.1.2.2.7.2. Soyut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

Hikâyede soyut kavramlar ile yapılan çok bağımlı artgönderim örneği olarak sadece bir örnekle karşılaşılmıştır. Bu artgönderim örneğinde de verilen soyut kavram, bir paragraf içerisinde sürekli verilerek tekrarlanmıştır. Aşağıda bu örnek verilmiştir:

➢ Ekini-harmanı bırakıp, ben buraya bahçe kuracağım diye koca kayayı devirmeye kalkışmak **akıl işi** mi?.. Elbette ki **akıl işi**. **Akıl işi** değil de belki bir gönül işi (s.20).

Verilen örnekte görüldüğü üzere soyut bir kelime olarak karşımıza çıkan *"akıl işi"* ifadesi, paragraf içerisinde sürekli olarak yinelenerek çok bağımlı artgönderim örneği oluşturmuştur.

1.1.2.2.7.3. Somut Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

Hikâyede soyut kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örneği sadece bir örnekle sınırlı olsa da somut kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri hikâyede çoğunlukla kullanılmıştır. Bu somut kavramlar, metin içerisinde sürekli olarak aynı biçimde tekrarlanarak bir artgönderim oluşturulmuştur. Aşağıda somut kavramlar ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri üç başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar;

- İnsanlar İçin Kullanılan Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim
- Farklı Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim
- Fiil Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

1.1.2.2.7.3.1. İnsanlar İçin Kullanılan Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

İnsanlar için kullanılan kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri hikâyede çoğunlukla kullanılmıştır. Bu artgönderim türünde bir kavram, somut olarak verilmekte ve o kavramla ilgisi olan insan, o insanın hali vurgulanmakta veya o insana dikkat çekilmek istenmektedir. Aşağıda bu artgönderim türüne ait örnekler verilmiştir:

> ➢ **Oğlan** serpilip gelişti. Genç irisi maşallah, Allah tuttuğunu altın etsin. **Oğlan** uşağı köylük yerde evin direği. Yorulmuşum. Canım su, yeşil erik, ekşi elma, soğuk ayran... işte böyle şeyler istiyor. Bir ağaç gölgesi, bir cıgara. **Oğlan** orta yokuşa vurdu, katırın ardında dolana dolana gidiyor. Ben de gideyim artık şu ahlatın gölgesine çökeyim biraz (s.6).

Verilen örnekte *"oğlan"* kelimesi, genel olarak erkeklerin köy yerlerindeki varlığına, önemine dikkat çekmek için tekrarlanarak vurgulanmıştır.

- En iyisi kasabaya inip **Berber Hacı'ya** danışmak. Hacali ağabeyin her bir şeyden haberi vardır. **Berber Hacı** babamın asker arkadaşıydı. Eskiden asker arkadaşlığı bir başkaymış canım, kardaştan ileri. **Hacı abi** de bizi çok sever. Adının **Hacı** olmasına bakmayın hacca gitmişliği yok (s.23).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından birisi olan *"Berber Hacı"* nın hem kim olduğu hakkında kısaca bilgi vermek hem de isminin akıbetini açıklamak amacıyla isim tekrarlanarak vurgulanmak istenmiştir.

- **Babam** ecel döşeğinde iken Berber Hacı yanında imiş. Ölürken bizleri kendisine ısmarlamış. Zaten benim orta mektebe yazılmama da o sebep olmuştu. "Zeki oğlan, harcanmasın, köyden bir okumuş adam çıksın" diye **babama** asılmıştı. **Babamın** da haliyle yüzü asılmıştı. Fukara bir köylünün şehir yerlerinde çocuk okutacak gücü mü vardı. Hacali ağabey gülerek sırtını sıvazladı **babamın**. Tasalanma... Biz ne güne duruyoruz... (s.28).

Verilen örnekte *"babam"* kelimesi, yazar tarafından yinelenerek vurgulanmak istenmiştir.

- **Ben** artık bu hızla ikindiyi bulurdum. **Beni** artık kimse tutamazdı (s.33).

Verilen örnekte yazar, *"ben"* kelimesini yineleyerek kendine vurgu yapmak istemiştir.

- – **Hediye'yi** bildin mi?
  – Biz memur sınıfından değiliz yavrum, bize hediye meçhul.
  – Aptallığa vurma. Muhtar Halil'in **Hediye'yi**, sordum.
  – Evet... N' olmuş kızın adı **Hediye** ise (s.41).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından birisi olan *"Hediye"* yinelenerek hem Hediye'yi vurgulamak hem de Hediye'nin varlığına dikkat çekilmek istenmiştir.

➢ O gün **Çerçi** Cemil kasabadan haber getirecekti. İki katlı evinin eyvanından bütün aşağı köyler, dereler, karşı yatan dumanlı dağlar görünüyordu. Sedire çökmüş bir yandan ikinci hanımı Selvihan'ın getirdiği kahveyi höpürdetiyor; bir yandan da "Ulan **Çerçi,** bir hayırlı haberle gelmeyesi, göresin" diye, **Çerçi'ye** sövüp sayıyordu. Gözü köyün dolamaçlı yokuşunda idi (s.47).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından birisi olan *"Çerçi"* yinelenerek kendisine dikkat çekilmek istenmiştir.

➢ Dükkâna varmadan önce kara lastiklerin çamurunu bir su birikintisinde temizlemiştim. Titiz adamdır **Hacı abi**. Ama çoraplar gerçekten ıslaktı. Sobaya yanaştım. Ihlamurları yudumladık. **Hacı abi** "Eee, anlat bakalım" der gibi baktı.

– Kar eriyor **Hacı ağabey**, toprak uyanır yakında. Hani bahçe için bir danışayım dedim, fidanlar için. Güzün konuşmuştuk ya. Bahçe lafını duyunca **Hacı abinin** gözleri ışıladı (s.98).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından birisi olan *"Hacı abi"* yinelenerek kendisine dikkat çekilmek istenmiştir.

➢ – **Sen** daha iyisini bilirsin Hacı abi, **bana** müsaade.

– **Sen** şimdi kasabayı bir dolaş, Çerçi'yi bul, **bana** yolla (s.103).

Verilen örnekte *"sen"* kelimesi ile kişinin karşısındaki konuştuğu kişi yani "Hacı abi", *"bana"* kelimesi ile de anlatıcının kendisi yinelenmiştir.

➢ Zabıt kâtibi **Keloğlu Kemal** yazı makinasını tıkırdattı. **"Keloğlu"** aslında ailenin lakabı idi. Rahmetli babası Soyadı Kanunu çıkınca bu lakabı soyadı olarak yazdırdı. Ancak kasabalı öteden beri alıştığı **"Keloğulları"** lafını baştan alıp sona katamadığından babasına **Keloğlu Salih** dedikleri gibi kendine de **Keloğlu Kemal** veya sadece **"Keloğlu"** diyorlardı (s.124).

Verilen örnekte *"Keloğlu"* kelimesi farklı biçimlerde tekrarlanarak hem bu isim hem de bu ismin hikayesi vurgulanmak istenmiştir.

- Muhtar Halil'in yine birini mahkemeye verdiği, bunun için **Topal Tahir'i** dava vekili olarak tuttuğunu duyan gelmişti. Gelmişti çünkü çoğu kere olduğu gibi davacı vekili **Topal Tahir** ise, davalı vekili de Cöngün Ali Efe'dir (s.125).

Verilen örnekte *"Topal Tahir"* kelimesi tekrarlanarak kelime vurgulanmak istenmiştir.

1.1.2.2.7.3.2. Farklı Kavramların Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

Hikâyede farklı kavramların kullanımına yönelik yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri sıkça kullanılmıştır. Fakat bu örnekler, diğer başlıklardaki örnekler gibi 10 örnekle sınırlandırılmıştır. Bu artgönderim türünde, farklı bir kavram verilmekte ve o kavram sürekli olarak metin içerisinde tekrarlanmaktadır. Aşağıda bu artgönderim türüne ait örnekler verilmiştir:

- Sol dizimi dikmiş, sağ **ayağımı** uzatmışım. Uzattığım **ayaktan** kara lastiği çıkarıp atmışım; ferahlasın, teri kurusun diye. O sağ **ayak** kendi başına sallanıp duruyor. Tilki düzenine geçmiş gibi, gizliden bir plan kuruyormuş da bunun keyfini çıkarıyormuş gibi (s.11).

Verilen örnekte yazar hem ayağını hem de ayağının ondaki çağrışımını vurgulamak için *"ayak"* kelimesini yinelemiştir.

- Sonunda derdimin Islak Kaya değil de onun önündeki çalılar, kayadan kopup kalmış iri taşlarla dolu iki evleklik **avuç içi kadar** arazi olduğunu anlıyorum. **Avuç içi kadar** dediğime bakmayın; buradan öyle görünüyor (s.11).

Verilen örnekte *"avuç içi kadar"* kelimesi, arazinin küçük bir alan olduğunu vurgulamak için yinelenmiştir.

- Düşünceler birbiri peşi sıra **su** gibi akmaya başlamıştı. Islak Kaya'nın altında **su** vardı, belli. Allah bilir ya, bilek kalınlığında bir **su** idi (s.16).

Verilen örnekte *"su"* kelimesi, paragraf içerisinde yinelenerek kelimeye vurgu yapılmak istenmiştir.

- Ardından ürküntüsü **kıskançlığa, kıskançlıktan** nefrete dönüştü (s.39).

Verilen örnekte *"kıskançlık"* kelimesi, cümle içerisinde tekrarlanarak kelimeye vurgu yapılmak istenmiştir.

- Ondaki bunca merak mecrasını bulamamış bir nehir gibi, **kâh** bir vadiye, **kâh** ötekine dökülürdü (s.25).

Verilen örnekte *"kâh"* kelimesi, art arda yinelenerek kelimeye vurgu yapılmak istenmiştir.

- Ulan o yıllarda şekeri bulmak **nerde**, sen **nerde**. **Hadi** bulmadın da çaldın diyelim, kendi pis nefsini körelteceğine, eşeğe yedirmek... **Hadi** ordan (s.39).

Verilen örnekte bir cümle içerisinde *"nerde"* ve *"hadi"* kelimelerinin art arda tekrarlanması ile bu kelimelere dikkat çekilmiş ve kelimeler vurgulanmak istenmiştir.

- Ot **yok**, ağaç **yok**, sökecek bir şey **yok**. (s.58).

Verilen örnekte *"yok"* kelimesinin art arda tekrarlanması ile cümle içerisinde söz edilen varlıkların olmamasına dikkat çekilerek kelime vurgulanmak istenmiştir.

- Sıra geldi **elmaya.**

  – **Elmaya** gelince... **Elmanın** yeri Erzincan. Diyeceksin niye? Memlekette çok çeşitli **elma** var. Amasya'nın, Niğde'nin, Eğirdir'in. Ama bana sorarsan bunları bırak. Paraya kıy, tirene bin ta Erzincan'a kadar git. Sora sora "Hah" köyünü bulursun. Orada "sakı" denen bir **elma**... (s.99).

Verilen örnekte anlatıcı, hikâyede birçok meyveyi anlatmak için sıraya dökmüştür ve sıra elmaya gelmiştir. Anlatıcı da elmanın nerede bulunduğuna dikkat çekmek için *"elma"* kelimesini paragraf içerisinde birçok kez tekrarlamıştır.

- – Ne... **Zembil** mi, demiş; ne **zembili**? Nedimleri "**Zembil** değil paşam Cemil, Cemil" diyerek uyarmışlar (s.106).

Verilen örnekte *"zembil"* kelimesi, art arda tekrarlanarak kelimeye vurgu yapılmak istenmiştir.

- – Ne yani? Bilmeyecek nesi var, yaşı **belli,** işi **belli.**

  – **Belli** ya, köyün gençlerine karışalı yıl oldu. Onun yaşıtları bir bir evleniyor (s.144).

Verilen örnekte *"belli"* kelimesi, art arda tekrarlanarak kelimeye dikkat çekilmiş ve kelime vurgulanmak istenmiştir.

1.1.2.2.7.3.3. Fiil Kullanımı ile Yapılan Çok Bağımlı Artgönderim

Hikâyede fiil kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri, farklı kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri kadar fazla değildir. Bu artgönderim türünde, bir fiil verilmekte ve bu fiil sürekli olarak metin içerisinde tekrarlanmaktadır. Aşağıda bu artgönderim türüne ait örnekler verilmiştir:

- İzmirli çavuş "Yavaş ye ulan **görmemişlik** etme" diye takılıyor. **Görmemişim** çavuşum, **görmemişim** işte (s.12).

Verilen örnekte kasabadan köye bir kişi gitmiştir. Kasabadan köye giden bu kişinin gittiği insanın çok büyük bağları, bahçeleri vardır ve bu kişi bu bağlardaki, bahçelerdeki meyveleri canlı olarak görmesi karşısında bir şaşkınlık içerisine girmiştir. Çünkü onlar, bu meyveleri kasaba bakkalından kurutulmuş olarak almaktadır. Bu sebeple bu kişinin bu bağlardaki, bahçelerdeki meyveleri canlı olarak görmesi ve yemesi karşısındaki şaşkınlığını dile getirmek ve bu duruma vurgu yapmak için *"görmemek"* fiili yinelenmiştir.

- Ufak yaprakları yağlı kayış gibi sararmayan, yaz-kış dökülmez **olanlar**; pençe pençe, geniş, uçuk yeşil, boz **olanlar**. Kalem gibi dümdüz gökyüzüne çekip gitmiş **olanlar**. Yılan delip geçemez otlar, içine adam düşse kaybolacak çayırlar (s.14).

Verilen örnekte *"olmak"* fiili, cümleler içerisinde sadece yaprak kelimesine karşılık gelmiş ve bu fiil ile bir yaprağın özellikleri sınıflandırılarak o yaprağa vurgu yapılmak istenmiştir.

- Hacı abi de o yılları **anlatmaz**, hiç **anlatmaz**... (s.24).

Verilen örnekte *"anlatmak"* fiili, yaşanılan o geçmiş yıllara vurgu yapılmak amacıyla yinelenmiştir.

- Benim de bir bahçem **olacak.**

  İçinde nar ağaçları **olacak.**

  Her bir meyveden **olacak** içinde.

  Yedi köy, bu bahçeyi parmakla gösterecek (s.27).

Verilen örnekte yazarın bir bahçe hayali vardır ve hayalinde kurduğu bahçesinde bazı ağaçların da olmasını istemektedir. Yazar bu dörtlükte, hem bu bahçe hayaline vurgu yapmak hem de bu bahçenin olacağına inandığını göstermek için *"olacak"* fiilini birçok kez tekrarlamıştır.

- **Yetişmez mi** acaba? **Yetişmez mi?** (s.27).

Verilen örnekte yukarıdaki örnekle bağlantılı olarak yazar, bir bahçe hayalinden bahsetmekte ve bu bahçede olmasını istediği nar ağaçları ve meyve ağaçlarını hayal etmektedir. Yazar bu meyvelerin hayalini kurduğu bahçede yetişip yetişmeyeceğini bilemediği için *"Yetişmez mi?"* fiilini iki defa tekrarlayarak bu duruma vurgu yapmak istemiştir.

- Vay ırzı kırık vay... Elâleme maskara etti bizi. Ama **dur** sen, hele az **dur**, Muhtar Halil'e bulaşmak neymiş gör sen ..." (s.65).

Verilen örnekte bir öfke dile getirilmektedir ve bu öfke duygusunu vurgulamak için de *"durmak"* fiili yinelenmiştir.

- Çok geçmez bu toprak kar altında kalır. Kar niçin **yağar?** Yerin yeşili tükenmesin diye **yağar** (s.79).

Verilen örnekte *"yağmak"* fiili, kış mevsimine ve karın yağmasına dikkat çekilmek için yinelenmiştir.

- Oradan **çıkmam** ağalar. Yer yarılsa **çıkmam** (s.86).

Verilen örnekte *"çıkmak"* fiili, bir durumu keskin bir şekilde ifade etmek ve bu duruma vurgu yapmak için tekrar edilmiştir.

- Hediye Abo'ların İsmet adını duymuştu ya, kendisini görmemişti. Daha doğrusu **görmüştü** ama, o yıllarda çok ufaktı, şimdi görse tanıyamaz. İsmet senelerden beri İstanbul'daydı. Bir ara gelip karısını, çocuklarını da götürmüştü. Hediye belki onu bu gelişinde **görmüştü** (s.89).

Verilen örnekte *"görmek"* fiili, yazar tarafından tekrarlanarak kelimeye vurgu yapılmak istenmiştir.

- "Bak ki **geldi** mi? Bu benim dayım olacak yalancının büyümüşü. Herkesler **geldi** de o gelmedi..." (s.112).

Verilen örnekte anlatıcı,dayısının İstanbul'dan gelmesini beklemektedir. Ama dayısı gelmemiştir. Anlatıcı da onun gelmemesine vurgu yapmak için *"gelmek"* fiilini yinelemiştir.

1.1.2.2.8. Göndergenin Yinelemesi ile Yapılan Artgönderim

Göndergenin yinelemesi ile yapılan artgönderimde, aynı gönderen ifade edilmesine rağmen gönderge konumunda verilen öncül ifade, yapı olarak farklı bir şekilde tekrarlanır. Metinde bu tür artgönderimler kullanılmıştır. Aşağıda bu artgönderim türüyle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.2.2.8.1. Hikâye Kahramanlarına Yönelik Göndergenin Yinelenmesi ile Yapılan Artgönderim

Hikâye kahramanlarına yönelik göndergenin yinelenmesi ile yapılan artgönderimler, öncül ifade konumunda olan hikâye kahramanlarının daha sonra farklı bir yapıda tekrarlanmasıyla yapılmaktadır. Hikâyede bu yineleme ile yapılan artgönderim örnekleri kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

1.1.2.2.8.1.1. Deli Derviş

Deli Derviş, köyde yaşayan, sessiz, sakin, yardımsever ve iyi bir adamdır. Hikâyede "Deli Derviş" ya da "Derviş" adlarıyla hitap edilmiştir. Deli Derviş, hikâyenin kahramanlarından biri olarak hikâyede birçok bölümde öncül ifade olarak kullanılmıştır. Bunun yanında göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle de karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Deli Derviş** ortadan uzunca boylu, zayıf kuru bir adamdı. Başını önüne eğer gezerdi. Kara kavruk bir Anadolu çocuğu olmasına karşılık kıvırcık siyah saçlarıyla **Habeşi** hissini verirdi. Yüzünün etleri çekilmiş, kemiklere yapışmıştı. Ne var ki bu çilekeş esmer çehrede tarifi mümkün olmayan bir aydınlık vardı. Hele beyaz dişlerini göstererek gülümsediğinde (s.34).

- **Derviş** bana hep **gayıptan bilici** gibi gelmişti. Ne desem ne desem diye; bir uygun söz aramaya durdum (s.36).

- – **Derviş** bak sen şu delikanlıya. Bunda bayağı istidat var. Yahu şuna tarikat kemerini neden kuşandırmazsın.

  Deli Derviş yine mahcup:

  – Estağfurullah hocam; biz kim oluyoruz ki... Neredeyse utancından ağlayacaktı.

  Hoca:

  – Baban bir mübarek gazi adamdı **evlat**, diye sürdürdü sözü… (s.69).

- Aşkolsun **Derviş**'e. Hepimizden **delikanlı** çıktı. Gidip bahçeyi beklesin (s.117).

- **Derviş**'e bak sen. Yukarı mahallede düğünü oluyor, bu burada bizim oğlanın göçünü yüklüyor. **İnce adam**, bildi ki benim yüreğim dayanmaz, gelip el attı. Bir yandan çalışıyor bir yandan fısıl fısıl konuşuyorlar (s.163).

- – Öyle **Derviş ağam**.

– Baba evini terk edip de ne geçecek eline? Oğlan da heyecanlı. Sardığı ipi semerin ön kaşına bir türlü geçiremiyor.

– Öyle deme **ağam** (s.163).

- Toplasam değil, toplamalı. **Deli Derviş**'in hanesine indirmeli. Ne de olsa yeni evli. Salatalık maşaraları hepten kurudu. Zaten bu mevsime kalmıyor. Ama patates yemyeşil. Sökülüp taşınacak. Keşke vaktinde yapsaydık şu işi. **Oğlan**ın yüküne de koyardık bir sepet, fena mı (s.170).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyenin başkahramanlarından biri olan Deli Derviş, hikâyede birçok bölümde öncül ifade olarak kullanılmış olsa da göndergenin yinelenmesi farklı yapılarla olmuştur. Bu ifadelerden Deli Derviş'in ifade edildiği anlaşılmaktadır.

1.1.2.2.8.1.2. Emrullah Hoca

Emrullah Hoca, köyün imamıdır. Hikâyenin diğer başkahramanlarından biridir. Hikâyede "Emrullah Hoca", "Hoca" ya da "Hocaefendi" adlarıyla anılmıştır. Emrullah Hoca, hikâyenin kahramanlarından biri olarak öncül ifade olarak kullanılmış ve sonrasında göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Köyün imamlığını neredeyse yedi göbek aileden tevarüs eden **Emrullah Hoca**, **o kış fakiri** kendi ahırına kurduğu bir kerevette barındırdı (s.34).

- **Emrullah Hoca**'ya bakılırsa okur-yazar, mutasavvıf, hatta yarı ermiş bir zat idi. Tam tersini söyleyenler: "**Üfürme Hoca, delinin teki bu**" diyenler de vardı (s.35).

- **Emrullah Hoca** düşünüp taşınıp; bir miktar da köyün kızını gelinini hesaba katıp; artık her eve girip çıkabilir olmuş **bu garip adem**i bahar eriştiğinde sığırtmaç tayin ederek ayağını köyden kesti (s.35).

- **Emrullah Hoca** gözlerinin feri bol olduğu yıllarda köylüyü başına toplar, özellikle kış ayları uzun gecelerinde Ahmediye, Muhammediye gibi kitaplar okurdu. Bu gecelerden birinde söz dönüp dolaşıp "şeytan" bahsine

ulaştı. **Ağır başlı bir adamdı hoca,** lakin o yıllarda daha genç olup ara sıra latife etmekten geri durmuyordu (s.43).

- – Kolay gelsin evlat, diyerek yaklaştı **Emrullah Hoca**.

– Kolay gelsin, dedi Derviş.

O sırada etrafa saçılan ufak kayaları topluyordum. Alnımdan terimi sıyırıp:

– Hoş geldiniz **Hocaefendi** dedim; buyurun... (s.67).

- **Emrullah Hoca** üstelemedi.

– Lakin buralar soğuk olur evlat, su da yok; diye sözü değiştirdi.

– Deneyeceğiz **hocam**, dedim. Tutturursak ne ala, tutturamaz isek Cenab-ı Hak bizi bu yolda denemiş olur, haddimizi bilir otururuz. **Hoca** bu defa adamakıllı gülümseyerek Derviş'e döndü.

– Derviş bak sen şu delikanlıya. Bunda bayağı istidat var. Yahu şuna tarikat kemerini neden kuşandırmazsın.

Deli Derviş yine mahcup:

– Estağfurullah **hocam**; biz kim oluyoruz ki... Neredeyse utancından ağlayacaktı.

Hoca:

– Baban bir mübarek gazi adamdı evlat, diye sürdürdü sözü (s.68-69).

- **Emrullah Hoca** da öldü. **Köyün direği** yıkıldı. **Bir Köroğlu bir Ayvaz idi**ler senelerdir. Onun da çoluk çocuğu gurbette. Geldiler, defnettiler, gittiler (s.158).

- **Hoca köyün kendisi**ydi. **Ramazan'ı, Bayram'ı, ölümü, doğumu, nişanı, düğünü, kavgası, barışı, hastalığı, sünneti, harmanı, hasatı, yolu yolağı** idi. **Köyün camisine de suyuna da mektebine de gencine-ihtiyarına-çoluk-çocuğuna da kol-kanat gereni**ydi. **Köyün düşünen aklı, çalışan kolu, gülen yüzü**ydü (s.158).

- **Emrullah Hoca**'nın cenazesi, köyü çoktan terk edip gurbeti mekân tutanları bir kez daha; belki de son kez köyde bir araya getirdi. Kendi emsalleri, medrese arkadaşlarından hayatta kalanlar, civar köylerden gelenler, kulağına ezan okuduğu dünün çocukları-bugünün koca adamları bir bir toplandı. Cenazeden sonra yine Camialtı'nda bir araya geldiler. Uzun bir zaman **Hocaefendi**'nin ne bulunmaz ne **mübarek bir adam** olduğu konuşuldu (s.160).

- **Hocaefendi** bununla da kalmamıştı. Yataktan yarı doğrulup, başucundaki Derviş'in yakasına yapışıp, evlilik sözü almıştı. "Yeter bu keşişlik sana. Müslümana evlilik şart" diyerek; köyde kimsesiz ve dul kalmış bir kadını münasip görmüştü. Derviş **bu son nefesini vermekte olan ve köye ayak bastığından bu yana yediği-içtiği ayrı gitmeyen evliya kılıklı adam**a "hayır" diyemezdi (s.159).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere Emrullah Hoca, hikâyede "Emrullah Hoca", "Hoca" ya da "Hocaefendi" adlarıyla öncül ifade olarak kullanılmaktadır. Sonrasında kullanılan farklı ifadelerle de okuyucu, kastedilen kişinin Emrullah Hoca olduğunu çıkarabilmektedir.

1.1.2.2.8.1.3. Muhtar Halil

Muhtar Halil, adından da anlaşılacağı üzere köyün muhtarıdır, paragöz ve zengin birisidir. Hikâyenin diğer başkahramanlarından biridir. Hikâyede "Muhtar Halil" ya da "Muhtar" adlarıyla anılmıştır. Muhtar Halil, hikâyenin kahramanlarından biri olarak öncül ifadede kullanılmış ve daha sonra göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Muhtar Halil** çoktan rahmet-i Rahman'a kavuşmuş olan işte **bu İhsan Ağa'nın oğlu**dur. Aynı zamanda **tan yerleri ağarmadan kalkıp Islak Kaya'yı devirmeye girişen adamın babası** Gülpaşa Çavuş ile de yaşıttır (s.43-44).

- **Muhtar Halil**'in karısı Selvihan **İstanbul gurbetine gidip de dönmeyen kocası**ndan dul kaldığında Hediye yedi yaşında idi. **Halil** daha

karı düşkünlüğünden kurtulup, büsbütün para düşkünlüğüne sardırmamıştı. Selvihan'a kene gibi yapıştı (s.56).

- "Bu **Muhtar** olacak **iblis** bizden birkaç yüz gayme koparmadan kızı vermez, ne etsek..." diye kıvranıyordu (s.71).

- Yine de sen bu **Muhtar**'ı boşlama; ne **hınzır** olduğunu ben bilirim. Onun başına bir püsküllü bela sarmadan rahat edemeyiz. Ama nasıl bir bela... (s.101).

- – Senin **Muhtar** kötüledi.

  – Deme!..

  – Ya!.. Allah bilir amma gidici sanki. Dilinin döndüğü kadar Emrullah Hoca'ya anlatmış. Senden helallık almak istiyor.

  "Vay be!... **Koca İblis'in Halil** ha!.." (s.146).

- **Muhtar**'ın iyice çukura kaçmış gözleri kapalıydı. Sapsarı yüzünde uzamış sakallar. İncecik dudaklar sanki kaybolmuş, ağzı büzülüp bir torbaya dönmüş. Derinden gelen hırıltılı bir nefes burun deliklerini oynatıyor. Emrullah Hoca okumasını bitirince kulağına eğildi.

  – **Halil ağa**, **Halil ağa**... Bak Çavuş'un oğlu geldi (s.147).

- Yarı baygın gözleriyle **muhtar**a döndü:

  – Bunun altında Demirkırat yatıyor **Halil Ağa**!.. Demirkırat! ... (s.52).

- Peki **Muhtar** nasıl fark etmedi. Ve hala fark etmiş değil, yan yana durup dikildiğimizi. Ve ben bir şey daha diyeyim. O da ne yola ne yol makinalarına bakıyor. Dikmiş çakır-mavi gözlerini, düpedüz bahçeye bakıyor. Vay **İblis'in Halil** vay (s.122).

- **Muhtar Halil** tehditle, dayakla, yakıp yıkma ile bahçenin kurulmasına mâni olamamış, itibarı sarsılıp hele ki "**İblis** babasına layık değil canım, el

kadar oğlanla başedemedi" sözleri yedi köye yayılınca Topal Tahir'in kapısına dayanmıştı (s.125).

- Kır Mansur muhtarlık için gelmemişti. Zaten gelmeyecekti. Biz bu havadisi **Muhtar**'ı yıldırmak için yayıp durmuş, bu arada bahçe işini kotarmıştık. Ne yazık. Seçim olayı bitti. **İblis'in Halil** yine muhtar seçildi. Gölgesi yine köyün üzerine düşmüştü (s.116).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere burada da göndergenin yinelenmesiyle bir artgönderim yapılmış ve hikâyenin kahramanlarından biri olan Muhtar Halil'in de hikâyede farklı dilsel yapılarda kullanıldığı görülmüştür.

1.1.2.2.8.1.4. Enis Bey

Enis Bey, kasabanın hâkimi ve sürekli içki içen bir adamdır. Hikâyenin diğer başkahramanlarından birisidir. Hikâyede "Enis Bey", "Hâkim Enis" ya da "Hâkim" adlarıyla anılmıştır. Enis Bey, hikâyenin kahramanlarından birisi olarak öncül ifadede kullanılmış ve daha sonra göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle karşılanmıştır. Ama hikâyede Enis Bey ile yapılan artgönderim örnekleri çok fazla değildir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Celse no'yu, celse tarihini, **Hâkim Enis Bey**'in ismini ve kendi ismini alt alta sıraladı. "Muayyen gün ve saatte celse açıldı" deyip bıraktı. **Titiz adam**dı, her şey kıl-düzen olsun isterdi. Bu duruşma salonu öyle miydi ya işte yine her kafadan bir ses çıkıyor (s.124).

- Bir yandan yazıyor bir yandan da **Hâkim Enis** ile Congün Ali Efe'ye veriştiriyordu. **Hâkim** henüz gelmemişti. Mutlaka içeriki odada iki tek atıyordu. "Herifi başımdan almadılar ki kurtulayım" diye sızlandı. Sızlandı çünkü yine bu celsede de yazmaktan parmakları uyuşacaktı. Yine Cöngün Ali o bitmez-tükenmez hikayelerine başlayacak, yine o sarhoş herif kas kas gülecek, salonu dolduranlar kimin huzurunda olduklarını unutup altlarına işeyinceye kadar kıkırdayıp duracaklardı. Bu iki **habis**in girdiği duruşmalar hep böyle olurdu (s.126).

- Keloğlu içinden "Namı batsın" diye geçirdi. Anlattığı hikayeleri yazıya geçirmek zaman alıyor, zabıt katibini bıktırıyordu. Bunlar **Enis Bey**'le aralarında vaki olan anlaşmaya göre iki nüsha olarak zabıttan çıkarılıyordu. **Hâkim** bunları güya hususi kütüphanesinde biriktiriyormuş (s.127).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede Enis Bey'in farklı yapılarda kullanılmış sadece üç örneği vardır. Bu örneklerde de göndergenin yinelenmesiyle artgönderim yapılmıştır.

1.1.2.2.8.1.5. Çerçi Cemil ve Tahsildar Atıf

Çerçi Cemil ve Tahsildar Atıf, muhtarın yakın dostları, arkadaşlarıdır. Çerçi Cemil ve Tahsildar Atıf hikâyede çoğunlukla birlikte anıldıkları için bu bölümde de birlikte alınmışlardır. Hikâyede Çerçi Cemil,"bodik Çerçi", "Çerçi" veya "Cemil" adlarıyla anılmıştır. Tahsildar Atıf ise "Tahsildar Atıf" veya "Tahsildar" adlarıyla anılmıştır. Çerçi Cemil ve Tahsildar Atıf, hikâyenin kahramanlarından birileri olarak öncül ifadede kullanılmış ve daha sonra da göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- – Ulan aferin **bodik Çerçi**. Bize şehadetname veren müdürü keşfettin. Şimdi bir keşif daha yap ki sana aşkolsun diyeyim. **Çerci** heyecanı yatışsın diye habire yüzüne su çarpıyordu. Sonunda nefeslenip dikildi (s.41).

- – Bu senin boz eşeğin burnu yine havalarda **bodik Çerçi**. Bu marsuvan kudurmuş canım.

- – Sana benziyor **kart zampara**. Köyün kokusunu aldı da senden beter oldu. **Çerçi Cemil ile Tahsildar Atıf** köyün dolamaçlarına vurmuş, yokuşu ağır ağır çıkıyorlardı. Çerçi eşeğin birine binmiş, önde giden iri boz eşeğe mallarını yüklemişti. **Tahsildar**ın altında ise ağzı köpüklü, üç ayağı sekili, alnı akıtmalı bir doru kısrak vardı (s.38).

- **Çerçi** demek köylü için o yıllarda **bir ayaklı gazete**. Hele böyle **Cemil** gibi şeytanın yattığı yeri bilen biri olursa (s.42).

➢ Çerçi Cemil ile Tahsildar Atıf muhtarın eyvanında oturuyor; yedikleri bol kavurmalı yumurta ile bulgur aşının; içtikleri ayran ile cıgaraların rehaveti altında muhtarın anlattıklarını dinliyorlardı.

– **Atıf Efendi kardeşim**, sen söyle... Şimdi ben bu kumandanı ne yapayım? (s.51).

➢ "Ulan **Çerçi**" demiş Paşa, "Tüccarlığın iyicene ağırlaşmış, sermayen yere göğe sığmaz olmuş, duyduğumuz bu, doğru mudur?" demiş. **Bu sefil** yanılıp "Doğrudur şefim, sayende..." demez mi! (s.106).

➢ **Çerçi Cemil** umursamaz bir eda ile elini salladı.

– Doğru... Bir de Halk Partisi'nin altı oku milletin sinesinde ne kadar yer etmiş acaba, onu ölçmek istemiştir. Muhtar Halil, **Çerçi**'nin bu aldırmazdığına içerliyordu (s.53).

➢ O gün **Çerçi Cemil** kasabadan haber getirecekti. İki katlı evinin eyvanından bütün aşağı köyler, dereler, karşı yatan dumanlı dağlar görünüyordu. Sedire çökmüş bir yandan ikinci hanımı Selvihan'ın getirdiği kahveyi höpürdetiyor; bir yandan da "**Ulan Çerçi**, bir hayırlı haberle gelmeyesi, göresin" diye, **Çerçi**' ye sövüp sayıyordu. Gözü köyün dolamaçlı yokuşunda idi (s.47).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere burada da göndergenin yinelenmesiyle bir artgönderim yapılmış, Çerçi Cemil ve Tahsildar Atıf'ın da farklı yapılarda kullanılmış örnekleri hikâyede görülmüştür. Fakat örneklerinin hikâyede çok sayıda olmadığı tespit edilmiştir.

1.1.2.2.8.1.6. Hacali

Hacali, kasabanın berberidir. Hikâyede "Hacı abi", "Berber Hacı" veya "Hacali" adlarıyla anılmıştır. Hacali de hikâyenin kahramanlarından birisi olarak öncül ifade olarak kullanılmış ve daha sonra göndergenin yinelenmesi biçiminde de farklı kelimeyle ve yapılarla karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ Kasabaya inip **Hacali ağabeyi** buldum. Olanı biteni naklettim. Madencilere gidiyorum dedim, bana biraz dinamit. "Aman aşikâr söyleme, yerin kulağı var, yasaktır" diye tembihledi. Bir iki adam adı verdi. Almazlandım gerçi ama, üsteleyip elime para bile sıkıştırdı. İyidir **Hacı abi**, Allah eksikliğini vermesin (s.62).

➢ Sac soba çıtırtılarla yanıyor. Üzerinde ıhlamur demliği. **Hacı abi**nin gözünde gözlük, elinde gazete. Girdiğimi fark edince kalktı, kucaklaştık.

– Hoşgeldin **yadigâr**, geciktin... (s.97).

➢ En iyisi kasabaya inip **Berber Hacı**'ya danışmak. Hacali ağabeyin her bir şeyden haberi vardır. Berber Hacı babamın asker arkadaşıydı. Eskiden asker arkadaşlığı bir başkaymış canım, kardaştan ileri. **Hacı abi** de bizi çok sever. Adının **Hacı** olmasına bakmayın hacca gitmişliği yok (s.23).

➢ Bunun dedesi Ali Efendi hacca giderken kendisi doğuvermiş. Adını dedesine nisbeten **Hacı Ali** koymuşlar. Köylük yerin dili böyle; iki kelimeyi birleştiriverince **Hacali** olup çıkmış (s.23).

➢ Bu sebeple **Hacı abi** şehrin ilmini, usulünü bilir yani; oralarda usta olmuş, dükkân açmış. Ama hayatın bize çizdiği çizgi nerede eğilir, nerede bükülür bilemeyiz. Hacı abi de o yılları anlatmaz, hiç anlatmaz... Sade kasabalı bir sabah kalkmışlar ki; **Hacali** yanında genç karısı ile çıkıp gelmiş; baba ocağını yeniden tüttüreyim diye. Lakin şurasına dikkat isterim, çoluk yok çocuk yok. **Bir Köroğlu bir Ayvaz** (s.24).

➢ İnce kabuk zar gibi. **Ağa** zedelenmesin, serin yerde kalsın, üzerinden yıl geçse bozulmaz. Sulu, mayhoş, kütür kütür. Bir yanı kızarır on beşinde kız yanağı gibi, öte yanı sarı kalır bal çanağı gibi. Elma dedin mi, mutlaka "aksakı" olacak. İyicene coşmuştu **Hacı**. Artık tutabilene aşkolsun (s.100).

➢ Meğer **Berber Hacı** vefat etmiş, haberini alamadık. Acaba dükkandaki çiçekler, kuşlar ne oldu? Ben kuşun çiçeğin derdinde olayım, sonradan

öğrendik ki; amca oğulları gelmiş, cenazeyi defnetmiş, terekesinde ne var ne yok satıp gitmişler. Hey gidi **Hacı abi** (s.134).

- **Hacı abi** tez vakitte dükkânı-tezgâhı; bağı bahçeyi yeşertivermiş. Tatlı dilli, güler yüzlü, konuşkan, okur-yazar...Yaa, kasabada sürekli gazete okuyan birkaç kişiden biri. Sade gazete mi? Bir sandık da kitap getirmiş gelirken. Yahu **bir berber adam** bu kadar okumaya meraklı olsun, aşkolsun yani (s.24).

- Babam ecel döşeğinde iken **Berber Hacı** yanında imiş. Ölürken bizleri kendisine ısmarlamış. Zaten benim orta mektebe yazılmama da o sebep olmuştu. "Zeki oğlan, harcanmasın, köyden bir okumuş adam çıksın" diye babama asılmıştı. Babamın da haliyle yüzü asılmıştı. Fukara bir köylünün şehir yerlerinde çocuk okutacak gücü mü vardı. **Hacali ağabey** gülerek sırtını sıvazladı babamın. Tasalanma... Biz ne güne duruyoruz... (s.28).

- İçime sinmemişti ama bir şey diyemedim. Kimmiş bu yiğit adam böyle. İstanbul'da oturup köyde namını yürütecek. Üstelemedim, vardır bir bildiği **Berber Hacı**'nın. Ayaklandım, çoraplar da kurumuştu zaten.

– Sen daha iyisini bilirsin **Hacı abi,** bana müsaade (s.103).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere Hacali de hikâyede öncül ifadeden sonra farklı yapılarda kullanılmış ve göndergenin yinelenmesiyle artgönderim oluşturmuştur. Sonrasında kullanılan farklı kelime ve ifadelerle okuyucu, kastedilen kişinin Hacali olduğunu anlayabilmiştir.

1.1.2.2.8.1.7. Muhterem Bey

Muhterem Bey, köyün zenginlerinden birisidir. Hikâyede "Muhterem Bey", "Muhterem" veya "Zalım Aslan Ağa'nın torunu" adlarıyla anılmıştır. Muhterem Bey de hikâyenin kahramanlarından birisi olarak öncül ifadede kullanılmış ve daha sonra da göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ Meğer bizim köyün ulularından **Zalım Aslan Ağa'nın torunu** imiş. Köye ilk defa geliyor imiş. Bilmem neresinin muhasebe müdürlüğünden emekli imiş. Adı **Muhterem**'miş. Hoş geldin **Muhterem Bey**. Hayrola! ... (s.181-182).

➢ **Muhterem Bey** babaocağını görmeye gelmiş. Sadece görmekle kalsa iyi. Bir-iki gece kalır, fotoğraf falan çeker, gider. Yoo... Şehir hayatından bıkmış. Bu "bıkmış" lafının altında neler gizlidir kim bilir. Köyün temiz havasını ciğerlerine çekecek, kekik kokulu rüzgârlı tepelerde çiçek toplayacak, temiz süt içip, köy yumurtası yiyecek, ömrünün kalan yıllarını sağlıklı bir ortamda kafa dinleyip gönlünce geçirecek. Hay Allah. **Hoş adam** yahu (s.183).

➢ **Muhterem Bey** ne de olsa **Zalım Arslan Ağanın sülbünden süren bir fert**. Böyle olduğunu işe koyulunca gösterdi. Altında arabası, üst-baş toz içinde, fırtına gibi kasabaya inmeye, civar beldelere gidip gelmeye, gerekli ustaları, ameleyi, malzemeyi bulmaya koşturdu (s.186).

➢ Böylece **Zalım Arslan Ağa'nın torunları**ndan olup, **muhasebe müdürlüğünden emekli Muhterem Bey**'in köye dönme macerası noktalandı (s.191).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede Muhterem Bey'in de farklı yapılarda kullanılmış örnekleriyle karşılaşılmıştır. Fakat örneklerinin hikâyede az sayıda olduğu tespit edilmiş ve sadece dört örneğine rastlanılmıştır.

1.1.2.2.8.1.8. Selvihan

Selvihan, muhtarın karısıdır. Hikâyede "Selvihan" veya "Muhtarın ikinci karısı Selvihan" adlarıyla anılmaktadır. Selvihan da hikâyenin kahramanlarından birisi olarak öncül ifadede kullanılmış ve sonrasında göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ Tahsildar Atıf oturduğu yerde kütür kütür gerindi. Hediye'yi düşünüyordu. **Muhtarın ikinci karısı Selvihan**'ın kızı Hediye'yi (s.52).

➢ **Muhtar Halil'in karısı Selvihan** İstanbul gurbetine gidip de dönmeyen kocasından dul kaldığında Hediye yedi yaşında idi. Halil daha karı düşkünlüğünden kurtulup, büsbütün para düşkünlüğüne sardırmamıştı. **Selvihan**'a kene gibi yapıştı. **Kadının** tutar bir hısmı-akrabası yoktu (s.56).

➢ Muhtar bu durumu epeydir sezdiği, esasen bir şu kadar başlık parasından olduğu için; meseleyi duyar duymaz **Selvihan**'ı köteğe yatırdı. **Kadıncağız**ın her yanlarını mosmor edip bıraktı (s.93).

➢ Muhtar'ın oğulları İstanbul'dan hiç dönmedi. Orada evlenip çoluk–çocuğa karışmışlar. **İkinci karısı Selvihan** hastalanınca kızı Hediye, Şahin'le beraber gelip onu da götürmüştü (s.148).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere Selvihan'ın da farklı yapılarda kullanılmış örnekleriyle hikâyede karşılaşılmıştır. Fakat bu örneklerin hikâyede çok fazla olmadığı görülmüştür.

1.1.2.2.8.1.9. Hediye

Hediye, muhtarın kızıdır. Hediye de hikâyenin kahramanlarından birisi olarak öncül ifadede kullanılmış ve daha sonra göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ – **Hediye**'yi bildin mi?
– Biz memur sınıfından değiliz yavrum, bize hediye meçhul.
– Aptallığa vurma. **Muhtar Halil'in Hediye**'yi, sordum.
– Evet... N'olmuş **kız**ın adı Hediye ise (s.41).

➢ Tahsildar Atıf oturduğu yerde kütür kütür gerindi. **Hediye**'yi düşünüyordu. **Muhtarın ikinci karısı Selvihan'ın kızı Hediye**'yi (s.52).

➢ **Hediye**'nin aşkına zırt-pırt köye damlıyordu. Az önce de kısrağı yoklama bahanesi ile ahıra varıp **kız**ı orada sıkıştırmaya kalkmıştı (s.65-66).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere öncül ifade olarak verilen Hediye, sonrasında farklı yapılarda kullanılarak göndergenin yinelenmesiyle artgönderim oluşturmuştur. Ama hikâyede Hediye ile yapılan artgönderim örneklerinin az sayıda olduğu görülmüştür.

1.1.2.2.8.1.10. Rahime

Rahime, kahramanımızın gelinidir. Rahime de hikâyenin kahramanlarından birisi olarak öncül ifadede kullanılmış ve daha sonrasında göndergenin yinelenmesi biçiminde farklı kelimelerle karşılanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- – Şey diyorum**, şu Kezban'ın Rahime**...
  – No'lmuş **Rahime**'ye? (s.144).

- – Neyse, neyse... Hadi bırak artık. Bak çaylar soğudu. **Rahime** şunları tazele bari.

  Gelin yüzü gözü yaş, yanakları kızarmış titreyen elleriyle bardaklara uzanıyor (s.157).

- – **Gelin**!.. Şunları ocağa yakın ko da kurusun. **Rahime** oğlanın ayakkabılarıyla birlikte çamurlara batmış lastiklerimi, çorapları alıyor; kapı önüne çıkıyor. Yıkayıp temizlemeden bırakmaz. Aferin. Edepli, çalışkan, yumuşak başlı çıktı **gelinimiz** (s.153).

- Bize bir **gelin** gerek. Tezden bir gelin, güçlü-kuvvetli, edepli. **Rahime** iyidir, tam bizim dengimiz (s.146).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere Rahime'nin de farklı yapılarda kullanılmış örnekleri mevcuttur. Ama bu örnekler hikâyede çok fazla değildir. Bu örneklerde de göndergenin yinelenmesiyle artgönderim yapılmıştır.

Sonuç olarak bütün artgönderim türlerinde de görüldüğü üzere artgönderimlerde öncelikle öncül bir ifade verilmiş ve ardından bu öncül ifadeyi karşılayan kişi ya da kişilere, kavrama, nesneye veya ifadelere yer verilmiştir. Bu ifade ya da ifadelerin bir kelime, zamir, sıfat veya söz öbeği

olduğu da görülmüştür. Zamir kullanımı ile yapılan artgönderim türlerinde verilen başlıklarla ilgili örneklerin bazı başlıklarda yeterli sayıda olmaması sebebiyle bu başlıklarda diğer artgönderim türlerinde verilen örnekler alınmıştır. İncelenen hikâyede artgönderimler, yazara yazımdan tasarruf gibi kolaylıklar sağladığı için yazar Mustafa Kutlu, hikâyede artgönderimlere sıklıkla başvurmuştur. Bu artgönderimler, okuyucuyu açısından da herhangi bir sorun teşkil etmemiş ve okuyucu bunu anlamdan rahatlıkla çıkarabilmiştir.

1.1.2.3. Öngönderim

Öngönderim, metinde geçen kelimenin, cümlenin, kişinin, nesnenin, durumun veya yerin daha sonra kullanılan ifadeye veya ifadelere gönderimde bulunmasıdır. Bir metinde öngönderim yapılırken zamirlerden yararlanılır ve bu zamirler öncül ifadeden önce gelerek o ifadeyi veya ifadeleri karşılayarak öngönderim oluşturulur. Öngönderimin artgönderimden farkı şudur: Artgönderimde ilk olarak öncül ifade verilir ve daha sonra o öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayan ifade veya ifadelere yer verilir. Fakat öngönderimde ise önce öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayan ifade veya ifadeler yer almakta daha sonra öncül ifadenin kendisi verilmektedir. Diğer başlıklarda olduğu gibi öngönderimle ilgili de birçok tanım ve açıklamanın olduğu görülmüştür. Bu tanım ve açıklamalar aşağıda verilmiştir:

Kamile İmer – Ahmet Kocaman – A.Sumru Özsoy'un hazırladığı *Dilbilim Sözlüğü* adlı eserde öngönderim ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: *"Öngönderim (cataphora): sözdizim bir dil biriminin daha sonraki bir birime göndermede bulunması durumu; örn. Söylemek istediğim şudur: hoşgörü erdemdir tümcesinde şudur daha sonraki tümceye öngönderimde bulunmaktadır"* (İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 213).

Doğan Günay ise eserinde artgönderim ve öngönderim başlıklarını birlikte alarak öngönderim ifadesi ile ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

> *Bir metinde bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka ögelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. anaphorique) ve öngönderimsel (fr. cataphorique) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır* (Günay, 2017, s. 80).

Şükran Dilidüzgün de öngönderim ile ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

Öngönderim (cataphora): Metin içindeki herhangi bir kişi, durum ya da kavramın önce kimliksel ve anlamsal olarak yorumlanamayan bir şekilde belirtilmesi ve daha sonra adının verilmesiyle metinde daha önce yapılan gönderim ögesinin anlam kazanmasıdır. Metin oluşturmada artgönderimlerden daha az kullanılan öngönderimler anlamdırmayı geciktirici özelliktedir. Yine bu gönderim türünde de önemsenmesi gereken nokta, metinde gönderim ögeleri ile gönderme yapılan adlar arasındaki uzaklığın belli sınırlar dışına taşmaması, hatta tek bir tümce içinde gerçekleştirilmesidir. Belirsizlik yaratarak okuyucunun/dinleyicinin ilgisini yoğunlaştırma, merakını artırma ve sürükleyiciliği sağlama amacını taşıyan öngönderim kullanımı şöyle örneklendirilebilir:

*"Göle maya çalan da o (Nasrettin Hoca) değil miydi? Kazanı doğurtan da şu **Nasrettin Hoca**?"*

Bu örnekte; gönderim ögesi olan üçüncü tekil kişi adılı 'o'. Nasrettin Hoca adından önce kullanılarak bir öngönderim ilişkisi sağlanmıştır (Dilidüzgün, 2017, s. 54-55).

Hülya Aşkın Balcı ise öngönderimleri şu şekilde ifade etmektedir:

Öngönderimler, yazılı metinlerde veya konuşma dilinde kendilerinden sonra kullanılacak bir varlığa, sözcük grubuna, tümceciğe, tümceye veya başka bir noktaya gönderimde bulunmaktadır. Daha doğrusu, metinde geçecek herhangi bir kişi, olay, durum veya nesnenin metinde daha önceden belirtilmesine öngönderim denir. Artgönderimlerin yanı sıra, onlar kadar sık kullanılmamakla birlikte, anlamlı bir birimin yerini tutan bir ögenin söylem sırasında ondan daha önce ifade edilmesiyle ortaya çıkmaktadır

(Balcı, 2018, s. 69).

Sonuç olarak öngönderim de artgönderim de olduğu gibi zamir kullanımı ile yapılmaktadır. Hikâyede öngönderim;

- Zamir Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

olarak tek başlık altında incelenmiştir.

1.1.2.3.1. Zamir Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Artgönderimde olduğu gibi öngönderim yapılırken de zamirler kullanılmaktadır. Hikâyede öngönderim "o, orada", "şu, şurada", "burada", "kim" ve "neler" zamirleri ile yapılmıştır. Fakat "burada" zamirinin öngönderim olarak sadece bir örnekte kullanıldığı görülmüştür. Diğer zamirlerin kullanımı da metinde çok fazla değildir. Aşağıda bu zamirler ile yapılmış öngönderim örnekleri verilmiştir.

1.1.2.3.1.1. Orada İşaret Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Hikâyede "orada" zamirinin öngönderim yapmak amacıyla az sayıda kullanıldığı görülmüştür. Bu zamir, hikâyede hem yalın halde hem de ek almış

halleriyle kullanılmıştır. Aşağıda bu öngönderim türüyle ilgili örnekler verilmiştir:

- Yok canım, hülya falan değil, toprak **orada** işte, **karşıda** beni bekliyor (s.17).

- Be adam sen de **orada**, **onların yanında** kalsana. Madem şehir yerleri köye benzemiyor, her bir rahatlık orada. Niye rahatını tepiyorsun? (s.21).

- Hani yukarıdan bakınca **orada**, **Islak Kaya'nın dibinde** zümrüt gibi yayılmıştı bahçemiz, Allah kem gözlerden saklasın. Fidanların bir kısmı nişan vermiş; hani vişnede, erikte, kayısıda tek-tük meyve var, lakin henüz çağla (s.121).

- Her yer karanlık olmuş, aklım başımdan uçmuştu. Sonra ağır ağır kendime geldim. **Orada** öyle **akça karın üzerinde** kaldığımı anladım (s.207).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere *"orada"* zamirleri, öngönderim yapmak amacıyla öncül ifadeden önce kullanılmış ve öncül ifadeyi karşılamıştır. Hikâyede orada işaret zamirleri ile yapılan öngönderim örneklerinin sadece dört örnek olduğu tespit edilmiştir.

1.1.2.3.1.2. Burada Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Hikâyede "burada" zamiri kullanımı ile yapılan öngönderimle ilgili sadece bir örnek kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıda bu öngönderim türüyle ilgili örnek verilmiştir:

- İşte kaynak **burada**, **elimin altındaydı**. Az zamanda onu bulurum (s.60).

Verilen örnekte görüldüğü üzere *"burada"* zamiri, öncül ifadeden önce gelerek öncül ifadeyi karşılamış ve öngönderim oluşturmuştur.

1.1.2.3.1.3. Kim Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Hikâyede "kim" zamiri kullanımı ile yapılan öngönderim örnekleri çok sıklıkla kullanılmamıştır. Aşağıda bu öngönderim türüyle ilgili örnekler verilmiştir:

- **Kim** bilir **kaç neslin ihtiyacını görmüş, kaç seferberlikten, savaştan, yıkımdan, göçten arta kalmış; gövdesinde sayısız olayın, sevincin, gözyaşının işaretlerini, yaralarını taşıyan; dile gelse destanlar anlatacak eşyalar** (s.138).

- **Kim** ola acaba böyle **vakitsiz**? Gidip açtım. **Deli Derviş** "Selamün aleyküm" deyip sofaya girdi (s.146).

- Hem bağırsan **kim** duyacak, köyde adam mı kaldı. **Derviş** geldi aklıma, yetişir gelir diye sevindim, sonra elim-ayağım iyicene kesildi (s.208).

- Yahu bu köyü buraya **kim** kurmuş acaba? Dağın başına yani, köy kurulur bir yer değil. Sade havası, bir de Akpınar'ın suyu. Eskiler **Mahmut Bey**'in mezrası diyorlar (s.7).

- – Yahu Ali Emmi dedim, adam kağnı arabasını getirmiş satıyor. **Kim** alır ki?

  Başını iki yana sallayarak iç geçirdi.

  – Kimseler almaz. Hatta o araba geri bile gitmez belki. **Fırıncı Zekeriya** odun niyetine alıp yakar (s.139).

- "Merak etmeyin, tamir ederiz" dedik. Dedik ama, **kim** edecek? İçten içe kendimize onu soruyoruz. Elbet bir masraf gerekecek, **kim** karşılayacak? Emrullah Hoca'nın cenazesinde konuşulanlar aklıma geliyor. O zaman atıp tutanları buluruz artık, deriz ki: "İşte mertlik zamanı, köyün yolunu devlet yaptı, tamirini de becerin artık" deriz. Ben pek inanmıyorum ama, dönüşte Orhan öğretmen beni ikna ediyor:

– **İstanbul'da yükü tutanların çoğu** araba aldı. Onlar artık katıra binemez, hem binecek katır nerde (s.176).

➢ Hele biraz daha yakın bakayım dedim, **kim** kırdı acaba? **Aşağıdan dere yatağı köylerden koyun-kuzu otaran serseri oğlanlardan biri** çıkıp kırmış olmasın (s.205).

➢ Baktım, evet, cevizin dalı kırılmış. Ne zaman kırılmış, **kim** kırmış? Cevize dadananlar var; aşağıdan dere boyu köylerinden geliyorlar, **piç kuruları** (s.206).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere *"kim"* soru zamiri, öncül ifade olarak bir isim ve isim grubundan önce gelmiş ve öncül ifadeyi anlam bakımından karşılamıştır. Kim zamiri ile yapılan öngönderim örneklerinin hikâyede fazla sayıda olmadığı tespit edilmiştir.

1.1.2.3.1.4. Neler Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Hikâyede "neler" soru zamiri, öncül ifadeden önce gelerek öncül ifadeyi karşılamış ve öngönderim yapmıştır. Aşağıda bu öngönderim türüyle ilgili örnekler verilmiştir:

➢ **Neler** dememiş bizim için; neler: **'Ben de bu muhtarı bayağı bir adam bilirdim, Çerçi Cemil'in ipine sarılıp, define bulacağım diye gece yarılarında…'** (s.65).

➢ "Bak ben sana daha **neler** yapacağım. Ve hatta yaptım bile. Di get de belle." Arası çok geçmedi haberi aldık. **Davavekili Topal Tahir'i tutmuş. Dilekçeyi tanzim etmiş, tapulu arazimi cebri zapteyledi diyerek bizi mahkemeye vermiş** (s.123).

➢ Şehir hayatından bıkmış. Bu "bıkmış" lafının altında **neler** gizlidir kim bilir. **Köyün temiz havasını ciğerlerine çekecek, kekik kokulu rüzgârlı tepelerde çiçek toplayacak, temiz süt içip, köy yumurtası yiyecek, ömrünün kalan yıllarını sağlıklı bir ortamda kafa dinleyip gönlünce geçirecek** (s.183).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere *"neler"* zamiri kullanımı ile yapılan öngönderim örnekleri hikâyede çok sayıda kullanılmamıştır.

1.1.2.3.1.5. Şu, Şurada Zamiri Kullanımı ile Yapılan Öngönderim

Hikâyede "şu, şurada" zamiri, öncül ifadeden önce gelerek öncül ifadeyi karşılamış ve öngönderim yapmıştır. Bu zamirler, hikâyede hem yalın halde hem de ek almış halleriyle görülmüştür. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- – Ulan şu suyu bulalım benden sana bir yeni fistan söz. Aha **şuraya** yazıyom, diye işaret parmağımla **yere** bir çizgi çektim (s.50).

- Neyse, geçeyim **şuracıktan**, **dere içinden** çıkıp bahçeye varayım bir (s.169).

- Gülümsemesi **şu** manaya gelmiştir:

"Sen dur Çavuş'un dölü, sen dur. Sen bu bahçeyi yaptım-çattım say.

Sen bu meyveyi-sebzeyi gönül hoşluğu ile yiyeceğim de

De de yan üstüne yatıp uyu.

Bak ben sana daha neler yapacağım.

Ve hatta yaptım bile.

Di get de belle." (s.123).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere *"şu, şurada"* zamiri, öncül ifadeden önce gelerek öncül ifadeyi karşılamış ve öngönderim oluşturmuştur. "Şu, şurada" zamiri ile ilgili örneklerin de diğer başlıklardaki örnekler gibi çok fazla olmadığı görülmüştür.

Sonuç olarak bakıldığında öngönderimler, artgönderimlerden farklıdır. Öngönderimlerde önce, öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayan ifade yani zamirler daha sonra öncül ifadenin kendisi verilmektedir. Öngönderim oluşturan bu zamirler, hikâyede hem yalın halde hem de ek almış halleriyle

kullanılmıştır. Yazar Mustafa Kutlu, hikâyede artgönderim örneklerine yer verdiği gibi öngönderim örneklerine de yer vermiştir. Ama öngönderim örneklerinin hikâyede çok fazla sayıda kullanılmadığı tespit edilmiştir.

1.1.3. EKSİLTİLİ YAPILAR

Eksilti, bir metinde yer alan cümle veya cümlelerdeki kimi ögelerin eksik olması durumudur. Metinde yer alan bu eksiklik, anlamı bozmayacak ve aksatmayacak biçimdedir. Aynı zamanda okuyucu bu eksiltiyi, anlamsal olarak da kendisi tamamlayabilmektedir. Eksilti, bazen cümleleri kısaltmak ve anlatımda kolaylık sağlamak amacıyla yazarın da başvurduğu bir yöntemdir. Eksiltili yapılar hakkında da birçok tanım ve görüş vardır. Bu görüşlerden biri Beaugrande ve Dressler'e aittir.

Beaugrande ve Dressler eksiltiyi şu şekilde tanımlamaktadır: *"Metnin yoğunluğuna ve etkinliğine katkıda bulunan bir düzenektir"* (Beaugrande – Dressler, 1988, s. 66).

Mehmet Özmen ise eksiltiyi *"Dilde en az çaba kuralına bağlı olarak, bir kelimenin, bir kelime grubunun veya bir cümlenin, herhangi bir ögesinin, herhangi bir anlam karışıklığına yol açmayacak şekilde, düşürülmesi, eksiltilmesi olayı"* (Özmen, 1996, s. 71) olarak tanımlamıştır.

Berke Vardar da eksilti için *"Olağan koşullardaki biçimine oranla kimi ögeleri eksik olan ama anlamayı aksatmayan dizim"* (Vardar, 2002, s. 92) tanımını yapmıştır.

Kamile İmer – Ahmet Kocaman – A.Sumru Özsoy'un hazırlamış olduğu sözlükte ise eksiltili yapı şu şekilde açıklanmaktadır: "*Eksiltili (elliptical) sözdizim eksiltisi bulunan yapı; örn. Ahmet patates sever, Mehmet de kabak tümcesi eksiltili tümcedir. Çünkü sev eylemi ikinci yapıda tekrarlanmamıştır, Mehmet'in kabak sevdiği bağlamdan anlaşılmaktadır"* (İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 120).

Halliday ve Hasan'a göre ise de eksilti şu şekilde ifade edilmektedir:

Eksilti, "Metinde söylenmemesine rağmen anlaşılan şey, unsur" dur. Eksilti ve değiştirim, temelde birbirine benzeyen iki bağdaşıklık kurucusudur. Değiştirimde,

cümleden/metinden düşürülen unsurun yerine başka bir kelime geçerken eksiltide geçmez. Bu nedenle Halliday ve Hasan eksiltiyi sıfır değiştirim (substitution by zero)

(Halliday – Hasan, 1976, s. 142).

Doğan Günay'a göre de eksilti şu şekilde açıklanmaktadır:

Eksilti, bir tümceden bir ya da birden çok ögenin silinmesi işlemini belirtir. Bu silinme sonunda tümcenin bağlam içindeki anlaşılırlığı kaybolmaz. Her dilde, kendi kullanım olanaklarından yararlanılarak, birden çok tümceyi, birbirlerine bağlı olarak daha kısa söyleme biçimi vardır. Bunlar eksiltili (fr. elliptique) yapı olarak tanımlanır

(Günay, 2017, s. 87).

Hülya Aşkın Balcı ise eksiltiyi şu şekilde açıklamaktadır:

Tümcenin anlamını yitirmeden bir ya da birçok ögesinin eksiltilmesi sonucu ortaya çıkan duruma eksiltili yapılar adı verilmektedir. Eksik fakat anlaşılır tümce kullanımı olarak da tanımlanmaktadır. Ancak bu eksiltmenin anlam belirsizliğine yol açmaması gerekir. Bu durumda "eksilti" sözü, kısaltma ile söze kuvvet verme fonksiyonunu üstlenmektedir. "Hasan gelmezse Mehmet'le "tümcesi bu konuyu güzel açıklayan bir örnektir. Bu tümcenin sözdizimsel olarak tam bir tümce olabilmesi için gerekli sözcükleri sağlayan bir sorudan hemen sonra ifade edilmesi gerekir. Örneğin, "kiminle alışverişe gideceksin? sorusundan sonra söylenecek olan bu tümce tek başına bir tümce olmadığından, dilbilgisi açısından da eksiktir. Böylece eksiltili yapılar kendini tümce, metin, pragmatik ve üslupbilim düzeyinde gösterecek düşünce akışı açısından boş bırakılan yerlerin okur tarafından zihinsel olarak nasıl doldurulduğunu gösteren yapıları içermektedir. Konu hakkında dilciler arasında tam bir görüş birliği bulunmadığından, terim ve sınıflandırma açısından da bir kargaşa söz konusudur. Daha önce yapılan terim ve sınıflandırma çalışmaları ışığında eksiltili yapıları metindilbilim incelemelerinde "tümce düzeyinde eksiltili yapılar ve anlatım düzeyinde eksiltili yapılar" şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Balcı, 2018, s. 114-115).

Şükran Dilidüzgün ise eksiltiyi şu şekilde ifade etmektedir:

Metnin yoğunluğu ve yetkinliğini arttırmak için diğer bir düzenek olan eksilti, metin içindeki bir olguyu metinde anlam kaybına yol açmayacak şekilde atarak yinelemedir. Eksiltilen metinsel öge, gönderim gibi metinsel ilişkiler aracılığıyla okur/dinleyici tarafından metnin anlaşılması sürecinde çıkarımsal olarak tamamlanır. Örneğin; aşağıdaki tümcelerde parantez içinde gösterilen eksiltilmiş ögelerin yokluğu iletişim kopukluğu yaratmamaktadır:

"A: Bugün balık tutmaya gidecek misiniz? B: (Bugün balık tutmaya) gideceğiz."

"A: Yemeği kim pişirdi? B: (Yemeği) annem pişirdi."

Anlam kaybının olmaması diliçi bağlamın gerçekleştirilmesine bağlıdır. Dilidüzgün, eserinde Leyla Subaşı Uzun'un 2003 yılındaki çalışmasından alıntı yaparak diliçi bağlamı gerçekleştiren bütüncül yapıları da örneklendirerek şunları söylemektedir:

Daha sonra eksiltili anlatımları kullanırken anlam kaybına ya da yanlış anlaşmalara yol açmamak için iyi bir dil ve anlatım biçimi bilgisiyle beraber mantık ve dünya bilgisi de işin içine girmektedir; kısaca, eksiltili yapılar dilbilgisel olduğu kadar mantıksal-anlamsal açıdan da değerlendirilmelidir (Dilidüzgün, 2017, s. 56-57).

Kerime Üstünova ise eksiltiyi şöyle açıklamaktadır:

Eksilti hem yazar hem de okuyucu için önemli bir konudur. Çünkü hem yazarın dil ekonomisi adına yazım zamanından tasarruf etmesi hem de okuyucu adına okurken zamandan tasarruf edilmesi için son derece önemli bir hususdur. Örneğin; "Ali makarnayı sever. Veli de" cümlesi eksiltili yapıya bir örnektir. Burada "Ali makarnayı sever" cümlesini kullanmak yerine eksiltme yapılarak "Veli de" ifadesi kullanılmıştır. Öncül ifadeden sonra Veli'nin de aynı şeyi sevme ifadesi sadece "Veli de" ifadesiyle belirtilmiştir. Bu örneğe bakıldığında burada yapı olarak değişiklik varken anlam olarak herhangi bir değişiklik yoktur ve bu da Dilde En Az Çaba İlkesi ile açıklanmaktadır. Kerime Üstünova en az çaba ilkesi ile ilgili şunları söyler: "İletişimde zamandan tasarruf, dilin tekrardan hoşlanmayışı, en az çaba ilkesi gibi nedenler, anlatım kısalığına yol açmaktadır. Yazarın / konuşanın, okuyanın / dinleyenin bir şeyler bildiğini, dikkatle okuduğunu / dinlediğini düşünmesi, kimi birimlerin cümleden atılmasına, düşürülmesine neden olmaktadır" (Üstünova, 2002, s. 169).

Zeynep Korkmaz ise eksilti için şu tanımı yapmaktadır: *"Konuşma sırasında zamandan ve emekten tasarruf ederek kolaylık sağlamak amacıyla ses düşmesi, ses benzeşmesi, ses ve hece kaynaşması (Contraktion) gibi olaylara yol açan kural"* (Korkmaz, 2003, s. 84).

Sedat Balyemez ise eksiltiyi şu şekilde ifade etmektedir: *"Az söz ile daha çok şey anlatma gayretine bağlı olan 'az çaba kuralı' ve tekrara düşmek endişesidir. Bu nedenle her dilde, o dilin kendine özgü kurallarına bağlı olarak ortaya çıkan ya da sınıflandırılan eksiltiler vardır"* (Balyemez, 2010, s. 153).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere diğer başlıklarda olduğu gibi eksiltili yapılarda da en az çaba ilkesine başvurulmuştur. En az çaba ilkesi, yukarıda da bahsedildiği gibi tekrara düşme endişesidir. Bu ilke hem konuşma dilinde hem de yazı dilinde görülebilir. Metin yazarları tarafından zamandan tasarruf etmek ya da tekdüzeliği kırmak gibi çeşitli sebeplerle en az çaba ilkesi eserlerde genellikle kullanılmaktadır. Bu bölüm de yani eksiltili yapılar da en az çaba yasası ile ilgilidir. Çünkü eksiltili yapılarda cümle tam olarak verilmediğinden bir eksilti oluşur. Bunun sebebi ise anlatılmak isteneni okuyucuya daha hızlı ve basit bir şekilde ifade etmek, aynı zamanda yazım zamanından tasarruf ederek yazara büyük kolaylık sağlamaktır. Eksilti, yapı olarak değişikliğe sebep olurken, anlam olarak herhangi bir değişikliğe sebebiyet vermemektedir. Anlam, okuyucu tarafından tamamlanarak sadece az sözle çok şey anlatılmak istenilmektedir.

Eksiltili yapılar beş başlık altında incelenmiştir:

- Özne Eksiltisi
- Nesne Eksiltisi
- Tamlayan Eksiltisi
- Tümleç Eksiltisi
- Yüklem Eksiltisi

1.1.3.1. Özne Eksiltisi

Özne eksiltisinde, metinde önce verilen cümlede öncül ifade olarak verilen özne, daha sonraki cümle veya cümlelerde tekrar verilmediğinden bir özne eksiltisi oluşturmaktadır. Özne eksiltisinde, diğer eksiltili yapılar gibi sadece yapıda değişiklik meydana gelmekte ve eksiltiler, metinde anlam bakımından herhangi bir bozukluğa ve değişikliğe sebebiyet vermemektedir. Hikâyede özne eksikliği sıkça görülmüş ve hikâyenin birçok yerinde cümlenin ögelerinden biri olan özne, eksiltili yapı olarak kullanılmıştır.

Özne eksiltisi üç başlık altında incelenmiştir:

- Hikâye Kahramanları Açısından Yapılan Özne Eksiltisi
- Sözcük Açısından Yapılan Özne Eksiltisi
- Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Özne Eksiltisi

1.1.3.1.1. Hikâye Kahramanları Açısından Yapılan Özne Eksiltisi

Hikâyede birçok kahraman sıkça karşımıza çıkmaktadır. Hikâye kahramanları açısından yapılan özne eksiltisinde, hikâye kahramanları hikâyede öncül olarak verilmekte ve cümlede özne olarak kullanılmaktadır. Fakat daha sonra gelen cümle veya cümlelerde özne tekrarlanmadığından bir özne eksiltisi oluşmaktadır. Bu sebeple cümlede, yapı açısından bir eksilti görülmekte ve bu eksilti, anlamda bir değişikliğe yol açmamaktadır. Çünkü okuyucu, bu eksiltiyi bağlamdan çıkarabilmektedir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ **Deli Derviş** gün boyu dişlerini sıktı durdu. İçinde kabaran hakikat bilgisini dışa vurmuştu. Nasıl da şaşırmıştı karşısındaki. İşte o an, kibir askeri at binip kalbi kuşattı. Dervişin gönlü daralmaya durdu. **(Deli Derviş)** Daraldıkça sıktı kendini; sıktı, sıktı. **(Deli Derviş)** Sonunda taşıverdi. **(Deli**

Derviş) Yine çıplak tepelere doğru koşaradım gidiyordu. **(Deli Derviş)** Yine dellenmişti (s.37).

- **Şahin**'de gerçi cep delik, cepken delik ama mangal kadar yürek var. **(Şahin)** Taşı havaya atıp kafayı altına tutacak çağlarda. **(Şahin)** "Meraklanma kınalım" dedi, "Dadandın mı alır kaçarım seni, İstanbul gurbetinin canı sağolsun" dedi (s.57).

- Dedi de **Hediye**'nin içi rahata mı kavuştu? **(Hediye)** Babasını hatırladı, hayal-meyal. İstanbul gurbetinde kalan babasını (s.57).

- **Tahsildar Atıf** ise durumdan ancak birkaç gün sonra haberdar olabildi**.** **(Tahsildar Atıf)** Kumar masasında idi. **(Tahsildar Atıf)** Epeyce kaybetmişti, sürekli içiyordu. **(Tahsildar Atıf)** Haberi kulağına fısıldayan adamın suratına bir süre anlamsız gözlerle kanlı kanlı baktı. **(Tahsildar Atıf)** Elindeki kağıtları masaya yavaşça bıraktı. **(Tahsildar Atıf)** Hiçbir şey söylemeden kalktı. **(Tahsildar Atıf)** Yarım şişe rakısını masanın altından alıp paltosunun iç cebine soktu. Vakit gece yarısını geçiyordu. Kasabanın bütün ışıkları sönmüştü. Ilık, yıldızı bol bir kış gecesiydi. Atıf Efendi kasabanın ana caddesinde, diz boyu kar içinde bir süre yalpalaya yalpalaya dolaştı. **(Tahsildar Atıf)** Şişede kalan rakıyı susuz, mezesiz kafaya dikti. **(Tahsildar Atıf)** Saat Kulesi'nin bulunduğu yere kadar çıktı da durup; aşağıya, sessiz-sedasız kara gömülmüş yatan kasabaya baktı. Tam bu sırada bir köpek acı acı uludu. Sesi duyan Tahsildar sanki bir işaret bekliyormuş gibi aniden boşandı. **(Tahsildar Atıf)** Hüngür hüngür ağlamaya; bir taraftan Muhtar'a, ailesine, kızına sövüp saymaya başladı. **(Tahsildar Atıf)** Ancak sabaha doğru evinin kapısını bulabildi (s.94-95).

- – Kim olacak peki, köyden kimse cesaret edemez. Zurnanın "zırt" dediği yere gelmiştik. **Berber Hacı** tadını çıkardı bu anın. **(Berber Hacı)** Bardakta kalan son ıhlamur yudumunu dikti. **(Berber Hacı)** Bir cıgara daha yaktı (s.103).

➢ Bu celselerle oyalanıyordu **Enis Bey**. **(Enis Bey)** Unutmaya çabalıyordu. **(Enis Bey)** Kendini, kendisiyle birlikte bu ıssız kasabaya gelmeyi reddeden ve hala boşanamadığı karısını, karısından yana çıkıp o cadının yanında yer alan çocuklarını. **(Enis Bey)** Yapayalnız yaşıyor ve içiyordu işte. **(Enis Bey)** Bu kuş uçmaz kervan geçmez yerde elden düşmüş bir daktilo gibi kendini tozlanmaya terk etmişti (s.127-128).

➢ **Orhan öğretmen** de dertli. Mektep kapanacakmış, **(Orhan öğretmen)** yolda anlattı, uzun uzun (s.173).

➢ İkindiden sonra **Muhterem Bey**'i katıra bindiriyorum, bahçeye iniyoruz. **(Muhterem Bey)** Pınarın suyunu çok seviyor. **(Muhterem Bey)** Bahçeye de bayılıyor. **(Muhterem Bey)** Hele ki meyveleri dalından koparıp yemeye. **(Muhterem Bey)** "İşin zevki burada" diyor (s.187).

➢ Köylük yerin dili böyle; iki kelimeyi birleştiriverince **Hacali** olup çıkmış. Anlatsam şimdi diyorum ya, hayatı hikâye. **(Hacali)** Babadan yetim (s.23).

➢ Sen önce **Muhtar Halil**'den yakayı sıyırmaya bak. Narmış... Pöh... Herifin kızını da kaçırdınız, **(Muhtar Halil)** tutsa sizi bir kaşık suda boğacak (s.101).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâye kahramanlarının adları sürekli olarak yinelenmemiş ve hikâye kahramanları, hikâyede birçok yerde bazen bir cümle içerisinde bazen de cümlelerle süregelen bir şekilde özne açısından eksilti oluşturdukları görülmüştür.

1.1.3.1.2. Sözcük Açısından Yapılan Özne Eksiltisi

Sözcük açısından yapılan özne eksiltisinde, öncül ifadeyi oluşturan özne, bir sözcük şeklinde verilmekte ve daha sonraki cümlelerde bu sözcük geçmemektedir. Bu durum da sözcük açısından yapılan özne eksiltisini oluşturmaktadır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Sol dizimi dikmiş, sağ **ayağ**ımı uzatmışım. Uzattığım ayaktan kara lastiği çıkarıp atmışım; **(ayağım)** ferahlasın, teri kurusun diye (s.11).

- Orada "sakı" denen bir **elma** yetişir, ağa elmanın şahı. **(Elma)** İnce kabuk zar gibi. Ağa **(elma)** zedelenmesin, **(elma)** serin yerde kalsın, **(elma)** üzerinden yıl geçse bozulmaz. **(Elma)** Sulu, mayhoş, kütür kütür (s.99-100).

- **Kar** eriyordu. **(Kar)** Göz kamaştıran milyonlarca parıltı saçarak, alttan alta minik dereciklere dökerek sularını, artık iyiden iyiye ısıtmaya başlayan güneşin altında ezilip büzülerek, her gün hissettirmeden kütlesini küçülterek toprağa karışıyordu (s.104).

- Havalar biraz daha ısınınca **turnalar** sökün eder. **(Turnalar)** Sanki hasret kavuşturan gibidirler. **(Turnalar)** Köyün üzerinden bütün o içli türküleri, gözyaşlarını yüklenip katar katar geçerler (s.11).

- **Adam**ın duru-durağı kalmamıştır. Şubatı marta bağlamaya görsün, **(adam)** "Gidelim artık" diye tutturur (s.21).

- Koca koca kayaları yuvarlayıp **sel**in önüne bırakıyoruz. Mübarek **(sel)** bana mısın demiyor (s.152).

- Ama **köylüler** tâ o zamandan köyü gözden çıkarmış olmalılar ki, **(köylüler)** yanaşmadılar (s.187).

- **Harmanlar**ı yabani otlar sarmış, **(harmanlar)** eşek dikeninden görünmez olmuştu (s.203).

- **Karabatakları** seyrediyorum; **(karabataklar)** nasıl da dalıp dalıp çıkıyorlar (s.196).

- "Dünyanın kırk bin türlü hali var" diyorlar. **Çocukları, torunları** için endişelenip; "Gün olur **(çocuklar, torunlar)** darda kalırlarsa gelir otururlar, hele dursun" diyorlar (s.202).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere sözcük açısından yapılan özne eksiltisi örnekleri hikâyede genellikle kullanılmıştır. Bu durum dilde en az çaba yasası ile ilgilidir. Çünkü hikâyede eksiltilere, yazar tarafından yazım zamanından tasarruf sağlamak gibi çeşitli amaçlarla bir yöntem olarak başvurulmuştur. Eksiltili yapının öncül ifadeleri, metinde hem bir hayvana hem de bir insana ait bir durum olabildiği de görülmüştür.

1.1.3.1.3. Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Özne Eksiltisi

Sözcük öbeği şeklinde öncül ifade olarak verilen özne, bir sonraki cümlede veya cümlelerde eksiltili yapıda kullanılmıştır. Hikâyede sözcük öbeği açısından yapılan özne eksiltisi örnekleri çoğunlukla kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Zabıt kâtibi** daktilosunu yeniden tıkırdattı. Falan köy hudutları içinde Islak Kaya mevkiinde; şarkı yol, garbı dere, cenubu sahib-i senet tarlası, şimali sahib-i senet tarlası ve kayalık, bin lira kıymetinde sulu bahçe. **(Zabıt kâtibi)** Bir yandan yazıyor bir yandan da Hâkim Enis ile Cöngün Ali Efe'ye veriştiriyordu (s.126).

- Keloğlu içinden "Namı batsın" diye geçirdi. **Anlattığı hikayeler**i yazıya geçirmek zaman alıyor, **(anlattığı hikayeler)** zabıt katibini bıktırıyordu (s.127).

- **Köyü terk edenlerin asırlık eşyaları**; yıpranmış, rengini atmış, hatıra ve hikayesini kaybetmiş ne kadar ıvır-zıvır varsa meydana yığılmıştı. **(Köyü terk edenlerin asırlık eşyaları)** Kim bilir kaç neslin ihtiyacını görmüş, **(Köyü terk edenlerin asırlık eşyaları)** kaç seferberlikten, savaştan, yıkımdan, göçten arta kalmış; **(Köyü terk edenlerin asırlık eşyaları)** gövdesinde sayısız olayın, sevincin, gözyaşının işaretlerini, yaralarını taşıyan; **(Köyü terk edenlerin asırlık eşyaları)** dile gelse destanlar anlatacak eşyalar (s.138).

➢ Kaç zamandır **vişne reçeli**ne hasret kaldık. Rahmetli her yıl **(vişne reçeli)** yapar; yaptığıyla kalmaz eşe-dosta bol bol dağıtırdı (s.205).

➢ Köyde kalan haneleri tek tek sayıyorum. Çoğu evde **yaşlı bir dul kadın** var. Ama **(yaşlı dul kadınlar)** kendilerini ayakta tutuyorlar; **(yaşlı dul kadınlar)** birbirlerine dayanıyorlar, eh **(yaşlı dul kadınlar)** pek de şikâyet etmiyorlar (s.196).

➢ **Oğulları**nın canına minnet. **(Emrullah Hocanın oğulları)** İşte çekip gidecekler, lakin **(Emrullah Hocanın oğulları)** baba ocağını yıkılmaktan koruyacak, çayıra-tarlaya göz kulak olacak ahlakı bütün bir bekçi bulmuşlardı. **(Emrullah Hocanın oğulları)** Gönül hoşluğu ile cemaatin huzurunda "Peki" dediler (s.158-159).

➢ Halil ağa, Halil ağa... Bak **Çavuş'un oğlu** geldi. Hani "Yahu şu oğlanı görsek de bir helallik alsak" diyordun. Hadi aç gözlerini, bak **(Çavuş'un oğlu)** geldi işte... (s.147-148).

➢ **Bizim çocuklar** da kaptırmış gidiyorlar. **(Bizim çocuklar)** Araba almışlar. **(Bizim çocuklar)** Şahin dayılarının evi yanında arsa almışlar, **(bizim çocuklar)** yakında inşaata başlayacaklarmış, **(bizim çocuklar)** laf arasında "küçüğü everelim" diye dediler (s.195).

➢ Onu asıl yıkan **iki oğlunun** birden kafa kafaya verip gizlice İstanbul'a kaçmaları oldu. **(Muhtar'ın iki oğlu da)** Gittiler ve **(Muhtar'ın iki oğlu da)** bir daha da dönmediler (s.131).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere öncül ifade konumunda sözcük öbeği şeklinde verilen özne, kendi cümlesinde veya kendinden sonra gelen cümlede eksilti olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu eksiltili yapıya, diğer eksiltili yapılar da olduğu gibi yazar tarafından hem yazım zamanından tasarruf hem de kolaylık sağlamak amacıyla bir yöntem olarak başvurulmuştur.

Sonuç olarak yukarıda verilen özne eksiltisi ile ilgili her başlığın örnekleri hikâyede kullanılmıştır. Bu eksiltili kullanımlar, hikâyede bazen bir cümle halinde bazen de süregelen cümleler şeklinde görülmüştür. Örneklerde de görüldüğü üzere bu öznelerin çoğunluğu insanı veya insanları karşılamaktadır. Ayrıca hayvanlara karşılık gelen örnekler de görülmüştür. Burada öncül ifade konumunda olan özneler, daha sonrasında verilen cümlelerde tekrar kullanılmayarak bir eksilti oluşturulmuştur. Ama bu durum herhangi bir anlam eksikliğine sebebiyet vermemiştir. Bu eksiltili yapı, hikâyede yazar tarafından hem yazım zamanından tasarruf hem de kolaylık sağlaması amacıyla bir yöntem olarak başvurulduğu görülmüştür.

1.1.3.2. Nesne Eksiltisi

Hikâyede öncül ifade olarak kullanılan nesne, daha sonra gelen cümle veya cümlelerde kullanılmayıp bir eksilti oluşturmuştur. Bu eksilti, cümle içerisinde yapı olarak bir değişikliğe sebebiyet verirken anlam olarak herhangi bir değişikliğe neden olmamaktadır. Nesne eksiltisi de özne eksiltisi gibi hem sözcük hem de sözcük öbeği biçiminde yapıldığı görülmektedir.

Nesne eksiltileri iki başlık altında incelenmiştir:

- Sözcük Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi
- Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi

1.1.3.2.1. Sözcük Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi

Sözcük açısından yapılan nesne eksiltisinde, metin içerisinde nesne görevinde kullanılan sözcük tekrar kullanılmamış ve bundan dolayı bir eksilti oluşmuştur. Hikâyede sözcük açısından yapılan nesne eksiltisi örneklerine rastlanılmaktadır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Hele **gençler**; bir an önce çekip gitmek, İstanbul gurbetinde mekân tutmak istiyor. Öyle ki, **(gençleri)** bağlasan durmazlar (s.9).

- İzne gelirken ha bire **nar** götürürdüm. Çoluk çocuğun önünde şakkadak **(narı)** yarıyorum, kan-kırmızı daneler saçılıyor etrafa (s.13).

- İçimde ufaktan bir **öfke** kabarıyor, ama **(öfkeyi)** bastırıyorum (s.155).

- – **Bahçe** diyordunuz hani. Şimdi de onun planlarını kurmaya başlasak; **(bahçeyi)** bahara kadar konuşuruz (s.190).

- Önce **kaya**nın etrafını temizleyip, **(kayayı)** oyacaktım (s.33).

- **Toprak** donundan çözülüp suyu emmeye, emdikçe kabarıp şişmeye, **(toprağı)** bir anaç tavuk gibi ısıtıp yumuşatıp gövdesini, yavrularını bağrına basmaya hazırlanıyordu (s.104).

- Bağırtıya gelenler kavuşuncaya kadar olanlar olmuştu. Her yanım mosmor. **(Beni)** Sırtlayıp eve götürdüler (s.116).

- **Çaylar** geldi, **(çayları)** içtik (s.29).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere sözcük açısından yapılan nesne eksiltisinde nesne, öncül olarak verildiği halde daha sonraki cümlede bu öncül, tekrar verilmemiş ve bir eksilti oluşmuştur. Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere hikâyede hem canlı hem de cansız varlıklara ait eksilti örneklerinin de olduğu görülmüştür.

1.1.3.2.2. Sözcük Öbeği Açısından Yapılan Nesne Eksiltisi

Sözcük öbeği açısından yapılan nesne eksiltisinde, sözcük öbeği olarak verilen ve öncül ifade konumunda olan nesne, metinde sonraki cümlelerde verilmeyip bir eksilti oluşturmuştur. Sözcük öbeği açısından yapılan nesne eksiltisi örnekleri hikâyede sıklıkla kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Hediye **Abo'ların İsmet** adını duymuştu ya, kendisini görmemişti. Daha doğrusu görmüştü ama, o yıllarda çok ufaktı, şimdi **(Abo'ların İsmet'i)** görse tanıyamaz (s.89).

➢ Ben de oğlanlarla beraber **fidan çukurları**na giriştim. **(Fidan çukurlarını)** Derince eşip, güzden koyduğum davar gübresiyle beslenen toprağı çukura dolduruyorduk (s.110).

➢ Elmalara sıra gelince sac üstünde kızaran **taze yufka** kokusu dayanılmaz oldu. Baharın parıltısına karışan suyun küçümen akıntısının yanına çöküp **(taze yufkaları)** iştahla yemeye başladık (s.110).

➢ **Cöngün Ali Efe'nin anlattığı hikayeler** bu kıpırtısız hayatın en renkli sayfalarıydı. **(Cöngün Ali Efe'nin anlattığı hikayeleri)** Keyifle dinler, onların dava mevzuunu terk edip başka sahalara yayılmasına ses çıkarmaz, muhiti ve kişiliğinden uzaklaşır, adeta çocukluğuna döner, kış gecelerinde ninesinin dizi dibinde bir masal alemine dalmış gibi olurdu (s.128).

➢ Ham toprağın üzerinde **yaban otlar** bitmişti. **(Yaban otları)** Yoldum, **(yaban otları)** temizledim, gülü diktim, sonra oturup uzun uzun dua ettim (s.137-138).

➢ **Tiridin suyu** oldu olacak.
– (Tiridin suyunu) Gelip geçen görüyor, milletin nefsi akacak (s.143).

➢ Rahime **oğlanın ayakkabıları**yla birlikte **çamurlara batmış lastiklerimi, çorapları** alıyor; kapı önüne çıkıyor.**(Oğlanın ayakkabılarını, çamurlara batmış lastikleri, çorapları)** Yıkayıp temizlemeden bırakmaz (s.153).

➢ **Köyün en namlı konağı** onun adıyla anılır. Ta nerelerden Ermeni ustalar getirtip **(Köyün en namlı konağını)** yaptırmış (s.182).

➢ **Bozulan yerleri**n tamiri size düşecek. "Merak etmeyin, **(bozulan yerleri)** tamir ederiz" dedik (s.175-176).

- **Güz elmaları**nın kızartıları nokta nokta gözüküyor, Derviş vakit bulsa da **(güz elmalarını)** toplasa bari (s.192).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere nesne eksiltisi hem sözcük hem de sözcük öbeği biçiminde hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Bu eksilti, diğer eksiltili yapılarda da olduğu gibi anlamda herhangi bir değişikliğe yol açmamaktadır. Çünkü okuyucu bu eksikliği gidişattan tamamlayabilmektedir.

Sonuç olarak hem sözcük hem de sözcük öbeği açısından yapılan nesne eksiltisi örneklerine hikâyede sıkça yer verilmiştir. Bu durum diğer yapılarda olduğu gibi dilde en az çaba yasası ile ilgilidir. Yazar hem dilde en az çaba yasası ilkesini uygulamış hem de kendisine zamandan tasarruf ve kolaylıklar sağladığı için bu eksiltili yapılara hikâyede yer vermiştir.

1.1.3.3. Tamlayan Eksiltisi

Tamlayan eksiltisinde, önceki cümlelerde öncül ifade olarak verilen tamlayan, sonraki cümlelerde verilmemiş ve sadece tamlanan verilerek bir eksilti oluşmuştur. Bu eksiltili yapıda da diğer eksiltili yapılarda olduğu gibi anlamda bir değişiklik meydana gelmemiştir. Hikâyede tamlayan eksiltisi örnekleri görülmüştür Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Halil bir alçak iskemleye oturmuş, elinde bir tas **kavurma**, **(kavurmanın) yumuşak taraflarını** seçerek ağır ağır atıştırmaktadır (s.64).

- **Muhtar** eyvanda abdest alıyordu. Musa getirdiği haberleri boğula boğula anlattı. Babası abdesti ortasında bıraktı. **(Muhtar'ın) Paçaları** çemirli, yalınayak eyvanın ortasında dikili kaldı (s.83).

- **Bu rezil**, tüccarlığa soyunmuş bu defa. Ağır tüccar olunca memlekette adını duymayan kalmamış. **(Bu rezilin) şöhreti** ta Milli Şef'in kulağına kadar gitmiş (s.105).

- – Ne yapacak, bakmış karşısında Yecüc-Mecüc kavminden bir **adam**. İn midir, cin midir belli değil. **(Adamın) Gözleri** velfecrini okur, **(adamın) aklı** Eflatun'u okutur (s.106).

➢ O da göçüverince, koca **konak** ucun ucun yıkılmaya durmuş. Ben kalkıp yetiştiğimde, **(konağın) harem kısmı** yok olmuş, sade selamlıkta bir iki oda ile alt katta ahırlar kalmıştı (s.183).

➢ İş bitince **adam** da bitti sanki. **(Adamın) Omuzları** düşmüş, **(adamın) avurtları** çökmüştü (s.189).

➢ **Hatunu** kurtaramadık. Ben var ömrümde ondan incinmedim, Cenab-ı Hak da öte yanda incitmesin. **(Hatunun) Mekânı** cennet olsun (s.194).

➢ **Yaşlı bir erkek** eşini kaybedince yetim çocuğa dönüyor**; (yaşlı bir erkeğin) eli** iş tutmaz, kendine bakamaz (s.196).

➢ Vaktaki memleketi bir uçtan bir uca geçip giden demiryolu kasabadan değil de epeyce uzağından geçiverince **Hanönü**'nün nevri döndü. **(Hanönü'nün) Geleni** azaldı **(Hanönü'nün) gideni** çoğaldı, **(Hanönü'nün)** nüfusu düştü (s.137).

➢ – Sa... Sayende **Derviş**... Birden ne olduysa **(Derviş'in) yüzü** bulutlandı. **(Derviş'in) Sesine** acı bir ton eklendi (s.37).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikayedeki tamlayan eksiltileri hem hikâye kahramanlarına hem de diğer kavramlara yönelik olarak hikâyede birçok yerde kullanıldığı görülmüştür.

1.1.3.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

Yer tamlayıcısı eksiltisi de yazarın hem yazım zamanından tasarruf etmek hem de metne akıcılık gibi çeşitli kolaylıklar sağlamak amacıyla başvurduğu yapılardan biridir. Hikâyede yer tamlayıcısı eksiltisi örnekleri genellikle kullanılmıştır.

Yer tamlayıcısı eksiltisi üç başlıkta incelenmiştir:

- Yönelme Yer Tamlayıcısı Eksiltisi
- Bulunma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi
- Ayrılma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

1.1.3.4.1. Yönelme Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

Yönelme yer tamlayıcısı eksiltisi, +a veya +e yönelme hali ekinin sözcüklere, sözcük öbeklerine getirilmesiyle cümlede meydana gelen eksiltidir. Bu eksiltili yapıdaki örneklerle hikâyede karşılaşılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Oysa şu iş için rahmetli Hoca **kendilerini** kaç kez aramış, **(kendilerine)** kaç kez rica etmişti (s.160).

- Anlatsınlar... Zaten biliyordum **bunu**, **(buna)** gülüp geçtim (s.60).

- **Adam**ı bir kaşık suda boğarlardı. Zaten eve her gelip gidişinde öküzün boyunduruğa baktığı gibi **(adama)** dik dik bakıyorlar, adeta varlığından rahatsız oluyorlardı (s.71).

- – Kar eriyor **Hacı ağabey**, toprak uyanır yakında. Hani bahçe için **(sana)** bir danışayım dedim, fidanlar için (s.98).

- Orada **Kulaksızın Şaban**'ı bul, **(Kulaksızın Şaban'a)** selamımı söyle (s.99).

- – **Nar**ı tutturmak zor efendi. Buralarda hiç **(nara)** rastlamadım (s.100).

- Sandıklarını kuruca bir yere indirmiş, tezgahını kurmuş, **mallar**ını yaymıştı. Önce erkekler gelip **(mallarına)** baktılar (s.105).

- Bak sen şuna, yedi köyün içinde parmakla gösterilen bir **bahçe** kurdum, **(bahçeye)** ömrümü verdim bu işe, kalkmış dudağının ucuyla "dört tane ağaç" diyor (s.156).

➢ Bu **köy**de kaç zaman yaşamış insanlar. Yaşamış da çekip gitmeyi düşünmemiş hiç. Bak, baban olacak adam **(köye)** ömrünü verdi, size emsali olmayan bir bahçe bıraktı (s.164).

➢ Madem kasabaya indin, evladım sor bir kere, bu **köy** neresidir, yolu nasıldır, **(köye)** nasıl giderim, **(köye)** kimle giderim, değil mi ama (s.174).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere yönelme yer tamlayıcısı, öncül olarak verildiği ifadenin sonrasında kullanılmamış ve böylece bir eksilti oluşturmuştur.

1.1.3.4.2. Bulunma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

Bulunma yer tamlayıcısı eksiltisi, +ta/+te veya +da/+de bulunma hali ekinin sözcüklere, sözcük öbeklerine getirilmesiyle cümlede meydana gelen eksiltidir. Bulunma yer tamlayıcısı eksiltisi örnekleri, hikâyede çok fazla görülmemektedir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ Ama yemesi az, **midesi** pek rahat değil, **(midesinde)** ülseri varmış (s.187).

➢ Bu **bahçe** cennetten bir köşe olmuş sanki. Alnının teri, elinin emeğidir, ananın ak sütü gibi helaldir sana. **(Bahçende)** Güle güle otur, ek-biç (s.130).

➢ Muhterem Bey **babaocağı**nı görmeye gelmiş. Sadece görmekle kalsa iyi. **(Babaocağında)** Bir-iki gece kalır, fotoğraf falan çeker, gider (s.183).

➢ **Şehir yerlerinde** her bir kolaylık var derler ya; **(şehir yerlerinde)** hastaya-sağa bakarlar merak etmeyin derler ya; belki doğrudur lakin biz göremedik (s.194).

➢ Her gün bakarım **bahçe**ye. Camialtı'nda bir süre eğleşir bakarım. Artık gözlerim pek seçemiyor amma, **(bahçede)** ulu bir ağaç olan cevizi, dere tarafındaki servi kavakları ve Muhtar Halil'in tarlasına bakan koca armudu görüyorum (s.205).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere bulunma yer tamlayıcısı eksiltisi örnekleri, hikâyede hem yazara yazım zamanından tasarruf hem de metne akıcılık sağlaması amacıyla başvurulan bir yöntem olarak görülmektedir.

1.1.3.4.3. Ayrılma Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

Ayrılma yer tamlayıcısı eksiltisi, +dan/+den veya +tan/+ten ayrılma hali ekinin sözcüklere, sözcük öbeklerine getirilmesiyle cümlede meydana gelen eksiltidir. Hikâyede ayrılma yer tamlayıcısı açısından yapılan eksilti örnekleri fazla sayıda kullanılmamış ve sadece üç örnek olduğu tespit edilmiştir Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Hocaefendi bununla da kalmamıştı. Yataktan yarı doğrulup, başucundaki **Derviş**'in yakasına yapışıp, **(Derviş'ten)** evlilik sözü almıştı (s.159).

- Yine bir yığın devlet arabası, kamyonlar, vinçler, demir direkler, bir de şantiye binası kuruluyor. **Bunlar** buraya ne vakit gelmiş, **(bunlardan)** haberimiz olmamış (s.193).

- **Köy**de kimse kalmadı, seni **(köyden)** götürelim hastalık var, darlık var, bu dağ başında yapayalnız ne edeceksin (s.201).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere ayrılma yer tamlayıcısı, öncül ifadeden sonra kullanılmamış ve öncül ifadeyi karşılamıştır. Hikâyede yönelme, bulunma ve ayrılma yer tamlayıcısı eksiltisi örnekleri çok fazla sayıda görülmemiştir.

Sonuç olarak görüldüğü üzere hikâyede, öncül ifade konumunda verilen yer tamlayıcısı tekrar kullanılmamış ve bu sebeple bir eksilti meydana gelmiştir. Bu eksiltili yapılarda, yapı açısından bir eksilti oluşmuş fakat anlam açısından herhangi bir eksilti olmamıştır. Ayrıca bu eksiltili yapılar, yazara zamandan tasarruf gibi birçok kolaylıklar da sağlamıştır. Yine bu yapılar da diğer yapılar gibi dilde en az çaba ilkesiyle ilişkilidir. Hikâyede hem yönelme hem bulunma hem de ayrılma yer tamlayıcısının eksilti olarak kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

1.1.3.5. Yüklem Eksiltisi

Yüklem, cümlenin temel unsurlarından biridir. Yüklem, cümlede bir yargı bildiren ögedir. Bu sebeple yüklem, cümlede önemli bir işleve sahiptir. Yüklem eksiltisi örnekleri de diğer eksiltili yapı örnekleri gibi yazarın başvurduğu dilde en az çaba yasası ve metinde akıcılık gibi çeşitli amaçlarla ilgilidir. Hikâyede yüklem eksiltisi örnekleri genellikle kullanılmıştır.

Yüklem eksiltisi üç başlıkta incelenmiştir:

- Sözcük Gruplarını Ortak Yükleme Bağlayarak Yapılan Yüklem Eksiltisi
- Diyalog Anlatımlarında Yapılan Yüklem Eksiltisi
- Noktalama İşareti ile Yapılan Yüklem Eksiltisi

1.1.3.5.1. Sözcük Gruplarını Ortak Yükleme Bağlayarak Yapılan Yüklem Eksiltisi

Hikâyede sözcük gruplarını ortak yükleme bağlayarak yapılan yüklem eksiltisi örneklerine çoğunlukla rastlanılmıştır. Bu eksiltide, sözcük gruplarının sonunda yüklem kullanılmamış ve verilen ifadeler ortak yükleme bağlanmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Duvarın üzerini zamanla karamuklar, kuşburnular, yaban gülleri **sardı**. Birkaç bodur meşe, alıç ağaçları, üst başta bir iri ahlat ve rahmetli babamın diktiği o yalnız kavak **(sardı)** (s.5).

- Bazen dalıp bizim buraları; bu ot bitmez çıplak dağları, susuz dereleri **düşünürdüm.** Ele geçen bir ekşi elmayı harman yerinde on kişinin ısırdığını **düşünürdüm.** Ahlatları, bodur meşeleri, dikenli karamukları, kayaları, geveni, ısırganı, çakır dikenlerini **(düşünürdüm)** (s.15).

- Burası bahçe de **olur**, bağ da **(olur)**. Niye olmasın... (s.17).

- Bir nevi Ferhat'a dönmüştüm. O Şirin'e **(sevdalı)** ben bahçeye **sevdalı(yım)** (s.33).

- Önce kayısıları **diktik**, ardından armutları **(diktik)** (s.110).

- El ayak çekildikten sonra üzeri parlak pullar, kabaralar, renkli kesme tenekelerle kaplı tahta sandıklar, çuvallar, çantalar açılacak; getirilen eşyalar, hediyeler ortaya **çıkarılacaktı**. Kutnular, kuşaklar, yazmalar, pullar, boncuklar **(çıkarılacaktı)**. Sonra pırtı, bez, kuka, iplik **(çıkarılacaktı)**. Bir güzel et satırı, bir güzel makas **(çıkarılacaktı)**. Elle çalışan elden düşme bir dikiş makinası **(çıkarılacaktı)**. Sandığı kokuya boğan bir iki limon **çıkarılacaktı** (s.115).

- Kasabadan istasyona kamyonla taşınıyorlar. Bizimkiler de **bindiler.** Sandıkla yatak kamyonun kasasına, kendileri şoför mahalline **(bindiler)** (s.166-167).

- Otelci oteli **kapadı**, fırıncı fırını **(kapadı)** (s.177).

- Şimdi hepsi **kayboldu.** Çocuklar, Haydarpaşa, yolcu vapurları, martılar ve deniz **(kayboldu).** Hatunu bıraktığımız servili kabristan **(kayboldu)** (s.199).

- Karayazı üzerinde hiçbir karaltı **yoktu.** Göz alan, içine düşeni şaşırtıp nereye gideceğini, ne yöne bakacağını unutturan, ucu–bucağı belirsiz bir beyaz deniz **(yoktu)** (s.88).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere sözcük gruplarını ortak yükleme bağlayarak yapılan yüklem eksiltisi örnekleri, hikâyede anlam olarak herhangi bir değişikliğe sebebiyet vermemiş ve okuyucu bu eksiltiyi, cümlenin bağlamından çıkarabilmiştir.

1.1.3.5.2. Diyalog Anlatımlarında Yapılan Yüklem Eksiltisi

Hikâyede diyalog anlatımlarıyla yapılan yüklem eksiltisi örneklerinin çok az sayıda olduğu tespit edilmiş ve sadece iki örneğe rastlanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ – Atıf Efendi kardeşim, sen söyle... Şimdi ben bu kumandanı ne yapayım?

Yahu ben bunu vali paşaya, olmadı tâ Ankaralara kadar **(şikâyet edeyim mi?)** ... (s.51).

➢ – ...Taraf vekillerinin beyanları dikkate alınarak mübrez tapu kaydı muvacehesinde mahallinde keşif icrasına; bilirkişi tayini ile, taraf vekillerinin şahitlerinin hazır bulundurulmasına, keşif masraflarının davacı vekili tarafından mahkeme veznesine **(karar verilmiştir)** … (s.130).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere diyalog anlatımlarında yapılan yüklem eksiltisi örneklerinin hikâyede çok az sayıda kullanıldığı tespit edilmiş ve bu eksiltiyi okuyucu, bağlamdan tamamlayabilmiştir.

1.1.3.5.3. Noktalama İşareti ile Yapılan Yüklem Eksiltisi

Hikâyede noktalama işaretleriyle yapılan yüklem eksiltisi örnekleri çok fazla değildir. Yazar, bu eksilti örneklerini hikâyede genellikle noktalama işareti olarak üç nokta (…) kullanarak göstermiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

➢ Buraya varınca su testisine yapışıp döke saça içiyorum. Heyecandan boğazım kurumuş. Bir avuç da yüzüme çarpıyorum; bütün bunlar **hayal olmasın**; kaya, su, bahçe... **(hayal olmasın)** (s.17).

➢ Fukara bir köylünün şehir yerlerinde çocuk okutacak gücü mü vardı. Hacali ağabey gülerek sırtını sıvazladı babamın. Tasalanma... Biz ne güne duruyoruz... **(dedi)** (s.28).

➢ Sandığı kokuya boğan bir iki limon **çıkarılacaktı**. Tesbih, ağızlık, çakı. Gelinlere bir iki altın. Hayvanlara yağır ilacı, İngiliz siciminden yular, zencir. Paraya kıyılmışsa bir çift parlak potin. Kolonya, şeker... **(çıkarılacaktı)** (s.115-116).

- "..... Nizam-ı Cedid'in şer-i cedid ve küffarı taklit sayıldığı zamanlar adı Musa, kendi kısa, sakalı köse olup İblis soyundan geldiği söylenen Selanikli Musa Paşa… **(idi)**" (s.128).

- Sağında solunda ustasının solgun imzasını, yapım tarihini taşıyan bakır siniler, bakır taslar, kirpikli sahanlar, yamrı-yumru olmuş karavanalar, kulpu kırık güğümler, maşrapalar, kalayı uçmuş dibi zehir yeşiline çalan bulgur kazanları, çamaşır leğenleri, kuyu bakraçları, üsküreler, yağ tavaları, kepçeler... **(vardı)** (s.138).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede yazar, dilde akıcılık ve yazımdan tasarruf etmek çeşitli amaçlarla noktalama işaretleriyle yapılan yüklem eksiltisi örneklerine de diğer eksiltili yapılardaki örnekler gibi başvurduğu görülmüştür. Bu örneklerin anlamında bir değişiklik meydana gelmemiş ve okuyucu da bu eksiltiyi cümlenin bağlamından tamamlayabilmiştir.

Sonuç olarak bütün eksiltili yapılar da diğer başlıklarda da görülen dilde en az çaba yasasıyla ilgilidir. Çünkü bu eksiltili yapıların hem yazara yazımdan tasarruf hem metinde akıcılık hem de okuyucuya okuma kolaylığı gibi birçok kolaylıklar sağladığı için hikâyede kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca bu eksiltili yapılarla ilgili bazı başlıklarda yeterince örneklerle karşılaşılsa da bazı başlıklarda ise örneklerin az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Hikâyede diyalog anlatımlarında yapılan yüklem eksiltisi örneklerine rastlanılmamıştır.

1.1.4. ÖRTÜK ANLATIM

Örtük anlatım, bir metinde verilen ifadede, bağlamda veya tümcelerde anlatımın doğrudan açık olarak verilmemesi, üstü kapalı, örtülü bir şekilde ifade edilmesidir. Örtük anlatım, metinlerde yazar tarafından başvurulan yöntemlerden biridir. Çünkü yazarın, metinde bahsedilen ifadeyi, durumu, olayı veya bilgileri bazen de sezdirim ve çıkarsama yoluyla okuyucuya bıraktığı görülür. Yazar, metinde örtük anlatıma yer vererek metinde geçen bazı durumları, olayları veya bilgileri okuyucunun dikkatine sunmak ister. Metinde verilen bu anlatımlarla okuyucunun bu durum veya olayları fark edebilmesi istenilir. Bundan dolayı da yazar, metinde var olan her şeyi her zaman açık bir

şekilde ifade etmez, bazen de metinde yer alan durum veya olayları sezdirim ve çıkarsama yoluyla okuyucuya vermek ister. Sezdirimde, metinde yer alan ifade veya ifadelerdeki bilgiler, durumlar veya olaylar okuyucuya net bir şekilde verilmez. Bilakis bu bilgi, durum veya olaylar okuyucuya sezdirilerek okuyucunun dikkatine bırakılır. Daha sonra metinde verilen bu ifade veya ifadelerden okuyucunun belli bir yorumda bulunması istenilir. Çıkarsamada ise yazar, sezdirimden farklı olarak metinde bilgileri açık bir şekilde verir ve okuyucudan da verilen bu bilgiler doğrultusunda bir çıkarım yapmasını ister.

Doğan Günay örtükleşme ifadesi altında örtük anlatımı şu şekilde açıklamaktadır:

Örtükleşme (fr.implicitation), dolaylı ya da dolaysız yoldan ulaşılabilecek bilgiler için kullanılır. Bir sözcede, paragrafta bazı bilgiler açık olarak verilmez. Böylece bazı bilgiler verilse de gizli bir biçimde sözcede bulunur. Bazı durumlarda kültürel örtüklükten de söz edilebilir. Bir toplumsal grup ya da düşünce akımının tek bir sözcük ya da kavrama indirgenebildiği yananlamsal kullanıma kültürel örtüklük denir. Önvarsayıltılar, kullanım bağlamından çıkartılabilecek bazı örtük bilgileri belirtir. "Hasan artık Hayfa' da yaşıyor" sözcesi örtük olarak "Hasan'ın daha önce Hayfa dışında, başka bir yerde yaşadığı" bilgisini de içerir. Bir sözce bir başka sözceyi daha belirgin olarak aktarmak için söylenmiş olabilir. "Ali şaraptan nefret etmiyor" tümcesi, "Ali şarabı seviyor" tümcesini sezdirir

(Günay, 2017, s. 90).

Örtük anlatım iki başlık altında incelenmiştir:

- Sezdirim
- Çıkarsama

1.1.4.1. Sezdirim

Sezdirim, metinde olmuş veya olacak bir olayın, bir durumun açık bir şekilde söylenilmemesi ve bu olayı, bu durumu okuyucunun fark edebilmesi, anlayabilmesi ve kavrayabilmesidir.

Doğan Günay sezdirimi şu şekilde açıklamaktadır:

Sezdirim, bir bağlam ya da sözceleme durumunda verilen bilgilerden çıkarım yoluyla ulaşılabilecek bir bilgiyi belirtir. Sezdirimler, tümcenin var olan yapısı içinde anlamsal ya da mantıksal akıl yürütme ile kazanılacak ek bilgileri içerir. Anlatı açısından her şeyi yüzeysel yapıda belirtmemek için yazar çoğunlukla bazı şeyleri sezdirir. Dikkatli bir okurun gözünden kaçmayacak bu sezdirimler gerek çözümlemede gerekse yorumlamada önemli ipuçları olarak işlev görürler. Konuşan kişinin niyetinin sezilmesi, alıcının belli bir çıkarımda bulunmasına olanak verir. Sezdirim, vericinin metninde açık olarak belirtmediği, ama dolaylı olarak çıkarılmasını istediği bilgilerdir. Sezdirim, yazar tarafından yapılan bir dil kullanma becerisidir (Günay, 2017, s. 90-91).

Aşağıda incelenen metindeki sezdirim örnekleri tespit edilmiş ve bu tespitler on örnekle sınırlandırılmıştır. Aşağıda örnekler verilmiştir:

1.1.4.1.1. Sezdirim Tespitleri

- Kadınlar ekini iştahla biçiyorlar. Bazen aralarında gizli bir yarış başlıyor. Gençliklerini, güçlerini, ustalıklarını sınıyorlar. Nasıl da gürbüz kadınlar, yanaklarından kan damlıyor sanki. Bu dağların başında, kuş uçmaz-kervan geçmez köyün içinde ne bulup ne yiyorlar? Şu biçtikleri buğdayın ekmeği, şu yamaçta yayılan koyunun sütü, Akpınar'ın suyu, köyün havası. Pek bir sebze, et-met yedikleri yok... Zaten köyün yeri yüksek olduğundan öyle her yeşillik yetişmiyor. İşte fasulye, patates, lahana, turp falan. O da cıl-cıl akan bir acı suyu çeşme yalağına biriktirip oradan taşıyarak (s.9).

Verilen örnekte yazar, köy halkının durumundan bahsetmektedir. Köydeki kadınların ekinleri biçerken bütün güçlerini vermelerine rağmen bu kadınların köy yerinde çok fazla yiyecek bulamadıkları sadece köyde yetişen yiyeceklerden yedikleri anlatılmaktadır. *"Pek bir sebze, et-met yedikleri yok..."* ifadesi ile de köydeki bu kadınların çeşitli sebze ve eti köyde bulamadıkları aynı zamanda maddi olarak da bu yiyecekleri temin edemedikleri ve dolayısıyla maddi olarak zor bir yaşantıya sahip oldukları sezdirilmektedir.

- Kaynatam olacak aksi ihtiyar, kendini her bahar çiğdem çıkmadan köye atar; bize de "Ne duruyonuz bu dağ başında, varın bir ayak önce şehre de bir iş sahabı olun. Köyler öldü, öldü..." der. Takılıp kalıverdim kaynatama (s.22).

Verilen örnekte yazar, yukarıdaki örnek gibi burada da köy halkının durumuna değinmektedir. *"Köyler öldü, öldü..."* ifadesi ile de köyün maddi açıdan bittiğini okuyucuya sezdirmektedir.

- Adamın duru-durağı kalmamıştır. Şubatı marta bağlamaya görsün, "Gidelim artık" diye tutturur. Bizim buralar dağ. Kar anca mart sonuna, nisan başına doğru kalkar, hatta bazı yıllar daha da gecikir. Ama kaynatamın burnuna köy kokusu, süt kokusu, tezek kokusu; kulağına it ürmesi, horoz ötmesi, keklik sesi düşmüştür bir kere (s.21).

Verilen örnekte yazar, kayınpederinden bahsetmektedir. Yazarın kayınpederi İstanbul'a, çocuklarının yanına gitmiştir. Bu sebeple köyde değildir. Fakat köyüne gitmeyi istemektedir. Çünkü köyünü özlemiştir. Hikâyede de bu özlem *"kaynatamın burnuna köy kokusu, süt kokusu, tezek kokusu; kulağına it ürmesi, horoz ötmesi, keklik sesi düşmüştür bir kere"* ifadeleriyle okuyucuya sezdirilmiştir.

- Nice kıyımlardan, kıtlıklardan, savaşlardan, göçlerden, seferberlikten çıkıp gelen köylü altı ay kışa alışkındır. Lakin erzakını yazdan koymaz ise rahat edemez. Hayatı mevsimlerle yaşar; yarına güveni ambarında duran un, gerisi Allah kerim. Çocuklar bile bu hazırlıkları oyuna, tekerlemeye çevirmişlerdir (s.63).

Verilen örnekte yazarın da bahsettiği gibi köy halkı kıyımlar, kıtlıklar, savaşlar, göçler, seferberlik gibi birçok zorlu günler yaşamış ve görmüşlerdir. Aynı zamanda maddi sıkıntı da çekmişlerdir ve hala da çekmektedirler. Maddi bir güvenceleri de yoktur. Bu sebeple yazar, köy halkının zor günler yaşadığını ifade etmektedir. Aynı zamanda yazar, *"yarına güveni ambarında duran un"* ifadesi ile de köy halkının gelecek için undan başka hiçbir şeylerinin olmadığını ve bu sebeple köy halkının daha zor günler de yaşayabileceğini okuyucuya sezdirmektedir.

- Evler hepten boşaldı. Tarlalar ekilmeye, sürülmeye ne oldu? Tamamı boza yattı. Köyün yanı başında vaktiyle milletin bir karış toprağı için birbirine kurşun sıktığı çayırlar, yoncalıklar bile biçilmez oldu. Şehirdeki oğlunun kızının yanına yerleşmiş, hacca gidip gelmiş, başa bir lacivert bere uydurup sakalı salıvermiş yaşlılar arada bir köye uğrasa da ne bu çayırlara, tarlalara bakabiliyor; ne evini büsbütün yıkıp kerestesini ayırmaya gönlü elveriyor. Hani "ne olur ne olmaz" diyorlar. "Dünyanın kırk bin türlü hali var" diyorlar. Çocukları, torunları için endişelenip; "Gün olur darda kalırlarsa gelir otururlar, hele dursun" diyorlar (s.202).

Verilen örnekte yazar, köyün durumundan bahsetmektedir. Köydeki evlerin boşaldığından ve tarladaki ekinlerin ekilmediğini, tarlaların ve çayırların biçilmediğini anlatmaktadır. Çünkü köyde yaşayan insanlar artık

şehre, şehirdeki çocuklarının yanına yerleşmiştir. Arada bir köye uğrasalar da bu insanlar artık çayıra, tarlaya ve evlerine bakmamaktadır. Ama köy meselesini de tamamen kapatmış değillerdir. Çünkü bu insanlar, *"ne olur ne olmaz"* ve *"dünyanın kırk bin türlü hali var"* diyerek kötü günlerin de olabileceğini ve bu sebeple tekrar köye ihtiyaç duyulabileceğini ifade etmekte ve bu durumu da okuyucuya sezdirmektedir.

- O günün gecesi ben uykuyu kaybettim. Yatakta bir o yana, bir bu yana dönmekten usanınca kalkıp ceketi omuzuma attım. Bir cıgara yakıp sedire çöktüm. Penceremiz yaz gecesine açılıyor. Mehtap ışığı altında yokuş aşağı kıvrıla kıvrıla kasabaya doğru giden yola, yol kenarında sıralanan tarlalara, kuru dere yataklarına, boz tepenin ardına saklanıp beni bekleyen Islak Kaya'ya bakmaya başladım. Ahırdan yorgun hayvanların iniltileri geliyor, katır arada bir ayağını zemine vurarak tıkırdatıyor. İshak kuşu öttü (s.19).

Verilen örnekte yazar, ruh halinden bahsetmektedir. Yazarın, bir gece uykusu yoktur ve yazar, uykusunun gitmesi ile pencereden etrafında gördüğü yolu, tarlaları, dere yataklarını ve Islak Kaya'yı izlemeye başlamıştır. Ardından ahırdaki hayvanların ve İshak kuşunun sesini duymuştur. Ama yazar, ahırdan gelen hayvanların sesini yorgun, katırın çıkardığı ayak tıkırtısını tedirginlik, İshak kuşunun ötmesini ise bir ürperti olarak algılamıştır. Aslında yazar, burada o gün kendisinin mutlu bir ruh halinin olmadığını bu sebeple o gün uykusunu kaybettiğini ve etrafında gördüğü şeyleri o günkü ruh haline göre yorumladığını ifade etmekte ve bu ruh halini okuyucuya sezdirmek istemektedir.

- Şu köye, şu zamanda hala otomobil gelemiyordu. Yakışır mıydı yani. Civar köyler ne yapmış etmiş, bir greyder ağzı dahi olsa; kışın bozulup baharda yeniden kum-çakıl dökülerek tamir edilir bile olsa köylerine yol getirmiş, bu yoldan otomobil, otobüs sokmuşlardı. Şu zamanda katır sırtında kalmak yakışık alır mıydı? Zaten köyde yeter sayıda katır da kalmadığı için gelen misafirleri kasabadan buraya çıkarmak hayli müşkil olmuş; bir merkebe, bir ata dünyanın kira parası ödenmişti (s.161).

Verilen örnekte yazar, burada da köyün durumundan bahsetmektedir. Yazar, yaşanılan köyün civar köylerden geri kaldığını ve onların hala daha katır

kullandığını ifade etmiştir. Yazar, *"zaten köyde yeter sayıda katır da kalmadı"* ifadesi ile köyün maddi durumunun iyice kötüleştiğini okuyucuya sezdirmektedir. Yine bir sonraki cümlede de *"atın kendilerinde kalmadığı için kiraladıklarını"* söylemekte ve bu ifade ile de köyün maddi durumunun çok kötü durumda olduğunu da okuyucuya sezdirmektedir.

- Babam ecel döşeğinde iken Berber Hacı yanında imiş. Ölürken bizleri kendisine ısmarlamış. Zaten benim orta mektebe yazılmama da o sebep olmuştu. "Zeki oğlan, harcanmasın, köyden bir okumuş adam çıksın" diye babama asılmıştı. Babamın da haliyle yüzü asılmıştı. Fukara bir köylünün şehir yerlerinde çocuk okutacak gücü mü vardı. Hacali ağabey gülerek sırtını sıvazladı babamın. Tasalanma... Biz ne güne duruyoruz... (s.28).

Verilen örnekte yazar, yukarıdaki örneklerde de olduğu üzere burada da köy halkının maddi durumundan bahsetmektedir. Köy halkı maddi olarak sıkıntıdadır ve çocuğunu okutacak güce sahip değildir. Yazar da konuşmasında *"Tasalanma... Biz ne güne duruyoruz..."* ifadesi ile aslında karşısındakine *"dert etme ben varım, ben sana yardım ederim"* ifadesini vermekte ve bu duyguyu okuyucuya sezdirmek istemektedir.

- Çoluk çocuğu, bakacak kimsesi olmayanlar; yakınları tarafından terk edilip köyde kalmaya mahkûm olanlar yahut bu harabeye dönen yurdundan ayrılmayı bir türlü kendine yediremeyenler birer cüzzamlı gibi, şapkalarının, başörtülerinin altına gizlenerek, duvar diplerinden, yıkıntıların arasından yürüyerek, el yordamıyla birbirlerini bulmak üzere zaman zaman mağaralarından, inlerinden çıkıyorlar. İhtimal köyle beraber gömülmek istiyorlar (s.204).

Verilen örnekte yazar, öncelikle köydeki insanların durumundan bahsetmektedir. Bu insanların kimisinin çocuğunun olmadığını kimisinin ise yakınları tarafından terk edildiğini söylemektedir. Daha sonra *"birbirlerini bulmak üzere zaman zaman mağaralarından, inlerinden çıkıyorlar"* ifadesi ile bu insanların yaşadıkları evlerinden çoğunlukla dışarı çıkmadığını okuyucuya sezdirmektedir. Ayrıca *"mağaralarından, inlerinden"* ifadesinden de buraların, bu insanların evleri olduğu da sezdirilmektedir.

➢ Yoo, adam alışmış. Hizmetini görecek biri lazım. Tabii şimdinin gelinleri, kızları bu eski zaman adamlarının bağırtısını, nazını çekebilir mi? Gel çoraplarımı çek, meslerimi giydir, tütün tabakamı bul, sırtıma bez koy, ulan karı nerde benim kehribar tesbihim, öğleye şöyle bir mercimekli pilav kotar, yanında turşuyu ihmal etme ha... Söylenir de söylenir. O zavallı ihtiyarcık, kaynanam, yeryüzüne nasılsa düşüvermiş sessiz sakin bir melek, romatizmalı bacaklarını sürüye sürüye çıtını çıkarmadan bütün bu emirleri eksiksiz yerine getirir (s.22).

Verilen örnekte geçmiş zamanda yaşamış olan gelinlerin, kızların eşlerine karşı çok fazla hizmet gördüğü, her ne dediler ise onların hepsini yerine getirdikleri ama şimdiki gelinlerin, kızların bu eski zaman adamlarının bağırtısını ve nazını çekemeyecekleri ve hizmet konusunda onlar gibi olmayacakları ifade edilmiş ve bu durum okuyucuya sezdirilmiştir.

1.1.4.2. Çıkarsama (Önvarsayım)

Çıkarsama, metinde geçen ifadelerle ilgili önceden bilgilerin verilmesi ve okuyucunun bu bilgilerden yola çıkarak o ifadeler hakkında yorum yapması, çıkarımda bulunmasıdır. Sezdirimde bir bilgi yoktur ama çıkarsamada bir bilgi vardır ve okuyucu bu bilgiler doğrultusunda bir çıkarım yapmaktadır.

Doğan Günay çıkarsamayı şu şekilde açıklamaktadır:

Çıkarsamalar, verici tarafından iletilen bir bildiriden, alıcının çıkarabileceği anlamları belirtir. Sezdirim olarak metne yerleştirilen bu bilgilerin çıkarsama olarak alıcı (okuyucu) tarafından bulunması gerekir. Bir bakıma bu, söylenmemiş olanı sezmedir. Farklı çıkarım biçimlerinden söz edilebilir. Öncelikle dil kullanımına bağlı olarak çıkarım söz konusu olabilir. "Hasan'ın babası artık yaşamıyor" demek, dilsel olarak "Hasan'ın babası daha önceden yaşıyordu" bilgisini barındırır. Yani ikinci sözce birinci sözcenin ön varsayımıdır. Yine aynı sözceden "Hasan'ın bir babası var" bilgisini de içerir. İkinci tür çıkarım ise bağlama dayalıdır. Bir bütünce içinde farklı yerlere yerleştirilmiş bilgileri birbirleriyle ilişkilendirerek bağlama dayalı çıkarımlar yapılabilir. O halde sezdirime dayalı çıkarsama, bağlamsaldır; önvarsayıma dayalı çıkarsama dilseldir. Bir başkası durumsal çıkarımdır. Bu tür çıkarımlar bazen söz sanatları ile de yapılır. Çıkarsama, en başta bir akıl yürütme işidir. Metin içinde açık olarak belirtiliden bir bilgiden ya da okurun kültürel ve ansiklopedik olarak bildiği varsayılan bir bilgiden yola çıkarak, söylenmemiş yeni bir bilgiyi çıkarma işidir. Yazar, okuyucusunun sahip olduğunu varsaydığı bilgiler için ayrıntıya girmez. Bu bilgiler, gerektiğinde kullanılmak üzere okuyucunun belleğinde bulunan bilgilerdir. Örneğin "Hans Alanya'da yaşıyor. Almanlar Akdeniz bölgesini seviyor". İki tümce arasındaki ilişki, örtük olarak belirtilmiştir. İki ayrı tümce olduğuna göre bağlamsal bir çıkarım söz konusudur. (Kültürel olarak 'Hans' adının Almanlara özgü olduğunu bilen birisi)" Hans Almandır" ve (Türkiye coğrafyasını bilen birisi) "Akdeniz Alanya bölgesindedir" tümcelerini, baştaki tümceden çıkarabilir. Ancak anlatılardaki çıkarsamalar bu denli kolay olmayabilir. Bu tür çıkarımlar yaş, kültür düzeyi, cinsiyet, eğitim, ruhsal durum gibi bireysel yanlarla ilgili olabileceği gibi, toplumsal yönlerle de ilgilidir. Çıkarımda bulunabilme de varsayımsal olarak,

verici ile alıcının aynı dilsel özellikleri ya da bağlama yönelik tutumları sergilemesi, eşit ya da eşite yakın bir bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir (Günay, 2017, s. 91-92).

Aşağıda incelenen metindeki çıkarsama örnekleri tespit edilmiş ve bu tespitler on örnekle sınırlandırılmıştır. Aşağıda örnekler verilmiştir:

1.1.4.2.1. Çıkarsama Tespitleri

- O günün gecesi bayramdı sanki. İstanbulcular önce "Hoşgeldin"e gelenleri kabul edeceklerdi. Odalarda günlük yakılıp, güzel kokular etrafı saracaktı. Haberler alınıp haberler verilecekti. Gidişattan konuşulacaktı. Haa Bekir şekerleri, lokumları yenilecek, belki kahve bile içilecekti. El ayak çekildikten sonra üzeri parlak pullar, kabaralar, renkli kesme tenekelerle kaplı tahta sandıklar, çuvallar, çantalar açılacak; getirilen eşyalar, hediyeler ortaya çıkarılacaktı. Kutnular, kuşaklar, yazmalar, pullar, boncuklar. Sonra pırtı, bez, kuka, iplik. Bir güzel et satırı, bir güzel makas. Elle çalışan elden düşme bir dikiş makinası. Sandığı kokuya boğan bir iki limon çıkarılacaktı. Tesbih, ağızlık, çakı. Gelinlere bir iki altın. Hayvanlara yağır ilacı, İngiliz siciminden yular, zencir. Paraya kıyılmışsa bir çift parlak potin. Kolonya, şeker... Şenlik sabaha kadar sürecekti. Bütün bir köy gelenlerin getirdiklerinden, İstanbul'dan, İstanbulculuktan konuşacaktı (115).

Verilen örnekte yazar, her yıl İstanbul'dan köye gelen insanlardan bahsetmekte ve köye geldiklerinde onlarla birlikte yaptıklarını anlatmaktadır. Ama yukarıdaki *"saracaktı, konuşulacaktı, yenilecekti, içilecekti"* vb. birçok ifadeden İstanbulcular denilen bu insanların bu yıl köye gelmediği çıkarılmaktadır. Bu durumun çıkarsama yoluyla okuyucunun dikkatine bırakıldığı görülmektedir.

- Rahmetli babam Hacı'ya uyup var ömrünün son günlerini bir iki çömlek parçası, birkaç eski para uğruna harcadı. Vefatını haber verdiklerinde coğrafya yazılısından yeni çıkmıştık. Gözyaşlarımı içime akıta akıta köye döndüm. Dönüş, o dönüş. Orta ikiden terk. Evimizin yükü omuzumda kalmıştı (s.26).

Verilen örnekte yazar, burada birçok çıkarımı okuyucuya vermek istemiştir. Örnekte yazarın, babasını ne zaman kaybettiğinden

bahsedilmektedir. *"Vefatını haber verdiklerinde coğrafya yazılısından yeni çıkmıştık"* ifadesi ile yazarın küçük yaşlarda, okul döneminde babasını kaybettiği çıkarılmaktadır. İlerleyen cümlede ise yazarın *"orta ikiden terk"* ifadesi ile babasını orta ikiye giderken kaybettiği de çıkarılmaktadır. Ayrıca yine bu ifade ile okul hayatının da tamamen sonlandığı ve yatılı okulda okuduğu da çıkarılmaktadır. Aynı zamanda *"evimizin yükü omuzumda kalmıştı"* ifadesi ile de bundan sonra artık okuyamadığını ve ailesini geçindirmek için çalıştığı da çıkarılmaktadır. Yazarın, bu durumları çıkarsama yoluyla okuyucunun dikkatine sunduğu görülmektedir.

- Eskiden olsaydı davul-zurna ile karşılardık; kurbanlar kesilir, azim ziyafet olurdu. Şimdi ne! Bir ben, bir de Deli Derviş. Belki yazıda yabanda birkaç kişi daha vardır. Birkaç evinden çıkmaya dermanı kalmamış ihtiyar (s.181).

Verilen örnekte yazar, geçmiş ve günümüz karşılaştırması yapmıştır. *"Eskiden olsaydı davul-zurna ile karşılardık; kurbanlar kesilir, azim ziyafet olurdu"* ifadelerinden şu an durumun böyle olmadığı yani karşılamanın davul-zurna ile yapılmadığı, kurbanların kesilmediği ve ziyafetlerin olmadığı çıkarılmaktadır.

- – Efendi bu hayvanın kudurması ta İsmet Paşa seferberliğinden kalma. Ben bunu köyün pur mağaralarında sakladım idi. Mekkare toplandığında, uyuz atlara varıncaya kadar hayvan namına köylüde ne varsa çekip aldıklarında...

  – Eee...

  – Eesi, bu boz aygırı pur mağaralarında gündüz şeker, gece üzüm ile...

  Tahsildar Atıf dereyi-tepeyi inleten bir koca kahkaha patlattı.

  – Yine desteksiz atmaya başladın Çerçi Cemil. Ulan o yıllarda şekeri bulmak nerde, sen nerde. Hadi bulmadın da çaldın diyelim, kendi pis nefsini körelteceğine, eşeğe yedirmek...

  Hadi ordan (s.38-39).

Verilen örnekte yazar, burada da birçok çıkarımı okuyucuya vermek istemiştir. Bunlardan birincisi yazar, bir eşeğe sahiptir ve hayvan arada coşmaktadır. Yazarın *"bu hayvanın kudurması ta İsmet Paşa seferberliğinden kalma"* ifadesi ile bu hayvanın geçmişte yani İsmet Paşa döneminde yaşadığı çıkarılmaktadır. Ayrıca yazarın o zamandan beri bu hayvanın sahibi olduğu da çıkarılmaktadır. Üçüncüsü ise anlatıcının karşısındaki kişiye *"o yıllarda şekeri bulmak nerde, sen nerde"* ifadesi ile de o geçmiş zamanlarda insanların bir şeyleri bulmakta sıkıntı çektiği yani maddi olarak zor durumda olduğu, 1921 Tekâlif-i Milliye Emirleriyle devlete yardım edildiği aynı zamanda da eşek saklanıldığı da çıkarılmaktadır. Yazarın bu durumları çıkarsama yoluyla okuyucunun dikkatine sunduğu görülmektedir.

- İblisin Halil ise bir kolayını bulup firar etmişti. Bir zaman asker kaçaklarıyla yatıp kalkıp işi eşkıyalığa vurmuş, Ermeni tehcirinde epeyce doyumluk almış, ardında bir alay kopuk dolaştırdığı o daha köye gelmeden yayılmıştı. Bu şöhretle köyün üzerine bir alıcı kuş gibi çöktü. Kırımdan, kıtlıktan, yıllar boyu süren savaşlardan bunalmış, erkek nüfusunu kaybetmiş köyü az zamanda haraca bağladı. Eski hesapları bir bir temizledi; alacağını aldı, vuracağını vurdu, vurdurdu. Zeynep Hanım'a olan hıncını da unutmadı. Aileyi bir kuru ekmeğe muhtaç etti (s.45).

Verilen örnekte hikâye kahramanı olan Halil'in yaptıklarından bahsedilmiştir. Yukarıda Halil ile ilgili verilen *"köyü az zamanda haraca bağlaması, eski hesapları temizlemesi, alacağını alıp vuracağını vurması, vurdurması"* ifadelerinden Halil'in köylüyü hem manevi hem de maddi olarak ne kadar zor duruma terk ettiği çıkarılmaktadır. Ayrıca bu ifadelerden bunları yapan Halil'in, ne kadar kötü ve acımasız bir karaktere sahip olduğu da çıkarılmaktadır.

- – Sultan Süleyman'a kalmayan dünya.

  – He ya!.. Gelimli gidimli dünya.

  Odadaki kalabalık hastalıktan hastalığa, ölümden ölüme, felaketten felakete hatırlanan bir boşluk, bir her şeyden vazgeçme hali ile havadaki gergin sessizliği yumuşatmaya çabalıyor.

– Koca İblis'in Halil!.. Kim derdi ki böyle yataklarda sürünecek de bir su vereni bulunmayacak.

– Efendi onca oğul, kız, damat. Bak ki biri çıkıp geldi mi?

– Şimdinin gençleri gurbetle nikahlanmış, gelirler mi hiç.

– Onca mal, mülk ortada kaldı.

– Mal da yalan, mülk de. Eskiden gurbetçi gider-gelirdi. Şimdi giden gelmiyor. Şu köyün kökü senin olsa ne çıkar. Aha Muhtar'ın onca tarlası, çayırı. Kim ekiyor, kim biçiyor? (s.149).

Verilen örnekte *"Sultan Süleyman'a kalmayan dünya", "gelimli gidimli dünya"* ve *"mal da yalan, mülk de"* ifadelerinden dünyadaki her şeyin boş olduğu ve malın da mülkün de kimseye kalmayacağı çıkarılmakta ve aynı zamanda bu ifadeler, okuyucuya bir mesaj olarak verilmektedir. Ayrıca *"şimdinin gençleri gurbetle nikahlanmış, gelirler mi hiç. Eskiden gurbetçi gider-gelirdi. Şimdi giden gelmiyor"* ifadelerinden de gençlerin gurbete gittikleri ve bir daha köye gelmedikleri, şimdi yani şu zamanda ise köyden gidenlerin de köye hiç gelmedikleri çıkarılmaktadır.

- İnsanoğlunun yerini yurdunu şenleten nedir? Biri tarım, öteki ticaret. Henüz bu topraklarda bugünkü manasıyla sanayi bulunmuyordu. Böyle böyle kenara köşeye evler de yapılmaya başlanınca bayağı bir merkez oldu Hanönü (s.135).

Verilen örnekte bahsedilen yerle ilgili olarak *"sanayinin bulunmaması, evlerin yeni yapılmaya başlaması ve buranın daha yeni bir merkez haline gelmesi"* gibi verilen ifadelerden bu muhitin gelişmemiş ve daha yeni gelişmeye başlamış bir yer olduğu çıkarılmaktadır.

- Muhterem Bey arabayı kenara çekip durdu. Camdan başını çıkarıp oradaki işçilerden birine seslendi: "Ne oluyor ne yapılıyor, kolay gelsin" diye; köylere elektrik verilecekmiş onun hazırlığı dediler (s.193).

Verilen örnekte yazar, köyün durumundan bahsetmektedir. Bu ifadelerden Muhterem Bey'in 1980'lerde yaşadığı ve arabasının da olduğu

çıkarılmaktadır. Buradaki *"köylere elektrik verilecekmiş"* ifadesinden de bu zamana kadar köylerde elektrik olmadığı da çıkarılmaktadır.

- – Bahçe diyordunuz hani. Şimdi de onun planlarını kurmaya başlasak; bahara kadar konuşuruz. Sonra iş başlar yeniden. Siz de yeni bir hamle ile... Acı acı gülüyor Muhterem Bey.

  – Yok, yok... Kendimizi kandırmayalım. Herkes muhitine yakışır, benimkisi çılgınlıktı. Zaten çocukları da kırdım bu kararla (s.190).

Verilen örnekte hikâye kahramanlarından biri olan Muhterem Bey, köye farklı hayallerle gelmiştir. Bu hayallerinden biri de köyde bahçe yapmaktır. Ama *"Yok, yok... Kendimizi kandırmayalım. Herkes muhitine yakışır, benimkisi çılgınlıktı"* ifadesi ile bu bahçe hayalinin hayalde kaldığı, bu hayali gerçekleştiremediği ve artık bahçe yapmak istemediği çıkarılmaktadır.

- Büyü bozulmuştu. Artık boz sakallı çayır kuşunun sesi toprağın kokusuna karışmıyordu. Zaten boz sakallı çayır kuşu ile ardıç kuşunun seslerinin birbirinden ayırt edilmesiyle de kimse ilgilenmiyordu. Rüzgârın ne yandan eseceği önemini kaybetmiş, mart dokuzu ile april beşi beklenmez olmuştu. Haliyle turnaların bölük bölük geçmesine aldıran olmuyor, kimseler dağlardan şifa otu toplamıyordu. Dolunay tepelerin ardından bir büyük bakır sini gibi ağır ağır yükseldiğinde aya bakıp yürek çarpıntıları ile dilek dileyen genç kızların kökü kesilmişti. Gece lacivert harmanisini köyün üzerine örtüp ses-soluk kesildiğinde ninesinin kucağına sokularak "Nine bana masal anlat" diyecek torunlar nerelere savuşmuştu. Kadınlar toplanıp buğday kaynattıklarında hep bir ağızdan türkü çığırmıyor ne erişte kesene ne tarhana dökene rastlanıyordu. Kalmışsa kenarda köşede böyle birkaç kişi, onların da yüzü asıktı. İnsanlar sevincini kaybetmişti sanki. Hemen her iş sanki cebri yapılıyor, sanki angaryaya dönüşüyor; yapana bir şevk vermediği gibi neticesinde bir bereket görülmüyordu. Kimse bir baş soğanın kıymetini bilmiyordu. İnsanlar ne ölene eskisi gibi üzülüyor ne doğana eskisi gibi seviniyordu. Hasretin de gurbetin de tadı kaçmıştı. Yıllardır sürülmediği için boza yatan tarlaları çalı-diken kaplamış, toprak küsmüş, börtü-böcek dahi göçünü yükleyip gitmişti. Tuhaf bir ıssızlık, garip bir kıpırtısızlık çöküyordu etrafa. Tilkiler çalacak tavuk bulamıyordu yani (s.133-134).

Verilen örnekte *"haliyle turnaların bölük bölük geçmesine aldıran olmuyor, kimseler dağlardan şifa otu toplamıyordu. Dolunay tepelerin ardından bir büyük bakır sini gibi ağır ağır yükseldiğinde aya bakıp yürek çarpıntıları ile dilek dileyen genç kızların kökü kesilmişti. Gece lacivert harmanisini köyün üzerine örtüp ses-soluk kesildiğinde ninesinin kucağına sokularak "Nine bana masal anlat" diyecek torunlar nerelere savuşmuştu*" ifadelerinden köyde yaşayan insanların gitgide azaldığı ve bu köyde artık yaşayan ne genç kızlara ne torunlara ne kadınlara rastlanıldığı, köyün tadının kaçtığı ve köyde hiçbir şeyin artık eskisi gibi olmadığı çıkarılmaktadır. "*Kalmışsa kenarda köşede böyle birkaç kişi, onların da yüzü asıktı. İnsanlar sevincini kaybetmişti sanki. Hemen her iş sanki cebri yapılıyor, sanki angaryaya dönüşüyor; yapana bir şevk vermediği gibi neticesinde bir bereket görülmüyordu*" ifadelerinden de köyde kalan insanların da artık hiçbir şeyden zevk almadıkları ve bu sebeple de yaşama sevinçlerini, neşelerini kaybettikleri çıkarılmaktadır. Ayrıca *"toprak küsmüş, börtü-böcek dahi göçünü yükleyip gitmişti"* ifadesinden de hayvanların da artık bu köyden gittiği ve köyün kimsenin kalmadığı bir ıssız yer olduğu da çıkarılmaktadır.

1.1.5. TÜMCELER ARASI BAĞINTI ÖGELERİ

Bağıntı ögeleri yani bir diğer adı bağlaçlardır. Bağlaçlar, cümlede görev veya anlam olarak ilgisi bulunan ifadeleri birbirine bağlayan sözcüklerdir. Bağlaçların tek başlarına anlamları olmadıkları için cümlede mutlaka bir görevleri vardır. İncelenen metinde bağlaçlar, çeşitli amaçlarla kullanılmıştır.

Bağlaçları yani tümceler arası bağıntı ögelerini Hülya Aşkın Balcı şu şekilde ifade etmektedir:

Tümceleri veya aynı görevdeki sözcükleri birbirine bağlayarak aralarında anlam ilgisi kuran sözcüklere bağlaç denir. Metin yapılarının irdelendiği metindilbilim çalışmalarında bağdaşıklık unsurlarını en açık şekilde ortaya koyan dilsel ögelerin başında bağlaçlar gelmektedir. Balcı, eserinde Tahsin Aktaş'ın 1994 yılındaki çalışmasından alıntı yaparak kendisinin de yorumuyla şu ifadeye de yer vermektedir:

Hem ileriye hem de geriye doğru göndermeler yapabilen bu birimler "tümce üstü en büyük dil birimi olarak kabul edilen metnin, en önemli yapı ve anlam örgüsünü" teşkil ederek ifadelerin bir bağlam içinde verilmesi ve oluşmasını zorunlu hale getirir. Bu işlevsel özellikleri

yüzünden birçok araştırmaya konu olan bağlaçlar, bilimsel çalışmalarda farklı farklı sınıflandırılmaktadır. Balcı, eserinde Eyyüp Coşkun'un 2005 yılındaki doktora tezinden de alıntı yaparak şu ifadelere de yer vermiştir:

Eyyüp Coşkun sadece bağlaçlarla sınırlı kalmayıp, bağlama işlevi gören bazı zarf ve edatlardan da oluşan bağlama ögelerini sınıflandırarak bağlama ögelerini "ekleyici bağlama ögeleri, ayırt edici bağlama ögeleri, zıtlık bildiren bağlama ögeleri, zaman/sıralama bildiren bağlama ögeleri, koşul bildiren bağlama ögeleri, açıklama bildiren bağlama ögeleri, örnekleme bildiren bağlama ögeleri, sebep bildiren bağlama ögeleri" şeklinde aktarmaktadır. Balcı, yine eserinde Doğan Günay'ın 2007 yılındaki yazmış olduğu eserinden alıntı yaparak Doğan Günay'ın bağlaçları, "Karşıtlık, amaç, sebep, sonuç, katkı/sürerlilik, zaman, karşılaştırma, birlik, almaşım" kavramlarıyla sınıflandırdığını ifade etmiştir. Balcı, yine eserinde Tahsin Aktaş'ın 1994 yılındaki çalışmasından da alıntı yaparak "Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri" adlı makalesinde ilgili birimleri "sıralama, karşıtlama, sebep, sonuç, açıklama, üsteleme, yer verme, ki" şeklinde sınıflandırmayı uygun gördüğünü de söylemiştir. Balcı, eserinde Kâmil Kurtul'un 2011 yılındaki çalışmasından da alıntı yaparak şu açıklamalara da yer vermiştir: "Başka araştırmacılar, bir söylemin anlaşılmasındaki en önemli unsurun bağlantı ögelerinin sahip olduğu anlamın kavranması olduğunu savunmaktadır. Bu anlayışa göre bağlaçlar anlam düzeyinde de sınıflandırılmaktadır." Hülya Aşkın Balcı eserinde bağlaçlarla ilgili son olarak şunları söylemektedir: "Metin içindeki bağlaçlar her ne kadar tümcelerde durum ve anlamlarına göre farklı görevler üstlense de "sıralama, karşılaştırma, gerekçe, sonuç, özetleme, karşıtlık, zaman, pekiştirme" bağlaçları olarak sınıflandırılmıştır"

(Balcı, 2018, s. 129-130-131).

Şükran Dilidüzgün ise eserinde bağlaçları şu şekilde ifade etmiştir:

Biçimsel ve sözlüksel açıdan belli işlevlere sahip bu birimler, metindeki sözcük öbekleri, tümce, paragraf ya da metnin bölümlerini oluşturan tümce öbeklerindeki farklı yargıları birbirine dilsel olarak bağlarken diğer yandan da tutarlılık ilişkilerini belirginleştirerek anlam oluşumunu sağlarlar. Metindilbilimsel bir anlayışta metin, tümcelerin basit bir sıralanışı değil, tümceler arası ilişkilerle oluşturulmuş tutarlı bir dilsel yapıdır

(Dilidüzgün, 2017, s. 57).

Zeynep Korkmaz ise bağıntı ögelerini yani bağlaçları şu şekilde açıklamıştır:

Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar; kelimeler, kelime gruplarını, cümleleri kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yüklendikleri işlevler ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer ögeleridir

(Korkmaz, 2014, s. 923).

Zeynep Korkmaz bağıntı ögelerini kökenleri bakımından üç başlıkta incelemiştir. Bu çalışmada da tümceler arası bağıntı ögeleri, kökenleri bakımından üç başlıkta incelenmiştir. Bu başlıklar şu şekildedir:

- Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri
- Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri
- Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

1.1.5.1. Kökenleri Bakımından Bağıntı Ögeleri

1.1.5.1.1. Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Yabancı kökenli bağıntı öğeleri, dilimize Arapça veya Farsça gibi diğer dillerden girmiş olan bağlaçlardır.

Zeynep Korkmaz yabancı kökenli bağlaçları şu şekilde açıklamıştır:

Yabancı kökenli bağlaçlar, ortak İslam kültürünün etkisi altında, dilimize Arap ve Fars dillerinden girmiş olan bağlaçlardır. Bunların Osmanlı Türkçesindeki sayıları hayli fazladır. Ancak çeşitli sebeplerle bunların bir kısmı kullanımdan kalkmıştır. Her ne kadar bugün roman, hikâye vb. edebî türlerin bir kısmında yer yer yine bazı eski şekillerine rastlanılsa da günümüz yazı dilinde bunlar daha çok Türkçeleşmiş halleriyle dilde benimsenmiştir. Türkiye Türkçesine Arapçadan girmiş başlıca bağlaçlar şunlardır: âdeta, aksi halde, aksine, aksi takdirde, amma, ama, amma ki, asıl, amma velâkin, bahusus, bilâkis, bilhassa, binaenaleyh, bittabi, esasen, fakat, filhakika, galiba, gayri, hakikaten, hasılı, hatta, hülâsa, hususiyle, illâ(>ille), lâkin, madem, mahaza (<maahaza), mamafih, meselâ, nihayet, tabiî, vakıa, ve, velâkin, velev, velhasıl, yani, zahir, zaten, zira vb. Farsça bazı bağıntı ögeleri şunlardır: bari, çünkü, eğer, gerçi, güya, hem… hem, hergiz, hiç, hoş, ki, kâh… kâh, meğer, meğer ki ya… ya vb. (Korkmaz, 2019, s. 925-926).

1.1.5.1.2. Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Karışık kökenli bağıntı öğeleri, Arapça–Farsça, Farsça–Arapça, Arapça–Türkçe, Farsça–Türkçe veya Arapça–Farsça–Türkçe bağlaçların birbirine karışımından oluşmuş bağlaçlardır.

Zeynep Korkmaz karışık kökenli bağlaçları şu şekilde açıklamıştır:

Arapça–Farsça, Farsça–Arapça, Arapça–Türkçe, Farsça–Türkçe veya Arapça–Farsça–Türkçe bağlaçların birbirine karışmasından oluşmuş karışık nitelikteki bağlaçlardır: belki, belkim, bilmem ki, canım, canım sende, demek ki, hiç olmazsa, hiç şüphesiz, hiç yoksa, ihtimal ki, illâ ki, madem ki, meğer ki, meğerse, nasıl ki, nasılsa, ne var ki, ne yazık ki, ola ki, olmaya ki, öyle ki, sadece, sanki, şöyle kim, şu kadar ki, şu var ki, şüphesiz, ya… veya, ya… veyahut, yok canım, zira ki, zira kim vb. (Korkmaz, 2019, s. 926).

1.1.5.1.3. Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Türkçe kökenli bağıntı öğeleri, Türkçe kökenli olan bağlaçlardır.

Zeynep Korkmaz Türkçe kökenli bağlaçları şu şekilde açıklamıştır:

Türkçe olanların sayısı pek çoktur. Başlıcaları şunlardır; açıkçası, ancak, anlaşılan, ardından, arkasından, ayrıca, bak, bakalım, bakarsın, bakın besbelli, bırak, bile, bilemedin, bilmem, bilsen, bir… bir, bir de, böylece, böylelikle, bununla beraber, bununla birlikte, da, dahası, dahi, değil mi, değilse, derken, diyeceğim, doğrusu, doğrusunu istersen, dolayısıyla, gerek… gerek, haniya, hele, ile, ise, ister… ister, kısaca, kısacası, ne demek, ne… ne, nedense, ne gezer, nerede, nerde, neredeyse, nitekim, olsa olsa, oysa, öncelikle, örneğin, öylesine, özellikle, özetle, pek güzel, sakın, sakın ola, sonunda, söz gelimi, söz gelişi, şimdi, şimdi bakınız, şimdilik, şimdiyse, şöyle, şöyle dursun, tek, uzatmayalım, üstelik, üstelik de, üstüne üslük, varsın, yalnız, yalnızca, yetmemiş, yine, yine de, yok, varsa… yoksa, yoksa vb. (Korkmaz, 2019, s. 926).

Doğan Günay bağıntı ögelerini dokuz başlıkta sınıflandırmış ve bu sınıflandırmadan yola çıkarak metindeki bağıntı ögeleri de dokuz başlık altında incelenmiştir. Doğan Günay'ın yapmış olduğu tümceler arası bağıntı ögeleri sınıflandırması aşağıda verilmiştir:

- *Karşıtlık Bildiren Bağıntı Ögeleri*
- *Amaç Bildiren Bağıntı Ögeleri*
- *Sebep Bildiren Bağıntı Ögeleri*
- *Sonuç Bildiren Bağıntı Ögeleri*
- *Katkı/Sürerlilik Bildiren Bağıntı Ögeleri*
- *Zaman Bildiren Bağıntı Ögeleri*
- *Karşılaştırma Bildiren Bağıntı Ögeleri*
- *Birlik Bildiren Bağıntı Ögeleri*
- *Almaşım (art arda gelme) Bildiren Bağıntı Ögeleri*

(Günay, 2017, s. 106).

1.1.5.2. Bağıntı Ögelerinin Tespiti

1.1.5.2.1. Karşıtlık Bildiren Bağıntı Ögeleri

Karşıtlık bildiren bağıntı öğeleri, metinde verilen ifadenin diğer ifadeye karşıt olduğunu gösteren bağlaçlardır.

Zeynep Korkmaz karşıtlık bildiren bağlaçları şu şekilde açıklamıştır:

Bu gruba giren bağlaçlar, cümlelerden birinin gösterdiği yargıyı ötekine karşı çıkarma, karşıtlama işlevi ile bağlayan bağlaçlardır. Başlıcaları şunlardır; aksine, aksi olarak, ama, ancak, buna karşı, buna karşılık, buna rağmen, bununla birlikte, evet ama, fakat, gelgelelim, halbuki, hem…hem, hiç de, lâkin, ne çare ki, ne gezer, ne var ki, şu var ki, oysa, sonra, tam aksine, tam tersine, zıddına, yine de, yoksa vb. Bu bağlaçların bir kısmı doğrudan doğruya zıtlık işlevi taşıyan bağlaçlardır. Ancak, bir kısmı da zıtlık işlevini daha çok başında bulundukları cümlenin anlam içeriğinden almaktadır (Korkmaz, 2019, s. 954).

Aşağıda karşıtlık bildiren bağıntı ögeleriyle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.1.1. Karşıtlık Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Karşıtlık bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri, kendinden önce gelen ifadede belirtilen yargının bir diğer ifadeye zıt/karşıt olduğunu göstermek amacıyla kullanılan bağlaçlardır. Bu bağıntı ögeleri olarak hikâyede *"ama, bilakis, –e rağmen, lakin"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Birden deyişim lafın gelişi, Islak Kaya orada ben beni bildim bileli var. Var **ama (Ar.)** bu defa görüşüm başka (s.10).

- Bu sebeple Hacı abi şehrin ilmini, usulünü bilir yani; oralarda usta olmuş, dükkân açmış. **Ama (Ar.)** hayatın bize çizdiği çizgi nerede eğilir, nerede bükülür bilemeyiz (s.24).

- Bütün bunlar ağaç için, hele meyve için uygun değil. **Ama (Ar.)** Islak Kaya'nın önü. Belki, bir ihtimal, hani kuytu olduğundan, önü güneşe açık olduğundan, sırtını boz tepeye yaslayıp kendini poyrazdan kurtardığından, eh münasip denebilirdi (s.30).

- Şahin'de gerçi cep delik, cepken delik **ama (Ar.)** mangal kadar yürek var (s.57).

- Bütün bu güzel sözler**e rağmen (Ar.)** Hediye o gecenin bölük pörçük uyunan bir iki saatlik uykusunda Muhtar Halil'in kapı itleri Alaş ile Karabaş'ı gördü. Üstüne üstüne geliyorlardı (s.92).

- Geçen zamanı kaybedilmiş değil, **bilakis (Ar.)** kazanılmış sayıyordu (s.128).

- Kitaplarda yazıyor; **lakin (Ar.)** hayat kitaplarda yazana pek benzemiyor (s.119).

- Evet eskiden insanlar yurt tutup yaşamış burada, **lakin (Ar.)** o eski günler bitti (s.164).

- Ulan para. Anayı kızından ayıran meret. Köylük yerde kıymetin pek yok, **lakin (Ar.)** şehirde kıral olmuşsun kıral (s.166).

- Ağır başlı bir adamdı hoca, **lakin (Ar.)** o yıllarda daha genç olup ara sıra latife etmekten geri durmuyordu (s.43).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere karşıtlık bildiren yabancı kökenli bağıntı ögelerinin çeşitli örnekleriyle hikâyede karşılaşılmış ve bu örneklerin karşıtlığı belirtmek amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.1.5.2.1.2. Karşıtlık Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede karşıtlık bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri çok fazla kullanılmamıştır. Hikâyede karşıtlık ifade eden karışık kökenli bağıntı ögeleri olarak *"hâlbuki, dığı halde"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Takılıp kalıverdim kaynatama. **Halbuki (Ar. –T.– Far.)** beri yanda işin derin engelleri var. Mesela kanun ne der acaba? (s.22-23).

- Şu Akpınar'ın suyunu bile elbirliği edip de bir şu kadar zamandan beri tutup köye indirememişlerdi. **Halbuki (Ar. –T.– Far.)** artık aralarında bayağı zengin olanlar vardı (s.160).

- Köyün eğri büğrü karanlık sokaklarında, sürüyle dön**dükleri halde (T. – Ar.)** kim bilir hangi köşede kalmış hayvanını arayan, onları adıyla çağıran kadınların kesik kesik haykırışları duyuluyordu (s.147).

- Ucu Muhtar'ın evine çıkan her işe koşuyordu. Yine de kendi hesabına her şeye çare bul**duğu halde (T. – Ar.)** şu başlık işi onu yiyip bitiriyordu (s.71).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere karşıtlık bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri hikâyede sadece dört örnektir ve bu örneklerin de zıtlık belirtmek amacıyla kullanıldığı görülmüştür.

1.1.5.2.1.3. Karşıtlık Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede karşıtlık bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri olarak *"ancak, yalnız, bile, yine de, ne var ki, oysa"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Geleni azaldı gideni çoğaldı, nüfusu düştü. Pek çok bakımsız konağın tahtası çürüdü, çatısı çöktü. **Yine de (T.)** pazar kurulmaya devam ediyor, lakin pazarın da manası, heyecanı, sesi-soluğu giderek tükeniyordu (s.137).

- Bizim tarafın adamı artık şehre çekildi ya; **yine de (T.)** bulgurunu, tarhanasını; hatta olana göre yağını, peynirini hala baba ocağının son kalıntılarından devşiriyor (s.166).

- Yüzünün etleri çekilmiş, kemiklere yapışmıştı. **Ne var ki (T.)** bu çilekeş esmer çehrede tarifi mümkün olmayan bir aydınlık vardı. Hele beyaz dişlerini göstererek gülümsediğinde (s.34).

- Varıp Cumhuriyet Halk Partisi'nin kulpuna yapıştı; pek tabii olan ömründe köyün değişebilmez muhtarı da o oldu. **Ne var ki (T.)** önünde dön deyince dönen, dur deyince duran feleğin çemberi şu son günlerde bir tuhaf olmuştu (s.46).

- "Ne işim var bu dağ başında" diye sordum kendi kendime. Cevap yok. **Oysa (T.)** gelirken çok cevaplar hazırlamış, içimi ikna etmiştim (s.190).

- Beni ağlar görmesinler diye dişimi sıkmış, her tekini kucaklayıp öperken **bile (T.)** gülümsemiştim (s.199).

- Sabahlara kadar camiden çıkmaz, ibadet eder; gün boyu oturmaz çalışır, yediden yetmişe herkesin önünde eğilirdi. **Yalnız (T.)** arada bir kış-kıyamet demeyip kendini yazıya-yabana atar olmasına; bu sıralarda dili-dişi kilitlenip hiç konuşmamasına, nefesi kesilinceye kadar hızlı hızlı dolaşmasına akıl-sır erdirememişlerdi (s.35).

- Çoktan beri dökmeyi unuttuğu dilleri dökerek; sandıkta çekmecede basılı duran paralardan sarf ederek, gereken yerlerden gereken iltimasları koparark oğlanları kurtardı. **Ancak (T.)** iki katırla, kazma-balta karakolda kaldı (s.46).

- "Keloğlu" aslında ailenin lakabı idi. Rahmetli babası Soyadı Kanunu çıkınca bu lakabı soyadı olarak yazdırdı. **Ancak (T.)** kasabalı öteden beri alıştığı "Keloğulları" lafını baştan alıp sona katamadığından babasına Keloğlu Salih dedikleri gibi kendine de Keloğlu Kemal veya sadece "Keloğlu" diyorlardı (s.124).

- İlk yapılan han ne zaman yıkıldı, başındaki ceviz ağacı ne vakit kurudu; onu da kimse bilmiyor. **Ancak (T.)** bilinen bir şey var. O da şu: Vaktaki memleketi bir uçtan bir uca geçip giden demiryolu kasabadan değil de epeyce uzağından geçiverince Hanönü'nün nevri döndü (s.137).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere karşıtlık bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örnekleri hikâyede çoğunlukla kullanılmış ve bu örneklerin karşıtlık belirtmek amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bakıldığında hikâyede karşıtlık bildiren bağıntı ögeleri olarak Türkçe kökenli ve yabancı kökenli bağıntı ögelerinin, karışık kökenli bağıntı ögelerine göre daha fazla kullanıldığı görülmüştür.

1.1.5.2.2. Amaç Bildiren Bağıntı Ögeleri

Amaç bildiren bağıntı öğeleri, metinde bir amaç ifade etmek için kullanılan bağlaçlardır. Hikâyede amaç ifade eden bağıntı ögeleri olarak sadece Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örneklerine rastlanılmıştır. Hikâyede amaç ifade eden bağıntı ögeleri şunlardır: *için, –mek için, –sın diye, –dığı için.* Aşağıda bu ögelerle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.2.1. Amaç Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede amaç bildiren bağıntı ögeleri olarak *"için, –mek için, –sın diye, –dığı için"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Tarla kasabaya giden yolun kıyısında idi. Yoldan geçen davar-mal girme**sin diye (T.)** taşını ayıklayıp bir yığma duvar çekmiştik (s.1).

- Sol dizimi dikmiş, sağ ayağımı uzatmışım. Uzattığım ayaktan kara lastiği çıkarıp atmışım; ferahla**sın**, teri kuru**sun diye (T.)** (s.11).

- Sade kasabalı bir sabah kalkmışlar ki; Hacali yanında genç karısı ile çıkıp gelmiş; baba ocağını yeniden tüttüre**yim diye (T.)** (s.24).

- Zaten benim orta mektebe yazılmama da o sebep olmuştu. "Zeki oğlan, harcanmasın, köyden bir okumuş adam çık**sın**" **diye (T.)** babama asılmıştı (s.28).

- Bazı dallarda meyve fazlası vardı, kırılma**sınlar diye (T.)** tek tek dayak verdim, destekledim (s.142).

- Kendisi tilki sekişiyle kayalardan atlaya atlaya, görünme**mek için (T.)** çöke-kalka Islak Kaya'ya yaklaştı (s.40).

- Zaten köyde yeter sayıda katır da kalma**dığı için (T.)** gelen misafirleri kasabadan buraya çıkarmak hayli müşkil olmuş; bir merkebe, bir ata dünyanın kira parası ödenmişti (s.161).

- Hacı ağabeyin mezarını ziyaret **için (T.)** kasabaya inmiştim (s.137).

- Ali Efe karşı tarafın ileri sürdüğü tapu kaydının sahih olmadığını ispat et**mek için (T.)** bir buçuk asır geriye gitmiş anlatıyordu (s.128).

- İnsanlar da hayvanlar da yeni bir iş mevsimini geçir**mek için (T.)** yiyeceğe-giyeceğe, alete, paraya ihtiyaç duymaktadırlar (s.111).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere amaç bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örnekleri hikâyede sıklıkla görülmüş ve bu örnekler cümlede amaç anlamında kullanılmıştır.

Sonuç olarak hikâyede yabancı kökenli ve karışık kökenli amaç bildiren bağıntı ögeleri örneklerine rastlanılmamış sadece Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bağıntı ögeleri de eklendiği cümlelerde bir amaç ifade etmek için kullanılmıştır.

1.1.5.2.3. Sebep Bildiren Bağıntı Ögeleri

Sebep bildiren bağıntı öğeleri, metin içerisindeki cümlelerde verilen bir ifadeye sebep göstermek için kullanılan bağlaçlardır.

Zeynep Korkmaz sebep bildiren bağlaçları şu şekilde açıklamaktadır:

Bunlar iki cümleden birini ötekine sebep gösterme ilişkisi ile bağlayan bağlaçlardır. Sayıları bundan öncekilere oranla daha sınırlıdır denilebilir. Başlıcaları şunlardır; baksana, baksanıza, baktım ki, bir nedeni, bir nedeni de, çünkü, değil mi ki, demek, eh, hele, keza, ki, madem ki, neden dersen, ne kadar olsa, ne olsa, ne var ki, neylesin, niçin derseniz, öyle ya, bu itibarla, şu itibarla ki, şundan dolayı ki, zira vb. İçlerinde açık seçik bağlama işlevi gören en yaygınları çünkü, neden dersen, neden niçin derseniz, şundan dolayı, zira bağlaçlarıdır. Ötekilerde daha çok dolaylı bir sebep işlevi görülür (Korkmaz, 2019, s. 953).

Aşağıda sebep bildiren bağıntı ögeleriyle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.3.1. Sebep Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede sebep bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri olarak *"çünkü* ve *gerçi"* bağlaçlarının kullanıldığı görülmüştür. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Suyu bulunca herkes sevindi yani. En başta aha bu Muhtar. Neden? **Çünkü (Far.)** tarlalarına yakın yerden çıkmıştı su (s.86).

- Suyu zaten körleyip kapatmazlar; **çünkü (Far.)** kendilerine yarayışlı, bütün köye yarayışlı (s.87).

- Sızlandı **çünkü (Far.)** yine bu celsede de yazmaktan parmakları uyuşacaktı (s.126).

- Gelmişti **çünkü (Far.)** çoğu kere olduğu gibi davacı vekili Topal Tahir ise, davalı vekili de Cöngün Ali Efe'dir (s.125).

- Eyvandaki tahta sedire çökmüşüm; davulu zurnayı duyacak halim yok. Yok **çünkü (Far.)** oğlanın göçü yükleniyor (s.163).

- Dedik ya; ambarlar dolacak, tenekelere kavurmalar basılacak; yağ, peynir, turşu, pekmez tekmil tamam olacak. Gerisi kıştır **çünkü (Far.)**. Hiç belli olmaz yol-yolak kapanıverir (s.64).

- Engâh engâh ağladı. Şahin'de **gerçi (Far.)** cep delik, cepken delik ama mangal kadar yürek var. Taşı havaya atıp kafayı altına tutacak çağlarda (s.57).

- Almazlandım **gerçi (Far.)** ama, üsteleyip elime para bile sıkıştırdı (s.62).

- Islak Kaya'nın bulunduğu yerde tarlaları vardı. **Gerçi (Far.)** kıraç olup senelerdir sürülmüyordu ama, Muhtar arazisinin civarında değil insan, yaban hayvanı bile dolaşsın istemezdi (s.83).

- Ve nitekim bunlar da oldu. **Gerçi (Far.)** kesin kabul yapılmamıştı ve lojman diye dikilen binaların damı akıyor, su tesisatı çalışmıyordu, olsun (s.179).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere sebep bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin hikâyede sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiş ve bu örneklerin sebep bildirmek amacıyla kullanıldığı görülmüştür.

1.1.5.2.3.2. Sebep Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede sebep bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri olarak *"doğru, diye, ne diye"* bağıntı ögelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Çerçi Cemil umursamaz bir eda ile elini salladı.

  – Doğru (T.) ... Bir de Halk Partisi'nin altı oku milletin sinesinde ne kadar yer etmiş acaba, onu ölçmek istemiştir (s.53).

- "Bu Muhtar olacak iblis bizden birkaç yüz gayme koparmadan kızı vermez, ne etsek..." **diye (T.)** kıvranıyordu (s.71).

- Yahu beni apansız yakalayan, Islak Kaya'nın koca cüssesine Ferhat misali fırlatan sevdanın ateşi değil midir?.. Bu ateşle yanıp tutuşmadık mı? Bir yeşillik olsun, bir güzellik olsun **diye (T.)** (s.168).

- "Aman beni burdan tez kurtarın" **diye (T.)** ailesine mektup üzerine mektup göndermiş dediler (s.180).

- Tabi Muhterem Bey hiç köyde yaşamamış; ülkenin gelişmiş yörelerinde, sahillerinde, yazlık **diye (T.)** gidilen köylerde kalmış; oraları biliyor ve seviyor ama, böyle henüz elektriği gelmemiş, evlerin içinde su tesisatı, banyo falan olmayan yerlerin tamamen yabancısı (s.185).

- Kimmiş Mahmut Bey bilen yok. Aşağıda dere boyunda çiftlikleri varmış; yazın serin **diye (T.)** bizim köye çıkarmış (s.7).

- Derviş geldi aklıma, yetişir gelir **diye (T.)** sevindim, sonra elim-ayağım iyicene kesildi (s.208).

- Gerçi oğlanlar da kız da damat da "Hiç olur mu baba, orda öyle bir başına, hayır, gidemezsin" **diye (T.)** ısrar ediyorlar ama beyhude (s.197).

- Öyle ya bir kuru kaya. İnsan **ne diye (T.)** kazar bunun dibini (s.58).

- Be kardeşim, madem böyle düşüncelerin var, kendine uygun bir turistik yer bulsana. Ege yöresinden, Akdeniz'den. Bu Allah'ın dağına **ne diye (T.)** geldin? (s.183-184).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere Türkçe kökenli sebep bildiren bağıntı ögeleri, hikâyede farklı örneklerde görülmüş ve bunların bir sebep bildirmek için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak hikâyede bu bağıntı ögeleri, eklendiği cümlelere sebep anlamı katmıştır. Sebep bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri ve sebep bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örnekleri hikâyede görülmüş fakat sebep bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin ise hikâyede kullanılmadığı tespit edilmiştir.

1.1.5.2.4. Sonuç Bildiren Bağıntı Ögeleri

Sonuç bildiren bağıntı ögeleri, metin içerisindeki cümlelerde bir durumun, ifadenin sonucunu bildirmek için kullanılan bağlaçlardır.

Zeynep Korkmaz sonuç bildiren bağlaçları şu şekilde açıklamaktadır:

Sonuç bildiren cümle bağlayıcıları, iki cümleyi birbirine, sonuç bildirme sonuca götürme ilişkisi ile bağlayan kelimelerdir. Başlıcaları şunlardır: ama, ancak, bakar ki, bakmış ki, belli ki, binaenaleyh, bir de bakıyorsun, bakmış ki olmuyor, bir de bakmış ki, bir de ne göreyim, böylece, böylelikle, bu bakımdan, bu demektir ki, bu durumda, bu gidişle, bu maksatla, bundan dolayı, bundan ötürü, bu nedenle, benim için, bunun içindir ki, bunun sonucu olarak (da), şu sebepledir ki, bu suretle, bu yüzden, doğal olarak, dolayısıyla, gör bak, göreceksin, göreceksiniz, görüldüğü kadarıyla, her nedense, her neyse, hiç değilse, hiç olmazsa, ister istemez, ki ,madem ki, nasıl olsa, ne yazık ki, nihayet, nitekim, onun içindir ki, o sebeple, o takdirde, o zaman, öyleyken, öyleyse, pekâlâ, sonuçta, şimdilik, şu hâlde, yoksa vb. (Korkmaz, 2019, s. 950).

Aşağıda sonuç bildiren bağıntı ögeleriyle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.4.1. Sonuç Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede sonuç bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri olarak *"nihayet* ve *bari"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- "Atıf denilen sarhoş pezevenge yar olacağına, varsın İstanbul gurbetinde kalsın" diyordu. Kendisi var ömründe gün görmemişti, **bari (F.)** kızı kurtulsun (s.93).

- Ceplerini-cüzdanlarını; sandıklarını sepetlerini doldurmuş olsalar **bari (F.)** (s.111).

- Yutkundu, gerisini getiremedi. Bu oğlan bir şeyler diyecek ama hadi hayırlısı. Önünü açayım **bari (F.)** (s.154).

- Neyse, neyse... Hadi bırak artık. Bak çaylar soğudu. Rahime şunları tazele **bari (F.)** (s.157).

- Öfkemin ayranı kabarıp indi. Oğlanı üzdük, ne gereği var, iş olacağına varıyor. **Bari (F.)** bundan geri yüzüne gülüp gönlünü almalı (s.157).

- Boğazım kurumuş, içim çöl olmuş. Şurdan kahveye uğrayıp bir bardak çay içeyim **bari (F.)** (s.167).

- Güz elmalarının kızartıları nokta nokta gözüküyor, Derviş vakit bulsa da toplasa **bari (F.)** (s.192).

- Bir kış havuz dondu çatladı. O güzelim nakışlı mermerler sağa sola atıldı ve **nihayet (Ar.)** dam da göçtü gitti (s.178).

- **Nihayet (Ar.)** ip kaşa geçiyor. Oğlan bir ayağını denge basıp ipi geriyor iyice, şimdi düğüm atacak (s.164).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere sonuç bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri hikâyede sıklıkla görülmüş ve bu bağıntı ögeleri örneklerinin hikâyede sonuç görevinde kullanıldıkları tespit edilmiştir.

1.1.5.2.4.2. Sonuç Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede sonuç bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri olarak *"artık, demek, demek ki, böylece, işte, nasıl olsa"* bağıntı ögeleri kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- **Artık (T.)** sokaklarda, odalarda, kapı aralarında Kır Mansur ile Demirkırat, Muhtar Halil ile seçim, Halk Partisi ile vergiler, şeker ile buğday, salkım saçak genişleyerek konuşulacaktır (s.108).

- Dere içinden açılan ve kasabayı istasyona bağlayan şose tamamlanınca **artık (T.)** bizim eski dağ yolu işlemez oldu. Kasaba esnafından biri ikisi kamyon, minibüs falan aldı. Gidiş-geliş hızlandı. İstanbulcular dahi **artık (T.)** katır sırtından inip tirene arabayla gider oldu (s.131).

- Can tatlı işte, debelenip durdum kalkmak için, debelendikçe aşağıya doğru kaydım, battım karın içine. **Demek ki (T.)** hayli yorulmuşum, nefesi bile zor almaya başlamışım (s.208).

- "Para etmez" diyerek çuvallara doldurup tartıyor, bir tabak parasına kilo ile alıyorlar. **Böylece (T.)** sahipleri atsan atılmaz satsan satılmaz bu hatıra yükünden kurtulacak (s.139).

- – Estağfurullah efendim, ne yükü. Birlikte güzel günler geçirdik, diye cevapladım. **Böylece (T.)** Zalım Arslan Ağa'nın torunlarından olup, muhasebe müdürlüğünden emekli Muhterem Bey'in köye dönme macerası noktalandı (s.191).

- – Aşkolsun Derviş'e. Hepimizden delikanlı çıktı. Gidip bahçeyi beklesin. Odada bulunanların üzerinden ağır bir yük kalktı **böylece (T.)** (s.117).

- – Geldin de kötü mü ettin? Baba ocağını tüttüresin dedik. Bizim şurda ne ömrümüz kaldı, **işte (T.)** bağ da sana, bahçe de... (s.155).

- Araba Ayrılık Tepesi'ni aşıncaya kadar arkalarından baktım. **İşte (T.)** bitti. Onca yılın gerginliği gevşedi (s.167).

- Deli Derviş'in canına minnet. Kattı sürüyü önüne; "Hu" deyip otarmaya başladı. **Bu yüzden (T.)** sabahın alacasında kazmayı kapıp Ferhat misali Islak Kaya'ya yanaşan adamı ilk gören Deli Derviş oldu (s.35-36).

- Bir gece yatsa, dinlense orada, ertesi gün pazar. **Nasıl olsa (T.)** bizim köyden pazara inenler olacaktır (s.174).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede sonuç bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri çoğunlukla kullanılmış ve bunların kullanıldığı cümleye sonuç anlamı verdiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak hikâyede sonuç bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri örneklerine rastlanılmamış fakat sonuç bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri ve sonuç bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.1.5.2.5. Katkı/Sürerlilik Bildiren Bağıntı Ögeleri

Katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri, metin içerisindeki cümlelerdeki bir duruma veya ifadeye sürerlilik katmak amacıyla kullanılan bağlaçlardır. Hikâyede yabancı, karışık ve Türkçe kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri kullanılmıştır. Fakat karışık kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri, Türkçe ve yabancı kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögelerine göre daha az sayıda görülmüştür. Hikâyede katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri şunlardır: *hâlâ, vaktiyle, her gün, ayrıca, bugün, –den önce, eskiden, –dan sonra, şimdi, –den beri, ardından, az önce, yarın.* Aşağıda bu ögelerle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.5.1. Katkı/Sürerlilik Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede katkı/sürerlilik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri hikâyede çok sık kullanılmamıştır. Bu bağıntı ögeleri olarak *"hâlâ, vaktiyle"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- İstanbul'a yerleşmiş, ama nüfusu **hala (Ar.)** köyde duran bir yiğit adamın adım süreriz, olur biter (s.103).

- Peki Muhtar nasıl fark etmedi. Ve **hala (Ar.)** fark etmiş değil, yan yana durup dikildiğimizi (s.122).

- Kendini, kendisiyle birlikte bu ıssız kasabaya gelmeyi reddeden ve **hala (Ar.)** boşanamadığı karısını, karısından yana çıkıp o cadının yanında yer alan çocuklarını (s.127).

- Bizim tarafın adamı artık şehre çekildi ya; yine de bulgurunu, tarhanasını; hatta olana göre yağını, peynirini **hala (Ar.)** baba ocağının son kalıntılarından devşiriyor (s.166).

- Kimin kimi **vaktiyle (Ar.)** bir deste ot yüzünden, bir karış toprak, bir yük odun yüzünden incittiği; kime, nerde, ne zaman ne kadar güldükleri; hangi derede, hangi çalı dibinde keklik avladıkları, koyun-kuzu güttükleri, babaları, dedeleri, çocukları, torunları ortaya döküldü (s.161).

- Köyün yan başında **vaktiyle (Ar.)** milletin bir karış toprağı için birbirine kurşun sıktığı çayırlar, yoncalıklar bile biçilmez oldu (s.202).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri hikâyede kullanılmış ve bunların kullanıldığı cümleye sürerlilik anlamı verdiği tespit edilmiştir.

1.1.5.2.5.2. Katkı/Sürerlilik Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede katkı/sürerlilik bildiren karışık kökenli bağıntı ögesi olarak sadece *"her gün"* bağıntı ögesi tespit edilmiştir. Hikâyede katkı/sürerlilik bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri, katkı/sürerlilik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örneklerine göre az sayıda kullanılmıştır. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Üstelik **her gün (Far. – T.)** tıraş olmaya, sabah-akşam diş fırçalamaya, hatta neredeyse gün aşırı duş almaya alışık (s.185).

- Bende tabii dur-durak kalmadı. **Her gün (Far. – T.)** köylülerin kahveye gidiyor, bizim ordan yeni gelen var mı diye bakıyorum (s.198).

- Hangi akla hizmet için bu diz boyu karda ta Ortayokuş'un ortasına kadar inmişim. Elbette bahçeye bakayım diye. **Her gün (Far. – T.)** bakarım bahçeye (s.205).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere katkı/sürerlilik bildiren karışık kökenli bağıntı ögesi olarak sadece bir bağıntı ögesi örneğinin olduğu tespit edilmiş ve hikâyede bu bağıntı ögesiyle ilgili sadece üç örneğin olduğu görülmüştür.

1.1.5.2.5.3. Katkı/Sürerlilik Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede Türkçe kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri olarak *"ayrıca, bugün, –den önce, eskiden, –dan sonra, şimdi, –den beri, ardından, az önce, yarın"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Armut fidanlarını ondan alacaksın, **ayrıca (T.)** ben de sana armut getireceğim, sözümü unutmadım (s.99).

- Neyse, geçeyim şuracıktan, dere içinden çıkıp bahçeye varayım bir. **Bugün (T.)** ayrılık günü (s.169).

- Oğlan ne yapıyor acep, rahmet oraları da almış mıdır? Ben**den önce (T.)** ağabeyi atılıyor (s.154).

- **Eskiden (T.)** olsaydı davul-zurna ile karşılardık; kurbanlar kesilir, azim ziyafet olurdu (s.181).

- Hâl hatır faslın**dan sonra (T.)** çocukları, konu-komşuyu, otu-ekini sorup öğrendi (s.29).

- Eski günlerde olsa: "Ulan bu çavuşla uğraşmak boynuma borç olsun" der, girişirdi; ama **şimdi (T.)** gözü yemiyordu (s.46).

- Karın Karayazı'nın üzerine bir afat gibi çökmesi üç gün**den beri (T.)** sürüyordu (s.88).

- Bir zaman öyle kalmışım, gözyaşlarım suya karışıvermiş. **Ardından (T.)** abdest alıp iki rekât namaz kıldım (s.78).

- Hediye'nin aşkına zırt-pırt köye damlıyordu. **Az önce (T.)** de kısrağı yoklama bahanesi ile ahıra varıp kızı orada sıkıştırmaya kalkmıştı (s.65-66).

- Sedirden iniyor, ceketi bir kenara bırakıyor, yeniden usul usul yatağa uzanıyorum. **Yarın (T.)** olsun gidip Hacali abiye bir danışayım (s.27).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere Türkçe kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri olarak hikâyede farklı örneklerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak örnekleri verilen bu bağıntı ögeleri, eklendiği cümlelere katkı/sürerlilik anlamı vermiş ve hikâyede az sayıda görülen karışık kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri örneklerinin dışında, yabancı kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri ve Türkçe kökenli katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri örnekleriyle sıkça karşılaşılmıştır.

1.1.5.2.6. Zaman Bildiren Bağıntı Ögeleri

Zaman bildiren bağıntı ögeleri, metinde geçen ifadelerin zamanını belirtmek için kullanılan bağlaçlardır. Hikâyede zaman bildiren yabancı kökenli, karışık kökenli ve Türkçe kökenli bağıntı ögelerinin kullanımı çok fazla görülmemektedir. Hikâyede zaman bildiren bağıntı ögeleri şunlardır: *nihayet, evvel, evvela, asırlardır, o zaman bugün, yarın, dün, bir gün, önce, sonra, daha sonra, sonunda.* Aşağıda bu ögelerle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.6.1. Zaman Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede zaman bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri olarak *"nihayet, evvel, evvela, asırlardır"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Tespit edilen bu ögeler Arapça kökenlidir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Şimdi yadigâr; bu bahçeye **evvela (Ar.)** kayısı dikeceğiz (s.99).

- **Nihayet (Ar.)** ip kaşa geçiyor. Oğlan bir ayağını denge basıp ipi geriyor iyice, şimdi düğüm atacak (s.164).

- O güzelim nakışlı mermerler sağa sola atıldı ve **nihayet (Ar.)** dam da göçtü gitti (s.178).

- Sabah namazının önüsıra, henüz köyün itleri ürümeye başlamadan **evvel (Ar.)** evden ayrılmış İstanbul'a kaçıyorlardı (s.90).

- Bizim karılar **evvel (Ar.)** Allah "son söz" ü hiç kimseye komazlar (s.141).

- – Ohoo, sorduğun şeye bak beyim. Biz **asırlardır (Ar.)** böyle yaşamışız. Dün ne olduysa bugün de o olur, dedim (s.189).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede zaman bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin çok sayıda olmadığı görülmüştür.

1.1.5.2.6.2. Zaman Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede karışık kökenli zaman bildiren bağıntı ögesi olarak sadece *"o zaman"* bağıntı ögesi tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Sıra Islak Kaya'nın dibindeki suya geldi. **O zaman (T. – Ar.)** iri tütün tabakasını çıkarıp titreyen elleriyle bir cıgara sardı (s.29).

- Hiç belli olmaz yol-yolak kapanıverir. **O zaman (T. – Ar.)** kalırsın kaderle baş başa (s.64).

- Nerde o kasabanın yolu yenilenirken dere boyuna tepelere yığılıp seyreden kalabalık. **O zaman (T. – Ar.)** bir şenlik olmuştu yol işi; çalışanlara ha bire yemek taşınmıştı (s.173).

- Eh **o zaman (T. – Ar.)** köyde epeyce adam vardı daha. Bunu karşıladık, misafir ettik, yedirip içirdik (s.174).

- **O zaman (T. – Ar.)** atıp tutanları buluruz artık, deriz ki: "İşte mertlik zamanı, köyün yolunu devlet yaptı, tamirini de becerin artık" deriz (s.176).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere zaman bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin hikâyede çok fazla kullanılmadığı tespit edilmiştir.

1.1.5.2.6.3. Zaman Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede zaman bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri olarak *"bugün, yarın, dün, bir gün, önce, sonra, daha sonra, sonunda"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Gidip ahlatın gölgesine çökmeli. Çöküp bir cıgara sarmalı. İyi çalıştık **bugün (T.)** (s.7).

- **Yarın (T.)** olsun gidip Hacali abiye bir danışayım. Madem Cenab-ı Hak bu ilhamı gönlümüze bıraktı, vardır bir hikmeti (s.27).

- Daha **dün (T.)** sanki, şu ahlatın altına otururken, birden Islak Kaya'yı fark ediverince. Yani içime suyun, bahçenin ilk tohumu düşünce. Nasıl da sevincik olmuştum (s.169).

- **Bir gün (T.)** bir de baktık ki, köyümüzün yeni yapılan yolundan, dolamaçların virajlarından, tozu dumana katarak bir otomobil çıktı geliyor (s.181).

- "Yahu illallah... Nedir bu çektiğim. Namussuzum **bir gün (T.)** Camialtında Kur'an'a el basıp yemin edeceğim. Yok kardaşlar yok, maden derdinde değiliz" diye cevaplar vermekten kurtulmuştum (s.76).

- Artık yolu yolağı arama. Kaya-düşe bahçeyi tuttuk. **Önce (T.)** otlara saldırdık haliyle (s.151).

- Bir süre **sonra (T.)** işe ilk başlanan saatlerin heyecanı geçti; yerini terle karışık tatlı bir tatmin duygusu aldı (s.33).

- Han iki derenin birleştiği bir vadide, katırcıların mola verdiği bir su kaynağı başında kurulmuştu**. Daha sonra (T.)** derelerden birinin üzerine bir değirmen kuruldu (s.135).

- **Sonunda (T.)** derdimin Islak Kaya değil de onun önündeki çalılar, kayadan kopup kalmış iri taşlarla dolu iki evleklik avuç içi kadar arazi olduğunu anlıyorum (s.11).

- Onlar da **bugün (T.)** yarın İstanbul'un yolunu tutar. Büyük oğlu gitti bile (s.202).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede zaman bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri olarak farklı örneklerin kullanıldığı görülmüştür. Hikâyede zaman bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin, zaman bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri ve zaman bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örneklerinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

1.1.5.2.7. Karşılaştırma Bildiren Bağıntı Ögeleri

Karşılaştırma bildiren bağıntı ögeleri, metinde bahsedilen iki veya daha fazla ifadenin karşılaştırılması için kullanılan bağlaçlardır.

Zeynep Korkmaz karşılaştırma bildiren bağlaçları şu şekilde açıklamıştır:

"Bu gruba giren bağlaçlar, cümlenin iki ögesini karşılaştırma, denkleştirme, oranlama, seçme ve yeğleme gibi işlevlerle birbirine bağlayan bağlaçlardır. Başlıcaları*: ya, ya… ya, ya da, yahut, veya, veyahut da'dır*" (Korkmaz, 2019, s. 939).

Aşağıda karşılaştırma bildiren bağıntı ögeleriyle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.7.1. Karşılaştırma Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede karşılaştırma bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örnekleri az sayıda kullanılmıştır. Bu bağıntı ögelerine örnek olarak sadece *"güya"* bağıntı ögesi tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Bir ara gözüm komşunun küçük oğluna takılıyor. **Güya (Far.)** boyundan büyük tırmık ile kadınların biçip geçtikleri yerde kalan başakları toplayacaktı (s.8).

- Yanında yöresinde oynaşan it eniği taşı her fırlatışında "hev, hev" diye ürerek yokuşun yarısına kadar **güya (Far.)** gerçek bir av iti olmuş gibi koşuyor, orada bir süre kulaklarını dikip etrafı kolluyor, sonra daha ileri gitmeye cesaret edemeyerek, çocuğa doğru dönüp nefes nefese, dili bir karış dışarıya düşmüş olarak geliyordu (s.112).

- Hâkim bunları **güya (Far.)** hususi kütüphanesinde biriktiriyormuş (s.127).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere karşılaştırma bildiren yabancı kökenli bağıntı ögelerinin hikâyede sadece üç örneğinin olduğu tespit edilmiştir.

1.1.5.2.7.2. Karşılaştırma Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede karşılaştırma bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögesi olarak sadece *"–e göre"* bağıntı ögesi tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Dediklerin**e göre (T.)** babam uzun bir zaman ta aşağıdaki dereden katır sırtında su taşıyıp durmuş (s.5).

- Yeni bina yapacak olanlar hep ona özenmiş; kesesin**e göre (T.)** benzerini, ufağını, ama güzelini yapmak istemiş (s.8).

- Ya... Sıcacık. Karda-çamurda tam bizim köy**e göre (T.)** (s.89).

- Benim de kendim**e göre (T.)** bir hayalhanem var, orada oturup konuşurum, dinleyen dinlesin (s.142).

- Alışkanlıkları, zevkleri, yemesi, içmesi, oturması, kalkması kendin**e göre (T.)** (s.185).

- Gelenlerin dediğin**e göre (T.)** köyün yolu bu yıl hiç kapanmamış (s.198).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere karşılaştırma bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örnekleri hikâyede çok fazla kullanılmamış ve sadece altı örneğe rastlanılmıştır.

Sonuç olarak hikâyede hem karşılaştırma bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri hem de karşılaştırma bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin az sayıda kullanıldığı görülmüş, karışık kökenli karşılaştırma bildiren bağıntı ögeleri örneklerinin ise hikâyede kullanılmadığı tespit edilmiştir.

1.1.5.2.8. Birlik Bildiren Bağıntı Ögeleri

Birlik bildiren bağıntı ögeleri, aynı görevdeki kelimelerin yahut tümcelerin birbirine denk yani eşit olduğunu göstermek amacıyla kullanılan bağlaçlardır. Hikâyede birlik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri ve birlik bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin kullanıldığı görülmüştür. Fakat karışık kökenli birlik bildiren bağıntı ögeleri örneklerine rastlanılmamıştır. Birlik bildiren başlıca bağıntı ögeleri şunlardır: *hem….hem, hem… hem de, ve, ne… ne* vb.dir. Aşağıda bu ögelerle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.8.1. Birlik Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Birlik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri olarak *"hem… hem de, hem… hem, ve"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Bu kimselerin gözüne çalınmayan arazi **hem** düz **hem de (Far.)** iki dönümden fazla (s.11).

- Bulurum da taş oluğa bağlarım. Şırıl şırıl akar durur **hem** beni **hem (Far.)** bahçeyi abad eder (s.60).

- Cemaat topyekûn işkilleniyor. Demirkırat lafı **hem** heyecan **hem (Far.)** korku yaratıyor (s.107).

- "İpini kırdı. İtten avara bu benim kardaş" diye **hem** seven **hem (Far.)** döven bir havaya büründü (s.113).

- Hiç belli olmaz gelirdi. **Hem** gelir **hem de (Far.)** iyisinden bir Alaman çakısı getirirdi (s.114).

- Sağır Ahmet'le Hacı Kadir amca çocuklarıydı. Hacı **hem** yaşça **hem de (Far.)** varlık hesabı ile büyüktü (s.114).

- Hele şunlara hele, mübarekler, nasıl da dümdüz uzamışlar gökyüzüne; Kavak dediğin servi cinsi olmalı, **hem** bakmaya kıyamazsın öyle endamı güzel olur, **hem (Far.)** kerestesi kıymetli (s.206-207).

- Birkaç bodur meşe, alıç ağaçları, üst başta bir iri ahlat **ve (Ar.)** rahmetli babamın diktiği o yalnız kavak (s.5).

- Artık gözlerim pek seçemiyor amma, ulu bir ağaç olan cevizi, dere tarafındaki servi kavakları **ve (Far.)** Muhtar Halil'in tarlasına bakan koca armudu görüyorum (s.205).

- Gündüzün kapıldığım neşe **ve (Far.)** heyecan geçip gitmiş; yerine bir ürperti, bir tedirginlik oturmuştu (s.19).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere birlik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin hikâyede çoğunlukla kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.1.5.2.8.2. Birlik Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede birlik bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örnekleri az sayıda kullanılmıştır. Bu bağıntı ögesi olarak hikâyede sadece *"ne…. ne"* bağıntı ögesi örneği tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Nereden gelmiş, nereye gidiyordu? **Ne** kimse bilir, **ne (T.)** kendi söylerdi (s.34).

- **Ne** define **ne (T.)** maden; adam oraya yer açıyor, bahçe kuracakmış galiba... (s.73).

- Kasabada **ne** terzi kalmıştı, **ne (T.)** kasap (s.178).

- Lojmanda **ne** su vardı, **ne (T.)** elektrik (s.179).

- İnsanlar artık **ne** doğana seviniyor **ne (T.)** ölene üzülüyor (s.195).

- Şehirdeki oğlunun kızının yanına yerleşmiş, hacca gidip gelmiş, başa bir lacivert bere uydurup sakalı salıvermiş yaşlılar arada bir köye uğrasa da **ne** bu çayırlara, tarlalara bakabiliyor; **ne (T.)** evini büsbütün yıkıp kerestesini ayırmaya gönlü elveriyor (s.202).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere birlik bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örnekleri, birlik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örneklerine göre daha az sayıda kullanıldığı görülmüştür.

Sonuç olarak birlik bildiren bağıntı ögeleri, eklendiği cümlelere birlik anlamı vermek amacıyla kullanılmıştır. Birlik bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örnekleri ve birlik bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örnekleri hikâyede kullanılmıştır. Fakat birlik bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri örnekleri hikâyede görülmemiştir.

1.1.5.2.9. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Bağıntı Ögeleri

Almaşım, iki ifade veya cümleler arasında art arda gelme ilişkisini ifade eden bağıntı ögeleridir. Almaşım bildiren bağıntı ögeleri örnekleri hikâyede

çok sayıda değildir. Hikâyede almaşım bildiren bağıntı ögeleri şunlardır: *kâh…kâh, sadece, veya, ister…ister, olsun…olsun*. Aşağıda bu ögelerle ilgili örnekler verilmiştir.

1.1.5.2.9.1. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Yabancı Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede almaşım bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri olarak *"kâh…kâh yahut"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Ondaki bunca merak mecrasını bulamamış bir nehir gibi, **kâh** bir vadiye, **kâh (Far.)** ötekine dökülürdü (s.25).

- Sofanın alacasında bir o yana bir bu yana gidip geliyor, her gelip gidişinde çalı-çırpı yanan ocağa şöyle bir uğruyor, her uğrayışında **kâh** bir cızırtı, **kâh (Far.)** bir koku çıkararak yemeği kotardığını anlatıyordu (s.141).

- Muhtar'ı **kâh** cehennemin leylim çukurlarına yuvarlıyor, **kâh (Far.)** gözyaşları içinde affediyorum (s.149).

- Peş peşe cıgara içince tıkanıyorum, bir baş dönmesi oluyor bende. Bu defa olmadı. **Yahut (Far.)** oldu da ben fark etmedim (s.11).

- Şahin geçen yıl çalıştığı pastaneye yeniden girerdi. **Yahut (Far.)** ağabeyi apartmanda oturan büyüklere söyler, elbet bir iş bulurlardı (s.92).

- Çoluk çocuğu, bakacak kimsesi olmayanlar; yakınları tarafından terk edilip köyde kalmaya mahkûm olanlar **yahut (Far.)** bu harabeye dönen yurdundan ayrılmayı bir türlü kendine yediremeyenler birer cüzzamlı gibi, şapkalarının, başörtülerinin altına gizlenerek, duvar diplerinden, yıkıntıların arasından yürüyerek, el yordamıyla birbirlerini bulmak üzere zaman zaman mağaralarından, inlerinden çıkıyorlar (s.204).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere yabancı kökenli almaşım bildiren bağıntı ögeleri örnekleri hikâyede çok sayıda kullanılmamış ve bu bağıntı ögeleri örneklerinin Farsça kökenli oldukları tespit edilmiştir.

1.1.5.2.9.2. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Karışık Kökenli Bağıntı Ögeleri

Hikâyede almaşım bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri olarak sadece *"veya"* bağıntı ögesi tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- Üzerinden eksilmeyen ıslaklığı, yeşil yosunları, kenarından köşesinden fırlamış otları, ısırganları, dikenleriyle dibinde **veya (T. – Ar.)** bir yerlerinde mutlaka su olduğunu fısıldayıp duruyor (s.10).

- Önce etrafa yayılan parçalardan gücümün yettiklerini kaldırıp **veya (T. – Ar.)** yuvarlayıp dereye gönderiverdim (s.70).

- Kar ufak tanecikler halinde dökülmeye başladıysa kesilmeyip yağacak; irileşip lapaya döner **veya (T. – Ar.)** yağmurla karışıp sulusepkene çevirirse çabuk bitecek demektir (s.88).

- Ancak kasabalı öteden beri alıştığı "Keloğulları" lafını baştan alıp sona katamadığından babasına Keloğlu Salih dedikleri gibi kendine de Keloğlu Kemal **veya (T. – Ar.)** sadece "Keloğlu" diyorlardı (s.124).

- Gündönümü, koçkatımı, bağbozumu, kırlangıç fırtınası, karakış, zemheri, hıdrellez ile çiğdemin çıkması **veya (T. – Ar.)** günlerin uzayıp kısalması fark etmez. Her şeyi örten bir uzun sessizlik (s.203-204).

- Biri durup bir şey söyleyecek olsa **veya (T. – Ar.)** şundan bundan şikâyet edecek olsa, "Ne dedin sen?" der gibi yüzüne bakıyorlar (s.204).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede almaşım bildiren karışık kökenli bağıntı ögeleri örnekleri de almaşım bildiren yabancı kökenli bağıntı ögeleri örnekleri gibi az sayıda kullanılmıştır.

1.1.5.2.9.3. Almaşım (art arda gelme) Bildiren Türkçe Kökenli Bağıntı Ögeleri

Almaşım bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri olarak hikâyede *"ister…ister, olsun…olsun"* bağıntı ögeleri tespit edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilmiştir:

- "Hep bizim kabahatimiz" diye kendine yükleniyor; "yahu insan dedelerinden kalan mirası -hani ne olursa olsun **ister** mülk **ister** eşya **ister (T.)** hatıra- bu kadar kolay gözden çıkarır mı" diye dertleniyordu (s.184).

- Yağmurun kızıl yapraklara ağır ağır döküldüğü bu güz günlerinde; fakir **olsun** zengin **olsun (T.)** Anadolu'da her hanenin avlusundan bu rayiha yayılır (s.64).

- Yahu beni apansız yakalayan, Islak Kaya'nın koca cüssesine Ferhat misali fırlatan sevdanın ateşi değil midir?.. Bu ateşle yanıp tutuşmadık mı? Bir yeşillik **olsun**, bir güzellik **olsun (T.)** diye (s.168).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere hikâyede almaşım bildiren Türkçe kökenli bağıntı ögeleri örneklerinin de az sayıda kullanıldığı tespit edilmiş ve hikâyede sadece üç örneğe rastlanılmıştır.

Sonuç olarak hikâyede yer verilen yabancı kökenli, karışık kökenli ve Türkçe kökenli bağıntı ögeleri başlıkları ele alınmış ve bu başlıklarla ilgili hikâyede geçen örneklere yer verilmiştir. Ayrıca bu bağıntı ögeleri hikâyede, karşılaştırma, sonuç, karşıtlık ve amaç gibi birçok anlamlarda kullanılmıştır. Bu nedenle yazar, hikâyede bu bağıntı ögelerine yer vermiştir. Fakat hikâyede hem bazı başlıkların olmadığı görülmüş hem de bazı başlıklarla ilgili bağıntı ögeleri örneklerinin az sayıda kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.1.6. DEĞİŞTİRİM

Değiştirim, bir metinde yer alan bir ismin, isim öbeğinin, fiilin ya da cümlenin yapısının değiştirilmesidir. Değiştirim, metinde yer alan bir ögenin yerini "öyle, böyle ya da şöyle" ögelerinin almasıyla oluşmaktadır. Değiştirim birçok tümcenin yerini alması sebebiyle de isme bağlı değiştirim, fiile bağlı

değiştirim ve cümleye bağlı değiştirim türlerini ortaya çıkarmıştır. Değiştirim konusu birçok yazar tarafından farklı tanım ve açıklamalarla ele alınmıştır. Bu tanım ve açıklamalardan biri de Hülya Aşkın Balcı'ya aittir.

Hülya Aşkın Balcı değiştirim konusunda şu açıklamaları yapmaktadır:

Metin içinde bir metin unsurunun, metnin ilerleyen bölümlerinde içeriğe bağlı olarak tekrar ortaya çıkmasına metindilbilimde "değiştirim" adı verilmektedir. İki tanım üzerinde durmaktadır. İlgili sözcükler tümce içindeki işlevlerine, önünde ve ardında bulunduğu sözcüğe göre yeni anlamlar kazanabilmektedir. Bu düzene dizimsel değiştirim adı verilmektedir. Alt alta gelen ögeler, yani benzerlik bağıntıları ise dizisel değiştirimi oluşturmaktadır. Burada önemli olan sözcüğün yerini alabilecek diğer sözcüklerin listelenmesidir. Bu değiştirim unsuru seçme eksenini meydana getirmektedir. Metin oluşturucuları bu seçme ekseninden yararlanarak en uygun sözcüğü seçebilmektedir. Aslında bu değiştirim türü dile hakimiyetimizi ve sözcük hazinemizi de açığa çıkaran bir göstergedir. Türkçede değiştirim a) eş yakın veya zıt anlamlı sözcük kullanımı, b) sözcüğün alt veya üst anlamlısını kullanma c) örtük yapısal (çıkarım, sezdirim, önvarsayım), d) kinayeyle e) açımlamayla olmak üzere sınıflandırılmaktadır

(Balcı, 2018, s. 86-88).

Şükran Dilidüzgün ise eserinde Halliday ve Hasan'ın 1976 ve Leyla Subaşı Uzun'un 2003 yılındaki çalışmalarından alıntı yaparak değiştirim konusunda şu ifadelere yer vermektedir:

Dilbilgisel bağdaşıklık düzeneklerinden bir diğeri de metin içinde yer alan ad, eylem ya da tümce gibi herhangi bir ögenin yerine başka bir ögenin kullanılması olarak tanımlanabilecek 'değiştirim' dir. Türkçede değiştirim ögeleri olan 'öyle' ve 'böyle' gibi işlevsel metin ögelerinin ve 'yapmak' eyleminin tek başlarına anlamları yoktur, yerlerine geçtikleri ögelere göre anlam kazanırlar; diğer bir değişle bağlama dayalı bir bağdaşıklık sağlarlar. Bir değiştirim ögesi, metin içinde yerini aldığı ögenin türüne göre ada dayalı (nominal), eyleme dayalı (verbal) veya tümceye/yan tümceye dayalı olarak gerçekleşebilmektedir. Bununla birlikte 'yapmak' eyleminin kimi zaman değiştirim, kimi zaman da eksilti ilişkisi kurmada kullanıldığı görülmektedir. Uzun–Subaşı bu kullanım farkını şu şekilde açıklar; "eksiltmeli kullanımlarda, eksiltilen öge tümceye ait bir birim olarak 'yapmak' eylemine eklenebilir. Ancak bu eylem, değiştirme gösterdiğinde böyle bir eklemeyi kabul etmez. Yalnızca bir anlatım denkliği gösterir" (Dilidüzgün, 2017, s. 55).

Kamile İmer – Ahmet Kocaman – A.Sumru Özsoy'un hazırlamış oldukları sözlükte ise değiştirim şu şekilde tanımlanmaktadır:

Karşıtlığı göstermek amacıyla aynı dizide yer alan ögelerden birinin yerine bir başkasını koyma işlemi; bir yapıda bir birimin yerine başka bir birim koyma işlemi. Anlatım ya da içerik düzleminde bir ögenin yerine bir başka öge koyarak bu değişikliğin öteki düzlemde de değişikliğe yol açıp açmadığını sınama işlemi

(İmer – Kocaman – Özsoy, 2019, s. 84).

Halliday ve Hasan ise değiştirimi şu şekilde açıklamaktadır:

Türkçe'de değiştirim ögeleri olan 'öyle' ve 'böyle' gibi işlevsel metin ögelerinin ve 'yapmak' eyleminin tek başlarına anlamları yoktur, yerlerine geçtikleri ögelere göre anlam kazanırlar; diğer bir deyişle bağlama dayalı bir bağlaşıklık sağlarlar. Bir değiştirim ögesi,

metin içinde yerini aldığı ögenin türüne göre ada dayalı, eyleme dayalı veya cümleye/yan cümleye dayalı olarak gerçekleşebilmektedir." Aynı zamanda Halliday ve Hasan'a göre değiştirim yapısındaki temel husus anlamda değil dil bilgisel bağlantıdadır

(Halliday – Hasan, 1976, s. 90).

Yukarıda verilen tanım ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere değiştirim; isme dayalı, cümleye dayalı ve fiile dayalı değiştirim olarak üçe ayrılmaktadır. İfade edildiği gibi değiştirim öyle, böyle veya şöyle sözcükleriyle yapılmaktadır. Değiştirim, metinde yer alan ifadelerin tekrar uzun uzun yazılmaması ve bu ifadelerin öyle, böyle veya şöyle sözcükleriyle karşılanmasıdır. Ama incelenen metinde, şöyle sözcüğüyle yapılan değiştirim örnekleri tespit edilmemiştir.

Aşağıda incelenen hikâyeden alınan değiştirim örnekleri olarak öyle ve böyle kelimeleri esas alınmış ve hikâyeden bu kelimeleri içeren örnekler ve örneklerin açıklamaları verilmiştir.

1.1.6.1. Öyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim

Hikâyede öyle sözcüğü ile yapılan değiştirim örnekleri çoğunlukla kullanılmıştır. Aşağıda öyle sözcüğü ile yapılan değiştirim örnekleri verilmiştir:

- **Avuç içi kadar** dediğime bakmayın; buradan **öyle (avuç içi kadar)** görünüyor (s.11).

Verilen örnekte öncül ifade olarak verilen *"avuç içi kadar"* ifadesi, daha sonra aynı şekilde verilmemiş ve verilen ifade öyle sözcüğü ile karşılanmıştır. Dolayısıyla öyle sözcüğüyle bir değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim fiile dayalı değiştirimdir.

- Bana "**yadigâr**" derdi her gördüğünde. Bu defa da **öyle (yadigâr)** oldu (s.28).

Verilen örnekte öncül ifade olarak verilen *"yadigâr"* ifadesi, daha sonra aynı şekilde verilmemiş ve verilen ifade öyle sözcüğü ile karşılanmıştır. Dolayısıyla öyle sözcüğüyle bir değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim fiile dayalı değiştirimdir.

➢ **Bazı bazı sevda alevlendiğinde ak yazmasını pencereye asardı** Hediye. Yine **öyle (bazı bazı sevda alevlendiğinde ak yazmasını pencereye asardı)** yaptı (s.57).

Bu örnekte *"bazı bazı sevda alevlendiğinde ak yazmasını pencereye asardı"* ifadesi, devam eden cümlede öyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

➢ Cami altına toplanan kalabalık kendi arasında olup-biteni şöyledir, yok böyledir diye yorumlayadursun; **köyün yeni yetme gençleri, çocukları, tazıları Ortayokuş'tan aşağı bir koşu tutturmuşlar, göz açıp-kapayana dek Islak Kaya'ya varmışlar, patlamanın aslını öğrenip haberi yukarıya bir an önce yetiştirmek için zorlu bir yarışa girişmişlerdi.** Ve **öyle (köyün yeni yetme gençleri, çocukları, tazıları Ortayokuş'tan aşağı bir koşu tutturmuşlar, göz açıp-kapayana dek Islak Kaya'ya varmışlar, patlamanın aslını öğrenip haberi yukarıya bir an önce yetiştirmek için zorlu bir yarışa girişmişlerdi)** oldu (s.66-67).

Bu örnekte *"köyün yeni yetme gençleri, çocukları, tazıları Ortayokuş'tan aşağı bir koşu tutturmuşlar, göz açıp-kapayana dek Islak Kaya'ya varmışlar, patlamanın aslını öğrenip haberi yukarıya bir an önce yetiştirmek için zorlu bir yarışa girişmişlerdi"* ifadesi, devam eden cümlede öyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

➢ – Demek **bu defa temelli gidicisin.**
– **Öyle (bu defa temelli gidiciyim)** Derviş ağam (s.163).

Verilen örnekte *"bu defa temelli gidicisin"* ifadesi, sonraki cümlede öyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

➢ Demek **biz yanmışız** Cemil Ağa, **dipten doruğa tutuşmuşuz** ha. **Öyle (biz yanmışız, dipten doruğa tutuşmuşuz)** olsun. Ve elbette **öyle (biz yanmışız, dipten doruğa tutuşmuşuz)** dir (s.168).

Verilen bu örnekte *"biz yanmışız, dipten doruğa tutuşmuşuz"* ifadesi, devam eden cümlelerde öyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirimler cümleye dayalı değiştirimlerdir.

- **Dur dedim kendime; oku-üfür yüzünü Cenab-ı Hakk'a döndür, ha şöyle sakinleş biraz.** Nitekim **öyle (dur dedim kendime; oku-üfür yüzünü Cenab-ı Hakk'a döndür, ha şöyle sakinleş biraz)** de oldu (s.208).

Verilen bu örnekte *"dur dedim kendime; oku-üfür yüzünü Cenab-ı Hakk'a döndür, ha şöyle sakinleş biraz"* ifadesi, devam eden cümlede öyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- **Oğlan daha çocuk sayılır**.
  Sen **öyle (oğlan daha çocuk sayılır)** bil (s.144).

Verilen örnekte *"oğlan daha çocuk sayılır"* ifadesi, devam eden cümlede öyle sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- Titiz adamdı, her şey **kıl-düzen** olsun isterdi. Şu duruşma salonu **öyle (kıl-düzen)** miydi ya. İşte yine her kafadan bir ses çıkıyor (s.124).

Bu örneğe bakıldığında *"kıl-düzen"* ifadesi, devam eden cümlede öyle sözcüğü ile karşılanmış ve değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim isme dayalı değiştirimdir.

- Bu kayanın dibinde **su** olduğu hep söylenmiştir. Bütün köy halkı bilir bunu.
  Öyleyse... (su ise)
  Farkında olmadan bir cıgara daha yakıyorum (s.10).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere öyle sözcüğünün yalın halde kullanımıyla yapılan değiştirim örnekleri verilmiştir. Bu örnekte ise öyle sözcüğü –se şart ekini alarak kullanıldığı görülmüştür. Verilen örnekte *"su"* ifadesi, devam eden cümlede *"öyleyse"* sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim isme dayalı değiştirimdir.

1.1.6.2. Böyle Sözcüğü ile Yapılan Değiştirim

Hikâyede böyle sözcüğüyle yapılan değiştirim örnekleri, öyle sözcüğüyle yapılan değiştirim örnekleri gibi birçok yerde çoğu kez kullanılmıştır. Aşağıda böyle sözcüğü ile yapılan değiştirim örnekleri verilmiştir:

- **Varsın kırsın kime ne zararı var**. Değil mi; ama... **Böyle (varsın kırsın kime ne zararı var)** deyip ferahlıyordum (s.61).

Verilen örnekte *"varsın kırsın kime ne zararı var"* ifadesi, devam eden cümlenin başında böyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- Son güz erişmiştir artık. Ufuklar küle belenmiştir. Geceler uzar gider, gönüllere bozartı düşer, bağlar yaprağını döker. **Denkler tutulur, tahta bavulların ipleri çekilir, gurbetçiler birer ikişer yola düşer**. Gurbetçi **böyle (denkler tutulur, tahta bavulların ipleri çekilir, gurbetçiler birer ikişer yola düşer)** dir (s.63).

Verilen örnekte *"denkler tutulur, tahta bavulların ipleri çekilir, gurbetçiler birer ikişer yola düşer"* ifadesi, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- **Bal gibi maden arıyor, maden. Mazallah bir de buluverirse. Gavur maden alıyormuş memleketimizden. Gavurun aldığı madenin haddi hesabı yokmuş. Bir araba maden bir sarı lira. Taş attın da kolun mu yoruldu.** Acanslar aynen **böyle (bal gibi maden arıyor, maden. Mazallah bir de buluverirse. Gavur maden alıyormuş memleketimizden. Gavurun aldığı madenin haddi hesabı yokmuş. Bir araba maden bir sarı lira. Taş attın da kolun mu yoruldu)** (s.73).

Bu örnekte de *"bal gibi maden arıyor, maden. Mazallah bir de buluverirse. Gavur maden alıyormuş memleketimizden. Gavurun aldığı madenin haddi hesabı yokmuş. Bir araba maden bir sarı lira. Taş attın da kolun mu yoruldu"* ifadeleri, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle

karşılanmış ve değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- **İşini yoluna koyanlar zenginleşti; han-hamam, nam-nişan sahipleri arttı. Bu bayındır, şen-şatır günler ne kadar devam etti? Ne kadar ettiyse etti, üstümüze lazım değil. Böyle (işini yoluna koyanlar zenginleşti; han-hamam, nam-nişan sahipleri arttı. Bu bayındır, şen-şatır günler ne kadar devam etti? Ne kadar ettiyse etti, üstümüze lazım değil)** dir bu dünyanın düzeni (s.136-137).

Verilen örnekte *"işini yoluna koyanlar zenginleşti; han-hamam, nam-nişan sahipleri arttı. Bu bayındır, şen-şatır günler ne kadar devam etti? Ne kadar ettiyse etti, üstümüze lazım değil"* ifadeleri, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- İştahım kesildi birden. Bu karı başımıza iş çıkarıyor. Sırası mıydı yani?
  – Sırası değil şimdi, bir hazırlık yapacak durumumuz yok.
  – Yok, yok. Hep **böyle (sırası değil şimdi, bir hazırlık yapacak durumumuz yok)** dersin (s.145-146).

Verilen örnekte *"sırası değil şimdi, bir hazırlık yapacak durumumuz yok"* ifadesi, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- **Hatun titreyen sesiyle araya girmeye çabalıyor. Oğlan çoktan kalkmış, dışarı çıkmış. Gelin bir köşeye büzülmüş. Benim de dilimin bağı çözülmüş**, hiç **böyle (hatun titreyen sesiyle araya girmeye çabalıyor. Oğlan çoktan kalkmış, dışarı çıkmış. Gelin bir köşeye büzülmüş. Benim de dilimin bağı çözülmüş)** olduğu yoktu (s.156).

Verilen örnekte *"hatun titreyen sesiyle araya girmeye çabalıyor. Oğlan çoktan kalkmış, dışarı çıkmış. Gelin bir köşeye büzülmüş. Benim de dilimin bağı çözülmüş"* ifadeleri, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- **Az sonra hatunu gözü yaşlı koyup aşağı ineceğim; kimimiz, kimsemiz kalmadı ki, çarnaçar birlikte kasabaya gideceğiz. Oradan bindiririm kamyona, katırı çeker dönerim. Böyle (az sonra hatunu gözü yaşlı koyup aşağı ineceğim; kimimiz, kimsemiz kalmadı ki, çarnaçar birlikte kasabaya gideceğiz. Oradan bindiririm kamyona, katırı çeker dönerim)** olacakmış demek, bir başına kalacakmışız, yalnızlık akıbet bizim de yakamıza yapışacak (s.165).

Verilen bu örnekte *"az sonra hatunu gözü yaşlı koyup aşağı ineceğim; kimimiz, kimsemiz kalmadı ki, çarnaçar birlikte kasabaya gideceğiz. Oradan bindiririm kamyona, katırı çeker dönerim"* ifadeleri, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- **Şehir yeri iyi de her an tetikte olacaksın işte o kötü. Kime güveneceğini bilemiyorsun. Köylü milletiyiz biz. Biraz saf, biraz enayi, kaba-saba falan işte. Hatta görgüsüz, cahil. Böyle (şehir yeri iyi de her an tetikte olacaksın işte o kötü. Kime güveneceğini bilemiyorsun. Köylü milletiyiz biz. Biraz saf, biraz enayi, kaba-saba falan işte. Hatta görgüsüz, cahil)** diyor oğlan (s.166).

Verilen bu örnekte de *"şehir yeri iyi de her an tetikte olacaksın işte o kötü. Kime güveneceğini bilemiyorsun. Köylü milletiyiz biz. Biraz saf, biraz enayi, kaba-saba falan işte. Hatta görgüsüz, cahil"* ifadeleri, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

- Kasabaya **Sağlık Ocağı** kurulacaktı. Eh plana konulmuş, ihalesi yapılmış, inşa edilecek tabii. Büyüklerimiz **böyle (Sağlık Ocağı)** buyurmuş (s.179).

Verilen bu örnekte *"Sağlık Ocağı"* ifadesi, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle karşılanmış ve değiştirime uğramıştır. Buradaki değiştirim isme dayalı değiştirimdir.

- Hoş adam yahu.

  Neler anlatıyor. **“Kalmaya geldim”** diyor.

  Bu da benim kumaştan. Herkes Mersin’e giderken bu tersine gidiyor. Be kardeşim, madem **böyle (Kalmaya geldim)** düşüncelerin var, kendine uygun bir turistik yer bulsana (s.183).

Verilen örnekte *“kalmaya geldim”* ifadesi, devam eden cümlede böyle sözcüğüyle karşılanarak değiştirim yapılmıştır. Buradaki değiştirim cümleye dayalı değiştirimdir.

Sonuç olarak yukarıdaki verilen örneklerde ve açıklamalarda görüldüğü üzere değiştirim, metinde yer alan öncül ifade ya da ifadelerin yerini öyle ya da böyle sözcüklerinin almasıyla oluşturulmaktadır. Metinde öyle ya da böyle sözcükleri, öncül ifade ya da ifadelere anlam olarak karşılık gelerek bir değiştirim yapılmıştır. Metinde yapılan bu değiştirimler, yapı olarak farklılıklar yaratsa da anlam açısından herhangi bir belirsizliğe yol açmamıştır. Çünkü okuyucu, metindeki cümlelerde yapılan bu değiştirimleri bağlamdan çıkarabilmiştir. Hikâyede birçok yerde birçok kez öyle ve böyle sözcükleri ile yapılan değiştirim örnekleri kullanılmış ve bu örneklerin bazen bir ismi bazen bir fiili bazen bir söz öbeğini bazen de cümleleri karşıladığı görülmüştür. Şöyle sözcüğü ile yapılan değiştirim örneklerinin de hikâyede olmadığı tespit edilmiştir.

1.1.7. METNİ BÖLÜMLERE AYIRAN BELİRTİCİLER

Belirticiler, belli bir sıralama içerisinde olan metinlerdeki durumların veya olayların zamanlara ayrılmasında kullanılan ögelerdir. Belirticiler, metinde anlatılan olayları oluş aşamasına göre bölümlere ayırmada kullanılmaktadır. Örneğin; *“hasta olan annesini ziyaret ettikten **sonra** evine gitti”* cümlesinde belirtici olarak *sonra* kelimesi görülmektedir. Öncül ifadede hasta olan annesini ziyaret etmiştir. Sonraki ifadede ise evine gitmiştir. Görüldüğü gibi sonra kelimesi, iki yargı arasında metni bölümlere ayıran bir belirtici olarak kullanılmıştır.

Doğan Günay metni bölümlere ayıran belirticiler konusunda şu bilgilere yer vermiştir:

Metni bölümlere ayıran belirticiler, olayın gelişim aşamalarına göre bulunabilir. Belirticiler için bağdaşıklık ilişkisi terimi de kullanılır. Metinler kurgusu gereği belli bir sıralama içindedir. Bu sıralamada bir bağdaşıklık vardır ve aralarındaki ilişki de belirticilerle sağlanır. Bu sıralama yazılış biçimi ile fark edilebileceği gibi, kullanılan sözcüklerle de ortaya konulabilir: ilkin, ilk önce, daha sonra, nihayet. Daha geniş ölçekli yapılardaki bölümler, paragraflar arasına konan üç yıldız gibi işaretler de metinlerin bölümlerini ayıran belirticiler olarak işlev görebilir (Günay, 2017, s. 108).

İncelenen Beyhude Ömrüm adlı hikâyede metni bölümlere ayıran belirticiler olarak *sonra, artık, şimdi* kelimeleri esas alınmış ve hikâyede geçen bu kelimelerle ilgili örnekler ve örneklerin açıklamaları aşağıda verilmiştir.

1.1.7.1. Sonra Belirticisi

Sonra belirticisinin görevi, kendinden önce gelen ifade ile kendinden sonra gelen ifadeyi bölümlere ayırmaktır. Hikâyede sonra belirticisi sıkça kullanılmıştır. Aşağıda sonra belirticisine ait örnekler verilmiştir:

- Derviş geldi aklıma, yetişir gelir diye sevindim, **sonra** elim-ayağım iyicene kesildi. Derviş köyde değildi ki, bir iş için ayrılmış bana da söylemişti (s.208).

Verilen örnekte yazar, telaşlı bir durum içerisindedir. Bu sebeple bu durumun içerisinden nasıl çıkması gerektiğini düşünür. Bu sırada yazarın aklına köyün sakinlerinden Derviş gelir. Yazarın aklına Derviş'in gelmesi ile bu duruma sevinmesi, daha sonra Derviş'in köyde olmamasını hatırlayıp bu duruma üzülmesi ifadeleri arasında sonra belirticisi kullanılmıştır. Yani yazarın bu sevinç halinin, stresli hale dönmesi sonra belirticisi ile anlatılmıştır.

- Sade açıktan ağır ağır geçip giden gemiler. **Sonra** cüsselerinden, car-car bağırmalarından, aç gözlü sırnaşık olmalarından hazzetmesem de martılar inip kalkıyor (s.196).

Verilen örnekte yazarın gözlemlediği bir durumdan bahsedilmektedir. Yazar, köy hayatından şehir hayatına geçmiştir ve orada denizi, gemileri, martıları izlemiştir. Yazar, gemilerin ağır ağır gitmesi ile gemilerin sesleri ve martıların uçması ifadeleri arasında sonra belirticisi kullanmıştır. Aslında

burada yazar, köye gitmek istemesini ve şehir hayatını sevmemesini çeşitli nedenler ile ifade etmiş ve bu durumu da sonra belirticisi ile anlatmıştır.

- Aile, evlat, arkadaşlar, ne bileyim kalabalık içindeyken "Gitseler de rahat etsem" dersiniz; **sonra** böyle bir başına kalınca "Neredeler acaba" diye aranmaya başlarsınız (s.190).

Verilen örnekte yazar, insanla ilgili bir konuya değinmektedir. İnsan içinde yaşadığı sosyal çevresiyle olan bu kalabalığın yani ailenin, çocukların, arkadaşların içinde iken kendisinin yalnız kalmak istemesi ile insanın yalnız kalınca da o kalabalığı araması ifadeleri arasında sonra belirticisi kullanılmıştır. Bu iki eylem sonra belirticisi ile anlatılmak istenmiştir.

- Bir zaman "Nahiye" olarak kaldı kasabamız. Yaşlı bir Nahiye Müdürü vardı, ava meraklı. **Sonra** "Nahiye Teşkilatı" nı da lağvettiler, o da gitti (s.177).

Verilen örnekte yazar, yaşadığı kasabanın adının hikayesinden bahsetmektedir. Bir zamanlar kasabada yaşlı bir nahiye müdürünün yaşadığı ve kasabanın adının ondan alındığı ve daha sonra hem nahiye teşkilatının hem de nahiye müdürünün yok olduğu sonra belirticisi ile anlatılmıştır. Ayrıca burada eski zaman ve şimdiki zaman karşılaştırımında sonra belirticisi kullanılmış ve bu iki eylem de anlatılmak istenmiştir.

- Han iki derenin birleştiği bir vadide, katırcıların mola verdiği bir su kaynağı başında kurulmuştu. Daha **sonra** derelerden birinin üzerine bir değirmen kuruldu (s.135).

Verilen örnekte Han'ın kurulması ile başlayan bir olay izlenimi anlatılmaktadır. Han'ın, iki derenin birleştiği bir vadide, bir su kaynağının başında kurulması ile başka bir zaman da diğer derenin üzerine değirmenin kurulması ifadeleri arasında sonra belirticisi kullanılmıştır. Yazar, burada bir olay izlenimi yapmış ve bu izlenimi de sonra belirticisi kullanarak anlatmıştır.

- Hatunu bıraktığımız servili kabristan. Hepsine birden son bir kez el salladım. **Sonra** dönüp gözlerimden artık pıtır pıtır dökülen yaşlan sildim (s.199).

Verilen örnekte yazar, eşini kaybetmiştir ve eşinin kabristanına ziyarete gitmiştir. Yazarın eşini kaybedişi, eşini gömdükleri kabristana gidişi ve yazarın burada duyduğu üzüntüsünü gözyaşlarıyla ifade etmesi ile yazarın, o kabristana ve kabristanda olan servi ağacı dahil her şeye veda etmesi sonra belirticisi ile anlatılmıştır. Yazar, bu durumu bir devinim içerisinde sonra belirticisi ile ifade etmiştir.

- Biz şimdi iyi-kötü bir greyder ağzı yolu açıyoruz. **Sonra** çakıl döşenecek, kum dökülecek, yani köyünüze otomobil çıkar hale gelecek (s.175).

Verilen örnekte köye yapılan yolun yapım aşaması anlatılmaktadır. Yazar, şimdi ve sonra ifadeleriyle de bu yapım aşamasından bahsetmektedir. Yazar, köye öncelikle bir greyder ağzı ile yol açılmasını, daha sonra bu yolun çakıl ve kum ile tamamlanmasını, yani yolun kullanılır hale gelmesini sonra belirticisi kullanarak anlatmıştır.

- Önce kayanın etrafını temizleyip, oyacaktım. **Sonra** icap ederse dinamit, uygun gelirse varyoza kuvvet (s.33).

Verilen örnekte yazarın bir işe girişmesi ve bu işi sıraya dökmesi sonra belirticisi ile anlatılmıştır. Yazarın eline aldığı aletle, önce kayanın etrafını temizleyeceğini, sonra o işin diğer kısmını yapacağını söylemesi sonra belirticisi ile anlatılmıştır. Yani olay, sıraya dökülmüş ve bu sıralanan ifadeler anlatılırken de sonra belirticisi kullanılmıştır.

- Derviş yüklü katırı süzüyor. Bir sandık, bir kat yatak. **Sonra** boynunu büküp yukarıya bizden yana dönüyor (s.165).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından biri olan Derviş'in, yaptığı bir iş sıralaması verilmiştir. Derviş'in katıra bakması ile daha sonra boynunu büküp insanlara dönüp bakması sonra belirticisi kullanılarak anlatılmıştır. Bu örnekte de yukarıdaki örnek gibi olay, sıraya dökülmüş ve bu sıralanan ifadeler anlatılırken de sonra belirticisi kullanılmıştır.

- Heyhat!.. Fersiz gözler boş, mecalsiz, bir süre öylece bakıyor. **Sonra** gözkapakları yavaşça kapanıyor (s.148).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından biri olan Muhtar'ın, ölüm anı anlatılmaktadır. Muhtar'ın fersiz bir şekilde karşısındakilere bakması ile gözlerinin yavaş yavaş kapanması ifadeleri arasında sonra belirticisi kullanılmıştır. Yazar, bu aşamalı anı sonra belirticisi kullanarak anlatmıştır.

1.1.7.2. Artık Belirticisi

Artık belirticisinin görevi de sonra belirticisinin görevi gibi, kendinden önce gelen ifade ile kendinden sonra gelen ifadeyi bölümlere ayırmaktır. Hikâyede artık belirticisi de sonra belirticisi gibi sıkça kullanılmıştır. Aşağıda artık belirticisine ait örnekler verilmiştir:

- Zorlanma ağa zorlanma; Allah nasip eder ise biz de bu bahçenin meyvesinden yeriz **artık** (s.36).

Verilen örnekte köydeki insanların bahçe işinde zorlandığı ve köylülerin bu bahçenin meyvesinden yiyemediği ama bundan sonra bu bahçenin meyvesinden yiyebileceklerini düşünmeleri artık belirticisiyle anlatılmıştır.

- Yahu bu dinamit işi bayağı tehlikeli, patlatmasını da bilmiyoruz. Neyse öğreneceğiz **artık** (s.62).

Verilen örnekte yazarın dinamit işini bilmemesi ama bundan sonra bu işi öğreneceğini ifade etmesi artık belirticisi kullanılarak anlatılmıştır. Yani bilmemek ve öğrenmek ifadeleri artık belirticisiyle anlatılarak iki bölüme ayrılmıştır.

- Güzün gidecek, bahara yonca biçiminde dönecekler. Bazıları **artık** dönmüyor. İstanbul gurbetinde yerleşip kalanlar var (s.70).

Hikâyede yazar, köydeki insanların çoğunun artık kışın hayatlarını İstanbul'da geçirdiklerinden, bahar olunca köye geldiklerinden bahsetmektedir. Verilen örnekte de yazar, insanların baharda köye döneceklerini ama bazı insanların dönmeyeceğini, İstanbul'a yerleşip İstanbul'da kalacağını ifade

etmiştir. Yani dönmek ve dönmemek ifadeleri artık belirticisiyle anlatılarak iki bölüme ayrılmıştır.

- Muhtar da gümüş köstekli saatini çıkarıp baktı. **Artık** gidip yeni aldığı radyonun başına geçecek (s.73).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından biri olan Muhtar'ın, gün içindeki bir anından bahsedilmektedir. Muhtar'ın saatini çıkarıp saatine bakması ile gitme vaktinin geldiğini anlayıp eve gitmesi ve yeni aldığı radyonun başına geçmesi artık belirticisi ile anlatılmıştır.

- İyicene coşmuştu Hacı. **Artık** tutabilene aşk olsun (s.100).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından biri olan Hacı, karşısındaki kişiye bazı konular hakkında bilgi vermektedir. Hacı'nın karşısındaki kişiye bu bilgileri geniş bir şekilde vermesi ve bu bilgileri art arda anlatması coşmuştu ifadesiyle karşılanmış ve bundan sonra da bu bilgi konusunda Hacı'nın tutulamayacağı ve böyle devam edeceği artık belirticisi ile ifade edilmiştir.

- Kar eriyordu. Göz kamaştıran milyonlarca parıltı saçarak, alttan alta minik dereciklere dökerek sularını, **artık** iyiden iyiye ısıtmaya başlayan güneşin altında ezilip büzülerek, her gün hissettirmeden kütlesini küçülterek toprağa karışıyordu (s.104).

Verilen örnekte mevsimlerin geçişi anlatılmaktadır. Karların suyunu derelere dökerek erimesi ile havaların iyiden iyiye güneşin altında ısınıp toprağa karışması artık belirticisi kullanılarak ifade edilmiştir. Yani kış mevsiminin bitmesi ile ilkbahar mevsimine geçilmesi artık belirticisi kullanılarak anlatılmış ve artık belirticisi ile ikiye ayrılmıştır.

- Bozkır'ın kısa sürecek baharı patladı. **Artık** bundan geri gözler İstanbul yoluna çevrilir (s.111).

Verilen örnekte köyden İstanbul'a giden gurbetçilerin baharın gelmesiyle tekrardan köye geldikleri ve bundan dolayı da köydeki insanların baharda gelecek olan gurbetçilere gözlerini çevirdikleri yani onların gelişini bekledikleri ifade edilmiş ve bu durum artık belirticisi ile anlatılmıştır.

- Dere içinden açılan ve kasabayı istasyona bağlayan şose tamamlanınca **artık** bizim eski dağ yolu işlemez oldu (s.131).

Verilen örnekte köyde birtakım işler yapılmaktadır. Bu işlerin yapılması ile daha önceden işleyen ve kullanılan dağ yolunun bundan sonra kullanılamayacağı artık belirticisi ile kullanılarak ifade edilmiştir.

- Çocuklar bana söz geçiremeyeceklerini anlamış, **artık** "kal burda" lafını etmez olmuşlardı (s.198).

Verilen örnekte, hikâye kahramanının İstanbul'da kalmak istememesi, köyde durmak istemesi anlatılmaktadır. Bu hikâye kahramanına, çocukları İstanbul'da, yanımızda kal demesi ama kendisine söz geçirememeleri ve belli bir süreden sonra çocukların kendisine burda kal dememeleri artık belirticisi kullanılarak anlatılmıştır.

- "Oh" demiştik, kargaşa bitti, **artık** Muhterem Bey rahat edecek (s.189).

Verilen örnekte köyün işlerinden kargaşa olarak bahsedilmektedir. Bu sebeple bu kargaşanın bitmesi ve insanların rahat bir oh çekmesi ifadeleri ile Muhterem Bey'in bundan sonra rahat edeceği ifadesi arasında artık belirticisi kullanılmıştır.

1.1.7.3. Şimdi Belirticisi

Şimdi belirticisinin görevi de sonra, artık belirticilerinin görevi gibi kendinden önce gelen ifade ile kendinden sonra gelen ifadeyi bölümlere ayırmaktır. Hikâyede şimdi belirticisi de sonra, artık belirticileri gibi çoğunlukla kullanılmıştır. Aşağıda sonra belirticisine ait örnekler verilmiştir:

- Nihayet ip kaşa geçiyor. Oğlan bir ayağını denge basıp ipi geriyor iyice, **şimdi** düğüm atacak (s.164).

Verilen örnekte bir olay, aşamalı bir şekilde anlatılmaktadır. Oğlanın ipin üzerine basması ve daha sonra ipin gerilemesi ile oğlanın ipe düğüm atması ifadeleri arasında şimdi belirticisi kullanılmıştır.

- Neyse, babamı hatırladım gözlerim yaşardı yine. **Şimdi** ben bu Islak Kaya'nın etrafını kazmaya başlayayım (s.26).

Verilen örnekte yazarın, duygu yoğunluğu yaşadığı görülmektedir. Yazarın, babasını hatırlaması ile gözlerinin yaşarması ve bu duygudan çıkmak için farklı bir olaya geçmesi şimdi belirticisi kullanılarak ifade edilmiştir.

- – Ulan aferin bodik Çerçi. Bize şehadetname veren müdürü keşfettin. **Şimdi** bir keşif daha yap ki sana aşkolsun diyeyim (s.41).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından biri olan Çerçi'nin, daha önce bir keşif yaptığından bahsedilmiştir. Çerçi'nin daha önce bir keşif yapması ve şu an için de ondan bir keşif yapmasını istemeleri şimdi belirticisi kullanılarak anlatılmıştır.

- Eski günlerde olsa: "Ulan bu çavuşla uğraşmak boynuma borç olsun" der, girişirdi; ama **şimdi** gözü yemiyordu (s.46).

Verilen örnekte geçmiş ve şimdiki zamanın karşılaştırması yapılmaktadır. Yazarın, eski günlerde çevresindeki bir kişiyle uğraştığını ama şu an ise böyle bir şey yapmayı gözünün almadığını şimdi belirticisini kullanarak anlatmıştır. Yani eski zamanlarda yapılan şeyin şu an yapılamaması şimdi belirticisi ile belirtilmiş ve şimdi belirticisi ile iki bölüme ayrılmıştır.

- Şirazesi dağıldı düzenimizin. **Şimdi** şu köyde tahsilata çıkacağım; imanım gibi bilirim ki bazıları malını saklar, şuracıkta gebertiversen olduğu gibi söylemez (s.52).

Verilen örnekte köyün durumundan bahsedilmektedir. Köy, ekonomik olarak zor durumdadır ve köyde ekonomik düzen dağılmıştır. Yazar da bu duruma bir çözüm bulmak amacıyla köyde tahsilata çıkacağını belirtmiştir. Çünkü yazar, köydeki insanların mallarının olduğunu düşünmektedir. Bu sebeple köyün ekonomik olarak düzeninin dağılması ile yazarın köyde tahsilata çıkacağını söylemesi arasında şimdi belirticisi ile kullanılmıştır.

- Suyu bulunca herkes sevindi yani. En başta aha bu Muhtar. Neden? Çünkü tarlalarına yakın yerden çıkmıştı su. **Şimdi** ne oldu da böyle köpürdü? Kıskançlıktan (s.86).

Verilen örnekte Muhtar'ın ilk olarak heyecanlı olması ifade edilmiştir. Daha sonra ise Muhtar'ın kıskançlıktan köpürmesi anlatılmıştır. Burada Muhtar'ın suyu bulup sevinmesi ile ardından kıskançlıktan köpürmesi şimdi belirticisi ile anlatılmıştır.

- Hediye Abo'ların İsmet adını duymuştu ya, kendisini görmemişti. Daha doğrusu görmüştü ama, o yıllarda çok ufaktı, **şimdi** görse tanıyamaz (s.89).

Verilen bu örnekte de yukarıda verilen örnek gibi geçmiş ve günümüz karşılaştırması yapılmaktadır. Adı geçen hikâye kahramanının, bir kişinin adını daha önce duyduğunu hatta o kişiyi gördüğünü ama o kişiyi şu an görse tanıyamayacağını şimdi belirticisi kullanarak anlatmıştır. Burada bu kişinin adının daha önce duyulması ve daha önce bu kişinin görülmesi ile şu an, günümüzde bu kişinin hatırlanmaması ve hatta bu kişinin tanınamayacağı şimdi belirticisi ile anlatılmış ve şimdi belirticisi ile iki bölüme ayrılmıştır.

- – Sen beni dinlemiyorsun galiba.
  – Hıı ...
  Hanımın verdiği cevap bu kadar. Orta halli bir
  "Hıı ..."
  (…) Dinlemiyor. Karı dediğin köylü karısı da olsa bir incelik taşır elbet. Herkes sanır ki bu bizim erkek milleti zart-zurt ederek kendi dediğini yürütür, karıları adam yerine komaz. Bu laf boş bir laftır. Bizim karılar evvel Allah "son söz" ü hiç kimseye komazlar. (…) Yeryüzünde erkek kisvesinde ama insandan çok hayvana yakın olan bazı ademler de bulunur; onlar değil karı lafı, hiçbir lafı dinlemez; burnunun dikine gider, onlara sözümüz yok. **Şimdi** de anlaşılan bu bizim hatun kafasında bir şeyler kuruyor (s.141-142).

Verilen örnekte başka birilerinin daha önce kafasında bir şeyler kurduğu, düşündüğü ifade edilmiş ve şu an ise hikâye kahramanının eşinin de kafasında böyle bir şeyler kurduğundan bahsedilmiştir. Bu durum da hikâyede şimdi belirticisi kullanılarak anlatılmıştır.

- Mal da yalan, mülk de. Eskiden gurbetçi gider gelirdi. **Şimdi** giden gelmiyor (s.149).

Verilen örnekte de yukarıdaki örnekler gibi geçmiş ve günümüz karşılaştırması yapılmıştır. Burada yazarın ayrıca bir serzeniş içinde olduğu da görülmüştür. Çünkü geçmiş zamanlarda köye insanların gidip geldiği şu an ise köyden gidenin köye gelmediği ifade edilmiş ve bu durum şimdi belirticisi ile anlatılmıştır.

- "Merak etmeyin bana bir şey olmaz" diye teselli veriyordum. **Şimdi** hepsi kayboldu (s.199).

Verilen örnekte yazar, köyden İstanbul'a gitmiştir. Fakat yazar, köy insanı olduğu için yazarın çocukları yazara her ne kadar burada kal deseler de babaları için telaş etseler de babaları çocuklarını dinlemeyip köye dönmeye yola koyulmuştur. Bu sebeple Haydarpaşa tren garına gelmiş ve çocuklarına beni merak etmeyin diye teselli vermeye başlamıştır. Burada, yazarın çocuklarına bu teselliyi vermeye başlaması ile bu sırada trenin hareket etmesi ve çocuklarının, trene bindiği Haydarpaşa tren garının ve İstanbul'da olduğu sürece gördüğü vapurların, denizin ve martıların da hepsinin birer birer kaybolması şimdi belirticisi ile anlatılmıştır.

Sonuç olarak verilen örneklerde de görüldüğü üzere belirticiler, metinde yer alan ifadeleri bölümlere ayırmada kullanılmaktadır. Metinde yer alan ifadeler sonra, artık, şimdi belirteçleriyle anlatılmış ve bu belirteçlerle iki bölüme ayrılmıştır. Metinde bu belirteçler hem olayları hem durumları hem de ifade edilen zamanları bölümlere ayırmada kullanılmıştır. Metinde bu belirteçlerle yapılan örneklerin sıkça kullanıldığı da tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

METNİN TONU

Ton, yazarın metinde konuyu ele alırken duygularını yansıttığı ögelerin tamamıdır. Metinde ton, yazarın okuyucuda belli duyguların oluşmasını sağlamak amacıyla metinde kullandığı ifadelerdir. Yazar, metinde kullandığı bu tonlarla beraber bazen okuyucuya bir mesaj da verebilir ve bu mesajla birlikte okuyucuda belli başlı duyguların oluşumunu da sağlayabilir.

Doğan Günay tonu şu şekilde açıklamıştır:

> *Metinde ton, okuyucuda belli bir duygu uyandıran ve onda üzüntü, sevinç, coşku, heyecan gibi ruhsal etki yapan özelliklere denir ve yazarın ürettiği metin aracılığı ile okuyucuda yaratmayı amaçladığı ruhsal etkiyi belirtmek için kullanılır. Metindeki tonlama herhangi bir konuyu ele alma biçimi içerisinde, vericinin (anlatıcının) duygularını, niyetlerini, duyarlılıklarını belirten ögelerin bütünüdür* (Günay, 2017, s. 225).

Doğan Günay'a göre metindeki tonlar aşağıdaki biçimlerde olabilmektedir:

- *Öğretici*
- *Esenlikli*
- *İçsel*
- *Dokunaklı*
- *Dramatik*
- *Ağlatısal*
- *Destansı*
- *Düşlemsel*
- *Kalem Kavgasına Yatkın*
- *Gülmece* (Günay, 2017, s. 225).

2.1. Metin Tonları

Aşağıda metinde geçen ton örneklerine yer verilmiştir:

2.1.1. Esenlikli

Esenlikli, kişinin sağlıklı, mutlu, sevinç ve esen içinde olma durumudur. Doğan Günay esenlikli tonu şu şekilde açıklamıştır: "Esenlikli metin tonunda,

mutluluk ve sevinç türü anlatımlar vardır. Çocuklara yönelik anlatımlarda esenlikli tonda metin kullanılır" (Günay, 2017, s. 226).

Aşağıda bu tonla ilgili örnekler verilmiştir:

- Nerde kaldı bu oğlan? Katırı götüreli bir saat oldu neredeyse. Cıgara da bitti. İşte böyle bu kadınlar. Su içseler yarıyor mübareklere. Şimdi de mâni demeye başladılar karşılıklı. Sesleri yamaçlarda yankılanıyor. Yaşayın siz e mi... (s.9).

Verilen örnekte köylü insanının her ne durumda olursa olsun ve her ne zorluklar yaşarsa yaşasın bir kenarda kendisi için bir sevincinin olduğundan bahsedilmektedir. Kadınlar bir yandan ekini biçerken bir yandan da karşılıklı olarak mutlu ve sevinçli bir halde mâni söylemektedir. Yazar da bu kadınların mânilerle yankılanan seslerine *"yaşayın siz e mi"* diyerek onların bu esenlikli halini ifade etmiştir.

- – Müjdemi isterim Melahat yenge, diye bağırarak kadını yerinden sıçrattı. Gelindir oğlanın kıçını silmeden kalktı. Üst kata çıkan merdivenleri ikişer, üçer atlayıp kaynanasına, ev halkına haberi verdi. Oğlan göz açıp kapayıncaya kadar öbür evleri de dolaştı. Köyü sevince bulanmış bir merak sardı. Kadınlar evlerin bacalarına, çocuklar yollara, erkekler kapı önlerine çıktılar. Gelenlerin yakınları İstanbul'un yokuşunu tutmuşlardı, kalabalık birbirine sarmaştı. Hasretliler kucaklaştı (s.115).

Verilen örnekte İstanbul'dan köye gelen gurbetçilerin köye gelmesinden dolayı duyulan sevinç ve mutluluk ifade edilmektedir. Çünkü bu vesile ile kimisi bir yıldır kimisi birkaç yıldır görmediği yakınlarına kavuşmuştur. Bu sebeple köydeki insanların İstanbul'daki yakınlarına kavuşmaları ve bundan duyulan sevinç ve mutluluk ile köy halkının bu durumdan ne kadar esenlikli olduğu okuyucuya gösterilmek istenmiştir.

2.1.2. İçsel

İçsel, insanın içine dair olan anlatımı ve kendi içiyle ilgili olan durumudur.

Doğan Günay içsel tonu şu şekilde açıklamıştır:

İçsel tondaki metinlerde duyguların, doğanın ve "ben" in anlatımı daha fazladır. Güzelduyusal imgeler oldukça fazladır. İçsel tonun ağır bastığı metinlerde yazar ile okuyucu arasında aynı ruh hali yaratılır. Bütün insanlarda ortakmış gibi varsayılan bazı iç duyguları canlandırır. İçsel tondaki metinler için belirli bir sese dayalı durumdan da söz edilebilir (Günay, 2017, s. 227).

Aşağıda bu tonla ilgili örnekler verilmiştir:

- Adamın duru-durağı kalmamıştır. Şubatı marta bağlamaya görsün, "Gidelim artık" diye tutturur. Bizim buralar dağ. Kar anca mart sonuna, nisan başına doğru kalkar, hatta bazı yıllar daha da gecikir. Ama kaynatamın burnuna köy kokusu, süt kokusu, tezek kokusu; kulağına it ürmesi, horoz ötmesi, keklik sesi düşmüştür bir kere (s.21).

Verilen örnekte anlatıcı kişi yani gelin, kayınpederinden bahsetmektedir. Kayınpederinin çocukları köyü terk edip İstanbul'a yerleşmişlerdir. Burada evleri, arabaları vardır, durumları da iyidir. Fakat babaları ise köyde kalmaktadır. Ama babaları zaman zaman çocuklarının yanına, İstanbul'a gitmektedir. Fakat baba, burada da içten içe köy hasreti çekmektedir. Çünkü oralarda yaşayamamakta, kendi köyünde kalmak ona daha iyi gelmektedir. Dolayısıyla bu örnekte gelin yani anlatıcı, kayınpederinin duygularına tercüman olarak bu duyguları içsel bir şekilde ifade etmiştir.

- Ferahlayıp kazmaya yapıştım yine. Bu defa zikrediyor gibi vuruyordum. Vurdukça açıldım, vurdukça coştum. Deli Derviş gün boyu dişlerini sıktı durdu. İçinde kabaran hakikat bilgisini dışa vurmuştu. Nasıl da şaşırmıştı karşısındaki. İşte o an, kibir askeri at binip kalbi kuşattı. Derviş'in gönlü daralmaya durdu. Daraldıkça sıktı kendini; sıktı, sıktı. Sonunda taşıverdi. Yine çıplak tepelere doğru koşaradım gidiyordu. Yine dellenmişti (s.37).

Verilen örnekte hem yazarın kendisinin hem de hikâye kahramanı olan Derviş'in içsel olarak ruh hali anlatılmaktadır. Yazarın kazmaya vurdukça rahatlaması ve coşması ile içsel olarak kendini ifade etmesinden bahsedilmektedir. Fakat ilerleyen cümlelerde yazar, kendini ifade ettikten sonra Derviş'in ruh haline, içsel durumuna da değinmiştir. Derviş'in bu içsel durumu da dişlerini ve kendini sıkması, sinirlenmesidir. İşte yazar hem kendindeki hem

de Derviş'teki bu içsel duygulara tercüman olmuş ve bu içsel duyguları da okuyucuya ifade etmiştir.

- Bütün bunlar ne için vardı? Su geçip gitsin diye açtığım bir kazma ağzı yoldan çıkan toprağı avuçladım. Nemli toprağın içinde kim bilir nice tohumlar vardı. Koklayıp ağır ağır avucumdan boşalttım. Çok geçmez bu toprak kar altında kalır. Kar niçin yağar? Yerin yeşili tükenmesin diye yağar. Rüzgâr bulutun, bulut yağmurun, yağmur suyun, su toprağın dilinden anlıyor. Suyun yokuşa aktığı, güneşin batıdan doğduğu görülmemiş. Âdemoğlu dayalı-döşeli tıkır tıkır işleyen bir dünyanın ortasında. "Bize düşen aracılık" diyorum içimden. Otu atın, eti itin önüne koyabilmek. Terim kurudu, içimde bir doymuşluk, bir şükran hissi. Eh kâinatın yürüyüp giden ahengine katılıverdik işte (s.79).

Verilen örnekte yazarın, kendine hem içsel olarak sorular sorduğu hem de bu sorduğu soruları içsel olarak cevapladığı görülmüştür. Yazarın kullandığı *"içimden"* ifadesi de bu durumu kanıtlamaktadır.

- Köylü bu bahçe lafını böyle aşikâr ağzımdan işitince gevşedi. Her bir fert için için gülümsedi. Nedir yani? Şu:

"Bırak ağa orda değil bahçe ot bile bitmez. Sür eşeği küllüğe debelensin" dediler içlerinden.

Böylece herkes rahata kavuştu. Dedikodu dindi. Elbet biri hariç (s.86).

Verilen örnekte yazar, karşısındaki kişilerin içlerinden geçenleri okumuş ve onların ne söylediklerini ifade etmiştir. Yazarın kullandığı *"dediler içlerinden"* ifadesi de bu durumu kanıtlamaktadır.

- Bu ağaç, bahçe, meyve merakı kendisinde ziyadesiyle olduğu için işe sanki ben değil de o atılıyormuş gibi heyecanlanmıştı.

– Hukuken bir mahzuru yok. Köylüden, hele o gebeş muhtardan çekinme, ben ardındayım, dedi. İçim ferahladı. Çukur tarlanın başında, ahlatın altında, Islak Kaya'yı gördüğüm o ilk andaki gibi sevincimi yeniden yakalamıştım. İnsanoğlunun bir yerde, bir işte yalnız olmadığını anlaması ne kadar güzel bir şey. Kalpten kalbe giden yol bu olsa gerek (s.29-30).

Verilen örnekte yazarın yapmak istediği ama çekindiği bir iş vardır. Ama bu çekindiği iş için birileri ona destek çıkmıştır. Bu sebeple yazar, bu verilen destekten dolayı bir sevinç duymuş ve ferahlama hissetmiştir. Metinde geçen *"içim ferahladı"* ifadesi de bu durumu kanıtlamakta ve yazarın bu içsel durumunu okuyucuya ifade etmektedir.

- Öyle ki bahçeyi kurmuşuz, fidanları almışız gibi neyi nereye dikeceğimizi bile tartışıyorduk. Hacı abi armuda vurgundu. Mutlaka birkaç çeşit armut dikmeliydik. Yazlık-kışlık, tatlı-ekşi, yumuşak-sert. "Sen merak etme fidanları bulup getirmek benden" diye ilave etmeyi de unutmadı. Dükkândan içim umut dolu, başım dik, yüzüm güleç çıkıverdim (s.30).

Verilen örnekte bir bahçenin kurulma düşüncesinden dolayı duyulan bir sevinç ve mutluluk dile getirilmektedir. Hikâye kahramanlarından olan Hacı abi, armudu çok sevmektedir. Kurulan bu bahçeye de sevdiği meyve olan armudu dikmeyi düşünmekte ve bu düşüncesinden dolayı da bir sevinç ve mutluluk duymaktadır. Fakat *"kurmuşuz, almışız"* ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bu ifadeler, yazarın içsel düşüncesi ve konuşmasıdır. Yazar, bu içsel düşüncesini ve konuşmasını okuyucuya vermek istemiştir.

2.1.3. Dokunaklı

Dokunaklı, insanın hüzünlü bir duyguyu yaşaması veya bu hüzünlü duyguya şahit olması, bu duygudan etkilenmesi ve bu duygunun insanın içine işlenmesidir.

Doğan Günay dokunaklı tonu şu şekilde açıklamıştır:

> *Dokunaklı tondaki metinlerde hüzün baskındır. Acı çekme ve üzüntünün fazlaca kullanıldığı dokunaklı tondaki metinler alıcı üzerinde oldukça fazla etki yaratır. Bir yürek sızısı ya da acıma duygusu uyandırır. Sonucu gözyaşlarına kadar gidebilir. Dokunaklı anlatım acıyı ya da insanın dayanamayacağı durumları anlatan metinlerdir* (Günay, 2017, s. 228).

Aşağıda bu tonla ilgili örnekler verilmiştir:

- Kadınlar ekini iştahla biçiyorlar. Bazen aralarında gizli bir yarış başlıyor. Gençliklerini, güçlerini, ustalıklarını sınıyorlar. Nasıl da gürbüz kadınlar, yanaklarından kan damlıyor sanki. Bu dağların başında, kuş uçmaz-kervan geçmez köyün içinde ne bulup ne yiyorlar? Şu biçtikleri

buğdayın ekmeği, şu yamaçta yayılan koyunun sütü, Akpınar'ın suyu, köyün havası. Pek bir sebze, et-met yedikleri yok... Zaten köyün yeri yüksek olduğundan öyle her yeşillik yetişmiyor. İşte fasulye, patates, lahana, turp falan. O da cıl-cıl akan bir acı suyu çeşme yalağına biriktirip oradan taşıyarak (s.9).

Verilen örnekte yazarın, köyün çalışan kadınlarına üzülmesini ve onların bir şey yiyemediğini düşünüp onlara acımasını anlatmaktadır. Bu üzülme ve acıma şu yöndedir; köy maddi olarak zayıftır. Yazarın da dediği gibi köy, dağların başında, kuş uçmaz-kervan geçmez yerdedir. Yazar da bundan dolayı bu köyde kadınların ne bulup ne yediklerini bir acıma duygusuyla düşünmektedir. Çünkü metinde verilen *"pek bir sebze, et-met yedikleri yok... Zaten köyün yeri de yüksek olduğundan öyle her yeşillik yetişmiyor"* ifadelerinde de bahsedildiği üzere yazar, köyün ekin eken, çalışan kadınlarının köyde çok fazla bir şey bulamadıklarını, bulduklarının ise çok sınırlı olup onları zor temin ettiklerini anlatarak onlara üzülmüştür. Bu üzüntü tonunu da yazar, okuyucuya ifade etmek istemiştir.

- Babam ecel döşeğinde iken Berber Hacı yanında imiş. Ölürken bizleri kendisine ısmarlamış. Zaten benim orta mektebe yazılmama da o sebep olmuştu. "Zeki oğlan, harcanmasın, köyden bir okumuş adam çıksın" diye babama asılmıştı. Babamın da haliyle yüzü asılmıştı. Fukara bir köylünün şehir yerlerinde çocuk okutacak gücü mü vardı. Hacali ağabey gülerek sırtını sıvazladı babamın. Tasalanma... Biz ne güne duruyoruz... (s.28).

Verilen örnekte yazar, köydeki insanların maddi olarak ne kadar zor durumda olduğunu anlatmaktadır. Metinde, hikâyenin kahramanlarından biri olan Hacı Abi'nin, köylülerden birinin çocuk okutacak gücünün dahi olmadığını ve bu duruma üzüldüğünü görmüştür. Daha sonra Hacı Abi, bu köy insanının yanına gitmiş ve ona *"tasalanma, biz ne güne duruyoruz"* diyerek o insanların yardımına koşmuştur ve bundan dolayı da Hacı Abi, metinde dokunaklı bir ton oluşturmuştur. Aynı zamanda açık olarak belirtilmese de burada bir üzüntü duygusu da verilmiş ve buradaki üzüntü duygusu da okuyucuya ifade edilmek istenmiştir.

➢ – Selamünaleyküm, kolay gelsin erenler.

Sesi duyduğumda korkudan sıçrayıp kazmayı bıraktım.

Baktım Deli Derviş karşımda gülümsüyor. “Oh” deyip rahatladım.

– Aleyküm selam Derviş, buyur. Ağır ağır yaklaştı.

– Nedir ağa sabahın erinde seni bu kayaya koşturan; rahmani midir, şeytani midir?

Ne desem acaba?

Derviş bana hep gayıptan bilici gibi gelmişti. Ne desem ne desem diye; bir uygun söz aramaya durdum.

Derviş durumu fark etti. O insanı feraha sevk eden ses tonu ile.

– Zorlanma ağa zorlanma; Allah nasip eder ise biz de bu bahçenin meyvesinden yeriz artık.

Sırtımdan soğuk bir ter boşandı.

Evet, işte, aşikâr içimden geçenleri bilmişti. Kekelemeye başladım.

– Sa... Sayende Derviş...

Birden ne olduysa yüzü bulutlandı. Sesine acı bir ton eklendi.

– Niyetin güzel ağa, amelin de güzel olur inşallah; hadi bana eyvallah (s.36-37).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından birisi olan Derviş’in, bir insanın bahçesini ektiğini ve bahçesinin ürününü yemek için uğraşıp çabaladığını görmüştür. Bunu gören Derviş, o kişiyle konuşmaya başlamıştır. Derviş, konuşmasıyla karşısındaki kişiyi rahatlatmış, karşısındaki kişinin içinden geçenleri okumuş ve onu teselli ederek onda hüzünlü bir ton oluşturmuştur. Metinde geçen *“birden ne olduysa yüzü bulutlandı. Sesine acı bir ton eklendi”* ifadesi de bu hüzünlü tonun göstergesidir.

- Meşelerin yaprakları kan-kızıla çalar, palamutlar dolu gibi yağar yarlardan, yarpuzlar kurur. Toy kuşları turnaların peşine takılır, boz perçemli çayır kuşlarının sesi ansızın kesilir. Derenin suyu titremeye başlar. Son güz erişmiştir artık. Ufuklar küle belenmiştir. Geceler uzar gider, gönüllere bozartı düşer, bağlar yaprağını döker. Denkler tutulur, tahta bavulların ipleri çekilir, gurbetçiler birer ikişer yola düşer. Gurbetçi böyledir. Yazın gelir, güzün gider. Nice kıyımlardan, kıtlıklardan, savaşlardan, göçlerden, seferberlikten çıkıp gelen köylü altı ay kışa alışkındır. Lakin erzakını yazdan koymaz ise rahat edemez. Hayatı mevsimlerle yaşar; yarına güveni ambarında duran un, gerisi Allah kerim. Çocuklar bile bu hazırlıkları oyuna, tekerlemeye çevirmişlerdir (s.63).

Verilen örnekte yazar, köy halkının maddi zorluklarından bahsetmektedir. Metinde geçen *"nice kıyımlardan, kıtlıklardan, savaşlardan, göçlerden, seferberlikten çıkıp gelen köylü altı ay kışa alışkındır. Lakin erzakını yazdan koymaz ise rahat edemez. Hayatı mevsimlerle yaşar; yarına güveni ambarında duran un, gerisi Allah kerim"* ifadeleri ile yazar, köy halkının erzağını yazdan koymazsa rahat edemeyeceğini ve köy halkının kenarda, köşede onlara zor günlerinde yardım edecek ambarındaki undan başka hiçbir şeylerinin olmadığını anlatmakta ve bu durumu dokunaklı bir şekilde ifade etmektedir.

- Gidin bakalım. Her güz kurulur bu kervan. Köy kendini geçindiremiyor. Gurbetin geliri olmasa halimiz harap. Güzün gidecek, bahara yonca biçiminde dönecekler. Bazıları artık dönmüyor. İstanbul gurbetinde yerleşip kalanlar var. Köyün nüfusu gide gide azalıyor. Onlar da oraya bir bahçe kurmaya gidiyorlar. İnsanoğlu dünyaya niçin gelir? Herhalde bir bahçe kurmaya gelir. Bu düşünceyle gülümsüyorum. Dünya dediğimiz de bir gurbet değil mi? (s.70).

Verilen örnekte yazar, köyle ilgili birçok durumu okuyucuya söylemek istemiştir. Metinde yazar, bazı olayların sürekli olarak tekrarlandığını, köyün kazandığının köye yetmediğini ve köyün kazancının kışın gurbette çalışılarak gurbet vasıtası ile desteklendiğini dokunaklı bir tonda ifade etmiştir. Hatta metinde geçen yonca kelimesi de aynı zamanda parayı ifade ederek köyün

durumunu da ortaya koymaktadır. Ayrıca köyden gidenlerin de gurbette köye nazaran daha rahat yaşadıkları ve kendi yaşam alanlarını gurbette oluşturdukları da anlatılmıştır. Yazar, paragrafın sonunda da bu dünya da bir gurbetse eğer o zaman burada da bir birikim yapılması gerektiği ifade etmiş ve bu durumları okuyucuya dokunaklı bir şekilde ifade etmek istemiştir.

- – Sultan Süleyman'a kalmayan dünya.

  – He ya!.. Gelimli gidimli dünya.

  Odadaki kalabalık hastalıktan hastalığa, ölümden ölüme, felaketten felakete hatırlanan bir boşluk, bir her şeyden vazgeçme hali ile havadaki gergin sessizliği yumuşatmaya çabalıyor.

  – Koca İblis'in Halil!.. Kim derdi ki böyle yataklarda sürünecek de bir su vereni bulunmayacak.

  – Efendi onca oğul, kız, damat. Bak ki biri çıkıp geldi mi?

  – Şimdinin gençleri gurbetle nikahlanmış, gelirler mi hiç.

  – Onca mal, mülk ortada kaldı.

  – Mal da yalan, mülk de. Eskiden gurbetçi gider-gelirdi. Şimdi giden gelmiyor (s.149).

Verilen örnekte de yukarıdaki örnek gibi yazar, dünyanın bir gurbet yeri olduğunu ve dünyanın geçiciliğini anlatmak istemiştir. Metinde yazar, dünyanın Sultan Süleyman'a bile kalmadığını, bizim gibi sıradan insanlara da haliyle kalmayacağını anlatmaktadır. Ayrıca yazar, insanın öz evladından bile hayır görmediğini ve hikâyenin kahramanlarından birisi olan Halil'in de zengin birisi olmasına rağmen çocuklarının onu bırakıp gurbete gittiğini, yaşam kavgası için gurbette olduklarını anlatmıştır. Bundan dolayı da yazar, burada insanın ne oldum değil ne olacağım demesi gerektiğini ifade etmiş ve Halil'in de bunca zenginliğine rağmen yalnızlık içinde ölmesini dokunaklı bir şekilde anlatmıştır.

2.1.4. Dramatik

Dramatik, ölüm, acı gibi duyguların yaşandığı veya bu duygulara şahit olunduğu trajedi durumlardır.

Doğan Günay dramatik tonu şu şekilde açıklamıştır:

Ağlatısal ya da dramatik tondaki metinlerde, ölüm, temel izleklerin başında gelir. Oldukça ağır bu türden bir izleğin de okuyucu üzerinde çok etkili olacağını söylemeye gerek bile yok. Farklı türdeki dramatik yapıların karışımı (örneğin ağlatısal, soylu, kaba güldürü, dokunaklı vb.) gerçeğe benzerlik duygusunu oluşturur (Günay, 2017, s. 235).

Aşağıda bu tonla ilgili örnek verilmiştir:

- Atıf Efendi kasabanın ana caddesinde, diz boyu kar içinde bir süre yalpalaya yalpalaya dolaştı. Şişede kalan rakıyı susuz, mezesiz kafaya dikti. Saat Kulesi'nin bulunduğu yere kadar çıktı. Orada durup; aşağıya, sessiz-sedasız kara gömülmüş yatan kasabaya baktı. Tam bu sırada bir köpek acı acı uludu. Sesi duyan tahsildar sanki bir işaret bekliyormuş gibi aniden boşandı. Hüngür hüngür ağlamaya; bir taraftan Muhtar'a, ailesine, kızına sövüp saymaya başladı. Ancak sabaha doğru evinin kapısını bulabildi. Kapı tokmağını bir iki kez tıklatıp, oracığa yığıldı. Karısı bu duruma alışıktı. Ezanlar okunurken sarhoş kocasını bir kere daha koltuk altlarından tutup sürüye sürüye içeri aldı (s.94-95).

Verilen örnekte bir kadının kocasının her gün eve içkili bir şekilde gelmesinden bahsedilmektedir. Bu kadının kocasının, yine bir gün içerek eve gelmesi ve içkili bir şekilde yine evin kapısını tıkladığı anda evin kapısına yığılması ve ezanlar okunurken yine kadının, o sarhoş kocasını sürüye sürüye evin içerisine alması dramatik bir tonda anlatılmaktadır.

2.1.5. Ağlatısal

Ağlatısal, acıklı, ağlamaklı, üzüntülü durumlu hallerdir.

Doğan Günay ağlatısal tonu şu şekilde açıklamıştır:

Ağlatısal metinlerde, anlatım belli bir hüzün içinde verilir ve okuyucu bu tür metinlerde üzüntüyü fazlasıyla yaşar. Amaç da budur. Ağlatısal metinler genelde insanın içinden gelen bir inancı uyandırır. Kötümserlik, insanı ölüme götüren kaderin kaçınılmaz sonucu gibi durumları açıklar (Günay, 2017, s. 235).

Aşağıda bu tonla ilgili örnekler verilmiştir:

- Çocuklar beni yola vurdu. Tiren hareket etti ve yolculuk başladı Haydarpaşa'dan. Kompartımanın penceresinden başımı çıkardım, peronda kalanlara el salladım. Her şey gittikçe uzaklaştı. Beni ağlar görmesinler diye

dişimi sıkmış, her tekini kucaklayıp öperken bile gülümsemiştim. "Merak etmeyin bana bir şey olmaz" diye teselli veriyordum. Şimdi hepsi kayboldu. Çocuklar, Haydarpaşa, yolcu vapurları, martılar ve deniz. Hatunu bıraktığımız servili kabristan. Hepsine birden son bir kez el salladım. Sonra dönüp gözlerimden artık pıtır pıtır dökülen yaşlan sildim (s.199).

Verilen örnekte yazar, köy hayatını geçici bir süre de olsa bırakıp İstanbul'a, çocuklarının yanına gelmiştir. Fakat köy hayatına alışan baba için İstanbul'da kalmak hayli zordur ve artık köyüne dönmek ister. Her ne kadar çocukları ona kal burda dese de o yola koyulmaya hazırlanır. Çocukları, tren istasyonuna babalarını bırakır. Bu sırada baba, gözyaşlarına hâkim olamaz. Dişlerini sıka sıka ağlamaya başlar. Yazar, her ne kadar bana bir şey olmaz diye çocuklarına teselli verse de yine de hüzünlü ve ağlamaklıdır. Tren kalkar ve yazar, İstanbul'da kaldığı sürece gördüğü her şeyle birlikte çocukları ve eşinin kabristanını da geride bırakır. Bu yazar için oldukça zor bir durumdur ve kendisine hâkim olamaz, gözyaşları birer birer dökülür. Burada bir babanın sevdiklerinden yani çocukları ve ölen eşinden ayrılmasından dolayı görülen ağlatısal bir ton ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu duygu ile okuyucuya da ağlatısal bir ton hissettirilmektedir.

2.1.6. Destansı

Destansı, destansı özelliğinde olan, epik, destani, destanımsı ifadelerdir. Doğan Günay destansı tonu şu şekilde açıklamıştır: "Destanlar toplumsal duyarlılığın betimlendiği metinlerdir. Destansı tondaki metinlerde toplumların genelini ilgilendiren savaşların anlatımı söz konusu edilir. Bu türdeki bir atmosferde yazılmış anlatımın belirli bir ağırlığı ve okuyucu üzerindeki yoğunluğu vardır" (Günay, 2017, s. 235).

Aşağıda bu tonla ilgili örnekler verilmiştir:

- Kadere bakın siz. Bu iki delikanlı Cihan Harbi'ne birlikte gittiler. Gülpaşa'nın cepheden cepheye koştuğu ara sıra gelen haberlerden öğrenildi. Hatta bu uzun askerliğin bir yerinde, kısa bir süre için kendisi dahi köye uğrayabildi. Sırma şeritleri kuşanmış, çavuş olmuş: Gülpaşa Çavuş. Lakin yedi düvele karşı koymaya çabalayan koca Osmanlı, her cephede bir uzvunu

kaybediyordu. Gülpaşa Çavuş da bu cehennem kasırgasından çıkıp geldi ama, ne geliş. Mermiden, bombadan yılmayan yiğit; tifüsten, dizanteriden perişan olmuştu. O günleri tarif eden eskiler şöyle der: Asker külahını yere koysa, külah bitlerin kaynaşması ile ağır ağır oynar idi. Çok yaşamadı zavallı. Ardında yetimlerini, o çok sevdiği Zeynep'ini bırakıp gitti. İblisin Halil ise bir kolayını bulup firar etmişti. Bir zaman asker kaçaklarıyla yatıp kalkıp işi eşkıyalığa vurmuş, Ermeni tehcirinde epeyce doyumluk almış, ardında bir alay kopuk dolaştırdığı o daha köye gelmeden yayılmıştı. Bu şöhretle köyün üzerine bir alıcı kuş gibi çöktü. Kırımdan, kıtlıktan, yıllar boyu süren savaşlardan bunalmış, erkek nüfusunu kaybetmiş köyü az zamanda haraca bağladı. Eski hesapları bir bir temizledi; alacağını aldı, vuracağını vurdu, vurdurdu. Zeynep Hanım'a olan hıncını da unutmadı. Aileyi bir kuru ekmeğe muhtaç etti. Cumhuriyet'in kanunları köye ulaştığında atacağını atmış, tutacağını tutmuştu. Çok yol gördüğünden menfaat rüzgarının nereden eseceğini sezdi. Varıp Cumhuriyet Halk Partisi'nin kulpuna yapıştı; pek tabii olan ömründe köyün değişebilmez muhtarı da o oldu. Ne var ki önünde dön deyince dönen, dur deyince duran feleğin çemberi şu son günlerde bir tuhaf olmuştu. Şu Demirkırat tantanası çıktı çıkalı yani. Daha bir hafta öncesi karşı köylerin korusundan odun kırmaya giden iki oğlu köylüler tarafından yakalanıp karakola götürülmüş; yeni gelen Jandarma Çavuşu da oğlanları içeri çekip bir güzel falakaya yatırmıştı (s.44-45-46).

- – O ne diyeceğini şaşırmış. Şaşırmış çünkü kasabada şu günlerde Berber Hacali'nin şamatasından geçilmiyor. Geçen kahvede "Harp bitti, dünyanın kapıları açıldı. Bundan geri muhalif rüzgarlar eser ki, ne fırıldaklar döndürür" deyivermiş. Gerisini sen anla artık.

– Muammalı konuştun yine, nedir bunun manası?

– Şu demeye gelir ağa: Mesela ben. Kaç yıldır satacak nal mıhı, kara sakız, halis kına bulamazdım. Değil ki İngiliz sicimi, zencir. Şimdi piyasa açılmaya başladı; millet kıtlıktan çıkıyor. Kıtlıktan çıkan adam ne yapar?

– Ne yapar?

– Nerde ekmek kokusu alırsa oraya koşar.

Doğruydu. Bu köpoğlu Çerçi'nin burnu iyi koku alırdı. Gün geçirmeden kasabaya inmeli, ne yapıp edip kumandanın gönlünü almalıydı. Yahu elbette bunun bir ek yeri vardır. İnsanoğlu değil mi. Hayvanlar kaç gündür karakoldaydı, yemine suyuna bakan var mıydı? Kara katırın kılına dokunulsun istemezdi. Yedi köyün içinde bir şöhretli katır. Ele mi geçer? Tetik duracak zamana varılmıştı. Tetik durmalı (s.53-54).

Verilen bu iki örnekte de 1921 Tekalif-i Milliye emirleri ile o geçmiş zamanda halkın yaşadığı sıkıntılar, kıtlıklar, savaşlar, harpler ve halkın çektiği maddi zorluklar anlatılmış ve bu durumlar destansı bir tonla ifade edilmiştir.

2.1.7. Düşlemsel

Düşlemsel, düşsel veya hayali olan durumlardır.

Doğan Günay düşlemsel tonu şu şekilde açıklamıştır:

Düşlemsel tür anlatımlarda imgeler ve olağanüstü olayların anlatımı vardır. Gerçek yaşama birdenbire bir gizem girer. Düşlemsel anlatım, gerçek dünyada yaşayan, ancak birdenbire kabul edilmesi olanaksız bir olay karşısında kalış insanların serüvenidir. Masallarda düşlemsel tondaki anlatımlar fazlasıyla kullanılır (Günay, 2017, s. 237).

Aşağıda bu tonla ilgili örnekler verilmiştir:

- Çukurdaki tarlayı biçiyorduk. Tarla kasabaya giden yolun kıyısında idi. Yoldan geçen davar-mal girmesin diye taşını ayıklayıp bir yığma duvar çekmiştik. Duvarın üzerini zamanla karamuklar, kuşburnular, yaban gülleri sardı. Birkaç bodur meşe, alıç ağaçları, üst başta bir iri ahlat ve rahmetli babamın diktiği o yalnız kavak. Öteki ağaçlar zaten susuz da yetişir ya, bu kavak burada nasıl yeşermişti acaba? (s.5).

Verilen örnekte yazar, köydeki günlük hayatından bahsetmektedir. Tarlayı ekip biçtiklerinden, burayı dışarıdan korumak için duvar çektiklerinden ve tarladaki ağaçlardan bahsetmektedir. Yazar, meşe, alıç ve ahlat diye ağaçları sayarken yazarın birden rahmetli babasının diktiği kavak ağacına gözü takılır. Çünkü saydığı diğer ağaçlar burada yetişirken babasının diktiği kavak ağacının burada, böyle bir yerde nasıl yetiştiğini düşünmeye başlar. Çünkü ona göre bu durum, sıradışı bir durumdur. Çünkü yazar, susuz bir yerde kavak ağacının yetişmeyeceğini bilir. Bu yüzden yazar, bu durumun nasıl böyle olduğunu

kendisine bir soru yöneltmesiyle bir düşlemsel olay içerisine girdiği görülmüştür.

- Ahlatın gölgesinde bir yandan tütün sararken bir yandan da köyün evlerine bakıyorum. Yahu bu köyü buraya kim kurmuş acaba? Dağın başına yani, köy kurulur bir yer değil. Sade havası, bir de Akpınar'ın suyu. Eskiler Mahmut Bey'in mezrası diyorlar. Kimmiş Mahmut Bey bilen yok. Aşağıda dere boyunda çiftlikleri varmış; yazın serin diye bizim köye çıkarmış. Demek ondan kaldı bu işler (s.7).

Verilen örnekte yazarın, köye genel bakışından bahsedilmektedir. Yazar, köyün ahlatında tütün sararken köyün evlerine bakar ve sonra bu köyü buraya kim kurmuş acaba diye hem kendisine soru yöneltir hem de bu sorunun cevabını düşünme içerisine girer. Daha sonra bu soruya, bir yandan cevap verirken bir yandan da bu soru hakkında kendince yorumlarda bulunur. Sonra köye, eski insanların Mahmut Bey'in mezrası dediklerini söyler ve sonra bu Mahmut Bey'i kimsenin bilmediği cevabını verir. Daha sonra Mahmut Bey'in dere boyunda çiftlikleri olduğunu ve yazın serin diye onların köye çıktıklarını söyler ve verdiği cevaptan sonra yine düşünce içerisine girerek bütün bu kalan işlerin bu sebepten dolayı kaldığını düşünür. Yazarın burada hem kendisine yönelttiği soruları cevapladığı hem de kendi sorduğu sorularla birtakım düşünceler içerisine girdiği görülmektedir. Bundan dolayı yazarın, bir düşlemsel olay içerisinde olduğu görülmüştür.

- Sol dizimi dikmiş, sağ ayağımı uzatmışım. Uzattığım ayaktan kara lastiği çıkarıp atmışım; ferahlasın, teri kurusun diye. O sağ ayak kendi başına sallanıp duruyor. Tilki düzenine geçmiş gibi, gizliden bir plan kuruyormuş da bunun keyfini çıkarıyormuş gibi. Sonunda derdimin Islak Kaya değil de onun önündeki çalılar, kayadan kopup kalmış iri taşlarla dolu iki evleklik avuç içi kadar arazi olduğunu anlıyorum. Avuç içi kadar dediğime bakmayın; buradan öyle görünüyor. Bu kimselerin gözüne çalınmayan arazi hem düz hem de iki dönümden fazla (s.11).

Verilen örnekte hikâye kişisinin, kendisiyle bir düşlemsel anlatı içerisinde olduğu görülmüştür. Hikâye kişisinin, bunu yaparken de imgeleri

kullanarak düşünsel durumlar içerisine girmiş ve aynı zamanda burada hem düşleyenin hem düşlenen şeyden etkilenin yine kendisi olduğu görülmüştür.

- Uzun yürüyüşlere çıkardık. O zamanın askerliği; sırtta battaniye, silah, kütüklük, matara, kasatura, ne bileyim var belki yirmi otuz kilo yük. Ormanların arasından geçerdik. Bir acayip yeşillik; adlarını bilmediğim, hiç görmediğim yüzlerce cins ağaç, funda, sarmaşık, bitki, çiçek. Ufak yaprakları yağlı kayış gibi sararmayan, yaz-kış dökülmez olanlar; pençe pençe, geniş, uçuk yeşil, boz olanlar. Kalem gibi dümdüz gökyüzüne çekip gitmiş olanlar. Yılan delip geçemez otlar, içine adam düşse kaybolacak çayırlar. Yağmur yağar, Allah'ın rahmeti hiç eksilmez. Açıkçası gün yüzünü bir türlü göstermez; bizim gibi bozkırın çocuklarını sıkıntı basar. Toprak buğulanır, rutubet kokar. Yapış yapış neme bulanır, nefes almaya zorlanırsın. İlk günler yatağa girmeye çekiniyordum. Sanki bir kova su dökmüşler de henüz kurumamış. Gece boyunca yağmurun tavanda dinmeyen tıpırtısı. Sabah kalkarsın etrafı sis basmış, göz gözü görmüyor. Mısır, patates, soğan tarlaları uzanıp gider. Mor patlıcanlar kol gibi. Biberler parlak, yeşil, dolgun. Domatesler kan-kırmızı. Çıtır çıtır salatalık; tere, maydanoz, roka. Sonra meyveler. Kiraz, vişne, armutlar. Aah, ah...(s.13-14).

Verilen örnekte yazar, geçmişe ait bir düşlemsel yolculuk içerisine girmiştir. Geçmişte kendisiyle beraber birkaç kişiyle yaptıkları olayları hatırlamış ve bunları yapardık, ederdik şeklinde anlatmıştır. Yazar, geçmişte yaptıklarını adeta bir sıraya dökmüş ve bunları tekrardan yapıyormuş hissini vererek ve düşlemsel olarak o günlere tekrar gittiği görülmüştür.

- Bazen dalıp bizim buraları; bu ot bitmez çıplak dağları, susuz dereleri düşünürdüm. Ele geçen bir ekşi elmayı harman yerinde on kişinin ısırdığını düşünürdüm. Ahlatları, bodur meşeleri, dikenli karamukları, kayaları, geveni, ısırganı, çakır dikenlerini. Bir kuş öter, dalından bir meyve düşer dalgınlığımdan uyanırdım. Boğazım kurumuş, içimde bir hasret. Uyanırdım karşımda şeftali bahçeleri. O ballı ballı, yarma şeftaliler. Efendi şeftaliyi soyacaksın; üçünü beşini yanına koyacaksın. "Az ye ulan, çatlarsın" derdi, İzmirli çavuş (s.15).

Verilen örnekte de yukarıdaki örnek gibi yazarın, geçmişe ait bir düşlemsel yolculuk içerisine girdiği görülmüştür. Yazarın, geçmiş zamanda yapmış ve yaşamış oldukları sürekli bir düşünce halindedir ve bunları okuyucuya sıralayarak anlatır. Yazar, yine burada da yukarıdaki örnek gibi geçmişte yaptığı ve yaşadığı olayları sıraya dökmüş ama burada çoğul bir ifadeyle değil yani birkaç kişiyle yaşadıklarını değil bizzat bunları kendisinin yaşadığını söyleyerek ve bunları böyle bir şekilde ifade ederek o günlere tekrardan bir düşlem içerisine girdiği görülmüştür.

- Artık ekini orağı unutuyorum. Kaçıncı cıgarayı yaktığımı unutuyorum. Başım dönüyor hem de nasıl. Burası bahçe de olur, bağ da. Niye olmasın... Elma, armut, vişne. Derken nar geliyor aklıma; burnumun direği sızlıyor. Etrafına bir dizi servi, kavak dikerim kalem gibi. Birkaç petek arı. Maydanoz maşarası zerdalinin dibinde olacak. Zerdaliler sararıp olgunlaşınca o yeşil maşaraya "pıt" diye düşüverecek. Yeniden ayaklanıyorum. Sanki bir ufak esinti çıkmış da ferahlamışım (s.17).

Verilen örnekte yazarın, yukarıdaki örneklerden farklı olarak bu sefer geleceğe ait bir düşlemsel düşünceler içerisine girdiği görülmektedir. Yazar, kendi orağını bir bahçe olarak hayal eder ve bahçesinde elma, armut, vişne, nar gibi meyvelerin yetiştiğini düşler. Daha sonra bahçesinin etrafında servi, kavak ağaçlarının olduğunu ve zerdalilerin de sararıp olgunlaştığını hayal eder. Sonra yazar, buradaki esintiyle ferahladığını söyleyerek bu düş içerisinden çıktığını okuyucuya iletir. Yazarın burada diğer örneklerden farklı olarak geleceğe ait bir düşlemsel düşünceler içerisine girdiği görülmüş ve bunu da kendi düş gücüyle ve imgelerle doldurduğu ifade edilmiştir.

- Ekini-harmanı bırakıp, ben buraya bahçe kuracağım diye koca kayayı devirmeye kalkışmak akıl işi mi?.. Elbette ki akıl işi. Akıl işi değil de belki bir gönül işi. Akıl ile gönülün alakasını gel de anlat şimdi. Kim bilir köylü neler söyleyecek. Elin ağzı torba değil ki büzesin. Herhalde her kafadan bir ses çıkacak. En başta Islak Kaya'nın etrafında tarlası olanlar şüphelenecek. Muhtar mesela... Muhtarla hiç aram yoktu. Babamın sağlığından beri sürüp gelen bir inatlaşma vardı. Evet muhtar bu işe mâni olmak isteyecekti, kesin. Amaan, varsın olsun. Elinden geleni ardına komasın. Biz de bir insanız yani;

elimiz kolumuz armut toplamıyor. Sonra kaynatam. Kaynatam ne der? Aksi ihtiyar vara yoğa söylenip duracak. Ona kalsa köyde bir gün bile oturmak gerekmez. Hani kendi oğulları İstanbul'da iş-güç sahibi oldu ya; ikide bir onu hatırlatıyor (s.20).

Verilen örnekte yazarın, göstereceği bir davranış sonucunda meydana gelebilecek olası sonuçlar ifade edilmiş ve bu durum düşlemsel bir şekilde okuyucuya sunulmuştur. Yazar, ekini-harmanı bırakıp, köyün belli yerlerine koca kayaları devirmeye kalkışarak bir bahçe kurmayı düşünmektedir. Eğer bu düşüncesini yaparsa akıl işi veya gönül işi bir iş yaptığını düşünmüş olacaktır. Fakat köylülerin, bu durumu anlamayacaklarını ve bu durum karşısında tepkiler vereceklerini düşünmektedir. Metinde de yazar, düşündüğü bu tepkileri zihninde birer birer sıralamış ve kendisine verilecek olası sonuçları okuyucuya göstermiştir.

- Benim de bir bahçem olacak. İçinde nar ağaçları olacak. Her bir meyveden olacak içinde. Yedi köy, bu bahçeyi parmakla gösterecek. Adı anıldığında, vay be diyecekler, helal olsun adama. Çalıştı, çabaladı, sonunda yeşertti bahçeyi. Bizim buraların tepeleri boz olur, keven diken-çalı-çırpı, başka bir şey arama. Bir ağaç gölgesine, harman zamanı bir ekşi elmaya hasret gideriz. Yetişmez mi acaba? Yetişmez mi? (s.27).

Verilen örnekte yazar, okuyucuya bir bahçe hayalinden bahsetmektedir. Yazar, bir bahçesinin olmasını çok istemektedir ve bu bahçeyi düşlemektedir. Bahçesinin içinde de çeşitli ağaçlardan olan her bir meyveyi hayal etmektedir. Ona göre bu bahçe, öyle bir bahçe olacaktır ki herkes bu bahçeyi parmakla gösterecek ve en sonunda kendi çabalarının ürünü olduğunu düşüneceklerdir. Yazar, bu bahçe hayalinin sonunda yetişmez mi acaba? diyerek de kendi düşlediği bahçeyi yine kendi düşüncesine bıraktığı görülmektedir. Yani yazar, burada bir bahçesinin olduğunu düşlemekte ve bu bahçesinin içini de kendi düşlediği unsurlarla doldurarak bu bahçe hayalini düşlemsel olarak okuyucuya sunmaktadır.

- O günün gecesi bayramdı sanki. İstanbulcular önce "Hoş geldin"e gelenleri kabul edeceklerdi. Odalarda günlük yakılıp, güzel kokular etrafı

saracaktı. Haberler alınıp haberler verilecekti. Gidişattan konuşulacaktı. Haa Bekir şekerleri, lokumları yenilecek, belki kahve bile içilecekti. El ayak çekildikten sonra üzeri parlak pullar, kabaralar, renkli kesme tenekelerle kaplı tahta sandıklar, çuvallar, çantalar açılacak; getirilen eşyalar, hediyeler ortaya çıkarılacaktı. Kutnular, kuşaklar, yazmalar, pullar, boncuklar. Sonra pırtı, bez, kuka, iplik. Bir güzel et satırı, bir güzel makas. Elle çalışan elden düşme bir dikiş makinası. Sandığı kokuya boğan bir iki limon çıkarılacaktı (s.115).

Verilen örnekte köye gelmeyen İstanbulcuların, köye geldikleri düşünülerek bir düşlemsel hayal içerisine girilmiştir. Yazar, İstanbulcuların gurbetten köye geldikleri günü, bir bayram günü gibi düşlemiş ve o geldikleri gün yapılacakları hayalinde sıralayarak bir düşlemsel düşünceler içerisine girdiği görülmüştür.

- Deli Derviş bir yandan yıldız sayıyor, bir yandan da düşünüyordu. Suyun şırıltısı karamuk kokusuna karışmıştı. Etraftan çıt çıkmıyordu. Sade arada bir İshak kuşunun feryadı işitiliyor. "Kuş kuş iken kendisine bir yuva, bir hayat kurmuş. Ya biz neyin necisiyiz?" diye düşündü. Terk-i dünya diye çıkmıştı yola. Mümkün müydü? Mümkün olanın eni-boyu ne kadardı? Kitaplarda yazıyor; lakin hayat kitaplarda yazana pek benzemiyor. Terk-i dünya demişti. Evet. Ama hani dünya. Hani ev-bark, çoluk-çocuk, mal-mülk. Nasıl bir dünyaya sahip olmuştu da onu terk ediyordu? İşte burası meçhul. Bir güçsüzlük, bir kararsızlık, mecrasını bulamamış bir dere gibi. İşte kapıp gelmişti çifteyi. Kim bilir neler söylenmişti arkasından? Ömrü boyunca böyle arkasından söylenecekleri hesap ederek yaşayabilecek miydi? Rüzgârın önünde bir yaprak olayım demişti. Güzel bir benzetme, lakin kolay değil (s.119).

Verilen örnekte hikâyenin kahramanlarından birisi olan Derviş'in *"Ya biz neyin necisiyiz?"* ifadesi üzerine çevresindekileri ve bazı düşünceleri sorgulayışından ve bunu yaparken de girdiği düşlemsel düşüncelerinden bahsedilmektedir. Metinde Derviş'in, söylediği ifadesini düşlemsel olarak sorguladığı ve bu sorgulama üzerine de düşlemsel sorular içerisine girdiği görülmüştür.

2.1.8. Nasihat-Öğüt Verme

Nasihat-Öğüt verme, bir kimseye yapması ya da yapmaması gereken davranışları söylemek veya yanlış bir davranışta olan kişiye olması gerekeni öğütte bulunmaktır. Bu başlık şablonda yoktur. Fakat hikâyede bu başlıkla ilgili örneklerin olması sonucu çalışmada da bu başlık ve bu başlıkla ilgili metinde geçen örnekler ele alınmıştır.

Aşağıda nasihat-öğüt verme tonu ile ilgili örnekler verilmiştir:

- Kazmayı küreği indirdim. Katırı bir kenara çekip bağladım. Kayanın karşısına geçtim; elimde kazma. Vay ki, vay. Kocca bir kaya efendi. Değil bunu yarmak, kıyısından bir parça koparmak bile her babayiğidin harcı değil. Şöyle bir nefeslenip salavat getirdim. Namazı kılıp, duayı edip gelmiştim. "Olsun" dedim içimden. İncecik meşe köklerinin iri iri taşları nasıl çatlatıp devirdiğini görmüştüm; Ne yani bir meşe kökü kadar cirmimiz yok mu? Ne denilmiş: Sabır, sebat, murat (s.32-33).

Verilen örnekte bir olayın tamamlanmasının beklenilmesi yani sabredilmesi ve bu olayın sonucunu beklemek için de dayanıklılık yani sebat gösterilmesi ifade edilmekte ve daha sonrasında da murada yani amaca ulaşılabileceği okuyucuya bir nasihat olarak verilmektedir.

- Gülüştük. Nedir yani; bir karı-kocanın dağ başında bir köylü de olsa, birbirini sevip sayması bahtiyarlık değil midir? O sıra her ikisi de birbirine bakıp:

"Cenab-ı Hak seni bana, çoluk-çocuğuma bağışlasın" diye içinden geçirmesi çok mudur?

Her derdin ilacı; bir tatlı tebessüm, iki güzel söz (s.50).

Verilen örnekte kişinin her derdinin ilacının, bir tebessüm ile kişiye söylenen iki güzel sözün olduğu bir öğüt olarak okuyucuya verilmiştir.

SONUÇ

Metindilbilim, dilbilime bağlı olarak gelişen ve dilbilimin ilk çalışma alanlarından birisi olarak 1960'lı yıllarda Almanya'da ortaya çıkan bir alandır. Dünyada 1960 sonrası gelişme gösteren metindilbilim, metnin yapısı, ögeleri arasındaki ilişkileri incelemiş ve bir metni belli ölçütlere göre sınıflandırarak çözümlemiştir.

Metindilbilimin Almanya'da ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye'de de çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Birçok araştırmacıya göre metindilbilim terimi Türkiye'de son 15-20 yıldır gelişme göstermiş ve bu bilim dalıyla birlikte metin çözümlemelerinin genel, bilinen yöntemlerin dışında da yapılabileceği ifade edilmiştir. Bazı araştırmacılara göre ise metindilbilimin Türkiye'ye gelişine tıpkı Almanya'daki gibi Fransızca'daki göstergebilim çalışmalarının önayak olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca metindilbilimin Türkiye'ye getirilip yayılmasında İngilizce, Almanca, Fransızca gibi yayınların da katkısı olduğu söylenilmektedir. Bazı araştırmacılara göre ise de metindilbilimle ilgili yapılan ilk çalışmaların çok eskilere dayandığı ve metindilbilimin sözlü anlatımla ilgili çalışmaların yapıldığı "sözbilim" alanında gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bundan dolayı metindilbilimle ilgili çalışmaların Antik Çağ'a kadar uzandığı ve Antik Çağ'da farklı adlarla yürütüldüğü söylenilmektedir. Bu sebeple Antik Çağ'da var olan Sözbilim, Filoloji, Biçembilim, Antropoloji, Sosyoloji, Dilbilim, Göstergebilim, İşlevsel dilbilim, Felsefe, Budunbilim gibi bilim dallarının da metindilbilime kaynak oluşturduğu ve bu bilim dallarının da metindilbilimin ortaya çıkmasına önayak olduğu ifade edilmektedir.

Metindilbilim alanında yapılan çalışmalarda dilbilimsel bakış açısıyla ve farklı yaklaşımlarla çalışıldığı tespit edilmiştir. Yaklaşım farklılıkları metindilbilime verilen farklı adlandırmaları da ortaya çıkarmıştır. Metindilbilim; metindilbilim, metin dilbilim, metin dil bilimi, metin dilbilgisi, betikbilimi, betiksel dilbilim ve söylem çözümlemesi diye adlandırılmış ve bu isimlerle terim sözlüklerimizde yer almıştır.

Araştırmalara göre metindilbilim teriminin, Doğan Aksan gibi yazarlar tarafından 1955 yılında ilk defa Coseriu tarafından kullanıldığı ifade edilmiştir. Fakat bunun aksini söyleyen, metindilbilimin Aristo'yla başladığını ifade eden

Nesrin Bayraktar gibi yazarların da olduğu görülmüştür. Çünkü ona göre metin dil bilimi, Aristo'yla başlamıştır. Aristo Poetika'sında dili incelerken sözcüklerden ya da cümlelerden değil metinlerden hareket edilmesi gerektiğini tartışmış ve bağdaşıklık, bağlaşıklık terimleri de ilk kez Aristo tarafından kullanılmıştır. Bundan dolayı yazılı ve sözlü metinleri, metinsellik koşullarını ve metin türlerini inceleyen dil bilimi dalı olarak tanımlanabilecek olan metindilbilimin Aristo'yla başladığını ifade etmiştir.

Metin kavramı üzerine yazarların yaptığı birçok farklı tanımın olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bir metnin metin olabilmesi için bir bütün yapı içinde olmasına ve metinde ifade edilen konunun kendisinden önce ve sonra gelen konularla bağlantılı olmasına bağlı olduğu ifade edilmiştir.

Dilbilimin olduğu gibi metindilbilimin de belli bir amacı vardır. Metindilbilimin amacı; metinlerin yapılarını, kurgulanış biçimlerini ve işlevlerini ortaya çıkarmak ve bunları uygulamalı örneklerle göstermektir. Bununla birlikte metindilbilim, bir metni özellikleri açısından sınıflandırarak, metnin içinde bulunan dil bilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerinin incelenmesini de sağlamaktadır.

Metindilbilim çalışmalarının; yapısalcılık, klasik söz dizimi ve Chomsky'nin görüşlerinin yansıtıldığı üretici–dönüşümsel dil bilgisi gibi yöntem ve yaklaşımlar üzerinden ilerlediği de ifade edilmektedir.

Metindilbilimde metnin yapısı belli bir şablona göre incelenmektedir. Bu şablonda derin ve yüzey yapının yanı sıra genel itibariyle küçük, büyük ve üst yapı da vardır.

Çalışmanın esas konusunda olan hikayedeki örnekler şablonla birlikte verilmiş ve bu örneklerden yola çıkarak hikâye içindeki tümceler ve bu tümceler arasındaki göndergesel ilişkiler, metin ve bağlam düzlemlerinde gösterilmiştir.

Çözümlemede metin içindeki tümceler birbirinden bağımsız unsurlar olarak değil aralarındaki yapısal ve anlamsal bağlantılarla birlikte bir bütün olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Metindilbiliminin ortaya koyduğu ölçütlere göre çözümlenen Beyhude Ömrüm adlı hikâyeden elde edilen sonuçlar şöyle sıralanabilir:

1. Metindilbilim incelemelerine göre birinci bölümün en önemli unsurlarından biri **bağdaşıklıktır**. Bu konuda farklı yazarların farklı bilgi ve yorumlara sahip olduğu görülmüştür. Bir metnin sadece dilbilgisel öge ve özelliklere göre oluşamayacağı aynı zamanda bu metin içerisindeki anlamsal ve içeriksel bağlantıların da görülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu da metindilbilimde bağdaşıklığı oluşturmaktadır. Bağdaşıklığa dahil olan birçok alt başlık vardır. Çeşitli kaynaklarda farklı tasnif edilen bu yapılar, incelenen ve çözümlenen Beyhude Ömrüm adlı hikâyede aşağıdaki yedi başlıkta ele alınmıştır:

   1. Oluşturucu Ögenin Yinelenmesi

   2. Gönderim

      2.1. Artgönderim

      2.2. Öngönderim

   3. Eksiltili Yapılar

   4. Örtük Anlatım

      4.1. Sezdirim

      4.2. Çıkarsama

   5. Tümceler Arası Bağıntı Ögeleri

   6. Değiştirim

   7. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

2. **Oluşturucu ögenin yinelenmesi**, metinde bahsedilen bir sözcüğe tekrar değinilmesidir. İncelenen metinde oluşturucu ögenin yinelenmesi birçok yerde görülmüştür. Metinde yinelenen kavramlar, canlı ve cansız fark etmeksizin bazen bir durum bazen bir fiil bazen bir karakter bazen bir nesne hatta bazen de

bir meyve olduğu görülmüştür. Metinde yapılan yinelenmenin, yazar tarafından çok farklı amaçlarla yapıldığı tespit edilmiştir. Bazen üzerinde durduğu bir kelimeye, bir duruma, bir ifadeye vurgu yapmak, bir ifadenin önemini göstermek ve o ifadeyi pekiştirmek, bazen de ifade etmek istediği düşünceyi, durumu okuyucuya iletmek gibi farklı amaçlarla metinde yinelemelere yer verilmiştir. Ele alınan metinde oluşturucu ögenin yinelenmesi, **sözcük tekrarı, sözcük öbeği tekrarı** ve **cümle tekrarı ile yapılan yineleme** başlıkları altında ele alınmıştır. Metinde sözcük tekrarı ile yapılan yineleme ve sözcük öbeği tekrarı ile yapılan yineleme örneklerinin çok sayıda olduğu fakat cümle tekrarı ile yapılan yineleme örneklerinin ise çok fazla olmadığı tespit edilmiştir.

3. **Gönderim**, metnin bir bütünlük sağlayabilmesi için bir sözcük, sözcük öbeği, cümle, kavram, kişiler veya düşüncelerin farklı ögelerle tekrarlanması ve bu ögelerin de gönderim ögeleri olarak karşımıza çıkmasıdır. Yazar Mustafa Kutlu da hikâyede gönderimlerden sıklıkla yararlanmıştır. Gönderimin iki alt başlığı vardır. Bu alt başlıklar **iç gönderim** ve **dış gönderim**dir. Dış gönderim, metin–dışı olarak adlandırılan unsurlardır. Dışgönderim örneklerine metinde çok az rastlanılmıştır. Bu sebeple metinde üzerinde fazla durulmamıştır. İç gönderim ise metin içi gönderimdir. İç gönderim, **artgönderim** ve **öngönderim** olarak ikiye ayrılmaktadır. Artgönderim, metin içinde öncesinde verilen öncül ifadenin sonrasında aynı kavrama, ifadeye gönderimde bulunmasıdır. Öngönderim ise zamirlerin öncül ifadeden önce gelmesi ve bahsedilen ifadeyi karşılamasıdır. Öngönderimin artgönderimden farkı da budur. Artgönderimde ilk olarak öncül ifade verilir ve daha sonra o öncül ifadeyi karşılayan ifadeye yer verilirken, öngönderimde ise önce öncül ifadeyi anlam bakımından karşılayan ifade daha sonrasında öncül ifadenin kendisi verilmektedir. İncelenen metinde artgönderim kullanımının öngönderim kullanımına göre daha ön planda olduğu ve daha çok artgönderim örneklerinin görüldüğü tespit edilmiştir. Bir metinde artgönderim ve öngönderim yapılmasının sebebi, cümlelerin, sözcüklerin tekrar kullanılmaması hem yazara yazım zamanından tasarruf sağlaması hem okuyucunun bunu tamamlamasına fırsat verilmesi hem de okuyucuya okuma kolaylığı sağlamasıdır. Çünkü bu durum herhangi bir anlam kaybına sebep olmamakta ve okuyucu bu durumu anlam bağlamından kolaylıkla çıkarmaktadır.

İncelenen hikâyede artgönderim, **zamir kullanımı ile yapılan artgönderim, sıfat kullanımı ile artgönderim, sözcüksel artgönderim, gösterilenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim, gösterenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim, belirteçle yapılan artgönderim, çok bağımlı artgönderim, göndergenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim** olarak sekiz başlıkta incelenmiştir. Öngönderim ise **zamir kullanımı ile yapılan öngönderim** olarak bir başlıkta incelenmiştir. Hikâyede genellikle zamir kullanımı ile yapılan artgönderim örnekleri kullanılmıştır. Artgönderim yapmak amacıyla kullanılan bu zamirlerin, metinde farklı birçok amaçla da kullanıldığı görülmüştür. **İşaret zamirleri** olarak da **bu, bunlar, şu, şunlar** ve **o, onlar** işaret zamiriyle yapılan artgönderim örneklerine rastlanılmıştır. Fakat hikâyede **şu** ve **şunlar** işaret zamirleriyle ilgili çok fazla örnek kullanılmamıştır. Bu artgönderimde de sözcükler tekrar yazılmak yerine işaret zamirleri kullanılarak öncül ifadeye gönderimde bulunulmuştur. Sıfat kullanımı ile yapılan artgönderim türünde de hikâyede **bu, şu** ve **o işaret sıfatı**nın kullanımı ile yapılan artgönderim örnekleri kullanılmış fakat şu ve o işaret sıfatlarının, bu işaret sıfatı kadar kullanılmadıkları tespit edilmiştir.

4. Hikâyede var olan bir başka artgönderim türü de **sözcüksel artgönderim**dir. Hikâyede sözcüksel artgönderim oldukça fazla kullanılmıştır. Sözcüksel artgönderimde öncül ifadeler sözcük veya sözcük öbeği şeklinde verilen isimler veya özel isimler ile karşılanarak artgönderim yapılmıştır.

5. Hikâyede bir diğer artgönderim türü ise **gösterilenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim**dir. Diğer artgönderim türlerinde de olduğu gibi burada da öncül ifadelerin yerine artgönderim yapılarak, öncül ifadeden sonra gelecek olan ifadenin veya onu karşılayacak ismin **+ki** aitlik ekini alması ve öncül ifadeye artgönderimde bulunmasıdır. Gösterenin yinelenmesi ile yapılan artgönderimler ise genellikle zamirlerle yapılmaktadır. Beyhude Ömrüm adlı hikâyede yazar, gösterenin yenilenmesi şeklinde yapılan artgönderime birçok kez başvurmuştur. Bu tür artgönderimlerde, öncül olarak verilen ifade daha sonra kendisini anlam bakımından karşılayarak farklı bir şekilde tekrarlanmış ve bunun yerine o ifadeyi anlam bakımından karşılayan bir zamir kullanılmıştır. Hikâyede de **bu, bunlar**

ve **o, onlar** zamirlerinin örnekleri görülmüştür. Bu tür artgönderim örnekleri; **sözcüğü karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim, sözcük öbeğini karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim, tümceyi karşılayan gösterenin yinelenmesiyle yapılan artgönderim** olarak üç alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklarda genellikle **bu, bunlar** ve **o, onlar** zamirlerinin gösterenin yinelenmesi olarak kullanıldığı artgönderim örnekleri görülmüştür.

6. İncelenen metinde **belirteç kullanımı ile yapılan artgönderim örnekleri** de görülmüştür. Belirteç kullanımı ile yapılan artgönderimde de öncül olarak verilen ifadeyi kullanmak yerine onu karşılayacak, aynı anlamı veren ifadeler kullanılmıştır. Yine bu artgönderimde de öncelikle yazar tarafından öncül bir ifade verilmiş ve sonrasında bu öncül ifadeyi tekrar kullanmak yerine **ora** veya **bura** belirteçleri kullanılarak öncül ifadeye uygun artgönderim yapılmıştır. Hikâyede belirteç kullanılarak yapılan artgönderimler; **bölge veya yer adlarına yönelik belirteçle yapılan artgönderim, çeşitli mekân adlarına yönelik belirteçle yapılan artgönderim, ev veya bir yapıya ait bölümlerin kullanımına yönelik belirteçle yapılan artgönderim, insan vücudunun bölümlerine yönelik belirteçle yapılan artgönderim** olarak dört alt başlıkta incelenmiştir. Hikâyede bölge veya yer adlarına ve çeşitli mekân adlarına yönelik belirteçle yapılan artgönderim örnekleri yeterince var olmasına rağmen, ev veya bir yapıya ait bölümlerin kullanımına yönelik belirteçle yapılan artgönderim örneğinin sadece bir örnek olduğu tespit edilmiş ve insan vücudunun bölümlerine yönelik belirteçle yapılan artgönderim örneğine ise hiç rastlanılmamıştır.

7. İncelenen hikâyede **çok bağımlı artgönderim** örnekleri de tespit edilmiştir. Bu artgönderim türünde de metinde öncül olarak verilen ifadeler sürekli olarak yinelenmiş ve yinelenen ifadeler birbirinden farklı ekler almış hem cümle hem de sözcük yapısında değişiklikleri olmuştur. Hikâyede çok bağımlı artgönderim örnekleri: **Zamir kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim, soyut kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim** ve **somut kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim** olarak üç

başlıkta incelenmiştir. Somut kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim örnekleri ise: **İnsanlar için kullanılan kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim, farklı kavramların kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim ve fiil kullanımı ile yapılan çok bağımlı artgönderim** olarak üç alt başlıkta ele alınmıştır.

8. Hikâyede **göndergenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim** örnekleri de tespit edilmiştir. Göndergenin yinelemesi ile yapılan artgönderimde de aynı gönderen ifade edilmesine rağmen gönderge konumunda olan öncül ifade farklı şekilde yinelenerek artgönderim yapılmıştır. Bu artgönderimde hikâye kahramanlarına yönelik göndergenin yinelenmesi ile yapılan artgönderim örnekleri incelenmiş ve hikâye kahramanlarının genellikle farklı dilsel yapılarda kendilerini karşılayacak unsurlar kullanıldıkları görülmüştür.

9. Metinde **öngönderim** örnekleri de görülmüştür. Öngönderim, artgönderime kıyasla hikâyede daha az karşılaşılan bir yapıdır. Öngönderim de artgönderim gibi öncül bir ifadeyi belirtmek, ifade etmek amacıyla kullanılmış ve artgönderimde de olduğu gibi genellikle zamir kullanımı ile yapılmıştır. **Zamir ile yapılan öngönderim**ler hikâyede **şu, şurada, o, orada** işaret zamirlerinin örnekleri görülmüş ve ayrıca **burada, kim** ve **neler** zamirlerinin kullanımı ile de yapılmış öngönderim örnekleri de tespit edilmiştir.

10. İncelenen metinde **eksiltili yapı** kullanımıyla da karşılaşılmıştır. Eksiltili yapılar metinde söylenmemesine rağmen okuyucu tarafından anlaşılan ve eksikliği tamamlanan yapılardır. Eksiltili yapılar, dilde en az çaba yasasına uygun olarak yazarın hem yazım zamanından tasarruf etmesine hem de okuyucunun bu eksiltileri kendisi doldurarak okumasına kolaylık sağlamaktadır. Hikâyede tespit edilen eksiltiler aşağıda başlıklar halinde verilmiştir:

Özne Eksiltisi: Özne eksiltisinde, önce verilen cümlede öncül ifade olan özne, daha sonraki cümlelerde verilmemiş böylelikle bir özne eksiltisi oluşturulmuştur. Özne eksiltisi; **hikâye kahramanları açısından yapılan özne eksiltisi, sözcük açısından yapılan özne eksiltisi, sözcük öbeği açısından yapılan özne eksiltisi**

olarak üç başlık altında incelenmiş ve hikâyede bu eksiltilerin örnekleri ile karşılaşılmıştır.

Nesne Eksiltisi: Nesne eksiltisi de özne eksiltisi gibi hem sözcük hem de sözcük öbeği şeklinde yapıldığı görülmektedir. Bu eksilti cümle içerisinde yapı olarak değişikliğe sebep olurken, anlam olarak herhangi bir değişikliğe sebep olmamıştır. İncelenen metinde nesne eksiltileri: **Sözcük açısından yapılan nesne eksiltisi, sözcük öbeği açısından yapılan nesne eksiltisi** olarak iki başlıkta incelenmiştir.

Tamlayan Eksiltisi: Tamlayan eksiltisinde, önceki cümlelerde öncül ifade olarak verilen tamlayanı oluşturan unsur, sonraki cümlelerde verilmemiş ve sadece tamlananı verilerek bir eksilti oluşturulmuştur. Yine bu durum da yazara yazım konusunda zamandan tasarruf sağlamış ve anlatımın akıcı olmasına da yardımcı olmuştur.

Yer Tamlayıcısı Eksiltisi: Hikâyede genellikle yer tamlayıcı eksiltisine rastlanılmıştır. Yer tamlayıcısı eksiltileri: **Yönelme yer tamlayıcısı eksiltisi, bulunma yer tamlayıcısı eksiltisi, ayrılma yer tamlayıcısı eksiltisi** olarak üç başlıkta incelenmiştir.

Yüklem Eksiltisi: Hikâyede tespit edilen bir diğer eksilti türüdür. Yüklem eksiltisi: **Sözcük gruplarını ortak yükleme bağlayarak yapılan yüklem eksiltisi, diyalog anlatımlarında yapılan yüklem eksiltisi, noktalama işareti ile yapılan yüklem eksiltisi** olarak üç başlık altında incelenmiştir.

Sonuç olarak eksiltili yapıların kullanılması az çabayla çok şey anlatmaya yani dilde en az çaba yasasına bağlanabilir. Metinde görülen örnekler sayı olarak 10 adet ile sınırlandırılmıştır fakat eksiltili yapılarda bulunma ve ayrılma yer tamlayıcısı örneklerinin bu sayıya ulaşamadığı görülmüştür.

11. İncelenen hikâyede **örtük anlatım** da tespit edilmiştir. Örtük anlatım, anlatılmak istenen ifadenin dolaylı ya da üstü kapalı bir şekilde ifade edilmesidir. Örtük anlatım, **sezdirim** ve **çıkarsama** olarak iki başlığa ayrılır. Sezdirim, söylenileni çıkarım yoluyla ulaşılabilecek bir bilgiyi içerirken, çıkarsama ise söylenilmemiş olanı sezme olarak ifade edilir. Hikâyenin yazarı Mustafa Kutlu, hikâyede bazı

yerlerde örtük anlatıma başvurmuştur. Dolayısıyla da hikâyenin birçok yerinde sezdirim ve çıkarsama başlıklarının örnekleri, örtük yapı olarak tespit edilmiştir.

12. Metinde cümleleri birbirine bağlamak için **tümceler arası bağıntı ögeleri**ne başvurulmuştur. Hikâyede, tümceler arası bağıntı ögeleri köken bakımından **yabancı kökenli, karışık kökenli** ve **Türkçe kökenli bağıntı ögeleri** olarak ele alınmıştır. Hikâyede tümceler arası bağıntı ögeleri; **karşıtlık bildiren bağıntı ögeleri, amaç bildiren bağıntı ögeleri, sebep bildiren bağıntı ögeleri, sonuç bildiren bağıntı ögeleri, katkı/sürerlilik bildiren bağıntı ögeleri, zaman bildiren bağıntı ögeleri, karşılaştırma bildiren bağıntı ögeleri, birlik bildiren bağıntı ögeleri, almaşım (art arda gelme) bildiren bağıntı ögeleri** olarak dokuz başlıkta ele alınmış ve bu başlıklarla ilgili hikâyede çünkü, yarın, böylece, hala, nihayet vb. örnekler tespit edilmiştir.

13. Hikâyede karşılaşılan bir diğer konu ise **değiştirim**dir. Değiştirimler hikâyede **isme dayalı, cümleye dayalı** ve **fiile dayalı değiştirim** olarak üç biçimde kullanılmıştır. Değiştirimde metinde geçen ifadeler tekrar kullanılmak yerine bazı sözcüklerle karşılanır. Değiştirim, metindeki bir metin unsurunun yerini metnin ilerleyen bölümlerinde başka bir sözcüğün almasıdır. Bu sözcükler **öyle, böyle** ve **şöyle** sözcükleridir. Ayrıca metinde öyle ve böyle sözcüğü ile yapılan değiştirim örneklerine rastlanılmış fakat şöyle sözcüğü ile yapılan değiştirim örneklerine rastlanılmamıştır.

14. **Metni bölümlere ayıran belirticiler**, bir metindeki olayın gelişim aşamalarına göre metin içerisinde anlatılan olay veya durumları birbirinden ayıran unsurlardır. Hikâyede metni bölümlere ayıran belirticiler de **sonra, artık, şimdi** kelimeleri örnek gösterilmiş ve hikâyeden de belirtici olarak sonra, artık, şimdi kelimelerinin geçtiği örnekler verilmiştir.

15. İncelenen ve çözümlenen Mustafa Kutlu'nun Beyhude Ömrüm adlı hikayesi yukarıda da ifade edildiği gibi bağdaşıklık açısından; **oluşturucu ögenin yinelenmesi, gönderim, eksiltili yapılar, örtük anlatım, bağıntı ögeleri,**

değiştirim ve metni bölümlere ayıran belirticiler olarak yedi başlık altında incelenmiş ve çözümlenmiştir.

16. İkinci bölüm de **metnin tonları** işlenmiştir. Metinde ton örnekleri çok fazla değildir. Metinde en çok düşlemsel ton örnekleri tespit edilmiştir.

Sonuç olarak söylenilebilir ki metin, bir şablon dahilinde başlıklara göre incelenmiş ve çözümlenmiştir. Her bir başlıkla ilgili bilgiler verilmiş ve daha sonra bu başlıklarla ilgili metinden örnekler verilerek bu örneklerin açıklamaları yapılmıştır. Hikâye, örnek açısından zengin bir metindir. Metnin en önemli özelliği ise dilinin doğal olması ve hikayedeki insanların ağız özelliklerine yer verilmiş olmasıdır.

KAYNAKÇA

Adamzik, K. (2004b). *Textlinguistik: Eine einführende Darstellung,* Tübingen: Max Niemeyer.

Akbayır, S. (2004). *Metin Bilgisi: (Okuma, Anlama, Yorumlama, Çözümleme),* Samsun: Deniz Kültür Yayınları.

Akbayır, S. (2005). *Dil ve Diksiyon Yazılı Sözlü Anlatım Bozukluları,* Ankara: Akçay Yayınları.

Akçataş, A. (2001). *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Romanı Üzerine Bir Metin Dil Bilim İncelemesi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Denizli.

Aksan, D. (1980). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Cilt 2.

Aksan, D. (1982). *Dilbilim Seçkisi,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D. (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili,* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D. (2015). *Türkçenin Sözvarlığı,* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, M. ve Aksan, Y. (1991). *"Metin Kavramı ve Tanımları",* Dilbilim Araştırmaları, Ankara: Hitit Yayınevi.

Aktaş, T. (1994). *"Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri"*, Türk Dili, S.505, Ocak.

Altunkaya, F. (1987). *Cohesion in Turkish: A Survey of Cohesive Devices in Prose Literature,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Armağan, S. (2020). *"Ömer Seyfettin'in Başını Vermeyen Şehit Hikâyesinde Sözcüksel Bağdaşıklık"*, Hars Akademi, 3(1), 65-82. (Yayın No: 6574005).

Ayata – Şenöz, C. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

Aydın, H. (2011). *"Dilde En Az Çaba İlkesi Üzerine"*, Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bursa.

Aydın, İ. – Torusdağ, G. (2013). *Lamartıne'in Göl 'Le Lac' Şiirine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım.* Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 8/10. 105-114.

Bahtiyaroğlu, A. (2006). *Ahmet Mithat Efendi'nin Tiyatrolarında Metindilbilimsel Görünümler,* Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars.

Balcı – Aşkın, H. (2006). *Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 21.

Balcı – Aşkın, H. (2018). *Metindilbilimin ABC'Sİ,* İstanbul: SAY Yayınları.

Balyemez, S. (2011*). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Metin Dil Bilimsel Yapısı,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Bayraktar, N. (2020). *Dil Bilimi,* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Beaugrande, R. (1988). *Introduction to Textlinguistics, Fourth edition, W.U. Dressler:* Longman, London

Beaugrande, R. ve Dressler, W. (1981). *Einführung in die Textlinguistik, Tübingen: Niemeyer.*

Beşirov, K. (2008). *Azerbaycan Türkçesinde Cümle Üstü Birlikler*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Bölükbaş, F. (2010). *Metindilbilimsel Çözümleme: Muzaffer İzgü'nün Yedi Uyurlar Öyküsü,* Folklor/Edebiyat, Sayı 63, S. 99-116.

Brinker, K. (1991). *Aspekte der Textlinguistik (=Germanistische Linguistik 106/107),* Hildesheim/ Zürich/ New York: Olms.

Brinker, K. (1992b). *Textlinguistik* Heidelberg: Gross.

Coşkun, E. (2005). *İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri,* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Cutting, J. (2002). *Pragmatics and Discourse – A source book for students,* London: Routledge.

Çeltek, A. (2003). *"Türkçe Sözlü Söylem Yapısı ve Artgönderim",* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Çeltek, A. (2008). *Türkçede Boş Artgönderimin Söylem-Edimbilimsel İşlevleri,* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Delice, İ. (2007). *Türkçe Sözdizimi,* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Demir, R. (2009). *"Dil ve Düşünce İlişkisi",* Yüce Devlet Dergisi, Eylül, S.1.

Demir, T. (2006). *Peyami Safa'nın Yalnızız Adlı Romanının Metin Dilbilimsel Çözümlemesi,* Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars.

Demirboğan, B. (2005). *Kitap Tanıtımı, Canan Şenöz Ayata Metindilbilim ve Türkçe,* İstanbul Üniversitesi.

Demirci, K. (2017*). Türkoloji İçin Dilbilim: Konular Kavramlar Teoriler,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Demirci, S. (2014). *El-ferecü Ba'de'ş-şidde'nin Metin Dilbilimsel Yapısı (Ebu'l Kāsım, Fażlu'llāh, Ferruḫrūz Hikâyeleri),* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.

Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* İstanbul: Aydın Kitabevi.

Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Dilidüzgün, Ş. (2017). *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi Uygulamalı Bir Yaklaşım,* İstanbul: Anı Yayıncılık.

Enkvist, N.E. (1978). *"Stylistics and Textlinguistics"*, *Current Trends in Textlinguistics,* Haz.: Wolfgang U. Dressler, Walter de Gruyter, Berlin ve New York.

Erdağı, S. (2008). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi,* Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars.

Erdem, M. D. (2009). *Göstergebilim (Semiotik) Açısından Rasim Özdenören'in "İt" Hikâyesi,* Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/6.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi,* İstanbul: Bayrak Basım Yayım.

Ersoy, A. (2011). *Mahmut Kaplan'ın Görüntünün Ötesi Adlı Hikayesi Üzerine Metindilbilim Açısından Bir Yaklaşım,* Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, Ekim.

Ertem, R. – Kocakaplan, İ. (2012). *Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon,* İstanbul: Kesit Yayınları.

Eruz, F. S. (2005). *Canan Şenöz Ayata, Metindilbilim ve Türkçe,* İstanbul: Multilingual, İstanbul Üniversitesi, Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü.

Gülen, T. (2007). *Metin Çözümlemesine Farklı Bir Yaklaşım,* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 13, S. 283-300.

Günay, D. (2007). *Metin Bilgisi,* İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Günay, D. (2013). *Metin Bilgisi,* Genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul: Papatya Yayınları.

Günay, D. (2017). *Metin Bilgisi,* İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Gürgün, H. (2016). *Metindilbilimsel Yöntem İle Çözümlenen Sait Faik'in Dülger Balığının Ölümü'nde İnsanın Doğaya Tahakkümü Ve Ötekileştirilmesi,* Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, Cilt 5, Sayı 4.

Gürgün, H. (2018). *Göktürk Yazısıyla Oluşturulmuş Uygur Kağanlığı Yazıtlarının Metindilbilimsel İncelemesi,* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.

Halliday, M.A.K. – RUQAGYA, Hasan. (1976). *Cohesion in English,* Londra, Longman Group UK Limited.

Halliday, M.A.K. (1978). *Language as Social Semiotic,* London, Edward Arnold.

Harweg, R. (1979). *Pronomina und Textkonstitution.* München: Fink.

Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Engin Yayınevi.

Iser, W. (1994). *Der Akt des Lesens:Theorie ästhetischer Wirkung.* Uni Taschenbücher 636, München: Fink Verlag.

İleri, C. (2004). *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Eskişehir: AÖF Yayınları.

İmer, K. – Kocaman, A. – Özsoy, A. S. (2019). *Dilbilim Sözlüğü* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Kala, H. (2018). *Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık,* İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ağrı.

Kallmeyer, W. ve Reinhard, Meyer – Hermann. (1980*). Textlinguistik, Lexikon der germanistischen Linguistik.* H.P. Althaus, H.Henne, H.E. Wiegand (ed.). Tübingen: Niemeyer.

Karaduman, R. – İşimtekin, S. (2020). *Fuzûlî'nin Bir Murabbasının Metindilbilimsel Açıdan İncelenmesi,* Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, Cilt 9, Sayı 4, S.1425-1441.

Karahan, L. (2014). *Türkçede Söz Dizimi*, Akçay Yayınları, Ankara.

Karataş, Y. (2008). *Metin İncelemesinde Söylembilim Yöntemi "Binbir Gece Masalları Üzerine Bir Uygulama"*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Karpuz, H. Ö. – Akçataş, Dr. A. (2001). *Metinde Anlam Bağları Üzerine,* Erzurum: A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 18.

Kekevi, İ. (2015). *Erenlerin Bağından Adlı Mensur Şiir Metni Üzerine Metindilbilimsel İnceleme,* Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Kekevi, İ. (2020). *Eski Uygurca Budacı İyi Ve Kötü Kalpli Prens Masalında Metinsellik Ölçütleri,* Oğuz Türkçesi Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, S. 64-73.

Kerimoğlu, C. (2019). *Genel Dilbilime Giriş,* Ankara: Pegem Akademi.

Kılıç, E. (2019). Aşkın Balcı, Hülya, "*Metindilbilimin ABC'Sİ"* İstanbul: Say Yayınları, Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi, Cilt 5, Sayı 10, S. 382-387.

Kılıç, İ. (2017). *Mustafa Balbay'ın Seçilen Makalelerinin Metindilbilim Açısından Bir Çözümlemesi,* Sakarya University Journal of Education, 7(1), 209-222.

Kıran, Z. (2001). *Dilbilime Giris,* Ed: Ayse Kıran, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kintsch, W. – Van Dijk, T. A. (1978). *Toward a model of text comprehension and production. Psychological Review,* 85(5), 363-394.

Kocaman, A. – Osam N. (2000). *Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Hitit Basım Yayın.

Kocaman, A. ve diğ. (1996a). *"Dilbilim Söylemi", Söylem Üzerine,* Ankara: Hitit Yayınevi.

Korkmaz, Z. (1994). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü,* Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* Ankara: TDK Yayınları.

Kurt, N.F. (2018). *Tercüme-i Divan-ı Ahmed-i Yesevi'nin Metin Dilbilim Açısından İncelenmesi (Giriş – Metin Dilbilim İnceleme – Metin – İndeks – Tıpkıbasım),* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Kurtul, K. (2011). *Türkçe ve İngilizcedeki Bağlaçların Yazılı Metinlerde Kullanımı,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Kutlu, M. (2001). *Beyhude Ömrüm,* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Lüleci, M. (2010). *Yeni Bir Disiplin Olarak Metin Dilbilim Ve Türk Edebiyatına Metin Dilbilimsel Bir Yaklaşım,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Lyons, J. (1968). *Introduction to Theoretical Linguistics*.

Melikoğlu, E. (2004). *"Metinlerarasılık ve Çokseslilik", Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları,* İstanbul: Multilingual.

Oraliş, M. ve Ozil, Ş. (1992). *Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi,* Dilbilim Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, S. 37-51.

Ozil, Ş. (2014). Şenöz–Ayata Canan, *Bilimsel Metin Üretimi,* Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi–Studien zur deutschen Sprache und Literatur.

Özen, F. (2019). *Metindilbilimi Açısından Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Adlı Romanının İncelenmesi,* Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karabük.

Özkan, B. (2004). *"Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in "On İkiye Bir Var" Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümler",* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13/1, S. 167, 168, 182.

Özkır, G. (2019). *Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver Adlı Hikâye Kitabının Metindilbilimsel Tahlili,* Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

Özmen, M. (1996). *"Bir Eksiltili Cümle Tipi Üzerine"*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adana: Çukurova Üniversitesi, Cilt 4, Sayı 4, Adana, S.71-82.

Öztokat, N. (2005). *Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar,* İstanbul: Multilingual Yayınları.

Öztürk, F. (2020). *Murathan Mungan'ın Kibrit Çöpleri - Takribi ve Vasati Kıpkısa Öyküler - Kitabından Kısa Öykülerle Metin Dilbilimsel Çözümleme Örnekleri,* Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ordu.

Pakkan, G. (1991). *A Text Linguistic Approach to the Analysis of Turkish Literary Narratives with Emphases on Coherence,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Pakkan, G. (1992). *"Türkçe Kısa Hikayelere Metindilbilim Açısından Bir Bakış",* Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:3, S. 297-303.

Parlak, H. (2009). *Kutadgu Bilig'in Metindilbilimsel Yapısı,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Saussure, F. – Vardar, B. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri,* Ankara.

Schwarz – Friesel, M. ve Consten, M. (2014). *Einführung in die Texlinguistik.* Darmstedt: WBG.

Taner, H. (1990). *Günün Adamı/Dışardakiler,* Ankara: Bilgi Yayınevi, S.14.

Torusdağ, G. – Aydın İ. (2017). *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri,* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Torusdağ, G. – İşimtekin, S. (2016). *Furug Ferruhzâd'ın "Kâbus" Öyküsü Üzerine Metindilbilimsel Bir Çözümleme,* Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 56, Sayı 2.

Torusdağ, G. (2013). *Metindilbilime Genel Bir Bakış ve Metindilbilimsel Bir Çözümleme Örneği Olarak Ömer Seyfettin'in "İlk Cinayet'i",* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24, 42-84, Van.

Torusdağ, G. (2015). *Memduh Şevket Esendal'ın Öykülerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım,* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Van.

Türkçe Sözlük (1998). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Türkçe Sözlük (2005). S.1382.

Türkçe Sözlük (2011). Türk Dil Kurumu 11. Baskı.

Uzun – Subaşı, L. (1990). *"Türkçede Bazı Metindilbilimsel Görünümler Üzerine", IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Uzun – Subaşı, L. (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı,* Ankara: Simurg Yayınları.

Uzun – Subaşı, L. (2003a). *"Metin Üretimi", Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım,* Ed.: Canan İleri, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1293, Açıköğretim Fakültesi Yay., No: 715.

Uzun – Subaşı, L. (2006). *"Öğrencilerin Yazılı Anlatım Sürecindeki Metinleştirme Sorunları"*, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, S.693-701.

Üstünova, K. (2002). *Dil Yazıları,* Akçağ Yayınları.

Üstünova, K. (2003). *Eksik Tekrar,* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 5, S.179-186.

Üstünova, K. (2004). *"İletişim Açısından Ters Tekrar",* V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara, 20-26 Eylül.

Üstünova, K. (2010). *Yüzey Yapı - Derin Yapı Kavramları Üzerine,* Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/4 Fall.

Van Dijk, T.A. (1972). *Some Aspects of Text Grammars.*

Vardar, B. (2001). *Dilbilim Yazıları,* İstanbul: Multilingual.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü,* İstanbul: Multilingual.

Yılmaz, E. – Topal, Z. (2010). TÜBAR-XXVII-/Bahar.

ÖZGEÇMİŞ

Dilek ALAÇAM 26.04.1994 tarihinde Karabük'te doğmuştur. Karabük Mustafa Yazıcı Lisesini bitirdikten sonra 2013 yılında başlamış olduğu Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2018 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Yüksek Lisans öğrenimine başlamıştır.